کتاب‌شناسی توصیفی
زن و خانواده

سلمان حبیبی

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب شناسی توصیفی زن وخانواده

نویسنده:

سلمان حبیبی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

کتاب شناسی توصیفی زن وخانواده

مشخصات کتاب

سرشناسه : حبیبی، سلمان، ۱۳۴۵ -

عنوان و نام پدیدآور : کتاب شناسی توصیفی زن وخانواده/ سلمان حبیبی؛ تهیه کننده مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما [استان قم].

مشخصات نشر : قم: دفترعقل،مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۳۲۹ ص.؛ ۱۴×۲۱ س م.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۶۱-۷۸-۴

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : زنان -- کتاب شناسی

موضوع : خانواده ها -- کتاب شناسی

شناسه افزوده : صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهشهای اسلامی استان قم

رده بندی کنگره : Z۷۹۶۱/ح۲ک۲ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۰۱۶/۳۰۵۴

شماره کتابشناسی ملی : ۱۸۲۰۳۷۷

ص:۱

اشاره

کتاب شناسی توصیفی زن و خانواده

کد:

نویسنده: سلمان حبیبی

ویراستار: منیره ماشاءاللهی

ناشر: دفتر عقل

تهیه کننده: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۷

شمارگان:

بها: ریال

نشانی: قم، بلوار امین, مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

پست الکترونیکی:

تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ _ ۰۲۵۱دورنگار: ۲۹۱۵۵۱۰

شابک: ۴-۷۸-۲۷۶۱-۹۶۴- ۹۷۸ ISBN:

فهرست مطالب

دیباچه

در نظام تربیتی اسلام، زن و خانواده از عناصر ارزشمندند. زن به عنوان مدیر خانواده و از ارکان اثرگذار جامعه دینی است. هم زمان در نقش های مادری، همسری، خانه داری و در زمینه های اقتصادی و اجتماعی نقش آفرینی می کند. بانوان مسلمان ایرانی با پی بردن به ارزش و هویت دینی زن بر دو اندیشه افراطی و تفریطی واپس گرایی و فمینیسم افسار گسیخته خط بطلان می کشند و هویت اسلامی خویش را پاس می دارند.

از دیدگاه اسلام، زنان مؤمن و با همت می توانند پابه پای مردان، قله های معنویت و تهذیب نفس و تکامل روحی را فتح کند، اخلاق و فضیلت های انسانی را نهادینه سازند و ارزشمند و اثرگذار باشند. خدای متعال، زن را هم دوش همسر و مادر را تکیه گاه فرزند قرار داده است تا فرشته انس و الفت، آرامش بخش، روح افزا، کدبانوی خانه، معطرکننده فضای زندگی انسانی، خاستگاه دل گرمی و عاطفه و زیبایی خاطر شود.

از طرف دیگر، خانواده نیز به عنوان کوچک ترین و مهم ترین نهاد اجتماعی در رشد و شکوفایی افراد جامعه نقش به سزایی دارد و خانواده متعال و مطلوب، کانون آرامش و آسایش افراد، بستری مناسب برای برقراری روابط سالم اعضا، نخستین مرکز آشنایی افراد از حقوق متقابل یکدیگر و نیز اساسی ترین مکان آموزش و پرورش افراد جامعه است. با

این همه، این کانون گرم، پیوسته در معرض آسیب های بسیاری است که هر یک از آنها می تواننـد آن را از درون متلاشـی سازند.

از این رو، به دست آوردن آگـاهی و دانش افزایی دربـاره موضوع ها و مسائل این نهاد اجتماعی، وظیفه همگان است. یکی از بهترین راه ها، آشـنایی با مسائل مربوط به محیط خانواده و زنان، مطالعه کتاب ها و پژوهش هایی است که در این زمینه وجود دارد. کتـاب شناسـی زن و خانواده این فرصت را فراهم می کنـد تا از طریق معرفی آثار منتشر شـده با مسائل گوناگون زنان و خـانواده بیشتر آشـنا شویم. همچنین زمینه ای برای پژوهشـگران عرصه خـانواده و زن ایجـاد می کنـد تـا با مراجعه موضوعی به کتاب شناسـی حاضـر، با محتوای پژوهش های صورت گرفته آشـنا شونـد و در کمترین زمان بتواننـد نیازهای پژوهش خود را برطرف کنند. افزون بر آن، پژوهشـگر با بررسی این کتاب شناسی می تواند از کمبودها و کاستی های آثار منتشر شده آگاهی یابد و در صدد جبران و خلأهای پژوهشی بر آید.

این کتـاب، یکی دیگر از سلسـله پژوهش های عرصه زن و خانواده است که پژوهشـگر ارجمنـد، جناب آقای سـلمان حبیبی به تهیه و تنظیم آن همت گماشـته است. با سپاس و قدردانی از تلاش ایشان، امیدواریم این اثر مورد استفاده برنامه سازان و برنامه ریزان به ویژه گروه های زن و خانواده رسانه ملی قرار گیرد.

انه ولی التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

دفتر اول: کتاب شناسی توصیفی زن

اشاره

پیش گفتار

میزان توجه دانشمندان و پژوهشگران به دانش اطلاع رسانی، از معیارهای توسعه فرهنگی در هر جامعه ای به شمار می رود. در جوامع پیشرفته، هر پژوهشگری پس از آگاهی از پژوهش هایی که پیش از او صورت گرفته است، می کوشد بر بار علمی پژوهش پیشینیان بیفزاید. دراین زمینه، پژوهشگر با رجوع به کتاب شناسی های موضوعی درمی یابد، در چه زمینه هایی پژوهش صورت گرفته یا این پژوهش ها در چه عرصه ای به تکرار و یکنواختی دچار شده و در چه موضوع هایی پژوهش مناسبی صورت نگرفته است.

دسترسی به مأخذشناسی های تخصصی، از هدر رفتن زمان جلو گیری می کند و در کمترین زمان می توان به همه مأخذهای مرتبط با موضوع دست یافت. همچنین، با فراهم بودن مأخذشناسی های جامع، مراکز آموزشی و پژوهشی فرصت می یابند، نارسایی های پژوهشی را به دقت شناسایی و برای جبران آن برنامه ریزی کنند.

به طورکلی، عمیق و علمی بودن درون مایه پژوهش ها و پیشرفت فرآورده ها و دستاوردهای علمی و فرهنگی هر عصر، به ویژه در عصر

انفجار و انباشت اطلاعات، به پیشرفت دانش اطلاع رسانی بستگی دارد. پیشینیان ما در هر عصری به تناسب امکاناتی که در اختیار داشته اند، مجموعه های اطلاع رسانی روزگار خود را سامان بخشیده اند. کتاب فهرست، اثر ابن ندیم و الذریعه فی تصانیف الشیعه، نوشته آقا بزرگ تهرانی، دو نمونه موفق در زمینه دانش اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی به شمار می روند.

گفتنی است دانش اطلاع رسانی در کشورهای اسلامی به ویژه ایران، در مراحل ابتدایی قرار دارد، به گونه ای که هنوز فهرست جامع کتاب های منتشر شده به زبان های فارسی و عربی، در دست نیست و فهرست های موجود نیز همه دوره های زمانی را دربر نمی گیرد. گذشته از این، نبود کتاب شناسی تخصصی و جامع، در بیشتر زمینه ها محسوس است. بنابراین، ضروری است برنامه ریزان فرهنگی کشورهای اسلامی برای تدوین مجموعه های اطلاع رسانی ملی، به بسیج علمی همگانی همت کنند.

جایگاه و نقش زن، همواره از جمله عمومی ترین مسائل بشر بوده است. در پیشگاه الهی، مقام زن و مرد تفاوتی ندارد؛ جز در عرصه سپردن مسئولیت ها و آنجا که ویژگی های ذاتی هر یک، تفاوتی را در مواضع اقتضا می کرده است. این موضوع از دیرباز از دغدغه های اندیشمندان، عالمان، دانشمندان، حق طلبان و مصلحان بوده و اکنون که اسلام رونقی دوباره یافته، بر اهمیت این مسئله افزوده شده و شایسته است تحقیق بیشتری در این زمینه صورت گیرد تا هرگونه ابهام دراین باره برطرف شود. اندیشمندان اجتماعی، همواره به موضوع زن، به دلیل اهمیت و جایگاه خاصش به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی

ایران توجه داشته اند و در این عرصه، پژوهش های راهبردی و کاربردی فراوانی صورت گرفته و آثار بسیاری تألیف و تدوین شده است.

قلمرو تحقیق کتاب شناسی حاضر، زبان فارسی و کار بر روی کتاب های منتشر شده و در دسترس در ایران متمرکز شده است. ازاین رو، همه کتاب هایی را که در کتاب شناسی حاضر توصیف شده اند، در کتاب خانه های مهم و معتبرکشور می توان یافت.

کتاب شناسی حاضر از چهار بخش تشکیل شده است. در بخش نخست به آثاری درباره زن از دیدگاه اسلام پرداخته شده است. در بخش دوم، حقوق زن و در بخش سوم، نقش و جایگاه زنان در اجتماع و تمدن اسلامی بررسی می شود و بخش چهارم به زن و حجاب اختصاص دارد. در این کتاب، تعداد ۱۱۲ اثر معرفی شده است که شامل همه منابع مکتوب درباره زن نیست. بی تردید، منابع یادشده نیز از میان ده ها کتاب، برای معرفی انتخاب شده اند و افزون بر این موارد، کتاب های ارزشمند دیگری نیز وجود دارد.

گفتنی است از آنجا که هدف گردآوری مجموعه حاضر، معرفی تمامی منابع موجود نبوده است، بیان نکردن برخی منابع، نقص و کاستی نخواهد بود. همچنین، بیان توضیح و توصیف بیشتر درباره برخی کتاب ها به معنای اهمیت بیشتر آنها نیست. در پایان این نوشتار، برای ارتباط آسان با پدیدآورندگان آثار، نمایه مؤلفان و نیز برای شناسایی آسان موضوع ها، نمایه جامع موضوعی فراهم شده است تا پژوهشگران ارجمند در سریع ترین زمان ممکن بتوانند از جزئی ترین موضوع ها در زمینه زن آگاه شوند.

ص:۲۳

بخش اول: زن از دیدگاه اسلام

اشاره

۱. اسلام و زن

یمانی، احمدزکی، ترجمه: سید ضیاء مرتضوی، قم، انتشارات میثم تمار، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۴۸ صفحه، رقعی.

احمد زکی یمانی، همان شخصیت آشنای سیاسی عربستان است که حدود ۲۵ سال وزیر نفت این کشور بوده و مقامی علمی ــ فرهنگی و نیز آثار علمی بسیاری دارد. دیدگاه زکی یمانی به موضوع زن، نشان می دهد او از نظر فکری و فرهنگی از جریان فکری ــ فرهنگی حاکم در کشور خود فاصله گرفته است. مترجم کتاب اسلام و زن، افزون بر ترجمه این اثر، توضیحاتی را نیز به متن افزوده و به نقد و بررسی دیدگاه نویسنده پرداخته است. مباحث کتاب در دو بخش و چندین فصل، این گونه سامان یافته است: بخش اول با نام «احکام عمومی زن مسلمان» دو فصل دارد. عنوان فصل اول، وضع زن در دوران نبوی است. این فصل شامل این عنوان هاست: آزادی زنان درمدینه؛ شرکت در جهاد؛ حضور در عرصه دانش و سیاست.

فصل دوم، نقش زن در دوره های پس از پیامبر نام دارد. در این فصل به نقش زن در عرصه های جهاد، سیاست، ادبیات، علوم دینی و روایت ها

و حکومت پرداخته شده است. فصل سوم، زن در چارچوب همسری و مقایسه آن با مرد نامگذاری شده است. یکی از مباحث این کتاب که مترجم، آن را «ازدواج به شرط طلاق» ترجمه کرده، گونه ای ازدواج است که در عربستان سعودی، ازدواج مسیار نامیده شده است. این نوع ازدواج، شبیه ازدواج موقت است و شیعه بدان اعتقاد دارد. زکی یمانی با استناد به فتوای برخی علمای اهل سنت، این ازدواج را حرام شمرده و مترجم، پس از نقد و بررسی این دیدگاه، یادآور شده است برخی علمای اهل سنت مانند صالح وردانی، از فقهای سنّی سلفی مصر، در کتابی حلال بودن آن را اثبات کرده اند.

نویسنده در این فصل، اهمیت شرعی موافقت زن و ازدواج، ازدواج با زنان اهل کتاب و مباحثی چون هم شأنی؛ حقوق زناشویی؛ کتک زدن همسر؛ کار کردن زن در خانه؛ جواز چند همسری؛ دخالت حکومت در این امر؛ چند همسری در قانون یمن و مصر؛ مسئله طلاق؛ حضانت؛ حق و سهم زن در ارث در مقایسه با مرد، و شهادت زن در داوری را تبیین کرده است.

بخش دوم با نام «ولایت عمومی زنان و شایستگی سیاسی آنان» دو فصل دارد. عنوان فصل اول، حکم ولایت عمومی زن در فقه قدیم و جدید است. نویسنده در این فصل، دیدگاه موافقان و مخالفان ولایت عمومی زن را بیان می کند و نظر بزرگانی چون ابوالاعلی مودودی، سید جمال الدین اسدآبادی، محمدابوزهره، محمد متولّی شعراوی و عباس محمود عقاد را می آورد. سپس دلایل موافقان و مخالفان را با توجه به قرآن، سنت نبوی، اجماع، قیاس، مصلحت و سد ذرایع بیان کرده است. در این فصل نیز مترجم، در بسیاری موارد به نقد و بررسی نظر عالمان

اهل سنت و دلایل آنان می پردازد. فصل دوم، وظایف سیاسی زن نام دارد و عنوان های مباحث این فصل عبارتند از: توحید؛ خاستگاه اصل برابری؛ عمومیت خطابات دینی؛ شایستگی و توانایی سیاسی زن و فقها و شایستگی سیاسی زنان.

۲. اسلام و فمینیسم (مجموعه مقالات)

وکیلی، هادی(تهیه و تنظیم)، تهران، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۳۶۸ + ۳۷۲ صفحه، وزیری.

این اثر دو جلدی، دربردارنده گفتارها، مصاحبه ها و مجموعه مقاله های جمعی از دانشوران حوزه و دانشگاه است که در همایش اسلام و فمینیسم مطرح شده اند. نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری این همایش را در دانشگاه فردوسی مشهد و در زمستان ۱۳۷۹ برگزار کرد. این تلاش گامی بوده برای پاسخ گویی به پرسش هایی درباره تبیین نقش و جایگاه زن و مسئله فمینیسم در اندیشه اسلامی.

در جلد اول پس از مقدمه، این موضوع ها بررسی شده است: سخنان حجت الاسلام قمی، ریاست نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، درباره اهمیت بررسی مسائل زنان با تکیه بر دیدگاه اسلامی؛ مصاحبه با آیت الله جوادی آملی درباره تفاوت زنان و مردان؛ مصاحبه با خانم دکتر زهرا رهنورد درباره اُسوه های زن مسلمان؛ ایجاد تعادل در دیدگاه های مردسالارانه و زن سالارانه؛ دفاع از زنان و ریشه های قرآنی و روایی؛ مشارکت زنان در امور اجتماعی ــ سیاسی و ارزیابی جایگاه زن مسلمان ایرانی و فاصله آن با آنچه اسلام خواسته است و مصاحبه با آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی درباره برداشت های تفسیری، روایی، فقهی و مسائل زنان.

بخش دوم جلد اول، شامل این مقاله هاست: تفاوت های رفتاری زن و مرد، اثر دکتر حمیدرضا آقامحمدیان و رضا پورحسین؛ اصول و نظریه های فمینیسم در غرب، نوشته دکتر علی رضا شیروانی؛ جایگاه خانواده از دیدگاه اسلام و فمینیسم، اثر حجت الاسلام حسین بستان؛ مقایسه حقوق اساسی و حقوق موضوعه مربوط به زن در ایران اسلامی، نوشته نادر پوررارشد و شهناز محمودی؛ بررسی جنبش فمینیسم در غرب و ایران، از احمدرضا توحیدی؛ فمینیسم، اسلام و ایران، اثر عبدالرحمن حسنی فر؛ گمانه های نابرابری در ساختار اسلامی حقوقی زن، اثر دکتر سیدمرتضی حسینی؛ حقوق مختصه زنان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نوشته حسن خانجانی موقر؛ فمینیسم، علل و پی آمدها، اثر علی احمد راسخ؛ بررسی سه دیدگاه مختلف در مورد کارکرد اصلی ازدواج، از دکتر علی ربانی خوراسگانی؛ نگرش بر تفاوت های بیولوژیک زن و مرد، دکتر محمد ربانی؛ فمینیسم در جامعه اسلامی، اثر فاطمه رجبی، سیمای متفاوت شخصیت زن ...، نوشته دکتر حسین رزمجو، برخی موانع اشتغال زنان در بازار کار، اثر نادره عطاریان.

مقاله های جلد دوم نیز عبارتند از: تاریخچه فمینیسم در ایران، اثر فاطمه عطایی؛ طرح واره های ظریف تبعیض جنسی، از فرزانه غنیمی؛ گذری بر فمینیسم ایرانی، نوشته مجید کافی؛ نقش جنسیت در اشتغال و دیدگاه اسلام دراین باره، از ابوالفضل گائینی؛ موانع مشارکت سیاسی زنان در ایران پس از انقلاب اسلامی، اثر عباس محمدی اصل؛ فمینیسم اسلامی؛ ترکیب پارادوکسیال، نوشته حجت الاسلام جعفر مرادی؛ زمینه های ظهور فمینیسم در غرب، از دکتر حمیرا مشیرزاده، المرأه و کرامتها فی القرآن، اثر آیت الله

محمدهادی معرفت؛ بلوغ، نوشته آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی؛ بررسی مزایا و معایب اشتغال خارج از منزل زن در خانواده، از شهناز ولکجی.

در بخش دوم جلد دوم، سخنرانی آیت الله محمدابراهیم جناتی؛ دکتر حسن رحیم پور ازغدی و میزگرد روز دوم همایش(با اجرای حجت الاسلام گلستانی) با حضور آقایان حسن رحیم پور و مهدی مهریزی و سیدعباس نبوی و خانم فاطمه رجبی، آمده است. در پایان جلد دوم، کتاب شناسی منابع فارسی و انگلیسی و نیز نمایه آیات و احادیث و اشخاص آورده شده است.

۳. الگوی جامع شخصیت زن مسلمان (جلد نخست: تعاریف و ساختار)

سبحانی، محمدتقی، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۸۲،۱۵۲ صفحه، رقعی.

مقصد اصلی پژوهش، سامان دهی مطالعه های زن پژوهی دینی است. در فصل نخست به سه رویکرد اصلی اندیشمندان مسلمان درباره مسائل زنان؛ یعنی «سنت گرایی، تجددگرایی و تمدن گرایی» پرداخته و نشان داده شده است این سه گرایش را می توان از یکدیگر تفکیک کرد. در این فصل، روشن شده که لزوم طراحی الگوی شخصیت زن مسلمان، تنها براساس دیدگاه سوم(تمدن گرایی) قابل دفاع و پی گیری است. در دومین فصل، به مهم ترین مفاهیم الگوی شخصیت زن پرداخته و درباره واژه هایی چون نظام، الگو، شخصیت و جامعیت، بحث و بیان شده است که الگوی شخصیتی در تمایز با دو مقوله دیگر؛ یعنی نظام شخصیت و برنامه عمل زنان، مقوله تازه ای است که فراتر از اجتهاد فقهی و کارشناسی علمی، به تخصص و پژوهش افزون تری نیازمند است.

در فصل سوم ساختار الگوی شخصیتی زن و مراحل رسیدن به این نتیجه، درحد توان بررسی شده است. چگونگی ارتباط میان الگو و نظام از یک سو و رابطه الگو با ظرفیت های اجتماعی و تاریخی از دیگر سو، از حساس ترین مباحث این فصل است. نظام شخصیت زن ثابت و بر روش شناسی اجتهاد مبتنی است، در حالی که الگوی شخصیت، با تحول در ظرفیت های اجتماعی تغییر می پذیرد. در این فصل نیز درباره چرایی تحول در الگو و ضرورت نگرش توسعه ای به مقوله الگوسازی بحث شده و توسعه اجتماعی دینی در گرو توسعه پذیری الگو خوانده شده است. این کتاب یازده نمودار، فهرست منابع و نمایه موضوعی دارد.

۴. برنامه ریزی راهبردی مسائل زنان در نهج البلاغه

بهزادپور، سیمیندخت، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۱۷۶ صفحه، رقعی.

بی شک، یکی از مباحث اساسی مدیریت اسلامی در نهج البلاغه، بررسی و تحلیل شخصیت زن و شیوه کارگزاری اوست. نویسنده با هدف طرح الگویی جامع از مدیریت اسلامی در مسائل زنان، اهداف طرح مباحث زنان درنهج البلاغه را در چهار مورد معرفی می کند:

ایجاد حصول اطمینان نسبت به درک مشترک در مسائل زنان؛ ایجاد مرجع و مأخذی برای اطلاعات مباحث زنان؛ ایجاد زمینه جهت تفهیم مباحث زنان به همه برنامه ریزان متعهد؛ و تفهیم و توسعه تحلیل مباحث زنان به همه مردم به ویژه زنان و جلب حمایت آنان.

با توجه به اینکه مولای متقیان، حضرت علی علیه السلام در کتاب ارزشمند نهج البلاغه، برنامه ریزی حکومتی خویش را درمسائل زنان، تنها به بخش

زنـان معطـوف نکرده و بـه فعـالیت مردان در این بـاره نیز تـوجه کرده، مؤلـف نیز کتـاب را به دو بخش اساسـی «برنـامه ریزی راهبردی مسائـل زنـان» و «برنامه ریزی استراتژیک(راهبردی) فعالیت مردان در رابطه با مسائل زنان» تقسـیم کرده است. در این کتـاب، همه مبـاحث نهـج البلاـغه در پنـج محور مطالعـات استراتژیـک یا راهبردی، شامل مأموریت؛ استراتژی؛ تجزیه و تحلیل استراتژی؛ اهداف بلندمدت و برنامه ریزی تلفیقی، تدوین و به دو دسته فعالیت زنان و مردان تقسیم بندی شده است.

با توجه به اینکه نقطه شـروع فرآینـد همه برنامه ریزی ها در کلان مـدیریتی را «مأموریت» می گوینـد، نویسـنده در بخش اول، مـأموریت زنـان را در دو قسـمت بـا توجه به فطرت در برنـامه ریزی و رعـایت تعادل درمعاشـرت و وظایف تبیین می کنـد. در بخش دوم کتـاب نیز که برنامه ریزی استراتژیک(راهبردی) فعالیت مردان درباره مسائل زنان است، «غیرت» به عنوان مأموریت مردان معرفی و در ادامه، انواع غیرت، منشأ، حدود، ایجاد غیرت و نتایج فردی آن و نیز غیرت نابجا در کلام حضرت علی علیه السلام توضیح و تشریح شده است.

مبحـث بعـدی در ایـن بخش، مطالعـات استراتژیـک و اسـتراتژی زنـان و مردان در مسائـل زنـان است. ازآنجـاکه اسـتراتژی هر سازمـان، نشـان دهنـده جهت گیری کل سازمان است، نویسـنده در بیان استراتژی حاکم بر نظام ولایی حکومت حضـرت علی علیه السـلام، استراتژی آن حضـرت درحوزه مسائـل زنان را شامل همسـرداری، نقش زنان در تعامل نسل، قـدرت تربیت زن و رشد زن و از شاخصه های مهم توسـعه می داند. همچنین، درحوزه فعالیت مردان در مسائل زنان، اصلاح نگرش، اصلاح رفتار و برنامه ریزی خانواده

را استراتژی مردان دراین باره معرفی می کند. نویسنده همچنین درتجزیه و تحلیل استراتژیک مردان درمسائل زنان، به آسیب پذیری مردان و کشش آنان به زنان اشاره کرده و راهکارهای حضرت در ایجاد تعادل و تأکید برتقوا در رویارویی با زنان را توضیح داده است.

۵. جایگاه زن در اسلام

عطیه الابراشی، محمد، ترجمه: بهجت افراز، تهران، انتشارات امید آزادگان، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۱۵۹ صفحه، رقعی.

این کتاب به مباحثی درباره جایگاه زن در بین اقوام پیش از اسلام و پس از اسلام در میان مسلمانان پرداخته و نشان دهنده آن است که اسلام به زنان به جای توهین ها و اعمال خفت بار دوران جاهلیت، احترام و ارج بخشید و آموزه های اسلامی، زنان را از هلاکت و حقارت رهانید و حقوق زنان را به رسمیت شناخت که اعطای عدالت، لغو کشتن نوزاد دختر، حق تحصیل علم، ازدواج، طلاق، تربیت، مالکیت و ارث، مشارکت در امور اجتماعی مانند جنگ، جایگاه ممتاز و برتر مادر، اشتغال و تربیت فرزندان از آن جمله است.

نویسنده این اثر جایگاه زن در اسلام را مناسب، طبیعی و عادلانه می داند و این جایگاه را در مقایسه با دیگر ادیان و مذاهب، برتر می بیند و به انتقادهایی که درباره میراث زن، تعدد زوجات و مانند آن در اسلام بیان شده است، پاسخ می گوید. همچنین، توفیق اسلام در ارتقای زنان را با مراجعه به تاریخ نشان می دهد. در دو فصل پایانی کتاب، با عنوان اسلام منادی آموزش زنان، و آموزش زن در اسلام نیز دراین باره به تفصیل بحث شده است.

۶. جایگاه زن در اسلام

عالمی، سید اسلم، پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و معارف اسلامی، استاد راهنما: اسدالله جمشیدی، قم، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی و مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۸۴، ۱۷۵ صفحه.

مسئله «جایگاه زن در اسلام» از موضوع های مهمی است که همواره توجه اندیشمندان و نویسندگان را به خود جلب کرده است و نویسندگان مسلمان در حوزه فرهنگ و اندیشه اسلامی آثار بسیاری نگاشته اند. با وجود این، اهتمام به پژوهش بیشتر در این زمینه همچنان ضروری است. ازاین رو، نویسنده رساله حاضر به پژوهش در زمینه جایگاه زن در اسلام پرداخته و با بهره گیری از منابع قرآنی و روایی و با توجه به برخی پرسش ها و شبهه ها، مجموعه حاضر را نگاشته است. به سبب گستردگی دامنه این موضوع، به بررسی همه موارد آن در یک رساله نمی توان پرداخت. ازاین رو، بحث در این زمینه بر موضوع های مهم تر متمرکز شده است.

پس از بیان کلیات تحقیق، بخش اول به بررسی «جایگاه زن در آ فرینش» اختصاص یافته که این موضوع در دو فصل با نام های اشتراکات تکوینی زن و مرد، و تفاوت های تکوینی زن و مرد بررسی شده است. در بخش دوم نیز نویسنده به بررسی «جایگاه زن در نظام ارزشی اسلام» پرداخته است. در این بخش، نقش، جایگاه و حقوق زن در خانواده اسلامی و نیز نظر اسلام درباره جایگاه، حقوق و تکالیف وی در خانواده مطرح شده است.

در این نوشتار، برای تبیین بهتر جایگاه زن در خانواده، نخست دیدگاه اسلام درباره ازدواج و سپس چهار هدف از اهداف مهم ازدواج از منظر اسلام بیان شده است که عبارتند از: پاسخ به ندای فطرت؛

گسترش و تداوم نسل انسانی؛ سکون و آرامش؛ و تربیت نسل. مباحث این بخش نیز به چهار فصل تقسیم شده است. نویسنده در فصل اول به بررسی جایگاه زن در خانواده پرداخته و جایگاه وی چه به عنوان فرزند، چه در نقش همسر و چه در مقام مادر در خانواده اسلامی را نیز ارزیابی کرده است.

در فصل دوم نیز درباره سرپرستی خانواده مطالبی آمده و در آن، از ادلّه ثبوت سرپرستی مرد در خانواده و مبنای سرپرستی مرد و حدود آن بحث شده است. نویسنده در فصل سوم و چهارم نیز به بررسی دو حق از حقوق خانوادگی زن (مهر و نفقه) می پردازد.

۷. جایگاه زن در خانواده و اجتماع در اسلام و یهودیت

جلیلی، محمدرضا، تهران، انتشارات دستان، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۷۶ صفحه، رقعی.

بنابر ادعای نویسنده، تحقیقات جامع و گسترده ای که در این زمینه نگارش و تدوین یافته، بیشتر جایگاه زن را به صورت جداگانه بررسی کرده اند، به این شکل که موقعیت او را در عرصه خانواده یا اجتماع مطالعه کرده و درباره نقش دو جانبه و جایگاه وی، هم درخانواده و هم در اجتماع بسیار کم تحقیق شده است. ضمن آنکه بیشتر این پژوهش ها از دیدگاه اسلام صورت گرفته است.

در این نوشتار جایگاه زنان در خانواده و اجتماع در دین اسلام و شریعت یهود بررسی و مقایسه شده است. مباحث کتاب در پنج بخش سامان یافته است: بخش اول با عنوان «آفرینش و ارزش زن»، دربردارنده موضوع هایی

چون نگـاهی به زن در ادوار تاریـخ (زن در یونان باسـتان، زن در رم باسـتان، زن در هنـد، زن در چین، زن در استرالیا، زن در فرانسه، زن در ایران باسـتان، زن در اعراب جاهلیت، عقیده کشـیشان مسـیحی درباره زن)؛ آفرینش زن در اسـلام؛ آفرینش زن در یهود؛ فضیلت زنان در اسلام؛ فضیلت زنان در یهود؛ مشورت با زن در اسلام؛ مشورت با زن در یهود؛ فضیلت زنان مسلمان در اخلاق و عبادت؛ و فضیلت زنان یهود در اخلاق و عبادت است.

در بخش دوم با عنوان نقش «زن در شـکل گیری خانواده و اجتماع»، مسائل زیر بررسـی شده است: ازدواج و تشـکیل خانواده در اسـلام؛ ازدواج و تشـکیل خانواده در یهود؛ معیارهای انتخاب همسـر در اسلام و یهود؛ اصالت خانوادگی در اسلام؛ اصالت خـانوادگی در یهود؛ نقش حجـاب در خـانواده و اجتمـاع؛ حجـاب در اسـلام؛ حجـاب در یهود؛ نقش زن در تزلزل خـانواده و اجتماع؛ زنا و تزلزل خانواده و اجتماع در اسلام و یهود؛ طلاق در اسلام و یهود.

در بخش سوم بـا عنوان «حقوق زن در خـانواده و اجتماع» نیز از مباحثی چون حقوق مادی زن درخانواده و اجتماع؛ حقوق زن درخانواده و اجتماع در اسـلام و یهود؛ مهریه درآیین اسلام؛ مهریه در آیین یهود؛ نفقه در اسلام، نفقه در یهود، ارث در اسلام و در یهود؛ حقوق معنوی زن در خـانواده و اجتمـاع؛ حقوق معنوی زن در اسـلام و در یهود؛ تعـدی به حقوق زن در خانواده و اجتماع؛ تعدی به حقوق زن در اسـلام و در یهود؛ تبعیض حقوق زن در اسـلام و در یهود؛ و تعدد زوجات سـخن به میان آمده است.

«مشارکت زنان در اجتماع»، عنوان بخش چهارم و دربردارنـده این مطالب است: حضور زنان در اجتماع از نظر اسـلام؛ حضور زنان در اجتماع از نظر یهود؛ موانع حضور زن در اجتماع از نظر اسلام؛ موانع

حضور زن در اجتماع از نظر یهود؛ معاشـرت زنان با بیگانگان در اسـلام؛ معاشـرت زنان با بیگانگان در یهود؛ بی حجابی زنان درجامعه اسـلامی؛ بی حجابی زنان درجامعه یهود؛ مشارکت زنان برای اشـتغال درجامعه اسـلامی؛ مشارکت زنان برای اشتغال زنان درجامعه یهود؛ مدیریت و رهبری زن در اجتماع اسلامی و در اجتماع یهود... .

در بخش پنجم، دیدگاه اسلام و یهود درباره برخی زنان وابسته به پیامبران مانند همسر آدم علیه السلام (حوا در اسلام، حوا در یهود)؛ همسر نوح علیه السلام (زن نوح در اسلام، زن نوح دریهود)؛ سارا و هاجر در اسلام و در یهود؛ مادر موسی علیه السلام در اسـلام و در یهود؛ همسـر موسی علیه السلام در اسلام و در یهود؛ خواهرموسی علیه السلام در اسلام و در یهود؛ همسر لوط علیه السـلام در اسلام و در یهود؛ دختران لوط علیه السلام در اسلام و در یهود؛ زلیخا در اسلام و در یهود؛ و ملکه سبا(بلقیس) در اسـلام و در یهود بیان شده است. در پایان کتاب، خلاصه تحقیق و نیز فهرست هایی چون فهرست آیات و روایات، فهرست منابع و فهرست مقاله ها و مجله ها آورده شده است.

۸ . جستاری در هستی شناسی زن: زن درفرهنگ و اندیشه اسلامی(۱)

جمشـیدی، اسدالله، غلام علی عزیزی کیا، حسن زارع و احمد طاهری نیا، قم، مرکز انتشارات مؤسـسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۷۱ صفحه.

مؤلفان این اثر با هدف بازپژوهی و کاوش بیشتر درباره موضوع زن در فرهنگ و اندیشه اسـلامی، بنابر آیات و روایات مربوط به آن، به تبیین دیدگاه های اسلام درباره زن می پردازند. کتاب حاضر در دو محور کلی مشترکات و تفاوت های تکوینی مرد و زن تدوین شده است. اشتراک زن

و مرد در برخورداری از گوهر انسانی؛ اشتراک زن و مرد در هدف غایی آفرینش؛ هم گونی کمال انسانی زن و مرد و بررسی شبهه های نقصان معنوی زن، عنوان های برخی مطالب فصل نخست با نام مشترکات تکوینی زن و مرد است.

نویسنده در فصل دوم کتاب با نام تفاوت های تکوینی زن و مرد، با توجه به متون دینی و آیات و روایات، به مباحثی چون تفاوت های زن و مرد در ادراک؛ ضعف عقل نظری و تجربی؛ تفاوت زن و مرد در عواطف و انفعالات؛ فلسفه زوج آفرینی انسان؛ تفاوت زن و مرد در میل و گرایش؛ و تفاوت زن و مرد در غریزه جنسی می پردازد. این مجموعه در پایان نتیجه می گیرد، نقش هایی که طبیعت بر عهده زن و مرد گذاشته، متفاوت است. ازاین رو، باید ابزار جسمی ـ روانی ایفای نقش ها را در اختیار آنان قرار داد و در تشریع و هرگونه برنامه ریزی برای زنان و مردان به این تفاوت ها توجه کرد.

۹. چهره زن در آئینه اسلام و قرآن

فهیم کرمانی، مرتضی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۴، ۲۱۶ صفحه، رقعی.

این کتاب تحقیقی است درباره سرگذشت تعدادی از زنان مسلمان صدر اسلام و نیز زنانی که نامشان در قرآن بیان شده و خداوند آنان را ستوده است. نویسنده با هدف تبیین جایگاه حقیقی زن در اسلام و با استناد به قرآن کریم و پاره ای از تفاسیر معتبر شیعه و سنّی، زن را موجودی هم رتبه با مرد معرفی می کند و معتقد است اسلام همه حقوق و آزادی های او را تأمین کرده است. وی همچنین، سلطه مرد بر زن را

نمی پـذیرد و معتقـد است مسائل میان زن و شوهر و امور مربوط به زنـدگی مشترک آنان بایـد با توافق هر دو صورت گیرد و مرد حق تصـمیم گیری فردی در اینگونه امور را نـدارد. نویسـنده اظهـار می دارد قرآن در بیش از ده سوره، دربـاره زن سـخن گفته و حتی دو سوره نسـاء و طلاـق که در اصـطلاح، سوره نساء کبری و نساء صـغری نامیـده می شود، به نام زن نام گـذاری شـده است. وی در ادامه، چکیـده ای از دیدگاه های این ده سوره را مطرح می کند و نتیجه می گیرد زن و مرد، هر دو منشائی واحد و حقوق و تکالیفی یکسان دارند.

۱۰. درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام(بررسی مقایسه ای دیدگاه اسلام و غرب)

زیبـایی نژاد، محمـدرضا و محمـدتقی سبحانی، [برای] دفتر مطالعـات و تحقیقـات زنـان، قم، مرکز مـدیریت حوزه های علمیه خواهران، انتشارات دارالنور، چاپ دوم، ۱۳۸۱، ۲۴۶ صفحه، وزیری.

تبیین و تدوین نظام شخصـیت زن در اسـلام، نه تنها از بایسـته های علمی و پژوهشـی، بلکه از ضـرورت های عملی و اجتماعی روزگار ماست. منظور از «نظام شخصـیت زن»، تصویری جامع است که دین اسلام در زمینه توصیف ها، ارزش ها و حقوق، از شخصـیت مطلوب زن مسـلمان ارائه داده است. نویسـندگان در کتـاب حاضـر که به سـفارش مرکز مـدیریت حوزه هـای علمیه خواهران تدوین شده است، می کوشند با نگاهی اجمالی به پیشینه و پیش فرض های مباحث زنان، در مجموع، طرح کلی نظام شخصیت زن در اسلام را ارائه کنند.

مطالب این مجموعه از سه بخش اصلی و یک ضمیمه تشکیل شده است. نخست، اصول و مبانی فلسفی در نگرش به هویت زن مطرح می شود. در حقیقت، آنچه امروز به عنوان مباحث زنان بدان توجه و جایگاه فردی و اجتماعی آنان را نقد و بررسی شده است، بیشتر به اختلاف های موجود در مبانی فلسفی و انسان شناختی بازمی گردد تا مسائل حقوقی و اجتماعی. ازاین رو، در همین بخش برای روشن شدن نقاط تمایز تفکر اسلام و غرب، نخست به بنیان های اندیشه غرب و تأثیر آن در ترسیم چهره زنان و سپس به تبیین مبانی اسلام پرداخته شده است. در ادامه این بخش، اصول اساسی شخصیت زن در اسلام، با عنوان هایی چون اشتراک زن و مرد در انسانیت؛ آفرینش اصیل زن؛ گوناگونی راه های کمال؛ تفاوت های تکوینی زن و مرد؛ زن و مرد، دو موجود مکمل؛ و خانواده، رکن اساسی و محوریت اخلاق مطرح شده است.

بخش دوم کتاب نیز به جریان شناسی نهضت زنان اختصاص دارد که همراه با تبیین تاریخچه نهضت زنان در غرب و ایران، به معرفی و نقد دیدگاه های زن گرایانه غربی با عنوان هایی چون جریان شناسی نهضت زنان در غرب(گرایش های فمینیستی، انتقاد از فمینیسم) و جریان شناسی نهضت زنان در ایران(دوران قاجار، پهلوی اول و مسئله کشف حجاب، مسائل زنان در حکومت پهلوی دوم، جریان های مدافع حقوق زنان پس از انقلاب) می پردازد. ضمیمه کتاب با عنوان «منشور زن مسلمان» نیز شامل متن سخنان رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت تولد حضرت زهرا علیها السلام و روز زن، در ورزشگاه آزادی تهران(۳۰/۷/۱۳۷۶) است.

در پایان کتاب نیز فهرست هایی چون فهرست آیات، احادیث و روایات، فهرست نمایه های موضوعی، فهرست عنوان ها و اصطلاحات،

فهرست اعلام، فهرست کتاب ها، مقاله ها و نشریه ها(مجلات، روزنامه ها)، فهرست اعلام انگلیسی و فهرست منابع فراهم آمده است.

۱۱. زن: از اسلام چه می دانیم؟

مهریزی، مهدی، قم، نشر خرم، چاپ اول، ۱۳۷۷، ۲۴۲ صفحه، رقعی.

نویسنده در این کتاب که برای استفاده نسل جوان و به صورت مجموعه ای با نام «از اسلام چه می دانیم؟» نوشته شده است، به بررسی دیدگاه اسلام درباره شخصیت زن، زن و خانواده، مسئله مشارکت زنان در حیات اجتماعی و نیز حجاب و عفاف زنان می پردازد. این کتاب شامل شش بخش است. در بخش نخست، شخصیت زن از دیدگاه قرآن کریم و سنت معصومان علیهم السلام و باور پنهان مسلمانان بررسی شده است. بنابراین، تفاوتی اساسی در نهاد زن و مرد وجود ندارد، توان رشد و کمال جویی برای هر دو یکسان است، هر دو می توانند به مراتب والای معنوی و انسانی دست یابند و هیچ کدام طفیلی دیگری نیست. در پایان این بخش، به دو پرسش بزرگ «دایره تفاوت زن و مرد تا چه اندازه گسترده است» و «درباره برخی تعابیر دینی که حاکی از نقصان عقل زن و نقص ایمان است، چه باید گفت؟» پاسخ هایی کوتاه داده شده است. پاسخ نویسنده به پرسش اخیر که با ایجاز بسیار بیان شده، شامل این بندهاست:

الف) برخی احادیث به درستی معنا نشده اند و حقیقت آن با تأمل و دقت معنایی روشن خواهد شد.

ب) برخی احادیث قابل انتساب به پیشوایان دینی نیست، بلکه با اثرپذیری از فرهنگ های غیردینی و انگیزه های گوناگون جعل شده است.

ج) برخی دیگر از احادیث و روایات، ناظر به شرایط ویژه است و نمی توان مفاد آن را تعمیم داد.

بخش دوم کتاب با عنوان «کمالات انسانی»، به بررسی مراحل تکامل زنان در دو عرصه دانش و سلوک معنوی اختصاص یافته است. این دو عرصه براساس متون و منابع دینی؛ یعنی قرآن و سنت و نیز بر پایه شواهد تاریخی و خارجی بررسی شده اند. در مبحث دانش طلبی زنان به انواع پرسش ها (زنان پیامبر، زنان از صحابه، صحابه از زنان و زنان از زنان) اشاره شده است.

در بخش سوم کتاب با عنوان «زن و خانواده»، نویسنده به دیدگاه اسلام از ازدواج و نیز جایگاه زن در خانواده پرداخته است. وی با توجه به متون دینی، هدف اسلام از ازدواج را چنین بیان می کند: بقای نسل انسان؛ سکونت و آرامش؛ ارضای غریزه جنسی؛ مشارکت در حیات معنوی؛ مشارکت در حیات مادی؛ و تربیت نسل.

نویسنده در بخش چهارم به مسئله مشارکت زنان در حیات اجتماعی پرداخته و به جلوه های گوناگون این مشارکت توجه و اشاره کرده است. جواز مشارکت، انگیزه های مشارکت، و آداب مشارکت اجتماعی، عنوان های سرفصل های این بخش است.

بخش پنجم کتاب، ویژه حجاب و عفاف است که در آن مباحثی درباره فلسفه پوشش، شرایط عمومی پوشش، زینت و اختلاط، طرح و بررسی شده است. بخش پایانی کتاب نیز به کتاب شناسی توصیفی مجموعه هایی درباره زنان اختصاص یافته است. نویسنده در این بخش، پس از مقدمه ای درباره سابقه تألیف و تدوین در زمینه مسائل زنان، به نقد و بررسی اجمالی چند مجموعه عربی زبان درباره «فقه المرأه»

پرداخته است. این مجموعه ها عبارتند از: المفصل فی احکام المرأه و البیت السلم؛ تحریر المرأه فی عصر الرساله؛ مسائل حرجه فی فقه المرأه؛ المرأه فی الفکر الاسلامی؛ و جامعه مسانید النساء.

۱۲. زن از دیدگاه نهج البلاغه

علایی رحمانی، فاطمه، تهران، معاونت پژوهشی سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۷۲، ۲۶۲ صفحه.

طرح موضوع زن در نهج البلاغه، در واقع ترسیم بُعدی از سیمای کامل زن در قرآن کریم است. مؤلف در این کتاب در جست وجوی آن است که به تصویرحقیقی کلمات نهج البلاغه درباره زنان دست یابد و با این کار، بذر اطمینان را در قلوب زنان مسلمان بیفشاند. وی در مقدمه ای مفصل کوشیده است، مسائلی چون هویت و عظمت زن؛ طبیعت ثانوی؛ تفاوت های زن و مرد؛ سیمای جدایی ناپذیر زن و مرد از نظر هویت انسانی در قرآن؛ وزانت اجتماعی زن؛ احکام مشترک و اختصاصی زن و مواردی مانند آن را بررسی کند.

محورهای بحث پیش گفتار کتاب شامل این موضوع هاست: روش مطالعه در نهج البلاغه؛ پیوند تنگاتنگ نهج البلاغه با قرآن؛ مناسبت های تاریخی؛ تساوی آری، تشابه نه؛ قضایایی که در زمینه های مقام و شخصیت زن در نهج البلاغه آمده است؛ خطاب های نهج البلاغه؛ ارزش و اعتبار اسناد و مدارک نهج البلاغه، و نکوهش نهج البلاغه از افراد بی لیاقت، چه زن و چه مرد.

این کتاب در نه فصل تدوین شده است. نویسنده در نخستین فصلِ اسناد و مناسبت های تاریخی، خطبه ۸۰ نهج البلاغه را که به

نکوهش زنان اختصاص دارد، بررسی کرده است. به گفته مؤلف، هدف این خطبه سرزنش زنان به دلیل کمی عقل و کمبود آنان از بهره ایمان نیست، بلکه منظور فرد خاصی است که غائله جمل را پدید آورد یا هر زنی است که در تشخیص اجتماعی خویش دچار اشتباه شود.

در فصل دوم با عنوان نقصان ایمان، نویسنده، اولین قسمت خطبه ۸۰ را که به نقص ایمان زن اختصاص دارد، بررسی می کند.

بررسی دومین بند خطبه ۸۰ نهج البلاغه درباره نقص عقل زن، موضوع فصل سوم کتاب است. در این قسمت، نویسنده با بررسی آیات و روایات و نقد و بررسی نظر برخی دانشمندان مسلمان، حقایقی را درباره خردمندی زنان بیان می کند.

نقصان بهره زن در مسائلی چون ارث و مالکیت، موضوع چهارمین فصل کتاب است. نتیجه گیری حضرت علی علیه السلام از آنچه در قسمت های پیش بیان شد، در فصل پنجم کتاب آورده شده است. بررسی تطبیقی خطبه ۸۰ نهج البلاغه و مقایسه آن با خطبه های ۱۳ و ۱۵۵ نهج البلاغه نیز موضوع فصل ششم را تشکیل می دهد. موضوع های دیگری که در ارتباط با زن در نهج البلاغه یاد شده است و نیز نمونه هایی از شخصیت های عالی در جامعه زنان و صفات نیک زن در احادیث، به ترتیب، موضوع فصل های هفتم، هشتم و نهم کتاب است. فهرست آیات، مصادر کتاب و منابع و مآخذ نیز در پایان کتاب آمده است.

۱۳. زن در آیینه جلال و جمال

جوادی آملی، عبدالله، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجا، چاپ چهارم، ۱۳۷۴، ۴۳۱ صفحه، وزیری.

این کتاب، چکیده مباحثی است که حضرت آیت الله جوادی آملی در سال تحصیلی ۱۳۶۸ _ ۱۳۶۹ در جامعه الزهرای قم تدریس کرده است. حاضران جلسه های این مباحث خواهران طلبه ای بوده اند که از نظر بهره مندی از علوم معقول و منقول، در سطح عالی قرار داشته اند. نقد برخی شبهه های فقهی و تفسیری که در کتاب درج شده، با همکاری این خواهران صورت گرفته است. آنان مطالب را از نوار بر روی کاغذ پیاده کرده اند و ویرایش نهایی، اصلاحات و نظارت بر این کار را حجت الاسلام محمود لطیفی انجام داده است.

حدود چهل صفحه از این کتاب به مقدمه ای مفصل اختصاص دارد. بخش مهم مطالب این مقدمه، محصول همایشی است که مسئولان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران درباره اعتلای زن؛ سیرت و سنت اسلامی وی در رفتار و گفتار و نوشتار؛ ارائه هنر ممدوح؛ ایجاد مِهر و انعطاف در جامعه با کمال اجتناب از تهتک و نهایت تنزه از غرب زدگی برگزار کردند. بخش دیگری از مباحث مقدمه، پاسخ به چند سؤال علمی است که مرکز مطالعات مسائل زنان آن را مطرح کرده است.

آیت الله جوادی آملی در پیش گفتار، پس از بحث مفصلی درباره مظهر جلال و جمال الهی، بیان می کند که در مسائل معنوی، عبادی و کمالات

انسانی هیچ تفاوتی میان زن و مرد وجود ندارد، جلال زن در جمالش نهفته است و جمال مرد در جلال او جلوه گر می شود. این توزیع کار، نه نکوهشی است برای زن و نه ستایشی است برای مرد، بلکه رهنمودی برای هر دوی آنهاست. زن و مرد از یک گوهر آفریده شده اند و در بنیان گذاری خانواده، تأمین نیازهای عاطفی به عهده زن است. مرد به دلیل مدیریت، کارهایی چون تأمین هزینه و تعهد کارهای اجرایی خانواده را بر عهده دارد.

مؤلف می افزاید: منشأ گرایش مرد به زن و آرمیدن مرد در سایه انس به زن، همان مودت و رحمتی است که خداوند میان آنان قرار داده است. به اعتقاد مؤلف، نگرش اسلام به زن و تنظیم حقوق او این است که حیثیت وی جنبه حق الله دارد، نه حق الناس و هتک حرمت او بر هیچ کس روا نیست. ازاین رو، همگان موظف به پاسداری از حرمت و مقام زن هستند و این نکته در خلال احکام دینی و موازین شرعی به طور کامل مشهود است.

کتاب حاضر در چهار فصل تدوین شده است. در فصل اول، موضوع زن در قرآن بررسی تحلیلی شده است. نویسنده در این قسمت یادآور می شود، ذات اقدس الهی در آیاتی از قرآن کریم، تعلیم و تربیت را به روح استناد می دهد و روح، نه مؤنث است و نه مذکر. همچنین، آیات قرآن از راه حس، بُرهان و مسائل قلبی و شهودی مطالبی را یادآوری می کند و نمونه هایی از زنان و مردانی را برمی شمارد که این راه ها را پیموده اند. به باور آیت الله جوادی آملی، با توجه به آیات قرآن، خداوند انسان ها را به همان کرامت که صفت فرشته هاست، ستوده و آنان را به

این خصلت دعوت کرده و این نمودار آن است که انسان های صالح می توانند با کمالات علمی و عملی، خود را فرشته صفت کنند. فرشتگان نه مذکرند و نه مؤنث و کسی که به آنان تأسی و اقتدا می کند، نه زن است و نه مرد، بلکه انسان است که ارزش او به تزکیه درون و تهذیب باطن وابسته است، نه نوع انسانی. نویسنده با بیان شواهد قرآنی و معرفی نمونه هایی از زنانی که قرآن، آنان را اسوه و الگوی افراد شایسته می خواند، بحث را پی می گیرد.

زن در عرفان، موضوع مورد بحث در فصل دوم است. چکیده مطالب این فصل از کتاب، شامل این موضوع است که از دو راه می توان به معارف الهی دست یافت: ذکر و فکر(راه دل و راه عقل) که در آیات قرآن، به راه دل یا فطرت، بیشتر بها داده شده است. بر این اساس، بسیاری از افراد که حتی درس نخوانده و به حوزه و دانشگاه نرفته اند، می توانند از راه موعظه و تزکیه درونی به مقامات معنوی عالی دست یابند.

انسان چه مرد باشد، چه زن، می تواند از راه دل به درجات والاـ برسد و با نماز، دعا، مناجات و ذکر، به بصیرت، معرفت و یقین قلبی دست یابد و در این مسائل میان زن و مرد تفاوتی نیست. بنابراین، مهم ترین راه؛ یعنی پای بندی به اعمال صالح و عبادت ها، میان زن و مرد مشترک است. در ادامه، نویسنده شرح حال برخی زنان را که ذوق عرفانی داشته و آثاری در این زمینه از خود به یادگار گذاشته اند، بیان می کند.

در فصل سوم درباره «زن در بُرهان» بحث می شود. به باور نویسنده، براساس شواهد قرآنی و روایی، از نظر مسائل عقلی، میان زن و مرد در

اصل کمال تفاوتی نیست. اگر کسی بگوید زنی مانند پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نشد و به مقام او نرسید، باید گفت بسیاری از پیامبران دیگر نیز مانند او نشدند و این نقص نیست.

زن ها در طول تاریخ با شکوفایی استعدادها و خلاقیت هایی که داشته اند، در بخش های علمی، معرفتی، سیاسی، نظامی و اجتماعی به مقام هایی دست یافته و به عنوان دانشور، صاحب نام و ادیب، مشهور و معروف شده اند.

فصل چهارم این نوشتار به «حل شبهات و رفع تعارض بین روایات» اختصاص یافته و پاورقی مربوط به هر فصل در پایان آن آمده است. این کتاب از فهرست منابع و مآخذ و فهرست اعلام و اشخاص، مکان ها، کتاب ها و قبایل بی بهره است، ولی در چاپ جدید که در مرکز نشر اسراء صورت گرفته، ضمن ویرایش جدید، فهرست هایی چون فهرست آیات و روایات، فهرست اشعار، فهرست اعلام، فهرست کتب و فهرست منابع نیز به آن افزوده شده که راه پژوهش را برای پویندگان آن هموارتر کرده است.

۱۴. زن در چشم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم: پژوهشی درباره رفتارشناسی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با زنان

طیبی، ناهید، قم، انتشارات بهشت، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۴۴ صفحه، وزیری.

بررسی همه جانبه رفتار پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم، الگوی نیکوی همه جهانیان، امری مهم و ضروری است.این کتاب با هدف تحلیل و بررسی رفتار

پیامبر با زنان و بیان دیدگاه واقعی آن حضرت درباره شخصیت و جایگاه زن درجامعه اسلامی و با بهره گیری از سیره نبوی و گزارش های مستند تاریخی که، شیعه و سنّی بر آن اتفاق نظر دارند، به گردآوری رفتارها و طبقه بندی آنها و سپس به بررسی و استخراج نکته های تربیتی، اخلاقی و سیاسی پرداخته است. کتاب حاضر نه فصل دارد. در فصل اول با عنوان کلیات، مباحثی چون طرح مسئله، ضرورت بحث، دیدگاه پیامبر درباره زنان در سیره و سخن آن حضرت، جامعه شناسی عصر جاهلی و جایگاه زن بررسی شده است.

در فصل دوم با عنوان پیامبر، دختران و فرهنگ مهرورزی، رفتارهای پیامبر با دختران مانند هدیه دادن، اعطای حق انتخاب همسر، احترام به دیدگاه های آنان و مانند آن تبیین شده است. در فصل سوم نیز رفتار پیامبر با همسران آن حضرت بررسی و پیش از آغاز بحث، مطالبی درباره علل تعدد زوجات و برخی دیدگاه های آن حضرت آمده و به نمونه هایی از رفتارهای عدالت آمیز و مهرانگیز پیامبر اشاره شده است.

در فصل چهارم برخورد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم با زنان اسیر و تکریم آنان، با بیان نمونه هایی بررسی و به شبهه هایی درباره برخی رفتارهای آن حضرت پاسخ داده شده است. در فصل پنجم نیز رفتار آن حضرت با زنان خطاکار در دو مبحث رفتار های مهرآمیز و قهرآمیز با بیان نمونه ها و تحلیل های علمی، بررسی و جنبه های ناگفته آن بازگو شده است. فصل ششم کتاب نیز به بررسی رفتار پیامبر با زنان مصیبت دیده و آسیب پذیر مانند زنان مطلقه اختصاص یافته و نمایی از رفتار اسلامی ترسیم شده است تا برای مسئولان عصر حاضر، الگوی رفتاری معیّنی شود.

در فصـل هفتم کتـاب، توجه ویژه رسول خـدا صـلی الله علیه و آله و سـلم به بهبودسـازی روابـط زوجین و بیـان حقوق متقـابل همسـران و نوع رفتار آن حضـرت با گونه های مختلف زنان متأهل بررسی و نمونه هایی از این موارد بیان شده است. در فصل هشـتم با عنوان پیامبر، زنان، حریم ها و حرمت ها، به ارتباط پیامبر با زنان خویشاونـد اعم از محارم و غیرمحارم و زنان دیگری که به لحاظ موضوع در فصل های پیشـین گنجانده نمی شوند، پرداخته شده است. فصل نهم، زنان، اشتغال و دانش آموزی نام دارد. در این فصل به حضور اجتماعی زنان و دیـدگاه اسـلام، با دقت در گزارش هایی که از رفتار پیامبر با زنان شاغل موجود است، اشـاره شـده است. همچنین، در این فصـل برخی مصـداق هـای مربوط به رفتار پیامبر با زنان دانشـمند و فرزانه بیان شـده است. در پایان و در نتیجه گیری از بحث، نویسنده معتقد است رفتار پیامبر با زنان، براساس شناخت موقعیت ویژه جنسیتی آنان و مقـام اجتمـاعی و نیز تـابع مصالـح عامه و در پاره ای موارد، مشـمول حکم حکومتی و همواره مهرآمیز و همراه با گـذشت و بخشش بوده است.

۱۵. زن در سخن و سیره امام علی علیه السلام

مهریزی، مهدی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۴۱۵ صفحه، وزیری.

در این مجموعه، احادیثی از قول حضرت علی علیه السلام درباره زنان، همراه با مطالبی مرتبط با آنان، در چهار بخش به چاپ رسیده است. بخش نخست، شامل متن عربی سخنان، خطبه ها و احادیث حضرت علی علیه السلام درباره زنان، همراه با ترجمه و توضیحاتی مختصر است. در بخش دوم،

سیره آن حضرت درباره زنان بیان شده است. این بخش به موضوع خانواده، قضاوت های حضرت علی علیه السلام درباره زنان و نیز نقش آنها در دو جنگ جمل و صفین اختصاص دارد.

بخش سوم حاوی دوازده مقاله کوتاه از نویسندگان داخلی و خارجی است که در آن، نظر و دیدگاه های امیرمؤمنان، علی علیه السلام درباره زنان بیان شده است. عنوان های برخی از این مقاله ها عبارتند از: زن در نهج البلاغه، نوشته رضا انصاری راد؛ امام علی علیه السلام در خانه، نوشته عباس محمود عقاد؛ زنان، تألیف محمد فروخ و محمدجواد مغنیه؛ و زن وسیاست، اثر محمد حسین مشایخ.

در بخش چهارم با عنوان «امام علی از نگاه زنان»، دیدگاه های برخی زنان صدر اسلام(ام سلمه، عایشه و سوده) و زنان معاصر(سپیده کاشانی، سیمین دخت وحیدی و عصمت رفعتی) درباره حضرت علی علیه السلام بیان شده است.

۱۶. زن در قرآن، سرگذشت جمعی از زنان خوب و بد

دوانی، علی، قم، دفتر نشر اسلامی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ یازدهم، ۱۳۷۵، ۱۰۸ صفحه، رقعی.

این کتاب شامل زندگی نامه تعدادی از زنان و قصه هایی درباره آنان است که نام آنها در قرآن کریم آمده است. هدف نویسنده، آگاهی دادن به دختران و زنان مسلمان برای شناخت زنان خوب و بد است. قصه ها کوتاه و ساده است و بیشتر به عبرت گیری از سرانجام این زنان توجه و تأکید شده است. ایمان والا، یاری پیامبران و دوری از شرک و فریب، مهم ترین درسی است که از قصه زنان در قرآن می توان آموخت. در پانوشت صفحه ها، آیات

مربوط به قصه ها آمده و درباره حوا، زن نوح، زن لوط، هاجر، ساره، آسیه زن فرعون، مادر و خواهر حضرت موسی، دختران شعیب، زلیخا، بلقیس، مریم و مادرش، زن ابولهب؛ زنی که به خدا شکایت کرد، زینب، دختر عمه پیامبر و همسران پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم (ماریه قبطیه، عایشه و حفصه).

۱۷. زن در نهج البلاغه

نجوی صالح، جواد، ترجمه: ورود سلامی، قم، انتشارات زمزمه زندگی، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۲۸۸ صفحه، وزیری.

کتاب زن در نهج البلاغه، تألیف نجوی صالح الجواد، ترجمه ورود سلامی و با مقدمه سیدمحمد بحرالعلوم، از جمله آثاری است که با هدف دفاع از حریم نهج البلاغه و در توجیه و تبیین دیدگاه های حضرت علی علیه السلام درباره زنان، به رشته تحریر درآمده است. مقدمه کتاب که سید محمد بحرالعلوم، از دانشمندان عراقی و مقیم لندن آن را نگاشته، درباره شرح حال آشنایی ایشان با نویسنده این کتاب و چگونگی شکل گیری و تدوین آن است.

کتاب، یک دیباچه و دو بخش اصلی دارد. دیباچه تا حدی مفصل، در دو فصل تنظیم شده که در فصل اول به زندگی و فضیلت ها و منقبت امیرمؤمنان، علی علیه السلام نگاهی اجمالی شده است. در فصل دوم، نهج البلاغه به اختصار، معرفی می شود و می کوشد به برخی شبهه ها درباره استناد نهج البلاغه به آن حضرت یا سید رضی پاسخ داده شود.

محور مباحث در بخش اول زن از دیدگاه نهج البلاغه، قرآن و سنت نبوی است که در آن اطلاعاتی درباره زن در نهج البلاغه و نصوص قرآنی دراین باره و زن در سنت نبوی و سیره مسلمانان آورده شده است. بخش

دوم کتـاب درباره چگونگی برداشت از کلام امام علی علیه السـلام با موضوع زن است. در پایان نیز سـیره آن حضـرت و زنان آن عصر بررسی شده است.

۱۸. زن در تاریخ و اندیشه اسلامی

فتّاحی زاده، فتحیه، قم، مرکزپژوهش های صـدا و سـیما، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۵۶ صـفحه، رقعی؛ بوستان کتاب قم، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۳۲۸ صفحه، رقعی.

زن، نیمی از پیکره اجتمـاع انسـانی است و بی گمـان، شخصـیت، رفتـار، فرهنـگ و انـدیشه او نقش مهمی را در شـکل گیری جامعه انسانی ایفا می کند. مکتب ها وآیین های مختلف از روزگاران کهن تاکنون، دراین باره دیدگاه های گوناگونی داشـته انـد. اثرحاضـر، همه دیـدگاه هـای تـاریخی و دینی را دربـاره این موضوع با اسـتفاده از تفسـیرهای المنار؛ الجواهر؛ فی ضـلال القرآن؛ المیزان و نمونه، در هفت بخش مطرح کرده است.

در بخش اول با عنوان «زن درگـذرگاه تاریخ»، نخست شخصـیت زن از نگاه تمدن های گوناگون بشـری و آیین های مختلف چون تمدن یونان، سومر، مصـر، هند، چین، ژاپن، ایران باسـتان و زن درآیین یهود و مسیح بررسی شده است. سپس درباره زن در دوره جاهلیت نخستین، مطالبی آمـده و با نگاهی به مقوله زن در جاهلیت مدرن، می کوشد وضع زن در رویکرد فمینیستی، چگونگی این اندیشه و پی آمدهای آن را شرح دهد.

نویسـنده در بخش دوم به تبیین «نقش تاریخی اسـلام در احیای شخصـیت زن» می پردازد و بخش سوم به «مبانی شخصیت زن از دیـدگاه اسـلام» اختصـاص یـافته است. بخش چهـارم با عنوان «تفاوت ها و تمایزها»، تفاوت های زن و مرد را در جنبه های گوناگون جسمانی، روانی و استعدادی

با تکیه بر نظر های روان شناختی بررسی می کند. در بخش پنجم، مهم ترین «علل تنزل شخصیت و مقام زن درجوامع اسلامی» بررسی می شود. در بخش ششم نیز «تجلی شخصیت زن در تاریخ انبیا» بررسی شده است و زنانی که نقش برجسته تری درتاریخ بشر ایفا کرده اند، معرفی شده اند.

بخش پایانی پژوهش حاضر نیز به «کاربست الگوی صحیح در رسانه» اختصاص یافته است. در این بخش، رسالت رسانه درتبیین شخصیت زن از دیدگاه اسلام و نارسایی ها و خلأ ـ های موجود درباره جایگاه زن بررسی می شود. همچنین، راهکارهایی که به بهبود وضع موجود می انجامد، به همراه پیشنهاد چند برنامه برای رسانه در قالب های گوناگون مطرح می شود.

۱۹. زن و فرهنگ دینی

مهریزی، مهدی، تهران، انتشارات هستی نما، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۲۴صفحه، رقعی .

امروزه پرسش های فراوانی در زمینه مسائل زنان در عرصه مطالعات اسلامی مطرح است و این امر، سبب رویکرد های متفاوت متفکران مسلمان به مسئله زن می شود. گروهی به خانه نشینی او حکم می کنند و برخی، از برابری کامل او با مرد سخن می گویند و در این میان، دیدگاه های معتدل تری نیز وجود دارد. مجموعه زن و فرهنگ دینی، برخی دغدغه های نویسنده در این عرصه است که با حفظ اصول و قواعد دین شناسی می کوشد برخی ابهام ها را بزداید، پاره ای از ایده های حقوقی و معرفتی را مطرح کند و دانش و آگاهی عمومی را دراین باره بالا برد.

این اثر در سه بخش به بررسی مسائل حقوقی و اخلاق زنان در اسلام پرداخته است. در بخش اول، شش مقاله با این عنوان ها به چاپ رسیده است: زن در فرهنگ دینی؛ پیامبری زنان؛ تأملی در احادیث نقصان عقل زن؛ زن وسیاست؛ زن و استقلال مالی؛ و مطلاق بودن امام مجتبی علیه السلام . در بخش دوم، سه کتاب معرفی و خلاصه آن بیان شده است. عنوان های این کتاب ها عبارتند از: الجهود العلمیه للمرأه، قرائه جدیده لفقه المرأه الحقوقی و عقود الجمان فی جواز تعلیم الکتابه للنسوان. بخش سوم کتاب به پرسش و پاسخ هایی با نویسنده کتاب، با عنوان های زن درآثار استاد مطهری و منزلت زن در فقه اسلامی اختصاص دارد.

۲۰. سیمای زن در قرآن: مجموعه سخنرانی های استاد سید علیرضا موسوی مدنی

تدوین: اعظم رام پناهی، ناهید، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۹۲ صفحه، رقعی.

از آنجا که قرآن کریم، حبل متین و فرقان محکم و مبیّن آموزه های حقه اسلام در حوزه علوم نقلی و عقلی به شمار می رود، نویسنده به مدد آیات نورانی قرآن و با بهره گیری از یک سلسله مباحث معرفتی و اصولی، در سه فصل درباره چارچوب اصلی دیدگاه قرآن درباره جایگاه زن بحث کرده است. در فصل نخست، جایگاه زن در نظام خلقت بررسی و فرآیند خلقت انسان به بیان قرآن و نیز تساوی جایگاه زن و مرد در خلقت مطرح شده و هدف از خلقت، ازدواج در جهان آفرینش بیان شده است.

فصـل دوم، جلوه هـای حیـات فردی، خانوادگی و اجتماعی زن در قرآن نام گرفته و حیات فردی و اجتماعی زن با هم مقایسـه شده و درباره وی و جایگاه مادری اش در آفرینش مطالبی آمده است. در این فصل مباحثی نیز مانند زن و شأن ولایت و اسرار حجـاب در قرآن مطرح می شود. فصل پایانی کتاب به معرفی زنان اسوه در قرآن اختصاص دارد و منزلت حضـرت مریم علیها السلام و حضرت زهرا علیها السلام در قرآن را تبیین می کند.

۲۱. فمینیسم سیاسی و رسالت زن مسلمان: جزوات آموزشی(۳) جریان شناسی: فمینیسم

بادامچیان، اسدالله، تهران، انتشارات اندیشه ناب، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۶۰ صفحه، رقعی.

این جزوه آموزشـی، به زبان ساده و با محور اساسـی دو مقوله «زن در اسـلام» و «زن گرایی غربی» نگاشـته شـده است. در این اثر، نگارنـده نخست به دو رسـالت زن مسـلمان در دوران اخیر اشـاره می کنـد که این دو رسـالت عبارتنـد از: درک خطر زن گرایی غربی(با عنوان فمینیسم) و درک موقعیت و جایگاه زن در نظام فکری اسـلام و تبلیغ صحیح آن برای نجات زنان مظلوم جهان.

به تصـریح نگارنـده، اکنون که تهـاجم همه جـانبه غرب اسـتعماری بر ضـد زنان مسـلمان شـدت یافته است، آنان بایـد دریابند رسـالت بیشتری بر عهـده آنهـاست. ازاین رو، بایـد توطئه دشـمنان اسـلام و برنـامه های آنان را که با عنوان فمینیسم برای زنان جهان طراحی شده است، برای زنان مسلمان شرح داد و آنها را از خطری که در آینده متوجه آنهاست،آگاه ساخت. این وظیفه و رسالت تک تک بانوان مسلمان است و بدیهی است تشکل های اسلامی زنان، رسالت بیشتری به عهده دارند.

برخی مباحث کتاب عبارتند از: دو مشکل بزرگ زن غربی؛ کالا گونگی زن غربی؛ سوء استفاده استعماری از زن؛ نفی تفاوت های طبیعی جسمانی؛ جداسازی زن؛ فمینیسم و دولت؛ شکست فمینیسم؛ فمینیسم استعماری؛ دفاع از دیدگاه اسلام درباره زن؛ اسلام و زن؛ روابط زن و مرد در اسلام؛ عزت و عظمت زن در اسلام؛ زن در خانواده؛ استقلال زن؛ و زن در اجتماع.

۲۲. معاشرت زنان و مردان از دیدگاه اسلام

صادقی، حسن، مرکز پژوهش های صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۱۴۳ صفحه، رقعی.

انسان، موجودی اجتماعی است که روحیات و نیازهای او، مانع از روی آوردن او به زندگی فردی و دور از جمع می شود. معاشرت و ارتباط با دیگران، از ضرورت های اجتناب ناپذیر زندگی اجتماعی است. معاشرت انسان ها با یکدیگر، آداب واحکام ویژه ای دارد که معاشرت زنان و مردان به ویژه زن و مرد نامحرم و بیگانه از حساسیت خاصی برخوردار است و رعایت آداب معیّنی را از سوی دو طرف می طلبد که به کارگیری یا ترک آنها، در حسن روابط، مؤثر است.

نویسنده در این نوشتار، طی چهار فصل برآن است تا با تأکید بر ضرورت معاشرت و بیان شیوه های ارتباط، به آسیب شناسی آن و راه های پیش گیری از پیدایش این آسیب ها بپردازد. همچنین، با استفاده از دو منبع قرآن و سنت، دیدگاه اسلام را در این موضوع تبیین و دیدگاه های گوناگونی را که درباره معاشرت زنان و مردان وجود دارد، نقد و بررسی می کند.

در فصل اول، نخست به مفهوم معاشرت در لغت و اصطلاح و ضرورت معاشرت و بیان شیوه های ارتباط و معاشرت اشاره و سپس به آسیب شناسی آن و راه های پیش گیری از این آسیب پرداخته شده است.

در فصل دوم با عنوان دیدگاه های گوناگون درباره معاشرت مردان و زنان، در کنار دو دیدگاه افراطی و تفریطی مطلق نگرانه درباره آزادی یا محدود کردن ارتباط زنان و مردان، نظر اسلام در این زمینه بیان شده و به نمونه هایی از حضور زنان در اجتماع با عنوان هایی چون اسلام وحضور زن دراجتماع؛ قرآن وحضور زن دراجتماع؛ تاریخ وحضور زن دراجتماع؛ زنان نمونه در تاریخ گذشته؛ زنان نمونه در تاریخ معاصر؛ وحضور زن در جامعه کنونی اشاره شده است. نویسنده در فصل سوم با عنوان اسلام و روش های معاشرت، به دیدگاه اسلام درباره مسائلی چون نگاه، حجاب، گفت وگو، دست دادن و روابطی مانند آن می پردازد. در فصل پایانی نیز با عنوان همراه با برنامه سازان، نکته هایی در زمینه گسترش فرهنگ اسلامی در معاشرت زن و مرد از راه رسانه ملی صدا و سیما، برای برنامه سازان بیان شده است.

۲۳. مقدمه ای بر دیدگاه تحولی موضوع زن در قرآن

تابنده، احمد، تهران، انتشارات قلم، چاپ اول، ۱۳۶۰، ۱۴۴ صفحه، رقعی.

موضوع این کتاب، بررسی تحلیلی و مستند موضوع زن و مباحث مربوط به آن در قرآن کریم است. نویسنده، نخست وضعیت اعراب جاهلی و رفتار آنان با زنان را بررسی و بیان کرده که در آن نظام اجتماعی، سنت هایی برخلاف سنت الهی برقرار بوده و زن، موجودی پست شمرده می شده که باید سخت ترین کارها را انجام می داده است.

وی با آ وردن نمونه های قرآنی مانند مادر موسی، مریم و همسر فرعون، رفتارهای طاغوت ستیزانه آنان و آثار و نتایج آن را بیان می کند.

نویسنده با بررسی آیات نازل شده درباره زن در طول بیست و سه سال، نموداری برای آن ترسیم و آن آیات را در سه مرحله دسته بندی می کند که عبارتند از: مرحله اول: بیان حرمت زن و نفی نظام جاهلی(با بیان آیاتی درباره حرمت زن، نفی زنده به گور کردن دختران، زاده شدن مرد و زن از دو نفر انسان)؛ مرحله دوم: ایجاد انقلاب در دیدگاه ها (قرار دادن مؤمنان در کنار مؤمنات و تجلیل از زنان برجسته پیشین) و مرحله سوم: قانون گذاری درباره زنان(پسرخواندگی، ارث، متعه و ازدواج موقت، ازدواج و حجاب).

۲۴. منزلت زن: گزیده ای از مقالات و سخنرانی های سمینار احیاء شخصیت زن

واحد خواهران دفتر تبلیغات اسلامی(گردآورنده)، قم،انتشارات دفترتبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱، ۲۸۷ صفحه، رقعی.

کتاب حاضر، مجموعه ای از سخنرانی ها و مقاله های شخصیت های علمی است که در سمینار احیای شخصیت زن مطرح شده است. هدف این کتاب، تبیین ارزش های حقیقی زن و بازشناسی اسوه هایی است که می تواند در مقابل تهاجم فرهنگی غرب، برای زنان آموزنده باشد. همچنین، مطالبی با هدف شناخت موقعیت و مقام زن و وظایف مهم آنها و بازشناسی اسوه های عفاف، نکته های تازه ای بیان شده است.

در این نوشتار، نخست مختصری از زندگی آموزنده حضرت زهرا علیها السلام مطرح و سپس مطالب آن در سه بخش تدوین شده است. بخش اول شامل

دیدگاه های حضرت امام رحمه الله و حضرت آیت الله خامنه ای و استاد مطهری است که در آنها مقام والای زن از نظر اسلام بیان و شیوه های غربی درباره زن و پیرایه های تحقیرآمیز آن بررسی شده است.

در بخش دوم، نویسنده با آوردن سخنرانی هایی از اندیشمندانی چون آیت الله سبحانی، نظر اسلام را درباره رفیع بودن مقام زن و قابل رشد بودن او و ارزش های معنوی اش، تا آنجا که می تواند الگو باشد و تفاوتی(جز در مواردی که ویژگی های طبیعی اش اقتضا می کند) با مرد نداشته باشد، بیان کرده و طفیلی بودن او را خلاف نظام حکیمانه خدا دانسته و الگو بودن حضرت زهرا علیها السلام در جنبه های گوناگون را تجزیه و تحلیل کرده است.

در بخش پایانی، نویسنده به پاره ای از حکمت های احکام شرع اشاره می کند که در آنها میان زن و مرد تفاوت به چشم می خورد و با بررسی اسوه هایی از زنان در قرآن و اسوه کامل بودن حضرت زهرا علیها السلام به بحث ها پایان می دهد.

۲۵. موقعیت زن در قرآن

انتصاری، فاطمه، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمد رادمنش، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، ۱۳۶۱، ۱۷۷ صفحه.

در این پژوهش، مطالب زیر بررسی شده است: مقام و موفقیت زنان از نظر ارزش انسانی و آیا زنان از نظر آفرینش و سرشت با مردان همسان و برابرند یا بنابر افکار عمومی گذشته، زنان موجودی پست ترند که فقط برای آسایش مردان خلق شده اند. برای روشن شدن این مطالب، آیات قرآن در ارتباط با آ فرینش انسان ها مطالعه و نقش و موفقیت آنان

در داستان ها و زبان قرآن(قصص) نیز بررسی شده است. با مراجعه به آیات قرآن، درباره حقوق زنان، نقش همسر، مادر و دختر نیز سخن به میان آمده است.

روابط متقابل زن و شوهر در خانواده و مسائل و مشکلات خانوادگی مانند طلاق و مطلب بحث انگیز تعدد زوجات نیز بررسی شده است. همچنین، مسئله «نشوز» و راه های پیشنهادی قرآن برای مبارزه با آن(ابتدا پند، سپس ترک خوابگاه زن و در مرحله آخر زدن زن) از جمله مطالبی است که درباره آن بحث و بررسی شده است. درباره پایگاه زن در جامعه و موقعیت او به عنوان عضوی از امت اسلامی، نقش او در امور سیاسی، اجتماعی، امر به معروف و نهی ازمنکر و هجرت، همچنین نقش او در برابر مشکلات اقتصادی جامعه و برقراری بینش توحیدی به منظور رفع تمایزها و تبعیض های طبقاتی نیز تحقیق هایی صورت گرفته است.

بخش دوم: حقوق زن

اشاره

۲۶. آشنایی با وظایف و حقوق زن(جوان و باورها ۵)

امینی، ابراهیم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۴،۲۳۲ صفحه، رقعی.

این کتاب، جلد پنجم از مجموعه شش جلدی «جوان و باورها»، با هدف تبیین باورها و ارزش ها به نسل جوان است که با نثری روان و شیوا نگاشته شده است و استادان و جوانان می توانند، از آن به عنوان کتابی کمک آموزشی استفاده کنند. این کتاب از دو بخش«حقوق و وظایف زن در اسلام» و «حقوق و وظایف زن در آیینه پرسش و پاسخ» تشکیل شده است. بخش نخست کتاب، آیاتی درباره ارزش انسان دربردارد که به زن یا مرد اختصاص ندارد، بلکه هر دو جنس را در ویژگی ها و ارزش های انسانی مشترک می داند و هیچ تفاوتی برای آنان در این زمینه قائل نیست. در این قسمت، نویسنده با بیان آیاتی این مسئله را تبیین کرده است.

در قسمت دیگری از بخش نخست، مبحث زن و آزادی بررسی شده است. نویسنده در بیان مطلب آورده است: اگرچه اسلام آزادی انسان را محترم می شمارد، آزادی مطلق را نه ممکن می داند و نه طبق مصالح

فردی و اجتماعی انسان ها، بلکه ناعادلانه خواندن برخی محدودیت ها را معلولِ نداشتن شناخت صحیح انسان از مصالح واقعی خویش می داند. در این بخش، جنبه های آزادی انسان مانند آزادی در کار؛ آزادی در تملک؛ آزادی در ازدواج؛ آزادی در کسب علم؛ و آزادی در انتخاب مسکن، جزو نمونه های آزادی بیان شده است.

در قسمت دیگری از کتاب که با عنوان زن و حجاب مشخص شده، آیه های حجاب بیان و حدود حجاب، محارم و فلسفه حجاب نیز بررسی شده است. ازدواج و فواید آن، نام قسمت دیگری از کتاب است. نویسنده در این فصل به آیاتی که در آن به امر مقدس ازدواج تأکید شده، اشاره می کند. همچنین، پی آمدهای ازدواج که شامل ایجاد انس و محبت؛ راهی برای حفظ پاک دامنی و مصونیت از گناه؛ تأمین سلامت جسم و روان؛ کمک به سلامت محیط اجتماعی؛ بقای نسل؛ و لذت جویی است، بررسی می شود.

حقوق و وظایف متقابل زن و شوهر، نام قسمت دیگری از کتاب است. نویسنده در این فصل، نخست حقوق و وظایف مشترک زن و شوهر از جمله حسن معاشرت؛ جلب توجه همسر؛ کام دهی و نگه داری و تربیت فرزندان را برشمرده و سپس وظایف مخصوص شوهر را شرح داده که عنوان های آن عبارتند از: سرپرستی و قیمومیت خانواده؛ تأمین نفقه؛ و مراقبت های دینی و اخلاقی. آن گاه برخی وظایف زن را مانند اطاعت از شوهر در موارد مجاز؛ تمکین از شوهر در تمتعات جنسی؛ امانت داری و حفظ اموال شوهر؛ حفظ عفت و پاک دامنی؛ و کسب اجازه از شوهر در خروج از منزل بررسی می کند.

در فصل بعد، نویسنده به موضوع مهر زن و فلسفه آن پرداخته و با بیان آیات و روایاتی، این موضوع را توضیح داده است. وی در بیان فلسفه مهریه

می نویسد: «مرد برای اثبات علاقه باطنی خود و برا ی گرامیداشت همسر و به دست آوردن دل او، چیزی را به عنوان مهر به او تقدیم می کند».

یکی دیگر از علل تشریع مهر، تأمین آرامش و امنیت نسبی برای زنان بیان شده است. نفقه و فلسفه آن، عنوان فصل دیگری از کتاب است. فصل دیگر کتاب به مسئله «ارث زن در اسلام» اختصاص دارد که در این فصل، نویسنده به پرسشی درباره فلسفه دو برابر بودن ارث مرد نسبت به زن پاسخ می دهد.

درباره موضوع اسلام و چند همسری، فلسفه تجویز آن در اسلام و شرایط آن، در فصل دیگری سخن به میان آمده است. در فصل پایانی از بخش اول، نویسنده، طلاق در اسلام و فلسفه آن را بررسی کرده و عوامل طلاق را برشمرده و در پایان نیز توضیحاتی در این زمینه بیان کرده است. بخش دوم به پرسش هایی در زمینه حقوق و وظایف زن اختصاص دارد که مؤلف به این پرسش ها پاسخ داده است. فصل پایانی بخش دوم نیز به پرسش هایی درباره جنبه های شخصیتی حضرت زهرا علیها السلام به عنوان الگوی برتر زنان اختصاص دارد که نویسنده پاسخ های آن را در اختیار خوانندگان قرار داده است.

۲۷. بازپژوهی حقوق زنان: بررسی قوانین مربوط به زنان در جمهوری اسلامی ایران(جلد اول)

ناصر قربان نیا و همکاران، تهران، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، انتشارات روز نو، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۳۶۱ صفحه، وزیری.

در این مجموعه، نویسندگان افزون بر بررسی مبانی نظری حقوق زنان و ضرورت تجدید نظر در آن، همه قوانین مربوط به زنان را با

بهره گیری از فقه شیعه و مطالعات تطبیقی و با توجه به زمینه های اجتماعی و فرهنگی جامعه تبیین کرده اند. آنها کوشیده اند از این راه، گوهر های ناب احکام را براساس فقه پویای شیعه، از دریای بی کران منابع اصیل اسلامی استخراج کنند وعظمت و جاودانگی دین مبین اسلام را به تصویر کشند.

مباحث جلد اول از سه بخش و چندین فصل تشکیل شده است. نویسنده در بخش اول با عنوان «مبانی ضرورت تجدید نظر و اصلاح پاره ای از قوانین مربوط به زنان»، به بررسی این مباحث پرداخته است: نهضت دفاع از حقوق زنان؛ گذری بر وضعیت حقوق زنان؛ نهضت دفاع از حقوق زنان در دنیای اسلام؛ مبانی ضرورت اصلاح قوانین؛ توجه به شخصیت زن؛ عدالت؛ امکان دست یابی به عدالت ملموس تر در پرتو اجتهاد فقیهان و مبانی قانونی.

بخش دوم با « عنوان بررسی قانون مجازات اسلامی و تعزیرات» دربردارنده مطالبی درباره این موضوع هاست: سن مسئولیت کیفری دختران؛ تأملی بر نابرابری زن و مرد در قصاص؛ قتل فرزند توسط پدر و مادر؛ جایگاه زن در اتیان قسامه؛ دیدگاه فقهای شیعه؛ مستند نظر فقهای شیعه، روایات؛ دیه زن مسلمان؛ میزان دیه زن مسلمان در کلمات فقیهان؛ بررسی کلمات معصومین درباره دیه؛ تجزیه و تحلیل نظریه های ارائه شده از سوی فقیهان در میزان دیه؛ بررسی نظریه تساوی دیه زن و مرد؛ زن و حق گواهی دادن؛ پذیرش شهادت زن در حقوق الناس؛ ارزش شهادت زن در حدود؛ شهادت زنان در قصاص و دیات؛ تأسیس اصل؛ قتل در فراش؛ بررسی ماده ۱۷۹ قانون مجازات عمومی؛ و مبنای فقهی حکم مندرج در ماده ۶۳۰ قانون مجازات اسلامی.

«معاهدات بین المللی حقوق بشری مربوط به زنان و جمهوری اسلامی ایران»، عنوان بخش سوم است. مهم ترین مباحث مطرح شده در این بخش عبارتند از: ایران و معاهدات بین المللی حقوق بشری مربوط به زنان؛ پذیرش معاهدات؛ تعهد جمهوری اسلامی ایران نسبت به معاهدات سابق التصویب؛ نگاهی اجمالی به مفاد کنوانسیون محو انحای تبعیض علیه زنان؛ تعهدات دولت های عضو؛ جمهوری اسلامی ایران و کنوانسیون رفع اشکال تبعیض علیه زنان؛ اقدامات صورت گرفته در خصوص کنوانسیون؛ رویکرد عدم الحاق؛ سکوت؛ الحاق مشروط یا الحاق مطلق؟؛ حق شرط در معاهده ۱۹۶۹ حقوق معاهدات؛ و راهنمای قوانین.

۲۸. بازپژوهی حقوق زنان: بررسی قوانین مربوط به زنان در جمهوری اسلامی ایران(جلد دوم)

ناصر قربان نیا و همکاران، تهران، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، انتشارات روز نو، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۳۵۰ صفحه، وزیری.

جلد دوم این مجموعه با هدف بررسی قوانین مربوط به زنان در جمهوری اسلامی ایران، در دو بخش کلی به نام های «بررسی حقوق زن در قانون مدنی» و «بررسی حقوق زن در قوانین مربوط به اشتغال زنان» تدوین شده است. نویسنده در بخش اول، در هشت فصل به تحلیل حقوقی موضوع هایی چون خواستگاری و نامزدی؛ ریاست و مدیریت خانواده؛ مهریه و نفقه؛ بررسی حق مالکیت و اشتغال زن؛ وضع حقوقی زن در انحلال نکاح از طریق طلاق؛ وضع حقوقی زن در زمینه حضانت

و سرپرستی کودک؛ اجرت المثل؛ نحله و تملک نصف دارایی شوهر و نابرابری زن و مرد در قواعد مربوط به تابعیت پرداخته و قسمت های مختلف موضوع های یادشده را از دیدگاه قوانین تبیین کرده است.

بخش دوم نیز در چهار فصل، به تحلیل حقوقی و فقهی موضوع هایی چون زن و تصدی مسئولیت ریاست جمهوری؛ استخدام زنان در مشاغل دولتی در نظام حقوقی ایران؛ زنان وحق قضاوت و حقوق کار و تأمین اجتماعی زنان اختصاص دارد. در بخش پایانی با عنوان«ضمیمه» نیز نویسنده به پیشنهاد لایحه اصلاح برخی قوانین مربوط به زنان پرداخته است.

۲۹. بررسی اسناد بین المللی حقوق زنان: نقد و بررسی کنوانسیون رفع انواع تبعیض علیه زنان

مهدی زادگان، داوود، سیدمحمدعلی داعی نژاد و معصومه طاهری، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۱۳۶ صفحه، وزیری.

نویسنده این کتاب به تحلیل محتوایی کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان پرداخته و آثار اجرایی این کنوانسیون را نیز بررسی کرده و در سه فصل، دلایل مخالفت با الحاق به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان را شرح داده است. درفصل نخست، ابهام های مفهومی، ساختاری و مبنایی کنوانسیون و در فصل دوم چالش های کنوانسیون رفع انواع تبعیض علیه زنان از نگاه علم و خرد جمعی نقد شده است. سپس نویسنده هدف های پنهانِ مهم ترین سند سازمان ملل در زمینه حقوق زنان را بررسی کرده

است. اساسی ترین بحث درباره کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان درکشور ایران، الحاق شروط به این معاهده بین المللی و آثار و پی آمدهای آن است. ازاین رو، نویسنده در فصل سوم، درباره حق شرط پیشنهادی جمهوری اسلامی، نوع شروط دیگر کشورها، توصیه های کشورهای مختلف، توصیه کمیته رفع تبعیض علیه زنان برای اجرایی کردن این معاهده و همچنین ارزیابی دقیق تری از الحاق کنوانسیون مطالبی آورده است.در پایان نیز ضمیمه ای با عنوان «متن کامل کنوانسیون رفع انواع تبعیض علیه زنان» آورده شده است.

۳۰. بررسی تطبیقی جایگاه زن در حقوق کیفری ایران و فقه عامه

اسدی تاجانی، فریبرز، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمدحسن مرعشی شوشتری، استاد مشاور: محمود آخوندی، دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، ۱۳۷۵.

هدف از تحقیق حاضر، تحلیل قوانین و مقررات کیفری درباره نقش زنان به عنوان مجرم یا مجنی علیها یا عامل اثبات کننده است. بی شک، در این نوشتار، فقط به قواعد خاص زنان توجه شده است. روش تحقیق در رساله حاضر، روش کتاب خانه ای بوده و مطالب تحقیق، به تقلید از روش مرسوم کتاب های فقهی، در چهار فصل و برمبنای انواع مجازات ها(حدود، تعزیرات، قصاص و دیات) تنظیم شده است. در فصل اول در هفت مبحث به ترتیب، حد زنا؛ جرم قذف؛ جرم مساحقه؛ جرم قوادی؛ جرم محاربه و فساد فی الارض؛ ارتداد و نقش زن به عنوان اثبات کننده جرم های مستوجب حد بررسی شده است.

نویسنده در فصل دوم با عنوان تعزیرات، پنج مبحث جرایم خلاف عفت؛ مجازات های تعزیری که عامل آن اهانت است؛ جرایمی که ازدواج در آن عامل یا هدف است؛ جرایم مربوط به سقط جنین و دیگر جرایم را بررسی می کند.

فصل سوم، به قواعد قصاص در مورد زنان، در شش مبحث اختصاص یافته است. در مبحث اول، قصاص مرد به خاطر قتل و جرح زن؛ درمبحث دوم، قتل زانی و زانیه به دست شوهر زانیه؛ در مبحث سوم قصاص پدر به دلیل قتل همسرش بنا بر مطالبه و تقاضای فرزند؛ در مبحث چهارم، قصاص زن حامله؛ در مبحث پنجم، محرومیت زوجه از حق قصاص و در مبحث ششم، راه های ثبوت قتل بررسی شده است. چهارمین و آخرین فصل، به دیات اختصاص دارد. نویسنده در این فصل در شش مبحث، عدم تساوی دیه زن و مرد؛ سقط جنین؛ دیه اعضاق؛ ارث زوجه از دیه؛ زن جزو عاقله نیست و اثبات جرایم موجب دیه توسط زنان را بررسی می کند.

براساس نتایج حاصل از تحقیق، منبع اصلی قانون گذار در تدوین قانون مجازات اسلامی در سال های ۱۳۶۱ و ۱۳۷۰، قول مشهور فقها به ویژه امام خمینی رحمه الله در تحریرالوسیله بوده است. با نگاه اجمالی به مطالب تحقیق، اشکال های ظاهری در قانون مجازات اسلامی آشکار می شود. برای مثال، درباره جایگاه زنان و مردان در امور کیفری، تفاوت ها و تبعیض هایی دیده می شود که در ادامه تحقیق مشخص می شود شارع، این تفاوت ها و تبعیض های ظاهری را در جای خود، به سود زنان جبران کرده که نمونه های برجسته آن مهریه و نفقه است.

افزون بر این، در امور کیفری نیز این گونه تفـاوت ها همیشه به سود مردان نیست، بلکه در برخی موارد، این تبعیض ها به سود زنان تمام شده است. برای مثال، زنان، جزو عاقله که عهده دار پرداخت دیه در جنایت های خطای محض هستند، به شمار نمی روند. ایراد دیگری که ممکن است مطرح شود آن است که در اسـلام، شـهادت دو زن، برابر شـهادت یک مرد پذیرفته شده و این نوعی تبعیض است. در پاسخ به این مسـئله، تحقیق به دلیل نقلی متوسل می شود که چون در زنان، احتمال خطا و فراموشی بیشتر از مردان است، شـهادت دو نفر از آنها برابر شـهادت یک مرد فرض شده است. در قرآن و در سوره بقره نیز فلسـفه چنین امری با همین تعبیر بیان شده است: «أَنْ تَضِلّ إِحْداهُما فَتُذَكِّرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى». (بقره: ۲۸۲)

۳۱. بررسی تمایزهای فقهی زن و مرد

جهانگیری، محسن، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۴۱۶ صفحه، وزیری.

تمایزهـای فقهی زن و مرد چیست؟ چرا برخی از احکام درباره زن و مرد مختلف است؟ بی تردیـد، این تمایزها، فلسـفه دقیق و حکیمـانه ای دارد که پی بردن به آنهـا دین مبین اسـلام را از اتهـام بی عـدالتی و تبعیض مبّرا می کنـد. نویسـنده با انتخاب این موضوع، کوشیده است با کمک آیات و روایات و نیز دید گاه های فقهی، در پنج فصل به تفصیل، این مسئله را بررسی کند.

در بخش نخست بـا عنوان «ضـرورت ها»، تمایزهای فقهی زن و مرد، با نگاهی به رعایت اصل عـدالت در پاره ای از تمایزهای فقهی احکام مرد و

زن از دیدگاه مکتب اسلام، بررسی شده است. ازاین رو، در این بخش به مباحثی درباره اصل عقلایی عدالت از دیدگاه حقوق، تمایز عدالت و مساوات پرداخته شده و در پایان، مجموعه ای از آیات قرآن کریم و روایات معصومان علیهم السلام در دفاع از عدالت و تشویق به ترویج و رعایت آن بیان شده است. مقایسه تکالیف زنان و مردان از نظر فقه شیعه، حقوق زن و مرد، مقایسه حقوق و تکالیف مردان و زنان و پاسخ به پاره ای از شبهه ها، دیگر عنوان های بخش های کتاب را تشکیل می دهد که نویسنده با بیان آرای فقهای شیعه درباره تفاوت های فقهی احکام زن و مرد، درستی یا نادرستی دلایل آنان را با بهره گیری از اندیشه های تابناک فقهای شیعه و آثار قدیم و جدید آنان ارزیابی و بررسی کرده است.

۳۲. بررسی پدیده قاچاق زنان

رمضان نرگسی، رضا، قم، مرکز پژوهش های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۱۲۰ صفحه، رقعی.

امروزه قاچاق انسان، پدیده شومی است که در گستره جهانی نمود یافته است. این پدیده زشت به منظور استفاده از نیروی کار در کارگاه های سخت، کار خانگی یا کشاورزی، خرید و فروش زنان برای روسپی گری و کلوپ ها و هرگونه بهره کشی ستمگرانه از نظر جنسی و اقتصادی صورت می گیرد. در این میان، قاچاق زنان از دیرباز گریبان گیر جامعه بشری بوده، به گونه ای که درصدر اسلام تلاش هایی برای مبارزه با این پدیده شوم صورت گرفته است. خداوند در آیه ۳۳ سوره نور، افراد را از این عمل نهی می کند.

در این تحقیق، نویسنده با استفاده از آیات، روایات و متون جامعه شناسی و روان شناسی کوشیده است، جنبه های این عمل شیطانی را بررسی و علل و عوامل گرایش عده ای به این شغل کثیف را روشن کند. همچنین، با نمایاندن پی آمدهای سقوط در دام این شیادان، برآگاهی انسان بیفزاید.

این نوشتار از سه بخش تشکیل شده است. دربخش اول، نویسنده با اشاره به کلیات موضوع، ضرورت، هدف تحقیق، پرسش های اساسی، روش تحقیق و پیشینه تحقیق درباره قاچاق زنان، به بررسی قاچاق زنان از جنبه های گوناگون چون آسیب اجتماعی، جنبه فرهنگی، اقتصادی، خانوادگی، شخصیتی و حقوقی پرداخته است.

بخش دوم به «بررسی ابعاد قاچاق زنان» اختصاص دارد و عنوان های مطالب آن عبارتند از: قاچاق زنان در متون دینی اسلام؛ تاریخچه قاچاق زنان؛ بررسی وضعیت قاچاقچیان و قربانیان آن در ایران؛ چگونگی قاچاق زنان ایرانی؛ علل مشترک قاچاق زنان؛ علل قاچاق زنان توسط قاچاقچیان(علل فرهنگی، علل اقتصادی قاچاق، علل حقوقی قاچاق)؛ علل قاچاق زنان از نظر قاچاق شونده (بررسی علل فرهنگی، خانوادگی، اقتصادی)؛ پی آمدهای فردی قاچاق زنان؛ وضعیت قوانین مربوط به قاچاق زنان و راهکارهای مؤثر برای مقابله با قاچاق زنان(راهکارهای حقوقی، فرهنگی، اقتصادی).

«همراه با برنامه سازان» نیز عنوان بخش پایانی کتاب است که در آن افزون بر نقد عملکرد رسانه درباره قاچاق زنان، پیشنهادهایی نیز بیان شده است.

۳۳. پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم و حقوق زن

رضوانی، علی اصغر، قم، مسجد مقدس جمکران، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۱۲ صفحه، رقعی.

در این کتاب، با استناد به آیات و روایات، نخست به قانون زوجیت در طبیعت اشاره شده و پس از آن، دلیل زوجیت در آفرینش انسان بازگو گردیده، سپس وجه اشتراک اختلاف میان زن و مرد بیان شده است. توصیه هایی به زنان و برخی شبهه ها درباره زن و نیز علت تعدد همسران پیامبران نیز در ادامه بیان شده است. براین اساس، نگارنده با بیان مطالب یادشده، می کوشد براساس آموزه های اسلام، حقوق زن را مطرح کند.

۳۴. تفاوت حقوق زن و مرد در نظام حقوقی ایران(مبانی و مصادیق)

کاظم زاده، علی، تهران، انتشارات میزان، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۰۸ صفحه، وزیری.

نویسنده از انتخاب این موضوع هدف هایی را دنبال می کند که عبارتند از: تبیین فلسفه تمایز و تفاوت حقوق زن و مرد در فقه و قوانین، پاسخ گویی معقول و منطقی به شبهه های مطروحه به ویژه شبهه های نسل جوان و پیرایه اسلام از تفاوت های ظالمانه ای که بر اثر خرافات و غیره به اسلام نسبت داده شده و به دین تحمیل گردیده است. با این هدف، کتاب از دو فصل تشکیل شده است. فصل اول آن با عنوان مبانی تفاوت حقوق زن و مرد در نظام حقوقی ایران، درباره مبانی فکری، تاریخی و طبیعی بحث می کند. در قسمت مبانی فکری این عنوان ها به چشم می خورد: حدود قلمرو بحث زن و مرد؛ فرق یا تبعیض؟؛ برابری و مساوات یا یکسانی و یگانگی زن و مرد؛ حقوق وتکالیف زن و مرد؛ و مقایسه زن و مرد از منظر و نگرش احساسی.

در مبـانی تـاریخی نیز به وضـعیت زنـان در جوامع پیشـین نگاهی گـذرا می شود. درباره مبانی طبیعی نیز در چهار گفتار بحث شـده اسـت کـه عبارتنـد از: اشـتراک و تسـاوی؛ ویژگی و تمـایز زن و مرد از لحـاظ روحی و جسـمی؛ وحقـوق زن و مرد در تکالیف روحی و عبادی.

مصـادیق تفـاوت حقوق زن و مرد در نظـام حقوق ایران، عنوان فصـل دوم کتاب است که شامل بحث نکاح، طلاق و شـهادت است. گزیـده ای از عنوان های فصل دوم عبارتنـد از: ارث در نظام های حقوقی قبل از اسـلام؛ ارث زن و مرد در نظام حقوقی اسـلام؛ تفاوت در سـهم ارث زن و مرد؛ چند همسـری و تعدد زوجات؛ ممنوعیت ازدواج مسـلمان با غیرمسـلمان؛ و محدودیت ازدواج زن ایرانی با مرد غیر ایرانی.

۳۵. تفاوت زن و مرد در دیه وقصاص (ماده ۲۰۹ و۲۷۳ قانون مجازات اسلامی)

شفیعی سروستانی، ابراهیم، تهران، انتشارات سفیرصبح، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۲۰۸ صفحه،رقعی.

تفـاوت دیه و قصاص زنان و مردان، ازجمله موضوع های بحث برانگیز دوره های اخیر به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسـلامی بوده و هست. تغییر ساختـار جـامعه و خـانواده و تغییر در بینش هـا و نگرش های عمومی درباره زن و مرد، پشـتوانه جـدی این گونه بحث هـاست. کتـاب حاضـر به روش تحلیلی و با بهره گیری از آیات، روایات و نظرهای فقهای مـذاهب اسـلامی نوشـته شده است.

نویسـنده می کوشـد درسه فصل، مبانی فقهی و روایی مواد ۲۰۹، ۲۷۳، ۳۰۰ و۳۰۱ قانون مجازات اسـلامی، مصوب سال ۱۳۷۰ درباره تفاوت زن

و مرد در حکم دیه و قصاص را بررسی کند تا روشن شود آیا خدشه و چون و چرایی بر این مبانی وارد است یا خیر؟

فصل اول با عنوان زنان و قصاص، مشتمل بردو مبحث است:

۱. زنان و قصاص در فقه اهل سنت: در این مبحث، دیدگاه فقهای مذاهب چهارگانه اهل سنت جداگانه بررسی و در پایان، ادله و مستندات آنها نقد و ارزیابی شده است.

۲. زنان و قصاص در فقه شیعه: در این مبحث در دو گفتار، نخست دیدگاه فقهای شیعه درباره تفاوت زن و مرد در قصاص نفس و اعضا و جراحات، براساس سیر تاریخی مطرح شده و در ادامه، مستندات قرآنی و روایی آنها به تفصیل و با دقت بررسی شده است. در پایان این مبحث نیز دیدگاه های موجود در زمینه حکمت تفاوت قصاص زن و مرد مطرح و بررسی شده است.

زنان و دیه، عنوان فصل دوم است که دو مبحث را بررسی می کند:

۱. زنان و دیه در فقه اهل سنت: در این قسمت مانند فصل گذشته، دیدگاه هریک از مذاهب چهارگانه اهل سنت درباره تفاوت دیه زن و مرد در قتل و ضرب و جرح بررسی شده است.

۲. زنان و دیه در فقه شیعه: در دو گفتار این مبحث، دیدگاه های فقهای متقدم و متأخر شیعه درباره موضوع محل بحث و دلایل و مستندات آنها بیان و در پایان نیز دیدگاه چند تن از صاحب نظران در زمینه حکمت تفاوت زن و مرد نقد و بررسی شده است.

عنوان فصل سوم، بررسی دیدگاه مدافعان برابری دیه و قصاص زن و مرد است. در گفتار اول این فصل با عنوان فقه ژورنالیستی، درباره دلایل کسانی که به برابری دیه زن و مرد معتقدند، بحث و مناقشه شده است.

درگفتار دوم نیز با عنوان تکثرگرایی (پلورالیزم) فقهی، دلایل مدافعان برابری زن و مرد در قصاص نقد و بررسی شده است. در پایان این کتاب نیز ترجمه چند راه حل حقوقی برای رفع مشکلات اجرایی مواد قانونی یاد شده بیان شده است.

۳۶. جریان شناسی دفاع از حقوق زنان در ایران

شفیعی سروستانی، ابراهیم، قم، کتاب طه، مؤسسه فرهنگی طه، چاپ دوم(با تجدید نظر و اضافات)، ۱۳۸۵، ۲۲۴صفحه، رقعی.

با توجه به اهمیت مسائل زنان که نیمی از پیکر اجتماع و جامعه بشری را می سازند و بنابر ضرورت شناخت جریان های مثبت و منفی حاضر در این عرصه، مؤسسه فرهنگی طه، موضوع «جریان شناسی دفاع از حقوق زنان در ایران» را در دستور کار خود قرار داده است. از آنجا که با پایان یافتن دهه سوم انقلاب، موج جدیدی به عنوان دفاع از حقوق زنان در کشور ما شکل گرفته و گروه ها وجریان های مختلف با صراحت و جسارت بیشتری به طرح دیدگاه های خود درباره مسائل زنان پرداخته اند. همچنین با گسترش روزافزون مباحث حقوقی، فرهنگی و اجتماعی مربوط به زنان در جامعه ما، ضرورت بازشناسی جریان های مختلفی که به نام دفاع از حقوق زنان ایرانی به صحنه آمده و مشغول فعالیتند، بیش از بیش احساس می شود. ازاین رو، نویسنده در این اثر کوشیده است با رویکردی دانش محور، به معرفی این جریان بپردازد و ویژگی های آنها را با بهره گیری از آثار مکتوب، اعم از نشریه ها و کتاب هایی که جریان های مختلف چند سال اخیر در زمینه مسائل زنان را منتشر کرده اند، بیان کند و به تحلیل و تجزیه و بررسی این جریان ها بپردازد.

این کتاب از دو بخش تشکیل شده است. در بخش اول، به عنوان بخش مقدماتی، تلاش غرب برای همسان سازی فرهنگ ملت ها، به تفصیل بررسی و نقش و جایگاه زنان در جریان همسان سازی فرهنگی تبیین شده است. عنوان های این بخش عبارتند از: زنان و سیاست جهانی؛ زنان و همسان سازی فرهنگی؛ اهداف غربی از همسان سازی فرهنگی؛ ابزارها و روش های همسان سازی فرهنگی؛ فمینیسم و همسان سازی فرهنگی و زنان و مقابله با اصول گرایی اسلامی. در بخش دوم کتاب نیز با تقسیم بندی جریان های فعال در عرصه دفاع از حقوق زنان به سه جریان عمده سیاسی، سکولار و دینی، ویژگی های هر یک از این جریان ها بررسی و ارزیابی شده است که برخی از عنوان های این مباحث عبارتند از: جریان شناسی دفاع از حقوق زنان؛ ویژگی های جریان سیاسی؛ جریان غیردینی (سکولار) دفاع از حقوق زنان؛ ارتباط با جریان سیاسی و سکولار؛ جریان دینی دفاع از حقوق زنان؛ ویژگی های گرایش فقهی؛ نقد و بررسی اندیشه تجددگرایان؛ ویژگی های طیف اصول گرا؛ و زنان و مسئولیت های نظام جمهوری اسلامی.

نویسنده در چاپ دوم این اثر در مقدمه ای طولانی، به این مباحث پرداخته است: جریان فرهنگی و جریان شناسی فرهنگی، ضرورت جریان شناسی فرهنگی؛ و دامنه و گستره جریان شناسی.

۳۷. حدود مالکیت زن در اسلام

اکبرنیا، فرزانه، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: احمد باقری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده الهیات، فلسفه و معارف اسلامی، ۱۳۸۰، ۲۳۱ صفحه.

زنان در اسلام همانند مردان و در شرایط یکسان، برای کار و تلاش در اجتماع آزادند. براساس آموزه های دین مبین اسلام، زن در صورت

تمایل می توانـد در اجتماع کار کنـد و مزدی که از این راه دریافت می کند، در آمد و ملک او به شـمار می آید. با این حال، برای ایجاد آرامش و الفت بیشتر در خانواده، اسـلام تأمین مخارج زن را به عهده پدر یا شوهر گذاشته و در مهر و ارث برایش سهمیه ای قرار داده است. مکتب انسان ساز اسـلام در هیچ زمینه ای تلاش زنان را محدود نکرده است. اگر در جوامع اسـلامی در پای بندی به این قوانین سهل انگاری دیده می شود، از کمبود قوانین اسلامی نیست، بلکه این جوامع در اجرای قوانین دچار نقص هستند.

رساله حاضـر با عنوان «حدود مالکیت زن در اسلام»، شامل هفت فصل است که راه های کسب و کار و درآمد زن را مشخص می کنـد. فصـل اول در تعریف مـال و ملکیت است و فصـل دوم به مهر و مقـدار و چگونگی پرداخت آن در هفت مبحث می پردازد. در فصـل سوم، درباره نفقه، میزان نفقه، ویژ گی ها و نفقه زن بعـد از انحلال ازدواج مطالبی آمـده است و فصل چهارم در پنـج مبحث، شـرایط تحقـق ارث زوجه و سـهم الارث او و همچنین امـوال موضـوع ارث زوجه و دیگر حقوقی را که از راه ارث بـه زن می رسـد، بررسـی می کنـد. موضـوع بحـث فصـل پنجم دیه زن و در فصـل شـشم جهیزیه است که زن مالـک آن خوانـده می شود. نویسـنده در فصـل هفتم نیز در دو مبحث، درباره قرآن و اسـتقلال اقتصادی زن و همچنین منع زن از اشـتغال سخن می گویـد. در پایـان دربـاره چگونگی تصـرف زوجین در اثـاثیه خـانه(زمـانی که میان زن و شوهر در تملک اثاث خانه اختلاف باشد) و نظر علمای شیعه و سنی در این مورد بحث شده است.

۳۸. حقوق زن

کریمی، حمید، تهران، انتشارات کانون اندیشه جوان، چاپ دوم، ۱۳۸۵، ۲۲۰ صفحه، رقعی.

باور به وجود آمدن حوا از دنده چپ حضرت آدم، در میان عوام بسیار رایج است، آنچه در قرآن آمده است، نه تنها این عقیده را تأیید نمی کند، بلکه آن را به صراحت نفی و باور عمیق تری را جای گزین آن می کند، چنان که در آیه هفت سوره اعراف آمده است: «او خدایی است که همه شما را از یک فرد آفرید و همسرش را نیز از جنس او قرار داد تا در کنار او بیاساید.» بااین حال، برخی قوانین شرع در اسلام این شبهه را پدید می آورند که اگر به راستی زنان و مردان در پیشگاه خداوند یکسان شمرده می شوند، چگونه است که در یک جامعه اسلامی حقوق زنان و مردان با یکدیگر برابر نیست؟ نویسنده در این کتاب در چهار فصل، با طرح پرسش یا بیان برخی شبهه ها در آغاز هر بخش، براساس آیات و روایات و فراخور بحث، با توجه به شرایط اجتماعی و اوضاع کنونی جوامع، به پاسخ گویی این پرسش ها می پردازد و برخی نظرها و سخنان در این زمینه را بررسی می کند.

فصل اول این کتاب با عنوان آفرینش زن، به مباحث آفرینش زن و مرد، عقل زن و تفاوت زن و مرد اختصاص دارد. فصل دوم با عنوان فلسفه احکام زنان، شامل ارث و دیه زن؛ قصاص زن و مرد؛ شهادت؛ مرجعیت؛ امامت زن؛ حکومت و قضاوت زن است. خواستگاری؛ ولایت پدر بر دختر؛ مهریه؛ نفقه؛ تعدد زوجات؛ شرایط اسلام درمورد چندهمسری و اشکالات آن؛ ازدواج موقت و دائم؛ حکمت ازدواج موقت؛ اشکالات ازدواج موقت؛ تأدیب همسر؛ تشریح طلاق؛ حق طلاق؛

انواع طلاق؛ و حضانت، عنوان های مباحث فصل سوم با نام حقوق مـدنی زنان است. نویسـنده در فصل پایانی با عنوان حجاب و مسائـل دیگر، به مبـاحثی چون حکمت پوشـش؛ حـدود پوشـش و نگـاه و نیز بیان یک پرسـش و پاسـخ زیبا از پیامبر گرامی اسلام و رابطه زن و مرد می پردازد.

۳۹. حقوق زن پس از طلاق

دهقانی نقندر، محمد، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: علی مصلحی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۷۶، ۲۰۳صفحه.

این رساله در دو بخش، حقوق مالی و حقوق غیرمالی زن پس از طلاق را بررسـی می کنـد. بخش اول به حقوق مالی زن پس از طلاـق اختصـاص دارد. در فصـل اول و دوم این بخش، بـا عنوان های حقوق مالی زن پس از طلاق؛ نفقه و ارث زن پس از طلاق رجعی و طلاق بائن، افزون بر بررسـی این دو نوع طلاق، نفقه و ارث زن پس از هر دو نوع طلاق به طور جـداگانه تبیین شـده است. مطـالب فصـل سوم و چهارم، در زمینه حقوق مالی زن پس از هر دو طلاق رجعی و بائن به طور مشترک است. در فصل سوم، درباره اجرت المثل و نحله زن پس از طلاق بحث شده و در فصل چهارم، نویسنده با بررسی مهر زن پس از طلاق، تبصره اخیرالتصویب ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی و آثار آن بر خسارت تأخیر تأدیه و ربا را بررسی کرده است.

در بخش دوم، نوبت به حقوق غیرمـالی زن پس از طلاـق می رسـد. مهم ترین حق غیرمالی زن پس از طلاق، حق زن در برابر حضانت فرزند

یا فرزندان است. اگر زن بتواند تباه شدن حقوق مالی خود را تحمل کند، نمی تواند نابودی حقش در زمینه نگه داری یا دیدن و در آغوش کشیدن کودکش را تاب آورد. ازاین رو، نویسنده در این بخش، در فصل اول حق زن در برابر نگهداری و تربیت فرزند را شرح و در فصل دوم حق زن در قبال ازدواج را بررسی می کند. هنگامی که از حق زن پس از طلاق سخن به میان می آید، فقط حقوقی به ذهن می رسد که از نکاح منحل شده قبلی برای او به یادگار مانده است.

با این حال، چون موضوع رساله حاضر به طور مطلق، حقوق زن پس از طلاق بوده و به حقوق ناشی از نکاح سابق اختصاص ندارد و با توجه به اینکه پس از طلاق، مشکلات فراوانی سر راه ازدواج دوباره زنان مطلّقه وجود دارد، نویسنده بر آن شده است تا به این امر مهم به عنوان یکی از حقوق غیرمالی زن پس از طلاق، بپردازد.

۴۰. حقوق زن در قرآن و عهدین

نورحسن فتیده، طاهره، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمدتقی دیاری، دانشگاه قم، دانشکده علوم انسانی، الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۷۸، ۲۵۷ صفحه.

حقوق زنان و نقش شخصیت اجتماعی آنان که از جمله مسائل مطرح قرن اخیر است، قرن ها پیش توجه و تأکید ادیان الهی را به دنبال داشته، به گونه ای که بررسی کتاب های مقدس این ادیان، برای اثبات این مدعا کافی است. برهمین اساس، نویسنده در این پژوهش به بررسی مسائلی چون آفرینش زن و شخصیت اجتماعی و تکالیف او، اختیارات او در

ازدواج و طلاق و نقش او در محیط خانواده و جامعه در قرآن و عهدین پرداخته و به نتایجی دست یافته است.

زن در عهـدین، بـا توجه به آفرینش طفیلی اش، شخصـیت مسـتقلی نـدارد و در مرتبه ای پـایین تر از مرد قرار دارد و تقریبـاً از تمـامی حقوق و مزایـای اجتمـاعی محروم بوده و هرگونه قـدرت انتخاب و آزادی عملی از او گرفته شـده است. در مقابل، در قرآن کریم، زن آفریـده ای مسـتقل، انتخاب گری آزاد و تصـمیم گیرنـده ای مختار و باکرامت است که برخلاف برخی توهم هـا، از همه مزایـای حقوقی و اجتمـاعی برخوردار است. وجود موارد مشـابهی در عهـدین و قرآن، در زمینه مسائـل زنـان مانند اهمیت عفاف و اطاعت از مادر و احترام به او، نشان دهنده همسویی ادیان الهی و خاستگاه واحد آنان است، هرچند عهدین به دلیل تحریف های بسـیاری که در آنها صورت گرفته، خاصـیت اصـلی خویش را از دست داده اند. نکته مهم اینکه استواری و جامعیت احکام قرآن کریم در همه مسائل مربوط به زنان، به طورکامل ملموس و مشـهود است و هر فرد منصفی را به حقانیت آن رهنمون می شود.

۴۱. حقوق زن در کشاکش سنّت و تجدّد

حکیم پور، محمد، تهران،انتشارات نغمه نواندیش، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۴۹۴ صفحه، وزیری.

نویسـنده در این کتـاب کوشـیده است روایت هـایی تاریخی، کلامی، فقهی، حقوقی و اجتماعی از کشاکش تأویل ها یا تنزیل ها، در حقوق زنان بیان کند و سپس در پناه بررسی انتقادی روایت های مزبور، مبنایی برای

بـازنگری در حقوق زنـان و تنظیم آن بر دو پـایه وحی و واقعیت فراهم سـازد. در حقیقت، نویسـنده در این کتاب، بر این نکته تأکیـد می کنـد کـه در جوامع مـذهبی ماننـد ایران، گفتمـان هـای مـذهبی، بیش از دیگر عوامـل در احـوال و مـوقعیت زنـان اثرگذارنـد. ازاین رو، اصـلاح و بهبود احوال زنان و ارتقای موقعیت آنان نیز باید از راه اصـلاح گفتمان مسـلط و رایج مذهبی صورت گیرد یا پی گیری شود.

مباحث کتاب در چهار بخش کلی با این عنوان ها: «تمهیـدات»؛ «زن در پیش از اسـلام»؛ «زن در اسـلام» و «زن در غرب» و در دوازده فصل تنظیم شـده است. در فصل نخست، مبادی هرمنوتیک تأویل بررسـی شـده است تا خواننـده به طورکلی، با فرآیند فهم، تفسـیر و تأویل متون دینی ـ کتاب و سنت ـ آشنا شود. نویسنده در فصل دوم، دو گفتمان رایج زنان (سنتی و نواندیش) و نگره ها و ایستارهای آنها را گزارش می کند. فصل سوم به بررسی موقعیت و احوال زنان درجوامع قدیم اختصاص دارد. در فصل چهارم حقوق و جایگاه زنان در اوستا و کتاب های آسمانی قرآن، انجیل و تورات بررسی شده است.

نویسـنده در فصل پنجم به بحث درباره نسبت جنسـیت و حقوق زن از دیدگاه اسلام، همچنین تفاوت های جسمانی، زیستی و روانی زن و مرد پرداخته و آن گـاه دلایـل جعـل پاره ای احکام متفاوت برای ایشان را در شـریعت اسـلامی تبیین می کنـد. در فصل شـشم، درباره محورهای کلی حقوق زن از دو زاویه دیـد ارتدوکسـی و نوانـدیشانه بحث شـده است. نویسـنده در فصـل هفتم نیز بحث تاریخی، کلامی و فقهی ازدواج موقت از دیدگاه اسلام را بررسی می کند.

در فصـل هشـتم، نظر شـریعت اسـلام، دربـاره تعـدد زوجات، محور بحث قرار گرفته است. در فصل های نهم و دهم، دیـدگاه پیـامبر اسـلام دربـاره زنـان و نیز طرز رفتـار آن حضـرت بـا همسـرانش و دلایل ازدواج های متعـدد ایشان بررسـی شـده است. همچنین، تجسم عینی حقوق زن در اسـلام، در زندگی خصوصی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم ـ در مقام یک الگوی عملی کامل ـ نشان داده شده است.

موضـوع فصـل یـازدهم، بررسـی انتقـادی فمینیسم در غرب است و فصـل دوازدهم در دو قسـمت، سـیر تحـول و حقوق زن در مغرب زمین و نیز بررسـی اجمـالی حقوق زن در غرب را پی می گیرد. پی نوشت هـای بخش ها، فهرست منابع و مراجع، نمایه اشخاص، فِرَق، اقوام و گروه ها، اماکن و کتاب ها جزو پیوست های کتاب است.

۴۲. حقوق زنان، انقلاب اسلامی و فرآیند جهانی شدن

گلـدانی، زهرا، ویراسـتار: فرحناز نعیمی، تهران، پژوهشـکده امام خمینی رحمه الله و انقلاب اسـلامی، معاونت پژوهشـی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۸۲صفحه، وزیری.

این کتاب، تحقیق و بررسی علمی و کارشناسانه در حوزه حقوق زنان در جهان و در جوامع اسلامی است. حقوق زنان از جمله مباحث مطرح در قرن بیستم است. در این قرن درباره این موضوع، بحث های مفصل و گاه ضد و نقیضی صورت گرفته است. در ایران نیز از چند سال پیش، موضوع حقوق زنان و پیوستن ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان مطرح شد و به بحث ها و گفت وگوهای متعددی انجامید. با توجه به

حساسیت سازمان ملل به ویژه کشورهای غربی عضو کنوانسیون به حقوق زنان، در برخی موارد از آن به عنوان اهرم فشار برکشورهایی که هنوز به این کنوانسیون نپیوسته اند، استفاده می کنند.

این وضعیت در مورد کشور ایران ابعاد و اهمیت خاصی دارد؛ زیرا مسئله حقوق بشر و نقض آن در ایران، بارها درکمیسیون حقوق بشر سازمان ملل مطرح و قطع نامه هایی نیز علیه ایران صادر شده و نپیوستن جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان پی آمدهایی نیز داشته است. همچنین، نظرهای متناقضی درباره پیوستن یا نپیوستن جمهوری اسلامی ایران به این کنوانسیون، در سال های پس از انقلاب در داخل ایران و میان مراجع علمی و دینی و تصمیم گیری نظام وجود داشته و هنوز هم موافقان و مخالفان بسیاری در این زمینه وجود دارد.

نویسنده این کتاب در روشن کردن جنبه های مختلف مباحث موجود و شناساندن آگاهانه و علمی کنوانسیون و مبانی حقوق زن در اسلام و تطبیق آن دو کوشیده و راهکارهایی را نیز در این زمینه در پنج فصل بیان کرده است که عبارتند از: در فصل اول درباره روش شناسی تحقیق؛ ضرورت و اهمیت تحقیق؛ بیان مسئله؛ تعاریف و اصطلاحات و نیز ساختار کتاب بحث شده و در فصل های دوم و سوم، «بررسی تحلیلی اصول کنوانسیون» و «مبانی حقوق زن در اسلام» در ابعاد گوناگون بررسی شده است که عنوان های آنها عبارتند از: پیشینه کنوانسیون؛ بررسی تحلیلی مواد کنوانسیون؛ بررسی مواد محتوایی؛ تعهدات دولت های عضو؛ مکانیزم های اجرایی کنوانسیون؛ تحلیل های پسینی(تحلیل حق شرط کشورها، تحلیل مواد حق شرط کشورها، حق

شرط کشورهای اسلامی و غیراسلامی)؛ زن از دیدگاه اسلام؛ آفرینش زن؛ زن در مقام فرد انسان؛ ارتباط با مبدأ اصلی؛ زن به عنوان خانواده؛ زن در مقام عضو اجتماع؛ حقوق اختصاصی زن از نظر اسلام و تفاوت حقوق زن و مرد در اسلام(تفاوت در بعد حقوق اقتصادی، تفاوت در بعد اجتماعی و فرهنگی، تفاوت در حقوق مدنی).

نویسنده در فصل چهارم این کتاب به بررسی تطبیقی و مقایسه مفاد کنوانسیون و مبانی حقوق زن در اسلام پرداخته و کوشیده است، موارد هماهنگی و اختلاف را آشکارا بیان کند. در آخرین فصل نیز یافته ها و رهیافت هایی برای پیوستن به این کنوانسیون مطرح شده است. در پایان کتاب، فهرست اصطلاحات، فهرست اعلام(اشخاص)، فهرست منابع و ترجمه مواد کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان به همراه متن انگلیسی آن آورده شده است .

۴۳. حقوق سیاسی _ اجتماعی زنان قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران

طغرانگار، حسن، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۸۸ صفحه، وزیری.

در کشور ایران، در جریان نهضت مشروطه و پس از آن، به حقوق سیاسی _ اجتماعی زنان توجه شد و در دوران پهلوی اول و دوم، زن در سطح گسترده ای به مباحث سیاسی، حقوقی و اجتماعی وارد شد. آنچه در فاصله بین دو انقلاب(انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی)، در زمینه حقوق زن ایرانی اتفاق افتاد، خالی از مناقشه نبود. وجود فرهنگ و

ارزش های اسلامی، ملی و بومی از سویی و طرح دیدگاه های فمینیستی و متعارض طرف دار تساوی حقوق زن و مرد و رهایی زنان از سوی دیگر، عرصه ای برای بروز دیدگاه های مختلف و متعارض فراهم کرد.

پس از وقوع انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی، حقوق زنان در چارچوب ارزش های دینی و انقلابی طرح شد و متون قانونی به ویژه قانون اساسی در همین چارچوب، حقوقی برای زنان در نظر گرفتند و اجرای آن را تضمین کردند. نگرش کلی به ویژه نگرش دولتمردان نسبت به وضعیت سیاسی ـ اجتماعی زنان؛ حقوق سیاسی آنان شامل حضور زنان در انتخابات و مدیریت سیاسی؛ حقوق اجتماعی آنان شامل اشتغال، تأمین اجتماعی، بهداشت و درمان و حقوق فرهنگی شامل آموزش رسمی و غیررسمی و فعالیت های هنری و مطبوعاتی، موضوع هایی هستند که در دو مقطع پیش و پس از انقلاب اسلامی به تبیین و تحلیل ویژه ای نیاز دارند و مقایسه این دو، موضوعی است که در این کتاب به آن پرداخته شده است.

این کتاب مشتمل بر چهار بخش است. در بخش اول، در سه فصل به حقوق و جایگاه زنان در جهان، ایران و اسلام پرداخته شده است. نویسنده در بخش دوم کتاب نیز به حقوق سیاسی ـ اجتماعی زنان پیش از پیروزی انقلاب اسلامی می پردازد و درباره حقوق سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بحث می کند. در بخش سوم نیز حقوق سیاسی، اجتماعی و فرهنگی پس از انقلاب اسلامی بررسی می شود. موضوع بخش چهارم کتاب نیز بررسی مقایسه ای حقوق زنان، پیش و پس از انقلاب اسلامی است.

۴۴. حقوق مالی زن: مطالعه تطبیقی در حقوق اسلام، ایران و کنوانسیون رفع تبعیض زنان

فهیمی، فاطمه، ویراستار: سید محمد صفوی، انتشارات دانشگاه قم، چاپ دوم، ۱۳۸۵، ۲۹۶ صفحه، وزیری.

زنـان نیمی از جمعیـت هر جـامعه را تشـکیل می دهنـد. در طـول تاریـخ، به این گروه سـتم هـای فراوانی تحمیـل و نیز دربـاره نـابرابری زن و مرد نسـبت هـای نـاروایی به مکتب اسـلام داده شـده است. از دیگر سو، محورهـای حقوق زنان از جمله حقوق مالی آنان به خوبی بیان نشده و همه روزه تبلیغات مسـمومی در این زمینه متوجه زنان جوامع اسلامی است و بانوان مسلمان در تیررس تهـاجم فرهنگی قلم هـای مسـموم قرار دارنـد. ازاین رو، لازم می نمود در دفاع از حقوق متعالی اسـلامی و در مقابله با نسبت های ناروا به دیدگاه های اسلامی درباره حقوق مالی زنان، مطالبی منسجم و جامع به رشته تحریر درآید.

براین اساس، هدف این نوشـتار، روشن کردن مبانی کامل حقوق اسلامی در مورد حقوق مالی زنان و مقایسه آن با کنوانسیون رفع تبعیض از زنان است. کتاب حاضر در سه بخش تنظیم شده که بخش نخست در سه فصل به بحث از کلیات و مبانی با این موضوع هـا پرداخته است: پیشـینه تـاریخی حقوق زن؛ جایگـاه زن در ادیان آسـمانی تحریف شـده و فرهنگ غربی و دیـدگاه اسـلام؛ بررسی کلی کنوانسیون رفع تبعیض از زنان؛ بررسی مقایسه ای اصول و مبانی نظام حقوقی اسلام و غرب؛ و تفاوت زن و مرد از دیدگاه اسلام و غرب.

بخش دوم نیز در دو فصـل به «اصول حـاکم بر حقوق مالی زن و مطالعه تطبیقی مصادیق این حقوق» و بخش سوم، به ضـمیمه های مورد نیاز اختصاص دارد که عبارتند از:

۱. خلاصه نظرات مراجع عظام تقلید و فقهای ارجمند درباره کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان و الحاق ایران به آن؛

۲. ترجمه کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان(مصوب ۱۳۷۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد)؛

۳. متن انگلیسی کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان.

در پایان کتاب فهرست منابع و مآخذ، فهرست نام ها و فهرست تفصیلی آمده است.

۴۵. حقوق و مسئولیت های زن در نظام اسلامی: مجموعه مقالات(جلد اول)

جمعی از نویسندگان، دبیرخانه علمی کنفرانس(تدوین)، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، معاونت فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۴۸ صفحه، وزیری.

تهاجم فرهنگی جهان غرب و توطئه های همیشگی حکومت های استکباری علیه زن، مقام و منزلت والای وی را در جامعه بشری تهدید می کند و به تضعیف بنیان خانواده می انجامد. ازاین رو، شناسایی این توطئه ها و ترفندهای شیطانی و نیز برنامه ریزی و طراحی راهکارهای مناسب برای مقابله با آنها لازم است. بدین ترتیب، طرحی جامع و هماهنگ با نظر بانوان اندیشمند و محقق جهان اسلام که از دیدگاه های متعالی و جهان شمول اسلام عزیز سرچشمه گرفته است، تنظیم و طرح منشور بین المللی حقوق زن مسلمان در جهان امروز تدوین شد. بر این اساس، اولین کنفرانس بین المللی حقوق و مسئولیت های زن در نظام اسلامی با مشارکت سازمان های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع، با هدف توجه به مطالب بیان شده و دست یابی به اهدافی تشکیل شده است که عبارتند از:

ــ تبیین عالمانه نظرها و دیدگاه های نظام اسلامی درباره مسئولیت ها و حقوق زن؛

ــ بسترسازی و ایجاد شرایط و فضای مناسب به منظور برقراری ارتباطات دائمی با زنان فرهیخته جهان اسلام؛

ــ تلاش برای تأسیس و تشکیل جبهه ای متحد برای مقابله با توطئه های استکبار جهانی در این مورد؛

ــ دست یابی به متن حقوقی پیشرفته و جامع در قالب «منشور بین المللی حقوق و مسئولیت های زن در نظام اسلامی» که مورد توافق و تصویب زنان فرهیخته و صاحب نظر جهان اسلام و مجامع بین المللی مرتبط باشد.

عنوان ها و موضوع های مقاله ها و نام های نویسندگان مقاله های این مجموعه به این شرح است:

پیش نویس حقوق و مسئولیت های زن در نظام اسلامی، وضعیت زن مسلمان و نقش وی در اجتماع، از محمد علی تسخیری؛ وظیفه زن در برابر حمایت از هویت خانواده در نظام اسلامی، از محمد دسوقی؛ نقش و جایگاه زن در خلقت، اثر اقبال بریشاحدوقی؛ نظریه عزت نفس زنان و...، اثر محمد سعید عمر اسماعیل؛ حقوق و مسئولیت های فردی زنان ...، از فوزیه بیسمی؛ زنان در برهه ای از زمان، اثر کارین بارابارا؛ نقش و جایگاه زن در خلقت، از ک. م. دوسا؛ حقوق زن و وظایف او در خانواده و جامعه، از رباب صدر؛ چالش های فراروی زن مسلمان در جوامع معاصر، اثر جعفر عبدالسلام ؛ خانواده از دیدگاه دین، از الطیب سلامه؛ و جایگاه زن در خلقت، از نازنین کریم.

گفتنی است این کتاب با عنوان «المرأه و مسئولیاتها فی النظام الاسلامی»، به عربی ترجمه شده و مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی آن را منتشر کرده است.

۴۶. خوشرفتاری با زنان(نفی خشونت علیه زنان)

آیت اللهی، زهرا، تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، روابط عمومی، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۱۱۲ صفحه، رقعی.

موضوع این کتاب، مجموعه آیات و روایاتی درباره خوش رفتاری با زنان، مقابله با عوامل فرهنگی زمینه ساز خشونت علیه زنان و مصداق های این خشونت، حمایت از زنان آسیب پذیر و آسیب دیده جامعه مانند دختران بی سرپرست، زنان بی سرپرست خانواده، زنان سالمند و زنان ستم دیده در اجتماع و خانواده است.

روایت هایی نیز درباره موضوع مجازات خشونت جنسی، برخورد محبت آمیز با زنان خطاکار جاهل و نیز مجازات قانونی زنان مجرم بیان شده است. نویسنده در این کتاب کوشیده است، افزون بر بیان ۱۲۹ آیه و روایت همراه با ذکر تفصیلی سند آنها، همانندی یا تفاوت نگرش اسلام با اسناد بین المللی در زمینه موضوع پرآوازه خشونت علیه زنان را با این عنوان ها بیان کند: خوش رفتاری با زنان؛ مخالفت با نگرش مردسالار؛ احترام به دختر و محبت به او؛ مبارزه با سنّت غلط ترجیح پسر بر دختر؛ تساوی جنسیت فرزند؛ رعایت مساوات در برخورد با فرزندان؛ نفی خشونت علیه زنان؛ رفتار با زنان در حکومت اسلامی؛ حمایت از زنان آسیب پذیر جامعه؛ حمایت از زنان آسیب دیده اجتماعی؛ مجازات خشونت جنسی؛ و مجازات قانونی زنان مجرم.

۴۷. دفاع از حقوق زن

حکیمی، محمد، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ سوم، ۱۳۸۲، ۱۷۵ صفحه، رقعی.

مؤلف در این کتاب، با اشاره به نظرهای مکتب های گوناگون درباره زن که مانند دیگر ره آوردهای فکری بشر دچار افراط و تفریط شده است، تحلیل جنبه های حیاتی زن را به عنوان تحلیل حیات انسان به شمار می آورد و شناخت زن و مقام و منزلت او را در حقیقت، شناخت انسان و کرامت او می داند و نظریه مردنمایی زنان (همانندسازی رفتاری با مردان) را سلب شخصیت واقعی زنان و مانع اوج گرایی انسانی آنان بیان می کند.

نویسنده می کوشد با بهره گیری از آیات قرآن و معارف اهلبیت علیهم السلام، برتری نگرش اسلام در اندیشه یکسانی و یگانگی ماهوی زن و مرد؛ تکامل پذیری و اوج گرایی ایمان و دین باوری؛ عقل؛ پایگاه و روابط اجتماعی و خانوادگی زن و مرد؛ روان شناسی؛ تعلیم و تربیت و مشورت و رایزنی زن و مرد را بر نگرش زن گرایانه مکاتبی چون فمینیسم آشکار سازد.

در پایان نیز به نمونه هایی از جانب داری های گسترده و اصولی از زنان و دختران در آموزه های اسلامی اشاره شده که بسیار والاتر از حق قانونی آنان است، نمونه هایی چون استحباب مهربانی و عطوفت بیشتر با دختران (نسبت به پسران)؛ تأکید بر بزرگداشت مادر نسبت به پدر، به گونه ای که موجب آمرزش گناهان و رحمت و مغفرت الهی و برتر از جهاد خوانده شده است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و حضرت علی علیه السلام در واپسین لحظات زندگی به برخی مسائل سفارش می کنند که عبارتند از: جانب داری از حقوق زنان و

دفاع از حریم آنان؛ تأکید فرشته وحی (جبرئیل) بر جانب داری از زنان؛ نیکی به زنان و همسران؛ محترم شمردن احساس هنری و زیبایی شناسی زنان؛ و ارتباط رشد معرفت دینی با نوع رفتار با زنان.

عنوان های بخش های دوازده گانه کتاب عبارتند از: «آفرینش زن، اوج گرایی و تکامل زن؛ عقل زن؛ پایگاه اجتماعی زن؛ زن، محور خانواده؛ خشونت نسبت به زن؛ روان شناسی اختلافی؛ بالاترین لذت ها؛ رسالت زن؛ مشورت و رایزنی با زنان؛ سالارگری؛ و جانب داری افزون بر حقوق».

۴۸. دفاع از حقوق زنان، ما و نظام بین الملل(مجموعه مقالات)

دفتر مطالعات و تحقیقات زنان(تهیه و تدوین)، قم، مؤسسه فرهنگی طه، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۱۶۰صفحه، رقعی.

این مجموعه، شامل سخنرانی ها و مقاله هایی است که در نشست تخصصی «دفاع از حقوق زنان، ما و دیدگاه بین الملل» و در آستانه تشکیل کنفرانس جهانی زنان در نیویورک، در چهارم خرداد سال۱۳۷۹ از سوی «دفتر مطالعات و تحقیقات زنان» برگزاری و بیان شده است. در این نوشتار، به نگاه دین به مقوله زن و خانواده و تبدیل مفاهیم دینی به الگوهای در دسترس توجه شده است. این نشست با حضور اندیشمندان اسلامی، نمایندگانی از نهادهای غیردولتی زنان، پژوهشگران مسائل زنان و فضلای حوزه علمیه خواهران برگزار و با سخنان حضرت آیت الله جوادی آملی آغاز شد و با سخنان آیت الله العظمی مکارم شیرازی پایان یافت. در این جلسه، مباحثی در تحلیل دیدگاه بین المللی در زمینه های

اجتماعی، حقوقی، کلامی و فقهی مطرح گردید. عنوان های مقاله ها و نویسندگان آنها عبارتند از: سیاست های جهانی در مسائل زنان، نوشته سیدجعفر حق شناس، کنوانسیون و چالش های پیش رو، از عبدالرسول هاجری؛ حقوق زنان و «پکن + ۵»، اثر احمدرضا توحیدی؛ کنوانسیون رفع تبعیض از دیدگاه حقوق بین الملل از محسن قدیر؛ فقه زنان و کنوانسیون محو تبعیض در نگاهی گذرا، اثر فریبا علاسوند؛ اجلاس های بین المللی زنان، از شعار تا واقعیت، نوشته زهرا تشکری؛ زنان، نظام بین الملل و رسالت ما، از محمدرضا زیبایی نژاد.

۴۹. دنیای زن: در گفتگو با علامه سید محمد حسین فضل الله: از مجموعه آشنائی با حقوق زن(۱)

فضل الله، سید محمدحسین، ترجمه: دفتر پژوهش و نشر سهروردی، تهران، انتشارات سهروردی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۴۰۸ صفحه، وزیری.

حقوق زن از آغاز قرن بیستم تاکنون، همواره از مهم ترین مسائل و جدی ترین بحث های فیلسوفان و اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان در دنیای معاصر بوده است. زن به عنوان نیمی از پیکره بشر، از حقوق ویژه برخوردار و در بعد انسانی، برابر با نیمه دیگر خود؛ یعنی مرد است. علامه فضل الله، در کتاب دنیای زن که در قالب پرسش و پاسخ بیان شده و همین امر بر جذابیت آن افزوده، کوشیده است این واقعیت را نشان دهد و چهره حقیقی زن مسلمان را شجاعانه و براساس باورهای اصیل اسلامی ترسیم کند و حقوق مسلّم وی را که در گذشته و حال، در برخی جوامع و گاه با استناد به برخی برداشت های نادرست از دین، از او گرفته شده، باز شناسد.

وی همچنین کوشیده است، با گوشزد کردن قید و بندهایی که دنیای معاصر اولاً به بهانه احقاق حقوق از دست رفته زن و به نام آزادی بر گردن او نهاده و دوماً با پر رنگ جلوه دادن شخصیت زنانه وی و در نهایت، مبدل ساختنش به یک کالای مصرفی جنسی، او را به تباهی کشانده است، شخصیت انسانی و اسلامی وی را احیا سازد.

کتاب حاضر از شش بخش و فصل های متعدد تشکیل شده است. در بخش اول زن در اسلام؛ بینش ها و اشکالات؛ واقعیت زن در گذشته و حال؛ کار کردن زن و نقش او بررسی شده است. در بخش دوم نیز مباحثی چون زن و مرد در ترازوی حقوق؛ حقوق در چارچوبی ویژه؛ و حقوق در چارچوبی کلی تبیین شده است.

در بخش سوم، مطالبی درباره حجاب، هویتی ویژه؛ حجاب، واقعیت و اشکالات؛ و حجاب، مد و مسائل مربوط به آن سخن به میان آمده است. دربخش چهارم، رابطه دو جنس و مقدمات ازدواج؛ عشق و دوستی میان دو جنس مخالف؛ انتخاب شریک زندگی؛ نامزدی، معنا و شکل آن بیان شده و دربخش پنجم درباره مباحثی چون ازدواج؛ ضرورت و لوازم آن؛ ماهیت و اهداف ازدواج؛ عقد ازدواج؛ ضرورت و شرایط آن؛ مهریه؛ هدیه و رضایت دو جانبه؛ مراسم ازدواج یا جشن عروسی بحث شده است.

نویسنده در بخش ششم، این موضوع ها را بررسی کرده است: ازدواج موقت؛ اهمیت و مشکلات ازدواج موقت؛ حلیت یا حرمت؟؛ احیای ازدواج موقت؛ اهداف و اهمیت آن؛ مشروعیت ازدواج موقت و خطرهای احتمالی آن. گفتنی است کتاب حاضر، ترجمه کتاب «دنیا المرأه» است.

۵۰. زنان در موازنه حق و تکلیف

علاسونـد، فریبـا، ویراسـتار: محمـد بیطرفـان، تهران، انتشـارات بیطرفـان، به سـفارش دفتر امور بانوان وزارت کشور، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۶۰ صفحه، وزیری.

این کتاب به منظور پاسخ گویی به برخی پرسش ها و شبهه های مطرح شده در حوزه زنان، به سفارش دفتر امور بانوان وزارت کشور در سه فصل نگاشـته شـده است. در فصـل نخست، نویسـنده به بیـان کلیـات و توضـیح پاره ای از اصول و مبانی حقوق اسلامی درباره زنان مانند هویت جنسی، رابطه و نسبت میان زن و مرد، خانواده، اخلاق و قانون پرداخته است.

فصـل دوم بـا عنوان زنان در فقه اسـلامی، به تبیین برخی حقوق متفاوت زنان و مردان از دیـدگاه اسـلام اختصاص دارد که در آن به موضوع هـایی چون بلوغ؛ ازدواج؛ حضـانت؛ خشونت علیه زنـان؛ طلاق؛ تعـدد زوجات؛ ارث؛ حجاب و پوشـش؛ قوانین جزایی؛ قضاوت؛ اشتغال؛ و فعالیت های سیاسی زنان اشاره شده است.

در فصـل سوم بـا عنوان زن در قوانین داخلی ایران نیز بخشـی از تلاش های حقوقی صورت گرفته در نظام جمهوری اسـلامی، درباره احقاق حقوق زنان و حمایت از آنها بیان شـده است. در این فصل، نویسـنده با اسـتناد به قوانین داخلی ایران، به رویکرد مثبـت و کمـال گرایی ایران اسـلامی و دولتمردان آن برای حـل مسائـل زنـان اشـاره کرده اسـت. در خلاـل مطـالب کتـاب، به رهنمودهای امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری درباره زنان و حقوق آنان استناد شده است.

۵۱. زنان و حقوق برابر: نقد و بررسی کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان و سند پکن

علاسوند، فریبا، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی ـ اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۱۵۲ صفحه، رقعی.

نگارنـده با بررسـی «کنوانسـیون رفع تبعیض علیه زنان» و اعلامیه پکن(درباره حقوق و آزادی های زنان)، بر آن است افزون بر اشاره به نقاط مثبت، برخلاف میل خویش، جنبه های منفی آنها را آشکار کند. با این هدف، کتاب در سه بخش «کنوانسـیون رفع تبعیض علیه زنان و تراز اندیشه دینی»، «سند پکن و تراز اندیشه دینی» و «ضمائم» تنظیم شده است.

در بخش نخست، سابقه و مبانی کنوانسـیون و همچنین دغدغه اصـلی کشورهای مسـلمان نسبت به تصویب کنوانسیون، در دو فصل بررسـی و تعارض های کنوانسـیون با فقه اسـلامی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی بیان می شود. در بخش دوم، سند پکن ارزیابی می شود و نویسـنده واژه ها و محورهای اساسی در طراحی سند پکن(از جمله برابری ـ آزادی های بنیادین؛ زنـان، فقر و اشـتغال؛ آموزش و پرورش زنـان؛ زنـان و بهـداشت؛ زنـان، خشونت و مناقشات مسـلحانه و زنان و حقوق بشـر) را تحلیل و بررسـی می کنـد و در پایان، چکیـده ای از اعتراف های ضـمنی در متن سـند(از جمله اعترافات به تنوع فرهنگی ملل؛ اشاره به نقش قـدرت های بزرگ در اشاعه فقر؛ تأکید بر نقش رسانه در مسائل زنان و لزوم تجدید آزادی با رویکردی جدید در مبـانی لیبرالیسم و اعتراف بر تـأثیر رهبران مـذهبی) بیان می شود. حقوق و تکالیف زنان از دیـدگاه دین و کارکرد عقل در حوزه شریعت نیز عنوان بحث های پایانی است.

۵۲. سراج: نگاهی گذرا به مسایل اساسی و بررسی شبهات پیرامون زنان

حسینی، سید حسین، قم، مرکز پژوهش های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۲۹۴ صفحه، وزیری.

امروزه حقوق زنان، در لابه لای بحث های جدی با ماهیت سیاسی ـ دینی در جامعه مطرح شده و در نشست های داخلی و خارجی و مطبوعات و سخنرانی ها، حجم فراوانی از سخنرانی ها و مقاله ها را به خود اختصاص داده است. این پژوهش، با بررسی حقوق زن پیش از اسلام و در آیات قرآن، سیره و روایات معصومان علیهم السلام، به تعریف حقوق زنان و شبهه های موجود درباره آن و نیز حقوق اجتماعی زنان می پردازد.

نوشتار حاضر از چهار بخش و فصل های متعدد تشکیل شده است. دربخش اول، مفاهیم؛ تاریخچه و اهمیت حقوق زنان؛ پیشینه تاریخی حقوق زن؛ حقوق زنان در عربستان پیش از اسلام؛ حقوق زن درغرب؛ حقوق زن در اسلام(آیات قرآن مجید، سیره و روایات معصومان علیهم السلام، کلام بزرگان دین و دانش...) مطرح شده است.

نویسنده در بخش دوم شبهه های حقوقی درباره زنان را در سه گفتار بررسی می کند. در گفتار اول حقوق خانوادگی زنان(مرد و زن و سن بلوغ؛ مرد و زن و ولایت خانواده؛ پیشینه تاریخی ولایت در خانواده؛ ولایت خانواده از دیدگاه قرآن؛ ولایت در خانواده از منظر روایات؛ مسئله اذن و اجازه درخانواده؛ ولایت و سرپرستی خانواده در قانون ایران؛ طلاق و حق زن و مرد؛ پیشینه تاریخی طلاق؛ طلاق از دیدگاه اسلام؛ طلاق درقوانین ایران؛ ارث زن و مرد؛ دیدگاه اسلام درباره ارث زن؛ ارث زن در قانون مدنی؛ تعدد زوجات؛ پیشینه

تاریخی تعدد زوجات؛ دیدگاه اسلام درباره تعدد زوجات؛ مهریه زن؛ مهر از دیدگاه اسلام؛ نفقه زن؛ پیشینه تاریخی نفقه؛ نفقه از دیدگاه اسلام؛ نفقه در قانون مدنی؛ نماز قضای پدر و مادر...) بررسی می شود.

گفتار دوم به حقوق زن در مسائل کیفری (دیه زن و مرد؛ تاریخچه دیه زن و مرد؛ دیه زن و مرد از دیدگاه اسلام؛ دیه زن و مرد در قانون مجازات اسلامی؛ قصاص قتل در زن و مرد؛ پیشینه تاریخی قصاص؛ قصاص زن و مرد از دیدگاه اسلام؛ قصاص قتل زن و مرد در قانون مجازات اسلامی...) اختصاص دارد.

نویسنده در گفتار سوم، به حقوق سیاسی زنان(مرجعیت؛ اجتهاد و مشارکت سیاسی؛ بیان نظرها و دلایل مخالفان مرجعیت زنان؛ بیان نظرها و دلایل موافقان مرجعیت زنان؛ مشارکت سیاسی زن در اسلام؛ شروط مشارکت سیاسی اجتماعی زنان از نظر اسلام؛ مشاغل سیاسی ـ اجتماعی زنان در قوانین جمهوری اسلامی ایران؛ زن و مرد و مسئله قضاوت؛ ادله عدم جواز قضاوت برای زنان؛ و تصدی زنان به قضاوت در قوانین جمهوری اسلامی) پرداخته است.

در بخش سوم «حقوق اجتماعی زن»، مانند مسئله حجاب؛ حجاب در اسلام؛ نظرهای چند زن تازه مسلمان غربی درباره حجاب؛ حجاب در قانون مجازات اسلامی؛ شهادت زن و مرد؛ شهادت زن و مرد از دیدگاه اسلام؛ و زن و مرد و جهاد بیان شده است. در بخش پایانی با عنوان «رسانه و حقوق زنان» نیز نقش رسانه در زمینه مباحث زنان و عملکرد آن نقد و بررسی و سپس راهکارهایی پیشنهاد می شود.

۵۳. سیمای زن در آیینه فقه شیعه(پژوهشی پیرامون احکام خاص زنان)

گواهی، زهرا، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: کاظم مدیرشانه چی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۶۸، ۲۴۵ صفحه.

نویسنده در این رساله که با عنوان «سیمای زن در آیینه فقه شیعه» تدوین شده، کوشیده است هر چند اندک، درباره احکام خاص زنان در بخشی از فقه شیعه تحقیق کند و با تکیه بر آیات و روایات و در حد امکان، از راز تفاوت های حکمی میان زن و مرد در اسلام پرده بردارد و غبار شک و ابهام و توهم را از چهره این مسئله مهم اسلامی بزداید. به گفته نویسنده، به علت وقت اندک و گستردگی فقه شیعه، بررسی همه مباحث فقهی میسر نبوده است. ازاین رو، فقط به مباحثی از فقه شیعه که احکام خاص زنان در آنها از دیگر مباحث بیشتر است، توجه شده است.

نویسنده نخست احکام خاص زنان را در موضوع هایی چون نماز، روزه، خمس و زکات فطره و زیورآلات، حج، نذر، کفاره و آداب لباس پوشیدن، از کتاب های معتبر شیعی نقل و سپس رساله ای در ده فصل گردآوری کرده است. در این فصل های ده گانه، افزون بر بحث درباره مباحث و موضوع های فقهی مربوط به هر فصل، احکام دیگری که با آنها ارتباط داشته نیز بیان شده است. برای مثال، در فصل ازدواج، افزون بر مسائل خاص این موضوع، از بحث رضا و اجرت شیردادن زن و در فصل امامت و اجتهاد، از رهبری، اجتهاد، مرجعیت و امامت زن در نماز سخن به میان آمده و در فصل زن و قضاوت، مسئله وکالت زنان و در فصل زن و نقص عقل، از حق وصایت زن بحث شده است.

گفتنی است چون هدف نویسنده، تنظیم و تألیف رساله ای بوده که عموم بانوان جامعه بتوانند از آن استفاده کنند، وی کوشیده است، مباحث را از دیدگاه اجتماعی، اخلاقی و تربیتی، با تکیه بر مبانی فقهی بررسی کند. ازاین رو، برخی از فصل های رساله مانند فصل زن و سیاست و حکومت با عنوان رایج اجتماعی نام گذاری شده است؛ گرچه با عنوان های کتاب های فقهی هماهنگ نیست. همچنین، از آنجا که در فقه، نقص عقل زن، علت بسیاری از تفاوت های احکام فقهی زنان خوانده شده است، بحث زن و نقص عقل به عنوان فصل مستقلی بیان شده است؛ هر چند با این نام، عنوان مستقلی در کتاب های فقهی وجود ندارد.

۵۴. شخصیت و حقوق زن در اسلام

مهریزی، مهدی، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی،۱۳۸۲، ۴۲+ ۵۰۳ صفحه، وزیری.

این کتاب شامل مقدمه و سه بخش و هر بخش شامل چند فصل است. مؤلف در مقدمه ای مفصل به بررسی زن در گذر تاریخ پرداخته است. سابقه پژوهش، ضرورت تحقیق و نقص در پژوهش های گذشته، مطالب بعدی مندرج در مقدمه را تشکیل می دهد. روش این تحقیق، بیشتر جنبه نظری دارد تا میدانی، و اهتمام مؤلف بر آن بوده است تا با مطالعه در منابع دینی؛ یعنی قرآن و سنت و تحلیل آن، آرای دین در دو قلمرو شریعت و حقوق زن را بیان کند. افزون بر این، مباحث موجود به صورت تطبیقی بیان شده؛ یعنی آرای مذاهب اسلامی با دیدگاه های جدید و رایج، مقایسه و مقارنه شده، البته بر پذیرش آرای مذهب خاصی

تأکید نشده است. همچنین، به شبهه ها و ایرادها در حد توان پرداخته و برای حل و دفع آنها تلاش شده است.

در بخش اول کتاب با عنوان «قواعد تحقیق در مطالعات دینی زنان»، این موضوع ها بررسی شده اند: اصول تحقیق در متون دینی مربوط به زن؛ معیار استفاده از روایات و متون دینی در مباحث انسان شناسی؛ نقد محتوایی احادیث؛ فرهنگ زبان متون دینی؛ عنصر زمان و مکان؛ تأثیر فرهنگ های برون دینی در جعل و تحریف حدیث؛ و برداشت های خاص از متون دینی که شامل عواملی چون فرهنگ جاهلی، افکار و اندیشه های یهودیان، فرهنگ و رسوم ایرانی و روحیه مردانگی است.

بخش دوم کتاب به بررسی «شخصیت انسانی زن» اختصاص دارد که مباحث آن در سه فصل تنظیم شده و عبارتند از: ارزیابی نظریه وحی در باب زن؛ نقد و بررسی ایرادها، و تفاوت های زن و مرد.

نیمی از محتوای کتاب را مطالب بخش سوم تشکیل می دهد که موضوع و محور اصلی آن «حقوق خانواده» است. مؤلف پیش از پرداختن به مباحث اصلی، دیدگاه دین درباره خانواده و جایگاهش در اسلام را نشان می دهد. نویسنده برای دست یابی به این منظور دو مطلب را بررسی می کند: تلقی اسلام از ازدواج، شامل مقاصدی چون بقای نسل، آرامش، ارضای غرایز جنسی، مشارکت در حیات معنوی، شرکت در حیات مادی و تربیت نسل است که هیچ یک از این هدف ها جای دیگری را نمی گیرد و همه این هدف ها برای زن و مرد منظور است. سپس به جایگاه زن در خانواده پرداخته و پس از این بحث های مقدماتی، حقوق خانواده در ده فصل ارزیابی شده است. در فصلی که موضوع آن سرپرستی است، پس از تبیین

اجمالی ریاست خانواده، درباره مسائلی چون حدود ریاست، مبنای انتخاب و دائمی یا متغیر بودن آن مطالبی آمده است.

در بررسی حدود سرپرستی نیز در مواردی چون خروج از منزل؛ سفر؛ قصد توطّن و قصد مسافرت؛ تنبیه بدنی؛ تصرفات مالی زن؛ نذر و قسم؛ عبادات مستحبی؛ سیادت و هاشمی بودن، و تمکین جنسی، دقت و تأمل صورت گرفته است. تمکین و نشوز؛ نفقه؛ مهریه؛ حضانت و ولایت بر کودکان؛ نکاح صغیره؛ بلوغ دختران؛ طلاق؛ تفاوت ارث زن و مرد؛ و تعدد زوجات نیز فصل های بعدی بخش سوم کتاب هستند. فهرست منابع شامل کتاب ها و مجله ها نیز در پایان آمده است.

۵۵. قضاوت زن از دیدگاه فقه شیعه

موسوی سنگلاخی، سیدمحمد یعقوب، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۶۴ صفحه، رقعی.

فقه شیعه، در پرتو آموزه های مکتب اهلبیت علیهم السلام و اجتهاد، براساس قرآن، سنّت و تعقل، استحکام و پویایی ویژ ه ای یافته است. این امر سبب شده است، فقه شیعه در پاسخ گویی به مسائل و موضوع های گوناگون، توانایی مؤثری بیابد و در رفع ابهام ها و زدودن شبهه ها نقش مهمی ایفا کند. یکی از موضوع هایی که از دیرباز در فقه شیعه مطرح بوده و درباره آن همواره بحث و اختلاف نظر شده، مسئله «جواز و عدم جواز قضاوت زنان» است. نگارنده در این کتاب بر آن است، دیدگاه فقه امامیه درباره مسئله «قضاوت زنان» را به صورت شفاف، با دلیل و برهان بررسی کند و به این پرسش ها پاسخ دهد:

ـ آیا ادله اربعه بر عدم جواز قضاوت بانوان دلالت دارد؟

ـ آیا مطابق قواعد و اصول عملیه، تنها مردان صلاحیت قضاوت دارند؟

ـ بر فرض اشتراط مرد بودن در قاضی، آیا استثناهایی در مسئله وجود دارد؟

ـ بر فرض اشتراط مرد بودن در قاضی، آیا ولی فقیه می تواند به دلیل ضرورت، زنان را به قضاوت بگمارد؟

وی در پایان، نتایج بررسی های خود را این گونه بیان می کند: «نظریه بهتر، جایز نبودن قضاوت بانوان است؛ زیرا اولاً بر طبق روایت ابی خدیجه، تنها مردان به نصب عام برای تصدی منصب قضاوت منصوب شده اند و از قضاوت بانوان سخن به میان نیامده است... . ثانیاً روایاتی که قائلان به عدم جواز بدان استناد کرده اند، برخی از نظر سند و برخی از نظر دلالت، تمام و قابل استناد است و از مجموعه آنها، اطمینان به جایز نبودن قضاوت بانوان پیدا می شود. ثالثاً بر فرض که هیچ دلیل قابل استناد بر جایز نبودن قضاوت بانوان وجود نداشته باشد، عدم جواز قضاوت آنان مقتضای اصل است؛ زیرا ادله قائلان به جواز، تمام نیست، درحالی که قضاوت مردان، یقینی و قضاوت زنان مورد تردید است ... . افزون بر آن، قضاوت امر مهمی است و با اَعراض، دماء و نفوس مردم سر و کار دارد. ازاین رو، باید در آن جانب احتیاط را رعایت کرد و قول به جایز نبودن قضاوت زنان، موافق احتیاط است.

با این حال، استثناهایی در مسئله وجود دارد و در پاره ای موارد، از اشتراط مرد بودن در قاضی، می توان عدول کرد و آن را نادیده گرفت.

یکی از آن موارد، قاضی تحکیم است... . دومین مورد، قاضی منصوب از جانب ولی فقیه است که براساس ضرورت ها و مصلحت ها و احکام ثانوی، شرط مردم بودن در آن لحاظ نشده است. همچنین، در مقام مشاوره قضایی و فراهم آوردن مقدمات قضاوت، مرد بودن شرط نیست و زنان می توانند برای صدور حکم به مردان قاضی کمک های شایسته ای برای پیشبرد قضاوت ارائه کنند».

۵۶. قوانین و مقررات ویژه زنان در جمهوری اسلامی ایران

آرتیدار، طیبه(گردآوری و تدوین)، تهران، انتشارات برگ زیتون، چاپ سوم، ۱۳۸۳، ۴۸۰ صفحه، وزیری.

این کتاب که زیر نظر «مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری» تدوین شده، نمونه ای از تلاش هایی است که با هدف آگاهی دادن به زنان درباره قوانین ویژه خودشان صورت گرفته است. اهمیت این کتاب از آنجاست که زنان به طورعام، در چارچوب قوانین و مقررات جاری هر کشور، از حدود آزادی ها و مسئولیت های خود در جامعه آگاه می شوند. آگاهی یافتن آنان از آنچه در قوانین کشورشان برای آنان در نظر گرفته شده، آنها را متوجه حقوق خویش یا خلأهای موجود در قوانین مربوط به حقوق انسانی شان می کند.

نویسنده می کوشد، در این مجموعه افزون بر آشنا ساختن جامعه زنان از حقوق خویش، امکان بررسی خلأهای موجود ناشی از نقص قوانین یا درست اجرا نکردن آن را فراهم و برای دست یابی به جامعه ای مطلوب، نیازهای موجود را بهتر نمایان کند.

در این کتاب ضمن تقسیم بندی موضوعی قوانین و مقررات به صورت هم زمان، مطالب هر بخش از نظر تاریخی نیز تنظیم و به ترتیب بیان شده است.

این مجموعه شامل هفت بخش است و در هر بخش به ترتیب، موضوع های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ قوانین و مقررات حقوقی؛ قوانین و مقررات بین المللی؛ قوانین و مقررات استخدامی؛ قوانین و مقررات اجتماعی؛ و قوانین و مقررات فرهنگی بیان شده است. افزون بر آن، قوانین حقوقی، اجتماعی و استخدامی که بیشترشان خاص زنان نبوده، ولی به شکلی با آن مرتبط و به طورکلی، همیشه مورد نیاز بوده است یا گاه منشاء پاره ای از قوانین به شمار می رود، در چاپ دوم افزوده شده است.

در مجموعه حاضر، افزون بر قوانین، دستور های تازه تصویب و سیر تحولات قوانین و مقررات در ابتدای هر بخش گنجانده شده است. همچنین به منظور استفاده آسان از کتاب، واژه نامه اصطلاحات حقوقی برای آن تنظیم شده و نویسنده کوشیده است در این واژه نامه، تا حد امکان، اصطلاحات را ساده و روان تعریف کند، به گونه ای که مفهوم و معنای صحیح حقوقی آن را نیز برساند. در بخش پایانی کتاب نیز جدول مقررات منسوخ و بدون اعتبار، درج و نمایه عبارت ها یا اصطلاح های حقوقی به ترتیب حروف الفبا تنظیم شده است.

۵۷. کنوانسیون زنان: بررسی فقهی و حقوقی الحاق یا عدم الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع کلّیه اشکال تبعیض علیه زنان

رئیسی، مهدی، قم، انتشارات نسیم قدس، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۳۲۰ صفحه، وزیری.

سازمان ملل متحد در سال ۱۳۷۹، کنوانسیونی با عنوان «کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان»، را تصویب کرده است که تاکنون

۱۶۸ کشور جهان به عضویت این کنوانسیون درآمده اند. از همان آغاز تصویب و اجرایی شدن این کنوانسیون، بحث الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون مزبور، در مجامع گوناگون داخلی رونق و در اوایل سال ۱۳۷۶ در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت و پس از بحث و بررسی، سرانجام در مجلس شورای اسلامی مطرح و در اول مرداد ۱۳۸۲ به تصویب مجلس رسید. سپس براساس اصل ۹۴ قانون اساسی، برای تأیید به شورای نگهبان فرستاده شد که در ۲۷ مرداد، شورای نگهبان آن را رد کرد. آن گاه براساس اصل ۱۱۲ قانون اساسی، برای اظهارنظر نهایی، به مجمع تشخیص مصلحت نظام فرستاده شد.

نویسنده در این کتاب، حقوق عمومی و خصوصی زنان، مواد کنوانسیون، نظر و ادله طرف داران الحاق، نظر و ادله مخالفان الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع کلیه اَشکال تبعیض علیه زنان و نیز پی آمدهای الحاق یا عدم الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون ... را بررسی کرده است.

این کتاب چهار بخش و هر بخش چند فصل دارد. در بخش اول، کلیاتی درباره تاریخچه کنوانسیون رفع کلیه اَشکال تبعیض علیه زنان؛ مراحل تصویب آن؛ چگونگی الحاق به کنوانسیون؛ تعداد دول ملحق شده به کنوانسیون و بررسی اجمالی مواد و نیز مفاهیمی مانند الحاق و تبعیض آمده است. در بخش دوم، مواد کنوانسیون و موارد مطابقت و مخالفت مواد با قوانین داخلی و شرع(حقوق عمومی زنان) بررسی شده است. در بخش سوم، نویسنده به بررسی مواد کنوانسیون و موارد مطابقت و مخالفت مواد با قوانین داخلی و شرع(حقوق خصوصی زنان) پرداخته است.

بخش چهارم به بررسی الحاق یا عدم الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون و نظر و دلایل مطرح شده دراین باره اختصاص دارد که شامل دو فصل است. در فصل اول به نظر و ادله موافقان الحاق و پی آمدهای الحاق به کنوانسیون و در فصل دوم به نظر و ادله مخالفان الحاق و پی آمدهای عدم الحاق به کنوانسیون اشاره شده و در پایان، نویسنده نتیجه گرفته است که مصلحت و مقتضای جمهوری اسلامی آن است که به کنوانسیون ملحق نشود. در پایان کتاب، ضمائم شش گانه ای با این عنوان ها آمده است:

ـ استفتائات مقام معظم رهبری؛

ـ سؤالاتی از فقها و علما، پیرامون کنوانسیون و جواب آنها؛

ـ موارد تعارض کنوانسیون با احکام شرع؛

ـ جدول مقایسه ای مواد کنوانسیون و مغایرت آن با قوانین داخلی؛

ـ متن کامل کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان؛

ـ دلایل شورای نگهبان بر رد لایحه الحاق ایران به کنوانسیون.

۵۸. مالکیت زن در اسلام و ادیان الهی

روشن بین، خدیجه، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: سید مصطفی محقق داماد، دانشگاه، مدرسه عالی شهید مطهری رحمه الله، ۱۳۷۸، ۲۱۸ صفحه.

نویسنده در این رساله، در یک مقدمه و چهار فصل، درباره مالکیت زن در اسلام و ادیان زرتشت، یهود و مسیحیت بحث کرده است. تعریف مالکیت و انواع آن و مالکیت در اسلام نیز در مقدمه بررسی شده است. نویسنده در فصل اول، مراحل سه گانه موقعیت زن در قبایل غیرمتمدن

کشورهای جهان، در ایران قبل از اسلام و غرب را بیان و دیدگاه اسلام درباره زن را مطرح می کند.

حق مالکیت زن و حقوق زنان و استقلال اقتصادی آنان از نظر قرآن و غرب، موضوع فصل دوم است. در فصل سوم، شرایط و اهلیت حق استیفا و حق استیفای زن بررسی می شود. مالکیت زن نسبت به مهریه و احکام آن؛ هدایای نامزدی؛ جهیزیه؛ نفقه؛ شیربها و ارث و نیز درآمدهای ناشی از کار و موقعیت زن در دین زرتشت، یهود و مسیحیت در فصل چهارم تبیین شده است.

۵۹. موجبات طلاق برای زن در حقوق ایران

نوری اصفهانی، علی محمد، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: نادر مردانی، دانشگاه شیراز، گرایش حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۷۷، ۲۱۳ صفحه.

در حقوق ایران، حق طلاق به مردان سپرده شده است، ولی این امر بدین معنا نیست که زن هرگز نمی تواند برای طلاق و رهایی خود از زندگی زناشویی اقدام کند. این رساله درباره موجبات طلاق برای زن در حقوق ایران تدوین شده است. این موجبات عبارتند از: اموری که درصورت بروز هر یک از آنها زن می تواند تقاضای طلاق را به دادگاه صالح تقدیم کند و دادگاه نیز در صورت صدق ادعای زن، حکم طلاق را صادر خواهد کرد.

در این رساله پیش از ورود به بحث اصلی، برای آشنایی با تعریف طلاق و اثبات مشروعیت آن در دین اسلام، کلیاتی بیان شده و سپس به تحولات چند سال گذشته در ارتباط با موجبات طلاق برای زن توجه شده است. پس از طی این مراحل، آنچه در حقوق ایران به عنوان موجبات طلاق برای زن

شناخته می شود، به صورت تحلیلی بررسی شده و در مورد آنها با توجه به آرای دادگاه ها و نظرهای مختلف حقوق دانان بحث شده است.

۶۰. نظام حقوق زن در اسلام

مطهری، مرتضی، تهران، انتشارات صدرا، چاپ بیست وهفتم، ۱۳۷۸، ۳۶۵ صفحه، وزیری.

نویسنده در این کتاب که بیشتر به صورت سلسله مقالاتی با عنوان «زن در حقوق اسلامی»، در مجله زن روز منتشر شده، به تفصیل درباره فلسفه احکام اسلامی مربوط به زنان و حقوق زن در اسلام سخن گفته است. استاد مطهری، مقاله های مزبور را نخست به انگیزه نقد پیشنهاد قاضی ابراهیم مهدوی زنجانی، در آن مجله مبنی بر تغییر قوانین مدنی ایران تدوین کرد و سپس به تکمیل آن در شکل فعلی پرداخت.

از دیدگاه نویسنده، قوانین یادشده با ملاحظات دقیق روانی، طبیعی و اجتماعی همراه بوده و بهترین ضامن حسن روابط خانوادگی است. وی با نقل آرای برخی فلاسفه غرب از جمله ویل دورانت و برتراندراسل درباره حقوق زن، به منظور نقد یا استشهاد، نظام حقوق زن در اسلام و غرب و تاریخ بشر را به گونه تطبیقی بررسی و تحلیل و مباحثی چون آزادی زن و برابری حقوق زن و مرد را در موارد متعدد مطرح کرده است.

عنوان های مهم ترین مباحث کتاب عبارتند از: خواستگاری و نامزدی؛ ازدواج موقت(متعه)؛ مسئله حرم سرا؛ زن و استقلال اجتماعی؛ اسلام و تجدد زندگی؛ قوانین ثابت و متغیر در اسلام؛ مقام زن در قرآن؛ حیثیت و حقوق انسانی زن؛ مبانی طبیعی حقوق خانوادگی؛ تفاوت های زن و مرد

از لحاظ جسمی، روانی و احساسات؛ مهر و نفقه(در قرآن، اسلام، تاریخ، جاهلیت و اروپا)؛ مسئله ارث؛ حق طلاق(در ایران، غرب، تاریخ و اسلام)؛ طلاق قضایی؛ و تعدد زوجات.

۶۱. نفقه زوجه از دیدگاه فقهی و حقوقی

ناظریان، ماه خاطره، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: کاظم مدیرشانه چی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۷۵، ۱۸۳ صفحه.

تحقیق حاضر در پنج فصل و یک خاتمه تنظیم و در هر فصل، مطالب و مباحث به ترتیب، از نظر فقه امامیه و مذاهب چهارگانه اهل تسنن و قانون مدنی، به صورت گسترده بیان شده که توجه به نظرها و سخنان بزرگان امامیه در همه مباحث، محور اصلی تحقیق بوده است. نویسنده برای دست یابی به آرا و نظر بزرگان شیعه کوشیده است، از دیدگاه های فقهای بزرگ شیعه؛ چه متقدمین مانند شیخ طوسی، ابن براج و ابن ادریس، و چه متأخرین مانند علامه حلی، محقق حلی، شهید ثانی، صاحب جواهر و چه فقهای معاصر مانند آیت الله امام خمینی، آیت الله خویی، آیت الله اراکی به طور کافی و وافی استفاده کند. در هر مبحث، سخنان همه این بزرگان در کنار هم بیان شده است تا در کنار توجه به اتحاد و نیز اختلاف آرا و عقاید، حکم کلی امامیه از مجموع آنها به دست آید و در عین حال، به دقت نظر فقها در تک تک مسائل فقهی و نیز پویایی فقه شیعه توجه شود.

در بررسی نظر اهل سنت، از کتاب معتبر الفقه علی المذاهب الاربعه بیشتر استفاده شده و در برخی موارد نیز نویسنده برای آگاهی از اقوال

شافعی، به کتاب الام مراجعه کرده است. درباره بیان مسائل حقوقی مربوط به نفقه زوجه، از کتاب حقوق مدنی نوشته دکتر سید حسن امامی استفاده شده است. همچنین، ترجمه آیات قرآن در پاورقی آورده شده که با بیان یک ترجمه در موارد مشابه، از تکرار آن خودداری و برای این منظور به ترجمه مهدی الهی قمشه ای مراجعه شده است.

۶۲. نقد الحاق: بررسی حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان

سجادمنش، لطف الله، قم، مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۴۷ صفحه، وزیری.

نویسنده در این کتاب، با توجه به نقش مهمی که معاهده های بین المللی در روابط کشورها ایفا می کنند، به موضوع الحاق جمهوری اسلامی ایران برای کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان می پردازد. وی در پی یافتن پاسخی مناسب به این پرسش اساسی است که آیا جمهوری اسلامی ایران با توجه به قانون و مقررات داخلی و فرهنگ اسلامی حاکم بر جامعه، می تواند به این کنوانسیون ملحق شود؟ ازاین رو، به تعریف مفاهیم، بررسی تلاش های بین المللی در مورد حقوق زن و تطبیق حقوقی قوانین و کنوانسیون یادشده می پردازد. همچنین، در این زمینه، به پرسش هایی درباره حقوق زن براساس قوانین جمهوری اسلامی، حقوق مد نظر کنوانسیون رفع تبعیض درباره زنان، تعهدات دول عضو و وجوه اشتراک و افتراق حقوق زن براساس قانون و مقررات جمهوری اسلامی و کنوانسیون مزبور پاسخ می دهد.

این کتاب شامل سه بخش و یک نتیجه گیری است. بخش اول به مفاهیم و کلیات اختصاص دارد. در قسمت مفاهیم، دو مفهوم «الحاق» و

«تبعیض» و در بخش کلیـات، «تلاـش هـای بین المللی به منظور حقوق زن»، همچنین «تـاریخچه کنوانسـیون رفع تبعیض و مفاد آن» بررسـی می شـود. بخش دوم به بررسـی تطبیقی حقوق زن براسـاس کنوانسـیون رفع تبعیض و قوانین و مقررات جمهوری اسـلامی ایران اختصاص دارد که در این بخش، در هشت فصل، حقوق گوناگون خصوصـی زنان تبیین می گردد. نویسنده در بخش سوم، به بررسی تطبیقی حقوق عمومی زن براساس مواد مختلف کنوانسیون رفع تبعیض و قوانین جمهوری اسلامی ایران پرداخته که در این بخش نیز حقوق عمومی زن در نه فصل بررسی تطبیقی شده است.

همچنین روش طرح مباحث در این کتاب، بـدین گونه است که پس از طرح حق مورد نظر، مسـتند آن در کنوانسـیون و قوانین جمهوری اسـلامی بیان و به موارد اشتراک و اختلاف آن اشاره و در پایان، راه حلی پیشنهاد خواهد شد. با توجه به اینکه منابع فقهی از منابع اصـلی حقوق ایران است، از مباحث فقهی لازم نیز بهره گرفته شده است. نویسـنده در پایان، با طرح ادله موافقان و مخالفـان الحـاق، اَشـکال مختلف الحـاق را بررسـی کرده است و با توجه به روح کلی حاکم بر کنوانسـیون و هـدف تـدوین کنندگان آن، عدم الحاق را نظر نهایی کتاب معرفی می کند.

۶۳. نگاهی به حقوق زن در اسلام

عظیمی، زهرا، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا وسیما، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۵۸ صفحه، رقعی.

زنان، نیمی از پیکر اجتماع و از پایه های اساسـی نظام خانواده هستند و همین موضوع، عامل اصلی در شکل گیری حقوق ویژه آنهـاست. در دین اسـلام، ارزش زن در مواردی چون رشـد فردی و اجتمـاعی؛ انجام تکالیف در برابر خـدا، جامعه و خانواده؛ قابلیت آموزش و پرورش؛ تملک و تصرف؛ و

حقوق سیاسی و اجتماعی، مانند مردان است و میان حقوق زنان و مردان، تفاوت هایی ناشی از ویژگی های آنان در نوع تخصص، تقسیم کار و مسئولیت وجود دارد. نگارنده در کتاب حاضر در هشت فصل، به حقوق زن به عنوان همسر درخانواده، از دیدگاه اسلام پرداخته است.

نویسنده در فصل نخست با عنوان کلیات، پس از تعریف حقوق و وضعیت زن در طول تاریخ و در برخی فرهنگ ها و تمدن ها(یونان، روم، ایران، هند وچین) حقوق زن در جاهلیت، در اسلام و در غرب را بررسی کرده است. در فصل دوم، «تفاوت های زن و مرد و برابری حقوق»آنها از نظر جسمی و روحی بیان شده است. فصل سوم به «حقوق زن در ازدواج» (تعریف نکاح، اهمیت ازدواج، هدف ازدواج، حق انتخاب همسر و اذن پدر، حق وضع شرط ضمن عقد، چندهمسری یا تعدد زوجات)، اختصاص دارد. در فصل چهارم، «حقوق اقتصادی زن» و نیز در فصل پنجم، «حقوق زن درطلاق» (تعریف طلاق، جایگاه طلاق، حق طلاق، حق فسخ نکاح، طلاق در ادیان گوناگون و طلاق در اسلام) تبیین می شود.

سفارش های مؤکدی در آیات و روایت های اسلامی درباره خوش رفتاری با زن وجود دارد و اسلام زن را انیس و مونس مرد و شریک زندگی او می داند و به مردان سفارش می کند، با احترام کامل با زنان رفتار کنند. ازاین رو، نویسنده در فصل ششم این کتاب به موضوع حق خوش رفتاری و حسن معاشرت (تعریف خوش رفتاری، مصداق های خوش رفتاری و حسن خلق، احترام به زن، محبت ورزی، پوشاندن عیب های همسر، گذشت، مدارا و مشورت) پرداخته است. در فصل هفتم، برخی «حقوق سیاسی و اجتماعی زن» مطرح و در پایان نیز عملکرد رسانه ها درباره موضوع زنان و حقوق آنها بررسی شده است.

ص:۱۱۷

بخش سوم: نقش و جایگاه زنان در اجتماع و تمدن اسلامی

اشاره

۶۴. اشتغال زن از منظر قرآن و حدیث

روزبهانی، مهین، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: جعفر نکونام، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک(علوم قرآنی و حدیث)، ۱۳۷۸.

مباحث اصلی پایان نامه حاضر در شش بخش تدوین شده است که عبارتند از:

ـ بخش اول «جواز اشتغال زنان»: تساوی زنان و مردان در گوهر انسانی، حق مالکیت زنان و اطلاق سفارش به کار برای مردان و زنان؛

ـ بخش دوم «ضرورت اشتغال زنان»: نیازمندی های خاص زنان، تناسب برخی از کارها با روحیات زنان و امرار معاش خانواده های بی سرپرست؛

ـ بخش سوم «اشتغال زنان و وظایف خانوادگی»: اشتغال زنان و وظایف شوهرداری، و اشتغال زنان و وظایف تربیت فرزند؛

ـ بخش چهارم «اشتغال زنان در محیط کار»: آداب حضور زنان در محل کار، مشاغل مناسب با توانایی ها و روحیات زنان، مشاغل نامناسب با توانایی ها و روحیات زنان؛

ـ بخش پنجم «فواید اشتغال زنان»: تهذیب اخلاقی زنان و به کارگیری نیمی از نیروی کار جامعه؛

ـ بخش ششم«آفات اشتغال زنان و راه های رفع آنها»: فساد اخلاقی و پرد ه دری، خستگی، و کاهش قدرت انجام وظایف خانه.

۶۵. امام خمینی و الگوهای دین شناختی در مسائل زنان

مرتضوی، سیدضیاء، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم(بوستان کتاب)، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۱۶۸ صفحه، رقعی.

این کتاب با بیان الگوهای دین شناسی از دیدگاه امام خمینی رحمه الله، به عمده ترین «محورهای مسائل زنان» می پردازد و بایسته ترین نیازها در شناخت صحیح شخصیت انسانی حقوقی و جایگاه اجتماعی و خانوادگی بانوان را در سه بخش تبیین می کند.

در این نوشتار، آن دسته از معیارهایی بیان شده است که در نگرش به دین از نگاه امام، در حوزه مسائل زنان به دست می آید. از دیدگاه نویسنده، این الگوها سه حوزه را دربر می گیرند: کلام و انسان شناسی؛ خانواده و تربیت؛ جامعه و فرهنگ. در بخش اول با عنوان «انسان شناسی و کلام»، درباره موضوع هایی چون یکسان بودن حقیقت انسانی زن و مرد؛ انحصاری نبودن دست یابی به حیات طیبه؛ جزای احسن و عمل صالح؛ و باز بودن راه کمال برای همه اعم از زن و مرد و نیز درباره عاطفه، به عنوان نقطه عطف زندگی بحث شده است.

در بخش دوم با عنوان «خانواده و تربیت»، به این مسائل پرداخته شده است: زنان، زیربنای فضیلت های انسانی و ارزش های والای الهی؛ الگوطلبی و الگوسازی و نقش مهم آن در شکل گیری شخصیت زنان؛ معرفی جامع و درست و اصولی الگوها؛ ارزش و اهمیت و قداست خانواده به عنوان نهاد فراگیر اجتماعی؛ شأن مادری و شرافت و مسئولیتی

که زن در این جایگاه دارد و توجه ویژه ای که امام خمینی رحمه الله در سخنان خویش بدان معطوف داشته است.

بخش سوم کتاب را موضوع «جامعه و فرهنگ» تشکیل می دهد و دربردارنده این نکته هاست: نقش تکمیلی متقابل زن و مرد در نظام آفرینش و ساختار تکوینی زندگی آدمی، و توجه به ملاک های اصیل و معیارهای حقیقی در ارزش گذاری بانوان.

اراده و اختیار و آزادی عمل به همراه خرد و آگاهی زن، او را در تعیین سرنوشت خویش مسئول و متعهد می سازد و در این موارد، زنان با مردان مشترکند: مشارکت سیاسی؛ حضور در عرصه های فرهنگی، اجتماعی و دفاعی؛ نظارت عمومی و نقش زنان؛ حفظ و رعایت جهات شرعی و توجه بانوان به عفاف و حجاب برای حضور در عرصه های اجتماعی و سیاسی و اینکه تحصیل و تدریس فرصتی است که به جنس خاصی اختصاص ندارد و باید برای همه فراهم باشد.

ضمیمه کتاب، بحثی درباره «امام خمینی و راهبرد تهاجم» دربردارد که تأکیدی است بر سیره نظری و عملی امام به هنگام پیش دستی در مقابل دشمن در زمینه های فرهنگی و اجتماعی که این مهم درباره مسائل زنان ضروری تر است. فهرست آیات، روایات و کتاب نامه در آخر کتاب آمده است.

۶۶. بررسی فعالیت اجتماعی زنان از دیدگاه قرآن مجید و سنت شریف

آساره، مجید، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمدحسن تبرائیان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرکزی تهران، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۷۸، ۱۸۷ صفحه.

این رساله به منظور آشنایی با دیدگاه قرآن کریم و سنت اهلبیت علیهم السلام، در زمینه حضور زنان در جامعه نگاشته شده است.

نویسنده با بیان تاریخچه ای از فعالیت اجتماعی زنان در جامعه صدر اسلام و فعالیت آنان در ایران، بر نقش مؤثر آنها در تعیین سرنوشت جامعه تأکید کرده و خواهان فراهم آوردن شرایطی مناسب برای حضور بیشتر آنان شده است. مهم ترین عنوان های مطرح شده در این پژوهش عبارتند از: بررسی وضعیت اجتماعی زن پیش از اسلام؛ زن در کلام قرآن کریم (خلقت زن، حقوق زن و زنان مشهور در قرآن کریم)؛ زن در احادیث و روایات؛ و تاریخچه ای از فعالیت زنان در جامعه ایران.

۶۷. پیآمدهای تربیتی فعالیت اجتماعی زنان با تأکید بر متون اسلامی

نقوی، عبدالقادر، پایان نامه کارشناسی ارشد (رشته فقه و معارف اسلامی)، استاد راهنما: محمدعلی حاجی آبادی، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، مرکز جهانی اسلام قم، ۱۳۸۴، ۱۲۶ صفحه.

پی آمدهای تربیتی فعالیت های اجتماعی زنان برای افراد خانواده (فرزند و شوهر) و جامعه چیست؟ نویسنده در رساله حاضر، در صدد تحقیق در این زمینه و پاسخ گویی به این پرسش اساسی و محوری برآمده، چنان که در پاسخ به این پرسش، پی آمدهای تربیتی مثبت و منفی فعالیت های اجتماعی زنان بررسی و مطالب مربوط به آنها در چهار فصل بیان شده است.

در فصل اول با عنوان کلیات و مفاهیم، به بیان مسئله و تبیین مفهوم پی آمدهای تربیتی فعالیت های اجتماعی زنان، بیان ضرورت و پیشینه تحقیق در این موضوع پرداخته شده است.

فصل دوم درباره «مقام و منزلت انسانی زن از دیدگاه اسلام» که همان مقام و منزلت متعالی است و خداوند آن را حق همه انسان ها دانسته، تبیین شده است. مردان و زنان از یک گوهر و ذات آفریده شده اند، ازاین رو در کمال یابی و بالندگی و دریافت پاداش و کیفر اعمال یکسانند. زن و مرد، تساوی حقوقی بسیاری دارند؛ هر چند در برخی موارد، مشابه هم نیستند و تفاوت های تکوینی که سبب تکمیل و تکامل و درک متقابل آنان است، در میان آنان وجود دارد.

بی تردید، خانواده به عنوان اولین هسته مرکزی تشکیل دهنده جامعه بشری، نقشی مهم و اساسی در رشد و اعتلای انسان دارد. ازاین رو، در فصل سوم، درباره ماهیت و ساختار خانواده، اهداف تشکیل خانواده و کارکردهای آن و مهم ترین نقش های زنان در خانواده و آثار تربیتی آن، مانند تأمین نیازهای عاطفی همسر و فرزندان و ایجاد امنیت و شایستگی در کودکان بحث شده است.

فصل چهارم به تحلیل و بررسی فعالیت اجتماعی زنان در حوزه های گوناگون و تبیین رویکردهای عمده اندیشمندان و صاحب نظران جوامع اسلامی در دهه های اخیر، درباره مسائل زنان اختصاص دارد. همچنین، بیان آثار و فواید فعالیت های اجتماعی زنان که مهم ترین آنها بهداشت خانواده، سلامت فرزندان و تأمین نیازهای اقتصادی است و درنهایت، بیان پی آمدهای منفی فعالیت های اجتماعی زنان، مثل سست شدن کانون خانواده، بالا ـ رفتن سن ازدواج و باروری، نابسامانی اجتماعی و مشکلاتی مانند آن، از جمله موضوع هایی است که در این فصل به آن پرداخته شده است. نتیجه گیری و راهکارها نیز در قسمت پایانی این رساله آمده است.

۶۸. پیش نویس منشور جایگاه زن در فرآیند توسعه کشور

آکوچکیان، احمد، ویراستار: زهره نظری، تهران، انتشارات سوره مهر، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۱۲۲ صفحه، وزیری.

نگارنده در این کتاب کوشیده است، اصول و برنامه ای نظام مند درباره جایگاه واقعی زنان کشور، با هدف شناسایی نقش آنان، همچنین اقدام زنان در توسعه همه جانبه کشور فراهم آورد. ساختار پیشنهادی این منشور، دربردارنده سه حوزه مرسوم تحقیق وتوسعه، شامل حوزه مطالعات هنجاری در تبیین وضعیت مطلوب؛ حوزه مطالعات توصیفی وضعیت موجود در زمینه های تاریخی آن؛ و حوزه مطالعات تجویزی یا راهبردی در انتقال از وضع موجود به سوی وضع مطلوب است که به صورت قیاس عملی، شامل مقدمه ای ناظر به غایت، مقدمه ای دیگر ناظر به ابزار نیل به آن غایت و نتیجه، شامل ضرورت استفاده ازآن ابزار برای رسیدن به غایت مذکور تنظیم شده است.

موضوع های اصلی کتاب نیز عبارتند از: اصول مبادی نظری منشور زنان درتوسعه (مبادی معرفت شناختی و مبادی معرفتی درجه اول نظری زنان در توسعه و عناصر اساسی مفهوم توسعه انسانی، توسعه جنسیتی)؛ زنان، وضعیت مطلوب (زنان، آرمان برای همه زندگی و زنان، اصول مشارکت در وجوه سیاست انسانی توسعه) و سیاست ها و راهبردها برای زنان در فرآیند تحقیق و توسعه (در عرصه تعلیم و تربیت در توسعه، سیاست های مشارکت اجتماعی و راهبردی مشارکت درتدبیر اجتماعی).

۶۹. تأملی برجایگاه زن: مجموعه مقالات فارسی(جلد اول)

جمعی از نویسندگان،تهران، ستاد برگزاری یکصدمین سال میلاد امام خمینی رحمه الله، کمیته بانوان، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۳۷۴ صفحه، وزیری.

درک بالا و شناخت عمیق حضرت امام خمینی رحمه الله از مسائل زنان و جایگاه ایشان، در دنیای بحران زده عصر ما، تحولی شگرف در باور و

اندیشه جوامع ایجاد کرد، به گونه ای که تعریف آن روح قدسی از جایگاه زن درمرتبه عالی انسانی و احیای شأن و منزلت حقیقی زنان، موجب طرد پندارهای باطل و برداشت های گاه مغایر با اندیشه دینی شد.

مجموعه حاضر، جلد نخست از کتاب تأملی برجایگاه زن و دربردارنده مقاله های فارسی است که درکنگره بین المللی «جایگاه و نقش زن از دیدگاه امام خمینی رحمه الله » به مناسبت بزرگداشت یک صدمین سال میلاد امام خمینی رحمه الله در تاریخ ۶ تا ۸ مهر ۱۳۷۸ عرضه شده است.

عنوان مقاله ها و نام های نویسندگان مقاله ها عبارتند از: جایگاه و نقش زن ازدیدگاه امام خمینی، زهرا شجاعی؛ جایگاه و مقام زن ازدیدگاه امام رحمه الله، حجت الاسلام اکبر هاشمی رفسنجانی؛ زن مسلمان و عنصر زمان و مکان، معصومه ابتکار؛ تربیت زن در ساحت عقلانی و عاطفی، احمد احمدی؛ امام، زن و رهایی از دو رویکرد، سیدجعفر اردبیلی؛ بررسی جامعه شناختی دیدگاه تربیتی حضرت امام رحمه الله درمورد نقش زن درخانواده، شهلا باقری؛ نقش اجتماعی زنان ازدیدگاه حضرت امام خمینی رحمه الله، باقریان؛ بازخوانی نقش سیاسی و اجتماعی زنان در اندیشه و سیره امام خمینی رحمه الله، اشرف بروجردی؛ زن و توسعه اجتماعی ازدیدگاه اسلام و امام خمینی رحمه الله، محمدعلی تسخیری؛ زن و مسائل اجتماعی و سیاسی از نگاه مبانی اجتهادی، اشرف جناتی؛ تساوی زن و مرد از نگاه قرآن، اشرف جناتی؛ زن و انقلاب از دیدگاه حضرت امام خمینی رحمه الله، مرضیه حدیدچی(دباغ)؛ امام خمینی رحمه الله و بیداری زن مسلمان، ربابه رفیعی طاری(فیاض بخش)؛ فاطمه زهرا علیها السلام، معنای بلند قدر، تفسیری عرفانی ازحضرت امام خمینی رحمه الله در شأن حضرت فاطمه علیها السلام، فاطمه ریعان؛ زن وعرفان حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، مظهر انسان کامل، منظر سلطانی؛ زن،

هنر و ادبیات، مهری شریفیان؛ نقش زنان در دفاع از مملکت و انقلاب اسلامی ازدیدگاه و سیره عملی حضرت امام خمینی رحمه الله، فضل الله صلواتی؛ امام، زنان و زمان، جمیله کدیور؛ دیدگاه حضرت امام خمینی رحمه الله در مورد زن با رویکرد فلسفی؛ و تبیین شخصیت و سیره حضرت زهرا علیها السلام و زنان بزرگ اسلام درکلام امام رحمه الله، طوبی کرمانی؛ حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، الگوی زن مسلمان، فریده مصباحی؛ فقه و فقاهت در بینش و نگرش امام، مقدّم؛ و دیدگاه های تربیتی حضرت امام از بعد روان شناسی، شکوه نوابی نژاد.

۷۰. تأملی بر جایگاه زن: مجموعه مقالات عربی و انگلیسی همراه با ترجمه(جلد دوم)

جمعی از نویسندگان،تهران، ستاد برگزاری یک صدمین سال میلاد امام خمینی رحمه الله، کمیته بانوان، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۲۹۵ + ۱۶۳ صفحه، وزیری.

جلد دوم از کتاب تأملی برجایگاه زن، حاوی تعداد دیگری از مقاله هایی است که در کنگره بین المللی جایگاه و نقش زن از دیدگاه امام خمینی رحمه الله در تاریخ ۶ تا ۸ مهر ۱۳۷۸ عرضه شده است. عنوان این مقاله ها عبارتند از: دیدگاه فلسفی امام خمینی رحمه الله درمورد زنان، آشا عبدالابراهیم؛ دیدگاه امام خمینی رحمه الله درباره فعالیت سیاسی زنان، الهام باقر؛ نقش زن درمدیریت خانه، بتلا عبید؛ نقش زن در پرورش و تربیت نسل ها، توفیق یوسف الخطیب عبید؛ مفهوم زن نمونه در غزلیات و نامه های عرفانی _ فلسفی امام خمینی رحمه الله، جمیله زهرا عبید؛ نظری برحجاب درون، خائولاناکاتا؛ دیدگاه امام خمینی رحمه الله از ابعاد نظری و عملی به زن، زینب جمعه؛ زن و کار در اسلام، زینب حکیم؛ دیدگاه های امام خمینی رحمه الله درمورد جایگاه زنان، سلینا پروین؛ قدرت انقلابی زنان

ایران، حقیقتی بزرگ و پنهان برای غرب، فانی اُچوآ اُچوآ؛ نگرش امام خمینی رحمه الله نسبت به زنان، با رویکرد فلسفی، محموده خاتون؛ نقش زن درخانواده، نازنین غلامحسینی؛ و نقش زنان درتحقیقات جامعه مدنی، نرجس زیدی که ترجمه عربی و انگلیسی این مقاله ها نیز بیان شده است.

۷۱. تحلیلی بر سرگذشت تاریخی زن (با تأکید بر هویت تاریخی زن مسلمان)

ایروانی، شهین، تهران، انتشارات دریا، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۱۳۶ صفحه، رقعی.

برای تحقیق درهر زمینه ای، اشرافی نسبی به تاریخچه آن لازم است و بی تردید، گذشته هر موجودی برکیفیت حضور فعلی اش مؤثراست. انسان نیز متأثر از تاریخ خویش است. هر فرد، ازگذشته خود و اعضای خانواده خویش، همچنین از اندیشه ها و شیوه تربیت حاکم بر محیط و رفتار اعضای خانواده با یکدیگر متأثر است. انسان به همان نسبت، از خانواده بزرگش، جامعه و از تاریخ بشری نیز تأثیر می پذیرد. اگر این اثرپذیری را باور داشته باشیم، به ضرورت پرداختن به حیات تاریخی زن نیز پی می بریم. زن نیز مظهر تاریخ و گذشته نوع بشر به ویژه جنس خویش است. ازاین رو، برای دریافت موقعیت فعلی زن، باید به دریافت صحیحی از موقعیت تاریخی اش و آنچه بر او گذشته است، رسید.

این مجموعه با هدف یافتن جای پای تاریخ بر سرنوشت امروزی زن تدوین شده است. نویسنده برآن است تا با جست وجو درتاریخ، از نقل صِرف رویدادهایی که بر زن گذشته، فراتر رود و با شناخت پدیدارهایی که همواره با زندگی این جنس عجین بوده، به تحلیل آثار عمیق آنها بر شخصیت وی و چگونگی رویارویی مرد و جامعه با او، بپردازد تا امکان

یافتن پاسخ این پرسش مهم افزایش یابد که سهم تاریخ در ساخت هویت زن امروز به ویژه زن مسلمان چقدر است؟

با این هـدف، این مجموعه درچنـد بخش تنظیم شده است. نگارنده، نخست سـرنوشت زنان را با توجه به تفاوت ها و اشتراک ها در زندگی تاریخی، در سه دسـته اصلی (زنان جوامع بدوی، زنان متمدن و زنان مسلمان) بررسی و شرایط آنها از گذشته تا حال را تحلیل کرده است. آن گاه درباره پدیده های تاریخی مؤثر برسـرنوشت زنان چون (بردگی زن؛ اسارت و هتک حرمت از زن؛ روش برخورد و نحوه زنـدگی حکـام و خلفـا و گرایش آنهـا به زن بـارگی، عیاشـی و فساد اخلاقی؛ ایجاد فضای ناامن اجتماعی به دلیل گسترش فحشا درجامعه؛ پدیـده «ازدواج مصـلحتی و حکومتی»؛ پدیـده «حرمسـرا»؛ ناتوانی زن از شـرکت در جنگ همپای مرد، به واسطه ضعف قوای جسمی؛ و نقش زن در سیاست) بحث شده است.

همچنین، آثار و پی آمدهای چنین پدیده های ریشه داری که زن تا دوره معاصـر با آن روبه رو بوده، با عنوان هایی چون آثار روانی حوادث تـاریخی بر زن؛ آثـار حوادث تـاریخی مربوط به زن بر مرد؛ آثـار سـیر حیـات تاریخی زن بر اجتماع و دو چهره متفاوت از زن مسـلمان (زن مسـلمان و چهره رشدیافته او و روش اسـلام در پا بر جا داشـتن زن مسلمان) بررسی شده است. در پایان نیز به تحولات ناشـی از ورود فرهنگ غرب به کشورهای مسلمان و در نتیجه وضعیت زن در ایران پیش و پس از انقلاب اسلامی به اختصار توجه شده است.

۷۲. تربیت الگویی زنان درقرآن

حسین خانی، هادی، قم، مرکزپژوهش های صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۰۴ صفحه، رقعی.

نویسـنده در این تحقیق، در پی آن است که با مراجعه به آیاتی از قرآن کریم که شامل داستان هایی درباره زنان است، از جنبه های مختلف

دینی، اجتماعی، اخلاقی و تربیتی، الگویی کامل از زن را از دیـدگاه آیات قرآن به تصویر کشـد و راه تربیت زنان را با معرفی این الگوها هموار کند.

این پژوهش شامل پنج بخش است. در بخش اول، کلیات تحقیق مطرح شده است. بخش دوم تا چهارم، به تربیت الگویی زنان در جنبه هـای اعتقـادی، عبـادی، اخلاقی و اجتمـاعی بـا این عنوان ها اختصاص دارد: تربیت اعتقادی بانوان؛ به شـیوه الگویی؛ ویژگی هـای الگـویی در قلمرو روش اعتقـادی بـانوان؛ ویژگی هـای الگـویی در قلمرو محتوای تربیت اعتقـادی بـانوان؛ تربیت عبادی بانوان به شـیوه الگویی؛ تربیت اخلاقی بانوان و پرورش فرزنـد به شـیوه الگویی؛ تربیت اخلاقی؛ عفاف؛ پرورش فرزنـد؛ تربیـت معنـوی کـودک؛ تربیـت الگـویی بـانوان در ابعـاد اجتمـاعی، اقتصـادی و سیاسـی؛ الگـو در تربیـت اجتمـاعی؛ تربیت خـانوادگی؛ ویژگی هـای همسـر شایسـته؛ نقش زن درخـانواده؛ تربیت در زمینه مشـارکت اجتمـاعی؛ جواز مشارکت اجتماعی بـانوان؛ الگو درتربیت اقتصـادی؛ زن و فعـالیت هـای سـخت اقتصـادی؛ الگو درتربیت سیاسـی؛ اصـل مشارکت سیاسـی بانوان؛ مشـارکت سیاسـی بـانوان به عنـوان عضوی از امت؛ الگوی مثبت مشـارکت سیاسـی بـانوان؛ و الگوی منفی مشـارکت سیاسـی بانوان. در بخش آخر نیز پس از نتیجه گیری از مباحث قبل، پیشنهاد های نظری و کاربردی در سطح رسانه مطرح می شود.

۷۳. جغرافیای مجامع زنان در جهان اسلام(جلد اول)

پیشگاهی فرد، زهرا، تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، روابط عمومی، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۲۲۲ صفحه، وزیری.

مجموعه حاضر، گزارش مدون شده تحقیقی است با هدف شناسایی سازمان های زنان که در جنبه های بین المللی یا منطقه ای فعالیت می کنند.

سه هدف اصلی که شورای فرهنگی ـ اجتماعی زنان با اجرای این پژوهش پی گیری می کند، عبارتند از:

۱. بررسی نقاط قوت و ضعف ارتباط میان زنان کشورهای اسلامی؛

۲. پیدا کردن راه هایی برای تقویت ارتباط میان زنان کشورهای اسلامی؛

۳. جست وجو و تعیین نقش برای سازمان های زنان کشورهای اسلامی در فرآیند تصمیم سازی های بین المللی. براین اساس، جلد نخست، شامل سازمان های بین المللی و منطقه ای زنان است که حوزه فعالیت آنها گسترده و در نتیجه، اثرگذاری آنان بر محافل بین المللی قابل توجه است. این سازمان ها در چهار قلمرو جغرافیایی به ترتیب زیر دسته بندی شده اند:

الف) سازمان های بین المللی و منطقه ای واقع در قاره های امریکا و اروپا: فعالیت این سازمان ها در سطح بین الملل یا در سطح یک منطقه وسیع جغرافیایی شامل چند کشور است، ولی پایگاه اصلی آنها در یکی از کشورهای اروپایی یا امریکایی است.

ب) سازمان های بین المللی و منطقه ای واقع در خاورمیانه، شمال افریقا و افریقا: فعالیت این سازمان ها در سطح بین الملل یا در سطح منطقه خاص جغرافیایی است، ولی مراکز آنها در یکی از کشورهای خاورمیانه یا قاره افریقاست.

ج) سازمان های بین المللی و منطقه ای واقع در قاره آسیا: سازمان هایی که نوع فعالیت آنها در سطح یک منطقه جغرافیایی یا بین المللی است و مراکز آنها در یکی از کشورهای آسیایی است.

د) سازمان های بین المللی و منطقه ای فرامرزی: سازمان هایی که قلمرو فعالیت آنها یک قلمرو جغرافیایی گسترده شامل یک قاره یا بخش هایی

از دو یا سه قاره است، ولی محل استقرار آنها یا مشخص نشده یا به شکل مجازی است.

۷۴. جغرافیای مجامع زنان در جهان اسلام(جلد دوم)

پیشگاهی فرد، زهرا، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی ـ اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۴۰۸ صفحه، وزیری.

شماره دوم از این مجموعه، به بررسی سازمان های ملی و محلی زنان اختصاص دارد که یا در کشورهای اسلامی فعالیت می کنند یا در کشورهای غیرمسلمان قرار دارند، ولی بنابر هدف های اسلامی سامان دهی شده اند، از جمله: شبکه زنان مسلمانان استرالیا؛ انجمن حقوق دانان مسلمان زن برای حقوق بشر(کرامه) و(امریکا)؛ سرویس مشاوره تلفنی زنان مسلمان(انگلیس)؛ مرکز اسلامی اهل بیت(ایرلند)؛ انجمن مسلمانان کانادا؛ شورای زنان مسلمان کانادا؛ اتحادیه زنان اردن؛ دانشکده زنان دبی؛ اتحادیه عمومی زنان سودان؛ اتحادیه عمومی زنان فلسطینی؛ مرکز زنان اورشلیم؛ کمیسیون ملی زنان لبنان؛ مرکز حقوق زنان مصر؛ سازمان حمایت از حقوق زنان باویاب(نیجریه)؛ سازمان های زنان کشور آذربایجان؛ جمعیت انقلابی زنان افغانستان و سازمان اسلامی فاطمیا(اندونزی)... . برخی از نتایج این تحقیق نیز عبارتند از:

در کشورهای غربی، دغدغه مشترکی میان زنان مسلمان وجود دارد که سبب تشکیل سازمان های غیردولتی با فعالیت های مشابه شده است و آن دغدغه، نگرانی از محو شدن اسلام و قوانین و احکام الهی در آینده است. این نگرانی، انگیزه زنان را برای ایجاد سازمان های غیردولتی زنان مسلمان تقویت کرده است.

چه در کشورهای اسلامی و چه در کشورهای غیراسلامی، گاه سازمان های غیردولتی زنان، افزون بر آنکه هدف های انسان دوستانه ای را برای پیشرفت زنان پیش گرفته اند، سازمان دهی بسیار قدرتمندی برای اجرای خواسته های خود دارند و توانسته اند در سطح ملی، چه در امور سیاسی و چه در امور اقتصادی و اجتماعی صاحب نفوذ باشند. از این نمونه سازمان ها، در کشورهای اسلامی آسیایی بسیار دیده می شود.

۷۵. زن در نگاه روشنفکران

تشکری، زهرا، [برای] مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، قم، انتشارات طه، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۱۸۴ صفحه، رقعی.

اثر حاضر، مقدمه ای بر شناخت مسائل زنان از دریچه نگاه روشن فکران به ویژه از دیدگاه روشن فکران دینی ایران است. تحلیل و نقد و ارزیابی مواضع و دیدگاه های روشن فکران در زمینه مسائل زنان، به بررسی همه جانبه، گسترده و کارشناسانه نیازمند است. نویسنده در این نوشتار فقط به نقد و تحلیل موارد مهم و کلیدی دیدگاه های آنان پرداخته و تنها دریچه ای به سوی بازاندیشی و بازنگری در مبانی فکری روشن فکران می گشاید. همچنین، به آن بخش از مبانی نظری روشن فکران اشاره دارد که به گونه ای با مسائل زنان در آمیخته و بر تبیین و تفسیر آنها اثرگذار است.

مباحث این کتاب در سه بخش تنظیم شده است. در بخش نخست، به پیشینه جریان روشن فکری در مسائل زنان در غرب و ایران توجه شده است. نویسنده در بخش دوم به مبانی نظری روشن فکران در مسائل زنان

به ویژه روشن فکران دینی در سه محور (مبانی روش شناختی، مبانی دین شناختی و مبانی فلسفی) پرداخته است. در بخش سوم نیز مسائل زنان و راهکارهای بیان شده در این زمینه، از چشم انداز روشن فکران ایرانی در محورهایی چون مسائل فرهنگی، آموزشی، تربیتی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فقهی و حقوقی بررسی شده است.

نویسنده در مراجعه به منابع، افزون بر استفاده از کتاب ها و نشریه های داخلی، از نشریه های روشن فکران ایرانی خارج از کشور چون آوای زن، و نیمه دیگر که با موضوع زنان به چاپ می رسد، استفاده کرده است. در پایان کتاب، نمایه هایی مانند نمایه آیات و روایات؛ نمایه اشخاص؛ نمایه کتب و جزوات؛ نمایه مقالات (مصاحبه و گزارش)؛ نمایه نشریات؛ نمایه نهادها، سازمان ها و مؤسسات و فهرست هایی چون فهرست منابع؛ فهرست کتب؛ و فهرست مقالات آورده شده است.

۷۶. زن و عدالت اجتماعی

هاشمی رفسنجانی، اکبر، تهران، انتشارات سفیر صبح، ۱۳۸۰، ۲۴۸صفحه.

این کتاب درحقیقت، مجموعه ای مدون از سخنان مؤلف است که در خطبه های نماز جمعه تهران، در سال های ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۵ ایراد کرده است. کتاب پنج بخش دارد. موضوع بخش اول، «زن و حقوق فردی» است. در این بخش، نویسنده پس از بررسی تاریخ زندگی زنان در سه دوره مشخص که جزو بدترین دوران هاست، به دیدگاه اسلام درباره زنان می پردازد و خاطرنشان می کند، اساسی ترین کار و پایه حرکت و فکر اسلامی درباره بانوان، مبارزه با متهم ساختن او به داشتن تفکر ناقص و

طفیلی و دست دوم بودن او در جامعه و شناخت زن به عنوان انسان مستقل کامل و برابر با مرد است. در ادامه، میان نگرش غرب و اسلام درباره حقوق زنان، مقایسه ای تحلیلی صورت گرفته است.

«زن و استقلال اجتماعی»، عنوان دومین بخش کتاب است که مسائلی چون انتخاب همسر، ازدواج و طلاق با توجه به آیات، روایات و مباحث فقهی و اخلاقی را بررسی کرده است.

در بخش سوم با عنوان «زن و استقلال مالی»، این مطلب بیان شده که یکی از جنبه های مظلومیت زنان در طول تاریخ، محرومیت آنان از حق مالکیت اقتصادی است. هیچ مکتب و حتی جریان قانونمندی، امروزه در دنیا مانند اسلام، برخورد عادلانه ای با این مسائل نداشته است.

میان فقهای شیعه اتفاق نظر است که وقتی بانوان به سن بلوغ و رشد می رسند، هیچ کس بر اموالشان ولایت ندارد و دارایی آنان به طورکامل در اختیار خودشان است. مسئله منابع مالی و اشتغال زنان نیز در ادامه این بخش ارزیابی شده است. تأکید مؤلف درباره شغل زنان، بر این امر است که باید در تقسیم کارها، اصولی را پذیرفت که در اسلام و منطق و عقل مطرح است. مصالح خانواده، جامعه، کشش و ظرفیت جسمی زن و مرد و در نظر گرفتن تناسب ارگانیزم وجودی و روحی متناسب با شغلی که زن می خواهد داشته باشد نیز حائز اهمیت است و شرط اصلی سپردن کار به بانوان در محیط اجتماعی، حفظ تقوا و پاک دامنی است.

نویسنده در ادامه، نمونه هایی از تلاش های زنان در عصر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه علیهم السلام را بیان کرده است. براین اساس، در احکام اسلام هیچ شغلی برای زن ها حرام نیست و با رعایت احکام شرعی می توانند در عرصه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و علمی حضور یابند.

«جایگاه زن در تحکیم خانواده»، موضوع چهارمین بخش کتاب است. در این قسمت، بر این نکته تأکید شده است که از دیدگاه اسلام، خانواده به عنوان نهادی اصولی، طبیعی و ابدی شناخته شده و از زندگی انسان ها جدا نیست. در نهاد خانواده هیچ ستمی از این بدتر نیست که توانایی های روحی و بدنی و نیاز عاطفی مادر و کودك را نادیده بگیریم. به اعتقاد پدیدآورنده، با توجه به آیات قرآن، معاشرت در محیط خانواده به ویژه از سوی مرد باید با توجه به عواطف و احساسات موجود در خانواده ها باشد و مرد نیازهای روحی و طبیعی همسرش را نادیده نگیرند. زن نیز باید با رفتار خود آرامش مرد را در حد توان تأمین کند.

«زن و مسئله پوشش»، عنوان آخرین بخش کتاب است. نویسنده در این بخش یادآور می شود برای حفظ اصالت زنان و خانواده و استحکام جامعه و تأمین سلامت اخلاقی و معنوی افراد، در آیات قرآن و آموزه های اسلامی، به مسئله پوشش، حجاب و عفت توجهی ویژه و جدی شده است؛ زیرا برهنگی، روابط اجتماعی را تهدید و مناسبات انسانی را متزلزل می کند.

۷۷. زن، دین، سیاست

آیت اللهی، زهرا، تهران، انتشارات سفیر صبح، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۱۹۵ صفحه، رقعی.

یکی از موضوع های مهم در حیطه مسائل زنان، مشارکت سیاسی آنان است که در قرن اخیر، در محافل گوناگون، درباره آن بحث و مناقشه هایی جدی صورت گرفته است. با وجود باور کلی بر اصالت و قدمت تمدن اسلامی، درباره دیدگاه اسلام در زمینه مشارکت سیاسی

زنان، تحقیقات گسترده ای که به صورت شفاف و روشن این موضوع را تبیین کند، صورت نگرفته است. همچنین، با توجه به مشترکات فراوان مذاهب گوناگون اسلامی و ویژگی های خاص عقاید شیعه، ضرورت بررسی موضوع مورد بحث، در منابع معتبر این مکتب ضروری به نظر می رسید. افزون بر آن، هرچند انقلاب اسلامی ایران فرصت مناسب و ویژه ای برای حضور زنان در مهم ترین امور سیاسی به وجود آورده، به دلیل بیان نشدن جامع مبانی نظری مشارکت سیاسی زنان، پرسش هایی اساسی دراین باره مطرح شده است.

نویسنده کتاب زن، دین، سیاست در پی آن است مبانی نظری مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه شیعه را به روش تحلیلی و با بهره گیری از آیات و روایات ا هلبیت علیهم السلام و کتاب های تاریخی و تفسیری شیعه مطرح و بررسی کند. ازاین رو، موارد متعددی از رفتار های سیاسی بانوان که معصومان علیهم السلام آن را تأیید کرده اند،در این نوشتار بیان شده است. عنوان های اصلی مباحث کتاب عبارتند از:

ـ نقش زنان در پذیرش حکومت دینی و اعلام التزام عملی به توابع آن(بیعت)؛

ـ نقش زنان در تشکیل حکومت اسلامی و تقویت بنیان این حکومت(هجرت)؛

ـ دفاع زنان از اقتدار حکومت اسلامی و مقابله با تهاجم علیه آن(حضور در جهاد)؛

ـ تداوم رسالت شهدا به کمک بانوان و مشارکت آنان در اصلاحات سیاسی(امر به معروف و نهی از منکر)؛

ـ حفاظت از اسرار سیاسی؛

ـ همیاری با اعضای خانواده در اقدامات سیاسی و جلوه هایی دیگر از مشارکت سیاسی بانوان.

در بخش هایی از این کتاب نیز به موضوع هایی چون «خشونت علیه زنان، مشارکت زنان عصر معصومان علیهم السلام و مشارکت سیاسی زنان به عنوان تکلیف الهی»، از دیدگاه دلایل دینی اشاره شده است. همچنین، حدود مشارکت زنان بررسی شده و با بیان نمونه های متعدد، دیدگاه شیعیان درباره عملکرد سیاسی زنان، درصورتی که واجد ویژگی های خاص باشند، تعیین گردیده است. مهم ترین ویژگی این کتاب، بیان آیات، روایات و سیره عملی معصومان علیهم السلام با استفاده از ۷۹ منبع، برای اثبات مقصود نویسنده است.

۷۸. زنان بت شکن

فهیم کرمانی، مرتضی، قم، انتشارات صحیفه خرد، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۶۸ صفحه،رقعی.

در این نوشتار، زندگی نامه و شرح مبارزات سیصد تن از زنان مبارز و فعالیت های سیاسی آنها داستان وار، با استفاده از گزارش ها و منابع تاریخی، استخراج و تحلیل شده است. این زنان از افراد نمونه و آگاه و موقعیت شناس هستند که افزون بر عمل به شریعت و آموزه های اسلامی، علیه ستمگران به ویژه علیه معاویه، یزید و بنی امیه قیام یا اعتراض و مخالفت کرده اند. اسامی برخی از زنان مبارز و حامی ولایت که در این کتاب، شرح زندگی و موضع گیری های آنان بیان شده است، عبارتند از: ام فروه؛ بکّاره هلالیه؛ زرقا؛ ام سنان، دختر خِیثمه؛ عِکرَشَه؛ دارمیّه حَجُونیّه؛

اَروی، بنت عبدالمطلب؛ دلوانیّه؛ امّ البراء؛ سوده؛ میسون؛ سُعدی؛ آمنه، بنت شرید؛ جروه بنت حلیمه سعدیه؛ زینب علیها السلام ؛ ام کلثوم علیها السلام و حضرت فاطمه علیها السلام ... .

۷۹. زنان در حکومت امام زمان علیه السلام

طبسی، محمدجواد، قم، انتشارات مهدی موعود(عج)، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۳۶ صفحه، پالتویی.

در این کتابچه، نخست به رشادت ها و فداکاری های بانوان در صدر اسلام اشاره می شود. سپس احادیث و روایاتی درباره نقش زنان در حکومت امام زمان(عج) توضیح و تفسیر می گردد. در پایان نیز به اختصار به شرح حال زنانی اشاره می شود که براساس احادیث، در زمان حکومت امام زمان(عج) نقشی مؤثر دارند. اسامی برخی از این زنان عبارتند از: صیانه ماشطه؛ سمیه(مادر عمار یاسر)؛ نسیبه؛ ام امین؛ ام خالد؛ زبیده و قنواء.

۸۰. زنان دین گستر درتاریخ اسلام(۱) مجموعه مقالات برگزیده ششمین جشنواره پژوهشی شیخ طوسی رحمه الله)

روحانی، طاهره، قم، انتشارات مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۳۰۰ صفحه، وزیری.

زنان دین گستر در تاریخ اسلام، نخستین جلد از مجموعه مقاله های برگزیده ششمین جشنواره شیخ طوسی رحمه الله، ویژه طلاب و فضلای غیرایرانی است که با موضوع «شخصیت زن در اسلام» و در دو بخش برگزار شده است. بخش اول درباره «زنان دین گستر درمیدان علم» و شامل چهارفصل است. فصل اول درباره کلیات است و موضوع هایی

چون لزوم پرداختن به موضوع؛ اسلام، احیاگر حقوق زنان؛ برابری زن و مرد درآفرینش؛ تسویه و تعدیل درخلقت؛ برابری زن و مرد درکمال یابی و بالندگی؛ تفاوت زن و مرد از دیدگاه قرآن و چگونگی حضور زن در اجتماع بررسی شده است. درفصل دوم، نام «زنان محدث» از هر معصوم، غیر از امام زمام(عج) آورده شده است. فصل سوم، از زنان دانشمند با این عنوان ها یاد کرده است: زنان درمیدان علم؛ زنان معلم؛ زنان فقیه صحابی؛ زنان فقیه تابعی و زنان مبلّغ. فصل چهارم مشتمل بر مطالبی درباره زنان شاعر و حافظ قرآن است که در دو عنوان «زنان نابغه در شعر و ادب» و «زنان مدافع ولایت با خطابه و شعر» بررسی شده است.

«زنان دین گستر در میدان عمل»، عنوان بخش دوم کتاب و شامل پنج فصل است. در فصل اول، حضور زنان در بیعت، با چهار موضوع درعصر رسالت، بیعت جنگ، بیعت زنان و مردان مکه، و بیعت در غدیرخم بررسی شده است. عنوان فصل دوم، زنان و هجرت است که در این فصل درباره زنان مهاجر به حبشه و مدینه و نیز هجرت زنان پس از پیامبراکرم صلی الله علیه و آله و سلم و هجرت برای همراهی امام زمان(عج) بحث شده است. نویسنده در فصل سوم، نخست با عنوان زنان و امربه معروف و نهی از منکر، این موضوع را از دیدگاه قرآن و روایات درعصر معصومان علیهم السلام بررسی و سپس جایگاه ولایت زنان در روایت ها و نیز در عصر ظهور را بیان کرده است. وی درفصل چهارم با عنوان جهاد ودفاع، پس از بیان انواع جهاد زنان، به جهاد زنان در عصرظهور پرداخته است.

زنان مجاهد و مدافع ولایت، عنوان فصل پنجم و شامل این موضوع هاست: حافظان اسرار امامت؛ مدافعان ولایت درمقابل خلفای جور؛ مدافعان ولایت درمقابل مردم نادان وگمراه؛ زنان شهید در دفاع از

ولایت؛ زنان روایتگر حدیث ولایت؛ زنان و گزارش غدیر؛ و زنان مدافع ولایت با گزارش اخبارنظامی. در پایان کتاب، فهرست آیات و منابع و مآخذ و پی نوشت ها آورده شده است.

۸۱. زنان نمونه در قرآن

موسوی، سید غضنفر، پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و معارف اسلامی، استاد راهنما: محمدجواد اسعدی، قم، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۸۴، ۱۹۸ صفحه.

در این پژوهش، درباره «زنان نمونه در قرآن» به طورکلی بحث و بررسی شده است. همان گونه که از نام پژوهش پیداست، از آیات و در برخی موارد از روایات استفاده شده است تا از این راه، دیدگاه قرآن درباره شخصیت های مثبت و منفی زنان نمونه بیان و روشن شود. در برخی از بخش ها نیز دیدگاه جامعه پیش از ظهور اسلام و پس از آن و در عصر جدید، در دو قسمت بیان شده است. بخش اول به تبیین کلیات مربوط به بحث اختصاص دارد و شامل چهار فصل است. در فصل اول از این بخش، درباره طرح تحقیق؛ اهمیت موضوع و فایده آن؛ اهداف تحقیق؛ پیشینه؛ مفاهیم واژه های کلیدی و روش تحقیق مباحثی بیان شده است.

در فصل دوم، معنای واژه ها و کاربرد قرآنی آنها مانند واژه اسوه، مَثَل، اتباع، عبرت، اقتدا و امام بیان شده و هر یک از این واژه ها در معنای نمونه به کار برده شده و در حد اشاره به معانی آنها بسنده شده است. همچنین به این نکته توجه شده که منظور نویسنده از اسوه، الگو و نمونه، یک مفهوم است و تفاوتی میان آنها نیست جز اینکه اسوه، کلمه ای قرآنی و عربی است که در فارسی به معنای الگو و نمونه به کار برده شده است.

در فصل سوم با عنوان نمونه و الگو از نظر قرآن، به مباحثی چون فلسفه نیازمندی به الگو و نمونه؛ ملاک های انسان نمونه در قرآن؛ تجسم نمودهای عینی در قرآن؛ تقسیم بندی نمونه ها (نمونه فردی، نمونه جمعی)؛ نمونه های معصوم و غیرمعصوم؛ فلسفه ذکر نمونه های غیرمعصوم در قرآن؛ نمونه های مطلق و نسبی؛ نمونه های صریح و غیرصریح؛ نقش الگودهی زنان در تربیت؛ معرفی الگو و نمونه در نظام تربیتی و ویژگی های بانوان نمونه پرداخته شده است.

در فصل چهارم نیز جایگاه زن پیش از ظهور اسلام در شبه جزیره العرب و پس از ظهور اسلام و زنده به گور کردن دختران و انگیزه های این جنایت و جایگاه زن در قرآن و نیز در فرهنگ محاوره قرآن به اختصار مطرح شده است.

بخش دوم که مهم ترین مبحث این رساله را در بردارد، به «زنان نمونه در قرآن» اختصاص دارد و مشتمل بر چهار فصل است. در فصل اول، نمونه خوبان و مشخصات و علت نمونه بودن زنانی چون حضرت آسیه و حضرت مریم به طور گسترده تبیین شده است. در فصل دوم از بانوانی که قرآن از آنها ذکر خیر و تمجید کرده، یاد شده و شرح حال هر یک از آنها به صورت جداگانه بررسی شده است. نکته قابل توجه در این بحث آن است که ذکر نام آنها در قرآن، موجب شهرت آنها و در نتیجه، الگوشدنشان برای جامعه می شود.

آنچه در این میان بر آن تأکید شده، این است که زنانی که در قرآن از آنها ذکر خیر شده، نمونه هستند که در این نوشتار از آنها با عنوان «زنان نیکوکار یا زنانی که قرآن از آنها ذکر خیر کرده»، یاد شده است. در پایان نیز شخصیت هر یک از بانوان نمونه و ویژگی های آنان و نیز علت نمونه بودن

آنها بیان شده است که عبارتند از: حضرت حوا، همسر آدم علیه السلام ؛ حضرت ساره و هاجر، همسران حضرت ابراهیم علیه السلام ؛ مادر و خواهر و همسر حضرت موسی علیه السلام ؛ همسر حضرت ایوب علیه السلام ؛ همسر زکریا علیه السلام ؛ همسر عمران علیه السلام ؛ بلقیس(ملکه سباء)؛ حضرت خدیجه۳؛ و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام .

نویسنده در فصل سوم به «نمونه بدان» و ویژگی های ناپسند برخی از زنان بد چون همسران حضرت نوح و لوط: پرداخته است. موضوع فصل چهارم این بخش، «زنان زشت کردار در قرآن و ویژگی های منفی آنان» است که برخی از این زنان عبارتند از: همسر عزیز مصر؛ همسر ابولهب و همسر حضرت هود علیه السلام و سرانجام، این رساله با یک نتیجه گیری کلی به پایان رسیده است.

۸۲. سیمای زن در جامعه

مهروز، علی، شیراز، انتشارات ره آورد هنر، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۸۸ صفحه، رقعی.

نویسنده، به منظور پاسخ گویی به رفتارهای سنتی و یک سونگری برخی افراد جامعه و از طرفی تفکر تحقیرآمیز گروهی به ظاهر متمدن و پیرو جوامع غرب و غرب زده ها نسبت به طیف زنان و به منظور تجلیل از منزلت اجتماعی زن، با استفاده از آیات و روایات، سیمای زن و منزلت او را در جامعه بررسی کرده است. در این کتاب، نخست به ویژگی های فردی زن و سپس به منزلت زن در اجتماع اشاره می شود. مباحث بعدی کتاب عبارتند از: زنان الگو و ملکوتی؛ زن و آزادی؛ زن و حجاب؛ تکریم حقوق زن در خانواده؛ وظایف زن در امر شوهرداری؛ نگاه تحقیرآمیز به حقوق زن در جامعه؛ ازدواج و مراتب معاشرت زنان و مردان؛ و فلسفه اختلاف زن و مرد.

۸۳. طبقات نسوان یا زنان نامی در تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی: شرح حال ۱۵۰۰ تن از بانوان مسلمان

عقیقی بخشایشی، عبدالرحیم، قم، دفتر نشر نوید اسلام، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۸۴۴ صفحه، وزیری.

در مجموعه حاضر، زندگی نامه کوتاهی از ۱۵۰۰ تن از زنان نامی ایران که در عرصه های گوناگون فعالیت داشته اند، آورده شده است. نام های این افراد در قالب این موضوع ها آمده است: زن در عرصه قرآن و تفسیر؛ زن در عرصه حدیث و روایت؛ زن در عرصه عرفان و سلوک؛ زن در عرصه ادبیات؛ زن در عرصه علم و دانش و بینش؛ زن در عرصه تألیف و تحقیق و نگارش؛ زن در عرصه خط و هنر و خوشنویسی؛ زن در عرصه سیاست و فرهنگ و اجتماع؛ زن در عرصه تربیت و پرورش مردان بزرگ؛ زن در عرصه رزم و جهاد و شهادت؛ زن در عرصه نیرو و ایثار و نیکوکاری؛ زن در عرصه فقه و فقاهت و اجتهاد؛ زن در عرصه پزشکی و پرستاری؛ زن در عرصه سازندگی و عمران و آبادی؛ و زن در عرصه انقلاب ها و تحولات اجتماعی.

۸۴. مجموعه مقالات هم اندیشی بررسی مسائل و مشکلات زنان، اولویت ها و رویکردها(جلد ۱ _ ۲)

قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۸۰،۱۰۴۹ صفحه، وزیری.

در بهمن سال ۱۳۷۹، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان (وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران)، نخستین هم اندیشی بررسی مسائل و مشکلات زنان، اولویت ها و رویکردها را در شهر مقدس قم و با حضور اندیشه وران حوزه و دانشگاه برگزار کرد. این همایش برای حوزه

علمیه، فرصت مناسبی فراهم کرد تا تلاش خویش را به منظور شناخت، ریشه یابی و اولویت گذاری مسائل زنان از یک سو و نیز بررسی رویکردها و راهبردهای اساسی از دیگر سو معطوف سازد.

یکی از هدف های این هم اندیشی، آگاهی از دیدگاه ها و نظرهای شخصیت ها، کارشناسان و دست اندرکاران مباحث زنان بوده است. در پی فراخوان هم اندیشی، حدود یک صد و پنجاه مقاله به دبیرخانه رسید که با احتساب مقاله های مشترک، دویست نفر در تدوین این مقاله ها سهیم بودند که از این میزان،۶۰ درصد، از فضلا و طلاب حوزه های علمیه اعم از خواهران و برادران و حدود ۴۰ درصد، از دانش آموختگان دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی کشور بوده اند.

پس از ارزیابی و بررسی های لازم از مجموعه مقاله ها، تعدادی از آنها انتخاب و در مجموعه ای دو جلدی چاپ شد. این مجموعه از نظر محتوا سه محور را دربر می گیرد: مقاله هایی که ضرورت تدوین الگوی جامع و راهبردی در حوزه مسائل زنان را موضوع خود قرار داده اند؛ مقاله هایی که به نقد و بررسی الگوها و برنامه های موجود پرداخته اند و مقاله هایی که به صورت مصداقی و کاربردی به مسائل و مشکلات زنان پرداخته و موضوعی خاص را بررسی کرده اند. مقاله های نوع اول و دوم، در جلد اول این مجموعه آمده اند و مقاله های دسته سوم در دومین جلد درج شده اند.

مقاله های جلد اول عبارتند از: حکومت اسلامی و بازشناسی مسائل بنیادین زنان در دنیای امروز، داوود مهدوی زادگان؛ ضرورت نگاه نظام مند به الگوی شخصیت زن مسلمان، چالش ها و بایسته ها، فریبا علاسوند؛ بررسی تحلیلی الگوی فعالیت زنان در جهان معاصر، علیرضا پیروزمند؛

زن، توسعه و لزوم برنامه ریزی جنسیتی، فرزانه نیکوبرش؛ برنامه ریزی جنسیتی، سیمین دخت بهزادپور؛ محدویت های مشارکت زنان، ریشه ها و پی آمدها، ام البنین چابکی؛ بازخوانی منزلت زن در رویکردی کلامی، عبدالحمید آکوچکیان؛ ضرورت نگرش جدید در شناخت جایگاه زنان، راضیه کشتکاران؛ تجددزدگی، مسئله اصلی زنان ایران، فاطمه رجبی؛ جایگاه اجتماعی زن از منظر اسلام، مهدی نصیری؛ بازنگری در بینش ها و باورها پیرامون مباحث زنان، سهیلا اصلاحی اصفهانی؛ تغییر نگرش ها و فرهنگ عمومی درباره زنان، کاظم کامران شرفشاهی؛ آسیب شناسی اصلاح گران، محمدرضا زیبایی نژاد؛ در کجا ایستاده ایم؟، فرنگیس آلمال و فمینیسم اسلامی، رضا متمسک.

عنوان های مقاله های مندرج در جلد دوم نیز عبارتند از: بررسی تحلیلی حقوق زنان و شیوه های برخورد با معاهدات بین المللی، پوراندخت فاضلیان و معصومه طاهری؛ عملکرد سازمان ملل در قلمرو حقوق زنان، احمدرضا توحیدی؛ مشکلات دختران دانشجو، اولویت ها و رویکردها، ناهید طیبی؛ تحلیلی بر روابط دختران و پسران دانشجو، امیرحسین بانکی پورفرد؛ نگرش دانشجویان دختر دانشگاه علوم پزشکی اهواز به آینده شغلی، ازدواج و تحصیلات تکمیلی، غلامحسین سفیدگران؛ مسائل و مشکلات زنان، ریشه ها و راه حل ها، کاظم حکمت آرا؛ مسائل زنان از نگاه خواهران حوزه های علمیه، سعید امیرکاوه؛ نیم نگاهی به مسائل زنان، خواهران حوزه علمیه زهرای اطهر، زینب کبرا و کوثر تهران؛ نگاهی به مهاجرت و تأثیر آن بر خانواده ها و زنان ایرانی، محمد پاریاب؛ نقش زن در سلامت تغذیه خانوار، فرشته گازرپور و فرید نجفی؛

بازتاب مسائل و مشکلات دختران در ادبیات کودکان و نوجوانان ایران، سیدعلی کاشفی خوانساری؛ بزهکاری زنان، آسیب شناسی، سبب شناسی و درمان، عزت الله مولایی نیا و همکاران؛ چشم اندازی به برخی از مسائل و مشکلات روانی زنان و علل آن، مریم معین الاسلام؛ تأثیر نگرش جامعه در احیای حقوق زنان، مرکز تحقیقات مدرسه علمیه فاطمیه نجف آباد؛ اشتغال زنان در جامعه، مسعود آذربایجانی؛ اشتغال زنان از منظر اسلام و غرب، محسن قدیر؛ و موانع و مشکلات در اشتغال زنان، الهه راستگو.

از محاسن کتاب حاضر این است که در پایان هر جلد از مجموعه گفت وگوها و مقاله ها، نمایه ای موضوعی در سه بخش: بررسی مسائل و مشکلات، رویکردها و بایسته ها و عنوان های متفرقه آمده است. گفتنی است مجموعه گفت وگوهای این هم اندیشی، در مجلدی جداگانه نیز آمده است.

۸۵. مجموعه مقالات: همایش سراسری زنان، مسائل فرهنگی _ اجتماعی و جهانی سازی(جلد اول): جهانی سازی

جمعی از نویسندگان، ویراستار: کورش گوهریان، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۴۷۸ صفحه، وزیری.

جلد اول این مجموعه، متضمن مقالات همایش سراسری زنان و مسائل فرهنگی _ اجتماعی و جهانی سازی است که در سال ۱۳۸۳ در تهران و با تلاش دفتر امور خواهران نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها و حضور شخصیت های برجسته علمی داخلی و خارجی از کشورهای برزیل، بحرین، کانادا، مقدونیه، بوسنی و هرزگوین، لبنان، نیجریه، شیلی، عراق، کشمیر، سریلانکا و افغانستان برگزار شد. عنوان مقاله ها و نام های نویسندگان این مقاله ها عبارتند از: اثرات جهانی شدن

بر زنـان(فرصت هـا و تهدیـدها) با تأکیـد بر تجربیات جهانی، مهـدی طاهرخانی؛ تأثیر مبانی فلسـفی اسـلام و فمینیسم بر نمونه هایی از نظریات اجتماعی، مهـدیه السادات مسـتقیمی؛ جهانی شـدن فرهنگ و اقتصاد و تأثیر آن بر وضـعیت زنان، لیلا سادات زعفران چی؛ عوامـل انحطـاط خـانواده در جهـان معاصـر، بنـت الهـدی هاشـمی نژاد؛ زن و تکنولـوژی اطلاعـات، پورانـدخت فاضـلیان؛ منزلت زن در اندیشه اسـلامی و فمینیسم با تحلیل اسناد بین المللی، ابراهیم حسینی؛ نقد و ارزیابی فمینیسم از دیدگاه قرآن، سنت و فرهنگ اسلامی، ملیحه سادات سید رضا؛ اندیشه های سیاسی فمینیستی، مقصود رنجبر؛ اسناد حقوق بشر و زمینه حقوق زنان، مسـعود راعی؛ گذری بر کنوانسـیون رفع تبعیض علیه زنان، صغری عبدوس؛ زنان، جهانی شدن و گفتمان جهانی شیعه، مرتضـی شـیرودی؛ بررسـی تفاوت های کنوانسـیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان با مقررات اسـلام، عباس علی عظیمی شوشتری و زن در رونـد جهانی شدن، مریم بلول فر. در پایان کتاب نیز دو سـخنرانی آورده شده که عنوان های آن عبارتند از: زن، رسانه، جهانی شدن، ناهید رام پناهی و زن و جهانی شدن، حسن عباسی.

۸۶. مجموعه مقالات: همایش سراسری زنان، مسائل فرهنگی _ اجتماعی و جهانی شدن(جلد دوم)

جمعی از نویسندگان، ویراستار: کورش گوهریان، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۵۴ صفحه، وزیری.

جلـد دوم این مجموعه نیز شامـل برخی دیگر از مقاله های همایش سراسـری زنان با موضوع «تفکر سیسـتمی در مسائل زنان با تأکید بر دیدگاه های اسلامی» است. این مقاله ها عبارتند از: عملکرد عاطفی،

تربیتی و اقتصادی خانواده از منظر اسلام، طیبه ماهروزاده؛ اسلام و تفکر سیستمی در مسائل زنان، عزت السادات میرخانی؛ زن و قضاوت در فقه و حقوق موضوعه، لیلاسادات اسدی؛ زن در سنجش عقل و بینش دل، بهجت واحدی؛ زنان و تمدن اسلامی، اعظم رحمت آبادی؛ اسلام و تفکر سیستمی در مسائل زنان، ابراهیم پاکروان؛ و مقایسه وضعیت زن در عرصه سیاست در دوران قبل از اسلام، فاطمه کاشف الغطا.

در بخش دوم نیز سخنرانی هایی با این موضوع ها آورده شده است: زن، حسن رحیم پور ازغدی؛ دین و رابطه زن و مرد در بستر رشد عقل بشری برای رسیدن به جامعه مهدوی، علیرضا پناهیان؛ زن در اندیشه دینی، فریبا علاسوند؛ و احکام زنان در گذر زمان، امیر غنوی.

۸۷. مجموعه مقالات: همایش سراسری زنان، مسائل فرهنگی _ اجتماعی و جهانی سازی(جلد سوم)

جمعی از نویسندگان، ویراستار: کورش گوهریان، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۶۸ صفحه، وزیری.

جلد سوم این مجموعه شامل مقاله های همایش سراسری زنان است که با موضوع «وضعیت موجود مسائل زنان در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، سلامت» گردآوری شده است. برخی از مقاله ها عبارتند از: بررسی روند جهت گیری زنان در عرصه فراپسا نوین گرایی و چشم اندازهای تغییر نقش اجتماعی و فرهنگی آنان، راضیه محمدی و فاطمه محمدی؛ نقش زن در پژوهش های علمی در نشریه تخصصی «فصل نامه کتاب»، مرضیه بردستانی؛ آموزه های دینی درباره زن، راضیه

مرادی و زینب کوچکیان؛ نقش های دوگانه زنان، استرس و عواقب آن، ناصر بهروزی؛ شناسایی نیازهای آموزش زنان نو سواد نهضت سوادآموزی در بعد اعتقادی، عبدالله معتمدی؛ بررسی وضعیت سلامت روانی زنان زندانی در زندان زابل(سال۱۳۸۲)، الهه اسدی بیدمشکی، مژگان راهنما و سیدرضا مظلوم؛ زن در ادبیات داستانی بعد از انقلاب اسلامی ایران، ناهید رودافشان؛ نقش رسانه در گسترش انحرافات اجتماعی زنان، محبوبه فراهانی بقایی؛ و زنان و مدیریت، محمود اشراقی و الهام پوربابایی.

۸۸. مجموعه مقالات: همایش سراسری زنان، مسائل فرهنگی _ اجتماعی و جهانی سازی(جلد چهارم)

جمعی از نویسندگان، ویراستار: کورش گوهریان،قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۷۸ صفحه، وزیری.

جلد چهارم از این مجموعه، مشتمل بر مقاله های دیگری از همایش سراسری زنان با موضوع «مقالات خارجی» است. این مقاله ها عبارتند از: زن مسلمان در فرآیند جهانی سازی، خوجه میروشه؛ زن مسلمان و چالش های جهانی شدن، عفاف الحکیم؛ زنان و جهانی شدن، فاطمه باربوسا؛ بررسی تطبیقی تفکر اسلامی و سایر تفکرهای نظامند در مسائل زنان، نبنت یاروذکری؛ حقوق زن در اسلام، تحفه البحاری؛ اصولی از دیدگاه نظام اسلامی نسبت به امور زنان، زیبا خیامی؛ زن و جهانی سازی، صدیقه آودیج؛ فمینیسم و پی آمدهای آن، سمیه سادات فاضل فیض آبادی و عوامل انحطاط خانواده در جهان معاصر، فاطمه سادات مصباح.

ص:۱۵۰

۸۹. محدّثات شیعه

غروی نائینی، شهلا، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۳۷۲ صفحه.

از گذشته های دور، نویسندگانی که به معرفی اصحاب رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه هدی: پرداخته اند، حجم اندکی از آثار خود را به معرفی زنانی اختصاص داده اند که از معصومان علیهم السلام نقل حدیث کرده اند. در کتاب های رجالی شیعه مانند رجال شیخ طوسی و نجاشی و برقی، در معرفی زنان صحابه پیامبر و امامان به نام تعداد اندکی از آنان اشاره شده است. متأخران از جمله مرحوم قهپائی در مجمع الرجال و آیت الله خویی در معجم رجال الحدیث نیز از روش متقدمان پیروی کرده اند.

از کتاب هایی که به تازگی به چاپ رسیده است، می توان موسوعه «حیاه الصحابیات»، اثر محمدسعید مبیض را نام برد که نویسنده در آن به معرفی بانوان صحابی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پرداخته، ولی نه ترتیب حروف الفبا در آن رعایت شده است و نه فهرست اعلام دارد. این وضع از یک طرف و توجه به تلاش های علمی و فرهنگی بانوان پس از پیروزی انقلاب اسلامی و نیز ابتکار ویژه امام خمینی رحمه الله در این مورد از دیگر سو، این انگیزه را در خانم دکتر شهلا غروی نایینی، عضو هیئت علمی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس ایجاد کرد تا کتابی در شناخت بانوان نقل کننده احادیث و فضایل رسیده از پیامبر و عترت او بنگارد و در زمینه معرفی بانوان محدثه، فاضل و فداکار گامی برداشته شود.

هدف مؤلف در معرفی زنان محدثه آن بود که نشان دهد این بانوان به عنوان اسوه های شایسته، سهم مؤثری در انتقال فرهنگ اسلامی و سخنان رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان او داشته اند. به عقیده مؤلف ازآنجا که در

طول تاریخ همواره به شیعه ستم شده است و بیشتر مورخان و نویسندگان نیز به محو مفاخر آنان همت گماشته اند، در این اثر از میان راویان حدیث، فقط راویان شیعه برگزیده شده اند. مؤلف افزون بر راویان شیعی که از معصومان علیهم السلام نقل حدیث کرده اند، زنانی را که پس از حیات ائمه هدی: می زیسته اند و از مشایخ و استادان خود حدیثی روایت کرده اند نیز معرفی کرده است.

پدیدآورنده، نخست اسامی زنان محدث را از کتاب تنقیح المقال اثر علامه مامقانی استخراج و با استفاده از دیگر آثار رجالی، تاریخی و سیره، این اسامی را کامل کرده است. در این کتاب اسامی بانوان براساس حروف الفبا آمده و چون مؤلف درصدد بوده نام مبارک حضرت زهرا علیها السلام را در آغاز کتاب قرار دهد، از آن حضرت با لقب «ام ابیها» یاد کرده است. سپس هر کدام از افراد پس از مشخصات خانوادگی و روابط خویشاوندی، در شرح حالی کوتاه معرفی شده اند و امتیاز، ویژگی های اخلاقی و فضایل آنان بیان شده است.

این کتاب شامل شرح حال ۱۹۵ بانوی محدثه است. شرح مختصری از اعلام مندرج در متن، فهرست اعلام(اشخاص) و منابع و مآخذ نیز جزو پیوست های کتاب است.

۹۰. مشارکت اجتماعی زنان «زنان و مشارکت(۱)»

شادی طلب، ژاله، تهران،]به سفارش[مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، شرکت انتشارات سوره مهر، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۸ صفحه، خشتی.

در این کتابچه، خلاصه ای از تحقیق درباره «مشارکت اجتماعی زنان» درج شده است. شناخت انواع مشارکت های اجتماعی زنان و عوامل مرتبط با آن، هدف این پژوهش است که براساس یافته های پژوهشی در شهر تهران تدوین شده است.

در مجموع، شش نوع مشارکت؛ یعنی مشارکت مدنی؛ مشارکت حمایتی؛ مشارکت فرهنگی؛ مشارکت محلی؛ مشارکت مذهبی ـ خیریه ای و شرکت در فعالیت های انقلابی شناخته شده است. میانگین مشارکت مدنی، پایین تر و میانگین مشارکت مذهبی ـ خیریه ای بالاتر از دیگر انواع مشارکت هاست، ولی به طور کلی، میزان مشارکت اجتماعی زنان شهر تهران در سطح پایین قرار دارد. کارفرمای این تحقیق، مرکز امور مشارکت زنان و مجری آن، دانشگاه تهران بوده است.

۹۱. مشارکت سیاسی زنان در ایران

مصفا، نسرین، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۲۱۰ صفحه، وزیری.

نویسنده، بهبود وضعیت زنان و به تبع آن جامعه را در کنار عوامل ساختاری، با مشارکت زنان به ویژه در تصمیم گیری ها، از پایین ترین تا بالاترین سطوح، مرتبط می داند. به عقیده وی، مشارکت، معیاری ارزشمند در مقیاس جهانی است و برای شهروندان(مرد و زن) عنصری حیاتی در رسیدن به تعالی اجتماعی به شمار می رود. برای درک ارزش و جایگاه مشارکت در هر جامعه با فرهنگ های متفاوت، همکاری میان محققان و دست اندرکاران اجرایی ضروری است. به عقیده ایشان، برای تعالی زن ایرانی می توان قدم هایی برداشت که برخی از آنها عبارتند از:

ـ سیاست گذاری ملی، مطابق با وضعیت فرهنگ جامعه؛

ـ تشکل گروه ها و جمعیت ها برای بیان خواسته ها؛

ـ خلق و گسترش سازوکارهای ساختاری مناسب برای ارتباط زنان با نظام سیاسی؛

ـ استفاده از زنان نخبه در تصمیم گیری ها.

این کتاب در پنج بخش تدوین شده است. بخش اول به «کلیات» اختصاص دارد. در این بخش، طرح مشارکت سیاسی زنان در ایران و پرسش اساسی تحقیق درباره رابطه میان توانایی تنظیمی نظام جمهوری اسلامی ایران در ایجاد مشارکت سیاسی زنان بیان می شود. موضوع بخش دوم، «بررسی مبانی نظری مشارکت سیاسی» و مروری کلی بر نوشتارهاست. بخش سوم درباره «مشارکت سیاسی زنان» است که در این بخش، به فرآیند اعطای حقوق سیاسی به زنان توجه شده است. امروزه زنان با وجود برخورداری از حقوق مساوی در قوانین اساسی، هنوز به طور کامل و حقیقی در صحنه سیاسی کشورها فعال نیستند که در این بخش دلایل این امر نیز بیان می شود.

بخش چهارم به «تحلیل مشارکت سیاسی زنان در ایران» اختصاص دارد که این مشارکت، با توجه به عوامل مؤثر در محیط داخلی و نقش زنان در فرایند سیاسی نظام سیاسی بررسی می شود. موضوع بخش پنجم نیز بررسی نتایج مطالعه میدانی حاصل از ۱۵۰ پرسش نامه توزیع شده در میان زنان است.

۹۲. نتایج انقلاب اسلامی ایران در پرتو نظریات توسعه سیاسی، مشارکت سیاسی زنان

مصفا، نسرین، رساله دکترا، استاد راهنما: عبدالعلی قوام،دانشگاه آزاد اسلامی تهران، واحد علوم و تحقیقات، علوم سیاسی، ۱۳۷۴.

موضوع رساله حاضر، بررسی وضعیت مشارکت سیاسی زنان پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در پرتو نظریه های توسعه سیاسی است که

در پنج بخش تدوین شده است. بخش اول به «کلیات» اختصاص دارد. در این بخش افزون بر طرح مشارکت سیاسی زنان در ایران، فرضیه اصلی رساله، رابطه میان توانایی تنظیمی نظام جمهوری اسلامی ایران و مشارکت سیاسی زنان بیان شده است. بخش دوم، به «بررسی مبانی نظری مشارکت سیاسی» و مروری کلی بر نوشتارها اختصاص دارد.

بخش سوم، «مشارکت سیاسی زنان» است. در این بخش به فرآیند اعطای حقوق سیاسی به زنان، اشاره شده است. سپس دلیل اینکه با وجود بهره وری یکسان مرد و زن از حقوق مساوی در قوانین اساسی، زنان هنوز مشارکت کنندگان کامل و واقعی در صحنه سیاسی کشورها نیستند، بیان می شود. همچنین، عوامل مهم بین المللی از جمله اثر نوگرایی و نظام اقتصادی ـ اجتماعی سرمایه داری و فعالیت های سازمان ملل متحد در این زمینه بررسی می گردد. بخش چهارم «به تحلیل مشارکت سیاسی زنان در ایران» اختصاص دارد که با توجه به عوامل مؤثر در محیط داخلی و نقش زنان در فرآیند نظام سیاسی بیان می شود. موضوع بخش پنجم نیز «بررسی نتایج مطالعه میدانی حاصل از ۱۵۰ پرسش نامه توزیع شده در میان زنان» است.

۹۳. نقش زن در تربیت انسان

خیراللهی، زهرا، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: علی قائمی، دانشگاه قم، مرکز تربیت مدرس، ۱۳۷۳، ۲۷۵ صفحه.

«نقش زن در تربیت انسان»، موضوع این رساله است. معرفی شخصیت و حیثیت زن از دیدگاه اسلام؛ معرفی الگوهای الهی و راستین زن؛ ایجاد انگیزه تحول ریشه ای در زنان مسلمان پس از انقلاب اسلامی؛

نقش تربیتی زن در مورد همسر و فرزند و نیز نقش سازنده وی در حیات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، از موضوع هایی است که در این رساله بدان ها پرداخته شده است. نتایج حاصل از این پژوهش عبارتند از:

ـ اصل و هدف آفرینش انسان، رسیدن به مقام خلافت الهی است و در این مورد انوثیت و ذکوریت شرط نیست، بلکه آفرینش زن از همان ذات و گوهری است که مرد از آن آفریده شده است.

ـ کار و فعالیت زن در طول تاریخ، در امور خانواده و فعالیت های تولیدی و مانند آن بوده است.

ـ زن، شریک و همدم مرد به شمار می رود و همه این عوامل در به وجود آوردن خانواده ای که تجلی گاه رحمت و مودت و مایه انس و آرامش باشد، بسیار مؤثر است.

ـ زن و مرد، هر دو مکمل یکدیگرند، به گونه ای که جلوه های طبیعی وجود زن در اعماق دل و جان شوهر اثربخش است، که اگر این جلوه ها منفی باشد، آثار زیان باری به دنبال دارد، ولی اگر مثبت باشد، شخصیت مرد اعتلا می یابد.

ـ زن در روحیه دهی به مرد بسیار مؤثر است.

ـ تربیت و ویژگی های فرزند تا حد بسیار زیادی به مادر و تربیت او بستگی دارد.

ـ مقایسه نقش تربیتی زن و مرد در مورد فرزندان نشان می دهد، اثرگذاری مادر از نظر وراثتی در تکوین شخصیت کودک، بیشتر از پدر است.

بررسی نقش تربیتی، هنری، فرهنگی و سیاسی زن در اجتماع، فصل های دیگر این پژوهش را به خود اختصاص داده است.

۹۴. نقش زنان در جهاد دفاعی

محمـدی، محمـدحسن، پایـان نـامه کارشناسـی ارشـد فقه و معارف اسـلامی، اسـتاد راهنما: محمـدجواد حیـدری کاشانی، قم، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۸۳، ۱۴۹ صفحه.

یکی از احکـام اجتمـاعی اسـلام و از ضـروریات شـریعت اسـلامی، جهـاد است. یکی از اقسـام جهاد، جهاد دفاعی است که به مقتضای ماهیت خود، در میان همه فرهنگ ها و اقوام و ادیان، به عنوان طبیعی ترین حق حیات اجتماعی به شمار می رود.

در این تحقیق که از یک پیش گفتار و یک مبحث مقدماتی و شـش فصل تهیه و تدوین شده، نویسـنده به بررسـی ایفای نقش زنـان در جهـاد دفـاعی و اینکه آیـا زنـان در جهاد که یکی از سـخت ترین کارهای اجتماعی است، نقش دارنـد یا نه، پرداخته است.

در پیش گفتـار، طرح مسـئله؛ بیـان موضوع؛ ضـرورت موضوع؛ پیشـینه تاریخی؛ متـدولوژی(روش تحقیق)؛ موانع تحقیق؛ سؤال های اصـلی و فرعی و فرضـیه ها به طور خلاصه بیان شده است. در مباحث مقدماتی نیز درباره شخصیت و هویت انسانی زن و حقوق او در اسلام، با استفاده از آیات و روایات و کلام امام خمینی رحمه الله و برخی شخصیت های دیگر بحث شده است.

در فصل اول این کتاب، جهاد از نظر لغت و اصطلاح و نیز اهداف و انگیزه های جهاد و تشریح و جایگاه آن در اسلام بررسی شده است. در فصل دوم، انواع جهاد و نقش زنان در آنها بیان شده است. فصل سوم به نقد و بررسی شبهه های موجود درباره اصـل جهـاد و لزوم آن، وجوب جهـاد بر زن هـا و حضور آنان در میـدان های جهاد پرداخته شـده است. موضوع فصل چهارم دفاع مشروع از نظر اسلام و ادله مشروعیت آن است.

نویسنده در فصل پنجم به نحوه مشارکت زنان در جهاد پرداخته است. در فصل ششم به حماسه ها و فعالیت های زنان قهرمان و نامدار به ویژه حضرت خدیجه، حضرت زهرا و حضرت زینب کبرا(سلام الله علیهما) در میدان های دفاع و مبارزه، برای حفظ دین و مکتب به ویژه دفاع از امامت و ولایت، اشاره شده است.

۹۵. نقش زنان در نهضت امام خمینی رحمه الله

طهماسبی کهیانی،ساسان، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی،چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۲۸ صفحه، رقعی.

این پژوهش در چهار بخش تنظیم شده است. در بخش اول با عنوان «سابقه مبارزات زنان، قبل از نهضت امام خمینی رحمه الله »، نقش سیاسی و اجتماعی زنان پیش از دوران پهلوی مطرح شده است. همچنین، عوامل سیاسی و فرهنگی مؤثر در حضور زنان در نهضت برشمرده شده است و مهم ترین احزاب سیاسی اثرگذار در جامعه پذیری سیاسی زنان، معرفی شده اند که از آن جمله است: جبهه ملی و حزب توده. نویسنده در بخش دوم کتاب به بررسی دیدگاه های امام خمینی رحمه الله درباره نقش سیاسی و اجتماعی زنان و نقش آنان در قیام ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ پرداخته است.

«مبارزات سیاسی زنان در سال های ۱۳۴۳ _ ۱۳۵۷»، مبحث بخش سوم کتاب است که در این بخش، فعالیت های فرهنگی رژیم با رویکرد غرب گرایانه و نقش زنان در تظاهرات در این مقطع، بازگو شده است. در مبحث پایانی کتاب با عنوان «اوج گیری انقلاب اسلامی و حضور زنان»، به تفصیل درباره حضور زنان در ایام مختلف انقلاب در سال ۱۳۵۷ تا پیروزی انقلاب مطالبی آمده است.

۹۶. نقش زنان صالحه در اصلاح جامعه

حسینی، سید نعمت الله، قم، انتشارات عصر انقلاب، چاپ اول،۱۳۸۴، ۵۵۶ صفحه، وزیری.

نگارنـده در این مجموعه بـا بیان آیات و روایات داسـتانی، نقش زنان صالحه در اصـلاح جامعه را با این ویژگی ها شـرح داده است:

۱. داشتن ایمان و پای بندی به مبانی دینی و احکام اسلام؛

۲. آگـاهی زن به آداب و رسـوم همسـرداری و خـوش رفتـاری بـا شـوهر و بسـتگان او به منظـور برقراری آرامش و شـادی در خانواده؛

۳. داشتن صلاحیت و مقام مادری و تربیت فرزندان سالم؛

۴. دانسـتن اصول و روش خانه داری و معاشـرت با دیگران و کمک اقتصادی از طریق انتخاب شـغل مناسب و قناعت و رعایت اعتدال در خرج مدیریت مدبرانه در امور زندگی؛

۵. داشتن هوش و استعداد و سیاست و کیاست در امور اجتماعی؛

۶. داشـتن شـجاعت و شهامت لازم برای دفاع و نگهداری از دین و آیین و آموزه های مذهبی و ناموس، آبرو، مال و شخصیت خود.

بخش چهارم: زن و حجاب

اشاره

۹۷. آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن

کوهی، محمدرضا، قم، انتشارات اتقان، چاپ دوم، ۱۳۸۴، ۳۷۶ صفحه، وزیری.

نویسنده در پژوهش حاضر و در فصل های مختلف، با شیوه ای جدید و با نگاهی عمیق، کوشیده است با تشریح جنبه های فطری و وجودی زن و مطابقت آموزه های اسلام با آنها، برتری این دین را به ویژه در بُعد عفاف و حجاب اسلامی آشکار سازد. همچنین، وی در پرتو استدلال ها و هشدارهای مفید و مشفقانه متعدد به زنان به ویژه دختران جوان، ضرورت رفتار و پوشش عفیفانه و نیز آسیب هایی که بر اثر بدحجابی و بی قیدی، حریم ارزشمند شخصیت و پاک دامنی آنان را به خطر می اندازد، به تفصیل توضیح می دهد و با تشریح روش های درست کسب محبوبیت و مقبولیت در نظام خانواده و اجتماع، دام های فریب کاران را به آنان می نمایاند.

اثر حاضر با این هدف، در هشت فصل با این عنوان ها تنظیم و تدوین شده است: شخص و شخصیت؛ پی آمدهای ناگوار لاقیدی و بدحجابی بر فرآیند رشد و تکامل انسان؛ پی آمدهای ناگوار بدحجابی بر خانواده و اجتماع؛ ابزارهای کارآمد زن در تحکیم شخصیت و ازدیاد محبوبیت در نظام خانواده؛ نقش لا قیدی و بدحجابی در ناکارآمد ساختن ابزارهای شخصیتی

زن؛ نقش لاقیـدی و بـدحجابی در بروز ناهنجاری های تربیتی خانواده؛ حریم های عفاف در قرآن یا عوامل حفظ شخصیت و محبوبیت زن؛ شیوه های شناخت حقانیت حجاب؛ و بطلان بی قیدی و بدحجابی.

۹۸. تأثیر پوشش اسلامی در مهار غریزه جنسی

مهدی زاده، حسین، قم، مرکز پژوهش های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۱۰۶ صفحه، رقعی.

بر اساس آیات شریف قرآن، اصل پوشش، امری ذاتی و فطری برای انسان اعم از زن و مرد است و درمقابل، برهنگی از فتنه هـای شیطان است که انسان بر اثر وسوسه های شیطانی به آن دچار می شود و خود و افراد جامعه را در گرداب آسیب های غریزه جنسی فرومی برد. غریزه جنسی که از غرایز مهم در زنـدگی انسان است، با محرک های گوناگونی تحریک می شود. البته از دیدگاه اسلام، راهکارهای طبیعی چون ازدواج و پوشش، نقش مؤثری در مهار غریزه جنسی دارند.

نویسنده در این کتاب در پی آن است که بر اساس منابع اصیل اسلامی؛ یعنی قرآن و حدیث، به بررسی جلوه هـای تـأثیر پوشش در مهار غریزه جنسی بپردازد. وی با توسعه مفهوم حجاب به گونه ای که هم جلوه های ظاهری ماننـد مانتو و چادر و هم جلوه هـای باطنی مثل حیا و عفت و پاک دامنی را دربرگیرد، کوشیده است در ترویـج فرهنگ حجاب و شناخت آسیب های بی حجابی و نیز راهکارهای اصلاحی آن گام بردارد.

این پژوهش در سه بخش تنظیم شده است. بخش اول، کلیاتی درباره موضوع (مفهوم غریزه جنسی و رویکردهای مهم به آن، مفهوم پوشش اسلامی و برخی مصداق های مهم آن) است. نویسنده در بخش دوم، در

دو فصل برخی جلوه های باطنی و ظاهری تأثیر پوشش اسلامی را با این عنوان ها بررسی کرده است: پوشش های بدنی مطلوب و نامطلوب(ناپسند بودن پوشش شفاف و نازک، ناشایست بودن لباس و پوشش تنگ، ناشایست بودن استفاده زنان و مردان از پوشش های اختصاصی یکدیگر، پوشیدگی زینت از نامحرم، پوشش چشم و نگاه از نامحرم، نداشتن تماس جسمی با نامحرمان)؛ پوشش های محیطی مطلوب و نامطلوب (مطلوب بودن جداسازی محل خواب افراد، جداسازی محل خواب والدین از فرزندان، نامطلوب بودن خلوت با نامحرم، نامطلوب بودن استعمال عطر های تند و تحریک کننده، نامطلوب بودن راه رفتن در وسط خیابان).

در بخش آخر نیز مسائلی برای برنامه سازی درباره موضوع بیان شده است.

۹۹. چادر و مقنعه از دیدگاه قرآن و حدیث

دهقانی، اکرم السادات، قم، مرکز پژوهش های صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۱۶۲صفحه، رقعی.

لباس و پوشش، از نعمت ها و هدیه های الهی است که با ویژگی های روحی و جسمی بشر هماهنگ است و وی به طور فطری به آن گرایش دارد. به گواهی تاریخ، از آغاز پیدایش انسان، وی همواره کوشیده است پوشش مناسبی برای خود تهیه کند. در میان پوشش ها، چادر و مقنعه به دلیل هم خوانی کامل با ارزش ها و الگوهای فرهنگی حاکم بر جامعه های اسلامی، بهتر می تواند به طبع زیباجویی بانوان در حوزه مصالح فردی و اجتماعی پاسخ دهد.

چادر، برترین نمود حجاب اسلامی در عصر حاضر است که در سیره زنان برگزیده به ویژه فاطمه زهرا علیها السلام ریشه دارد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، چادر را

جزو کالاهـای ضـروری جهیزیه دخترش زهرا علیها السـلام قرار داد. در این میان، چادر سـیاه، بهترین و سالم ترین پوشـش زن مسلمان است که سراسر حجم بدن او را می پوشاند و به او وقار و متانتی خاص می بخشد. در این اثر که از شش فصل تشکیل شده است، نویسـنده چگونگی پوشـش، اندازه و رنگ مقنعه و چادر را از دیدگاه آیات و روایات اسلامی بررسی می کند. در فصـل اول به مفهـوم شناسـی واژه هـای چـادر و مـترادف هـای آن(جلبـاب، ازار، حـبره، ملحفه، عبـائه، رداء، کسـاء) و مقنعه و مترادف های آن(خمار، قناع، معجر) در لغت عرب پرداخته شده است.

موضوع فصل دوم نیز بررسـی «ادله لزوم پوشـش بیشتر زن نسبت به مرد» است. فصل سوم و چهارم به بررسی «مقنعه و روسری از منظر قرآن واحـادیث» و «چـادر از منظر قرآن و احـادیث» و جنبـه هـای گونـاگون از جمله کیفیت، کـارکرد، رنـگ مقنعه و چادر از منظر آیات قرآن و روایات معصومان علیهم السـلام اختصاص دارد. در فصل پنجم، نویسـنده برخی شـبهه های موجود دربـاره حجـاب برتر را مطرح کرده و بـه آنهـا پاسـخ داده است. در فصـل شـشم نیز بـا تـوجه به رسـالت خطیر صـدا و سـیمای جمهوری اسـلامی ایران، مطالبی درباره شـیوه های ایفای نقش آن رسانه در زمینه ترویـج پوشـش صـحیح و سالم شـرعی بیان شده است.

۱۰۰. حجاب

مهریزی، مهدی، تهران، انتشارات کانون اندیشه جوان، چاپ چهارم، ۱۳۸۵، ۷۳ صفحه، رقعی.

حجاب، سـنگر سعادت و رستگاری زنان جامعه است که اسلام از آن به عنوان یک ضرورت یاد کرده است. چنانچه این سنگر آسیب ببیند و

فرو ریزد، عوامل سعادت، پاک دامنی و شرافت فرومی ریزد و زن و جامعه به سراشیبی سقوط و انحراف می افتد. منظور از این حجاب نیز خانه نشینی و پنهان سازی زن در پس پرده نیست، بلکه مبارزه ای در برابر هرزگی و خودآرایی نادرست است که این حجاب، مایه وقار و شخصیت زن به شمار می آید.

تاکنون شبهه های بسیاری درباره پوشش اسلامی مطرح شده که مهم ترین آنها عادت غیراسلامی و وارداتی دیگر امت ها به اسلام و دیگری، تفاوت حجاب زن و مرد و ریشه های آن است.

کتاب حاضر که از دو فصل تشکیل شده، پاسخی است به پانزده شبهه درباره حجاب که همراه نقد و بررسی بیان شده و عنوان های آنها عبارتند از:

فصل اول: شبهات؛ درباره دینی بودن حجاب(حجاب، واجب دینی نیست؟؛ حجاب ویژه زنان پیامبر است؛ حجاب، عادتی غیراسلامی است؟؛ حجاب، شعار سیاسی است؟؛ حجاب، برخاسته از عقده های جنسی ...)

فصل دوم: شبهات، درباره حجاب دینی(حجاب، دلیل منطقی ندارد؛ حجاب، یا هویت جنسی زن؛ حجاب و نظریه تزریق ایدئولوژی؛ حجاب، مانع پیشرفت و عامل رکورد؛ حجاب، عامل دل مردگی زنان؛ حجاب، سلب آزادی زن؛ بی حجابی، بی حیایی نیست؟؛ تفاوت حجاب مرد و زن چرا؟ و حجاب و افزایش التهاب).

گفتنی است این کتاب، پیش تر با این مشخصات به چاپ رسیده است: آسیب شناسی حجاب، تهران، انتشارات جوانه رشد، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۸۸ صفحه.

۱۰۱. حجاب از دیدگاه قرآن و سنّت

فتاحی زاده، فتحیه، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۳۷۶، ۲۱۶صفحه، وزیری.

مهم ترین موضوعی که در تبیین و تعیین حدود حضور زن در جامعه و چگونگی آن اثر خواهد داشت، پوشش اوست. چگونگی حجاب، به گونه ای مستقیم در حضور داشتن یا حضور نداشتن زن در جامعه اثر دارد. مباحث کتاب حاضر اگرچه نقلی است، ولی بررسی آرای مفسران و فقها، استناد به منابع معتبر و جست وجو در مآخذ مطمئن، به بحث های کتاب جاذبه ای ویژه بخشیده است. مؤلف کوشیده است در حد توان، از آوردن مطالب، بدون استناد دقیق، خودداری و از اِعمال سلیقه شخصی و ذوقی دوری کند و در عرصه های برهانی نیز پای احساسات و عواطف را به میان نکشیده است. همچنین، سیر تاریخی دیدگاه ها تا آنجا که امکان داشته، رعایت شده و نویسنده از مراجعه به کهن ترین منابع غفلت نورزیده است.

کتاب در نُه فصل نگاشته شده که بررسی تاریخچه حجاب و پوشش در میان دیگر اقوام و ادیان، موضوع نخستین فصل آن است. در فصل دوم واژه هایی چون «زینت، جلباب، خِمار، جَیب و تبرّج» بررسی می شود. برخی زمینه های گسترش عفت و حفظ پوشش؛ فلسفه پوشش؛ حدود و کیفیت پوشش؛ حجاب و اهل بیت:؛ پوشش زن در اجتماع؛ و عوامل بدحجابی و بی حجابی به ترتیب، محور اصلی بحث در فصل های سوم تا نهم است.

۱۰۲. حجاب و آزادی: مقالات کنگره اسلام و زن

تهران، معاونت پژوهشی سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۱، ۲۷۴ صفحه. رقعی.

با توجه به هویت انسانی یکسان مردان و زنان در اسلام و ملاک برتری آنها بر اساس تقوا، این آیین مقدس اعلام می کند زن در میدان مسابقه

زندگی، به منظور رسیدن به کمالات شایسته انسانی، می تواند همه مراتب معرفت، فضیلت و تقوا را طی کند و به مقام قرب حق توفیق یابد. این بینش، اصیل ترین و مقدس ترین دیدگاه است و در آیات و روایات، نکته هایی بکر و بدیع در تبیین همین حقیقت بیان شده، ولی کمتر به آنها توجه شده و آن گونه که باید، در معرض قضاوت اهل نظر قرار نگرفته است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مسئولان فرهنگی نظام، توجه خویش را به این امر مهم معطوف داشتند و ضرورت بررسی دقیق و همه جانبه را در این زمینه ضروری دانسته و کوشیده اند، شرایط کار به گونه ای مطلوب فراهم شود. برهمین اساس، معاونت فرهنگی سازمان تبلیغات اسلامی، با الهام از رهنمودهای رهبر و مسئولان بلندپایه نظام، اساس نخستین کنگره اسلام و زن را بنا نهاد و برای دست یابی به این آرمان مقدس، به مناسبت زادروز فرخنده حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و روز زن، این کنگره را برگزار کرد که اقشار گوناگون جامعه به ویژه بانوان از آن استقبال بی نظیری کردند.

نخستین کنگره اسلام و زن، با سخنان حضرت آیت الله خامنه ای در زمان ریاست جمهوری ایشان افتتاح شد که تا پنج روز ادامه داشت و در طول این پنج روز، پژوهشگران زن و مرد، مقاله ها و پژوهش های خود درباره حجاب را عرضه کردند و به پرسش های مطرح شده، پاسخ دادند. همچنین، مسئله حجاب، منافع و ضررهای احتمالی آن و نقش مهمی که در استحکام خانواده به عنوان واحد اجتماع ایفا می کند، موضوع هایی بود که در دو میزگرد، با حضور جمعی از خواهران و برادران صاحب نظر بررسی شد.

پایان بخش این مجموعه نیز سخنان آیت الله جنتی، رئیس وقت سازمان تبلیغات اسلامی بود. مجموعه حاضر، دربردارنده مطالبی است که ستاد برگزاری کنگره از میان مقاله های رسیده، برگزیده است.

کتاب، دو بخش جداگانه دارد. نخست مقاله هایی که در کنگره عرضه شده که به همان ترتیب درج شده است. در قسمت دوم نیز مقاله های منتخب، از نظر علاقه مندان می گذرد. فهرست مقاله های کتاب عبارتند از: زن در نگرش اسلام و دیگران، مقام معظم رهبری؛ حجاب زن در قرآن، دکتر احمد بهشتی؛ حجاب و حفظ ارزش های زن، آیت الله عمید زنجانی؛ حاکمیت فرهنگ سلطه، مهم ترین عامل ترویج فساد، منیره نوبخت؛ مبانی فکری زن مسلمان درباره حجاب، سیدجواد مصطفوی؛ حجاب و آزادی زن، دکتر علی شریعت مداری؛ در فرهنگ ارزشی اسلام، زن همدوش مرد است، استاد محمدتقی فلسفی؛ عوامل بی حجابی و بدحجابی در جهان و ایران، زین العابدین قربانی؛ حجاب و شخصیت زن، مریم بهروزی؛ پوشش و حجاب در قرآن، دکتر عبدالکریم بی آزار شیرازی؛ اسلام، شخصیت انسان ها را یکسان می داند، آیت الله جنتی؛ حجاب و شخصیت زن در اسلام، محمدتقی رهبر؛ حجاب گرایی، خواست فطری، مسلم صاحبی؛ و زن در عراق، خواهر ام الابرار. در پایان کتاب نیز قطع نامه کنگره بیان شده است.

۱۰۳. حجاب و عفاف در سیما؛ آسیب ها و راهکارها

پیشوایی، فریده و مریم رضایی، قم، مرکزپژوهش های صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۶۶ صفحه، رقعی.

در دو دهه اخیر، مسئله حجاب و عفاف، همواره از مسائل مهم فرهنگی ـ اجتماعی جامعه بوده که توجه صاحب نظران، کارشناسان و مسئولان دستگاه های فرهنگی جامعه را جلب کرده است. در این میان، وسایل ارتباط جمعی از جمله رسانه های دیداری، شنیداری(داخلی و خارجی) و مطبوعات نقش انکارناپذیری در ترویج فرهنگ حجاب و عفاف یا تضعیف ومحدودیت آن در سطح جامعه داشته اند.

یکی از رسالت های انقلاب و دستگاه های فرهنگی _ تبلیغی جامعه از جمله سیما، گسترش و تقویت حجاب و عفاف بوده است. بر این اساس، این پرسش مطرح می شود که با توجه به پیچیدگی ها و ظرافت های این ابزار هنری، وظایف و مسئولیت های سیما به عنوان یک نهاد فرهنگ ساز، در برابر فرهنگ ترویج حجاب و عفاف و مقابله با بدحجابی چیست و راهکارهای اجرایی آن وظایف کدامند؟ در این نوشتار که در پنج فصل تدوین شده است، مسئله حجاب و نقش تلویزیون(سیما) بررسی شده و به این منظور، نخست اهمیت نقش رسانه های جمعی به ویژه تلویزیون و ضرورت پرداختن سیما به حجاب و عفاف بیان شده است. همچنین، در این نوشتار افزون بر تبیین مفاهیم کلیدی، جایگاه حجاب در فرهنگ اسلامی و تاریخچه ورود برهنگی به سیما، کارکردهای سیما درباره حجاب و عفاف و نیز عملکرد سیما درباره حجاب و عفاف بررسی شده و در پایان، سیما راهکارهایی درباره فرهنگ سازی در زمینه حجاب و عفاف پیشنهاد کرده است.

۱۰۴. زن، حجاب و حقوق _ نگاهی دیگر

محمدزاده، علی و زهرا خلیل سلیمانی، زیر نظر دکتر محمدمهدی مظاهری، تهران، انتشارات فردوس، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۲۰۲ صفحه، رقعی.

زن، در اسلام و نگرش اسلامی جایگاه ممتازی دارد و به عنوان رکن مکمل جامعه انسانی شمرده شده است و بر اساس آموزه های اسلامی و غیرت ملی ایرانیان، همواره باید حریم عفت او حفظ گردد. با این حال، به دلیل گسترش تبلیغات کاذب و همه جانبه، تردیدهایی هر چند سست بنیان، ولی قابل تأمل درباره نگرش اسلام به زن، حقوق او در اسلام، همچنین

کیفیت آموزه های اسلامی درباره صیانت از این جنس لطیف در برابر هجمه های مختلف شخصی، روحی و اجتماعی، به گوش می رسد، امری که توجه به آن برای اصلاح و روشن کردن افکار نسل جوان نسبت به اسلام و آموزه های متعالی آن، در شرایط جدید بسیار ضروری است.

هدف اصلی پژوهش حاضر، متوجه ساختن اذهان پیروان اسلام به ویژه نسل جوان به آموزه های اصیل اسلامی از یک سو و در عین حال، تبیین ستم هایی است که در پوشش معرفی دیدگاه اسلام به عنوان نگرش فرودستانه به زن، هجمه علیه حجاب اسلامی و اهمیت آن، بی منطق نشان دادن وضع حقوقی زنان در اسلام و مواردی از این دست، مطرح شده است.

کتاب حاضر به روش تحلیلی ـ تاریخی، در چهار بخش اول و روش پیمایشی، در بخش پایانی تدوین شده است. در بخش اول کتاب، «جایگاه زن در اسلام و غرب»، بررسی و دلایل اختلاف این دو مطرح می شود. در بخش دوم، «وضعیت حجاب زن پیش از اسلام و پس از اسلام»، تبیین و ارزش آن بیان می گردد. بخش سوم، به «تبیین تاریخچه و گونه های مختلف فمینیسم و آسیب شناسی آن» و بخش چهارم به «حقوق زن در اسلام» اختصاص دارد. بخش پنجم، شامل خلاصه یافته های یک تحقیق درباره وضعیت پوشش دانشجویان دختر در یکی از دانشگاه های تهران و عرضه راهکارهایی برای سامان دهی وضع مطلوب پوشش است.

۱۰۵. فقه و پوشش بانوان

کلانتری، علی اکبر، قم، مؤسسه بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۴، ۲۲۴ صفحه، رقعی.

پژوهشگران، به مسئله «حجاب» از جنبه های گوناگونی نگریسته اند، ولی تحقیق مستقل فقهی متناسب با شرایط روز، دراین باره صورت

نگرفته است. کتاب حاضر با توجه به این موضوع از جنبه های مختلف و با استفاده از منابع و مآخذ متعدد و معتبر فقهی به آن پرداخته است. نویسنده کتاب، با برشمردن ضرورت ها و اهداف این تحقیق، کاستی تحقیقات در داشتن رویکرد کاملاً فقهی و اجتهادی را مهم ترین علت این پژوهش دانسته و به بررسی پوشش بانوان از نگاه «فقه»، با کنجکاوی همه جانبه در مبانی و فروع فقهی آن می پردازد.

مؤلف، پس از طرح بحث و بیان ضرورت ها و اهداف، پیشینه حجاب، واژه حجاب و مانند آن در پیش گفتار، فصل نخست کتاب را به پوشش بانوان در برابر مردان نامحرم اختصاص داده و اصل وجوب پوشش، اقوال فقها در کتاب نکاح؛ نصوص قرآنی و روایی؛ پوشش چادر؛ پوشش بانوان در برابر خواستگاران؛ پوشش زنان پیر و سالخورده؛ پوشش بانوان در برابر غلامان و خدمتکاران خود؛ پوشش بانوان بیابان گرد و بادیه نشین؛ پوشش زنان غیر کتابی؛ پوشش بانوان غیرمسلمان؛ پوشش زنان و دختران دیوانه؛ و پوشش بانوان در عکس و فیلم را بررسی می کند.

فصل دوم کتاب با عنوان «پوشش بانوان در برابر مردان محرم»، شامل مباحث محرمان نَسَبی و فتوای مشهور فقها؛ دلایل و اشکالات آن؛ محرمان سببی و فتوای مشهور فقها؛ پوشش مادرزن در برابر داماد؛ سیره عملی مسلمانان و پوشش بانوان در برابر همسران است. فصل پایانی کتاب نیز با عنوان «مباحث گوناگون»، به موضوع هایی چون پوشیدن لباس مردان توسط بانوان؛ بررسی و نقد روایات لباس شهرت؛ شنیدن صدای بانوان؛ حکم آشکار کردن زینت و آرایش؛ پوشش بانوان در برابر بانوان و پوشش مردان در برابر بانوان می پردازد.

۱۰۶. کشف حجاب: زمینه ها و واکنش ها

صلاح، مهدی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۳۹۲ صفحه، رقعی.

نویسنده در این اثر کوشیده است، سیر کشف حجاب در ایران در عصر رضاشاه را با تکیه بر منابع اصلی بررسی کند که این بررسی در شش فصل دنبال می شود. نویسنده در مقدمه کتاب، به بحثی نسبتاً مفصل در معرفی انتقادی منابع تحقیق می پردازد. در فصل اول نیز مسئله کشف حجاب از دیدگاه تجددطلبان و نظر آن دسته که در نوشته های خود از کشف حجاب سخن به میان آورده اند و تأثیر این افکار بر پوشش زنان و مردان عصر قاجار بررسی می شود.

فصل دوم به بررسی زمینه ها و مقدمات اعلام کشف حجاب در دوره رضاشاه اختصاص یافته است. در این فصل، نخست به زمینه سازی های فکری داخلی و خارجی این جریان اشاره شده، آن گاه فعالیت های رضاشاه برای رسمیت بخشیدن به این جریان تحلیل شده است.

در فصل سوم، به اعلام کشف حجاب در ایران و اقدامات سازمان یافته دولت و دستگاه های اجرایی کشور به منظور پیشبرد آن اشاره می شود. فصل چهارم، بر پایه اسناد موجود سیر کشف حجاب در ولایات تا پس از شهریور ۱۳۲۰ تبیین شده است. در فصل پنجم، واکنش های اجتماعی در برابر کشف حجاب بررسی می شود و فصل ششم شامل پی آمدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی کشف حجاب است.

۱۰۷. مروارید عفاف: کاوشی در حیا، غیرت و حجاب

اسحاقی، سیدحسین، قم، مرکز پژوهش های اسلامی، با همکاری دفتر امور زنان و خانواده سازمان صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۸۲ صفحه، رقعی.

هدف از نوشتار حاضر، تبیین مسئله عفاف و حجاب به ویژه در امر برنامه سازی و حفظ حدود و مرزهای عفاف و حجاب و تأثیر مثبت این

مهم بر افکار مخاطبان و نیز بررسی برخی آسیب ها و ناهنجاری های اجتماعی و خانوادگی و بحران های ناشی از چشم پوشی از این نماد عزت و سرافرازی است که در شش فصل تدوین شده است. در فصل اول، بایسته های پوشش و عوامل بی حجابی چون پرهیز ازتحریک مردان؛ تأثیر حیا بر پوشش بانوان؛ ضعف ایمان؛ هوس رانی؛ جلب توجه دیگران؛ دیگرآزاری؛ غرب زدگی؛ پل زدن به ازدواج؛ فخرفروشی؛ تبلیغات استعماری؛ وسوسه های شیطانی؛ سرزنش دیگران؛ مدگرایی؛ ضعف غیرت؛ عدم نظارت سیاست گذاران فرهنگی؛ خانواده سهل انگار؛ و ضعف حیا مطرح شده است.

در فصل دوم، از تأثیر حیا بر پوشش بانوان؛ مفهوم شناسی حیا؛ ضرورت حیا برای بانوان؛ آثار و فواید حیا؛ عوامل تضعیف حیا و ارتباط پوشش و حیا سخن به میان آمده است. در فصل سوم ضرورت ها و بایسته های غیرت مداری؛ معنای غیرت؛ غیرت به عنوان یکی از جلوه های مردانگی؛ غیرت اجتماعی؛ میانه روی در غیرت؛ وظیفه مسلمانان در پاسداری از زنان و دختران؛ غیرت مداری در روایات و سیره معصومان علیهم السلام و اقسام غیرت بررسی شده است. در فصل چهارم عوامل مؤثر در سست شدن فرهنگ حجاب و پی آمدهای آن و نیز مهم ترین آسیب ها و پی آمدهای بی حجابی بیان شده است.

در فصل پنجم، مباحثی درباره «بایسته ها و راهکارهای ترویج فرهنگ حجاب» چون آموزش حجاب در مدارس؛ تشویق؛ فعالیت های علمی؛ فرهنگی و هنری؛ تقویت فرهنگ غیرت؛ نظارت بر رسانه های جمعی؛ فعالیت قوای سه گانه؛ احیای امر به معروف و نهی از منکر؛ معرفی پوشش های متناسب، تقویت باورهای دینی با احیای فرهنگ ناب

اسلامی؛ معرفی و شناساندن الگوهای زن مسلمان؛ توجه دادن به مسئولیت انسان در برابر اعمال خویش؛ و بازنمایی فواید و مصونیت های حجاب مطرح شده است. در فصل پایانی، با عنوان سخنی با زنان و دختران مسلمان، مطالبی درباره شیوه سخن گفتن، نحوه لباس پوشیدن زن در بیرون ازخانه، کفش زنان مسلمان؛ و پاسداری از دیدگان خود و نگاه دیگران بیان شده است.

۱۰۸. نیازها و حجاب دختران و زنان

ماجراجو، محسن، قم، انتشارات عطر یاس، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۹۲صفحه، رقعی.

مهم ترین بحثی که نقشی بنیادین در تبیین و تحدید حضور زن در جامعه و چگونگی آن خواهد داشت، مسئله حجاب است. چگونگی این مسئله می تواند به گونه ای مستقیم در حضور یا حضور نداشتن زن در جامعه اثرگذار باشد. نگارنده در این کتاب، در پنج فصل، با استناد به آیات و روایات و با استفاده از متون تاریخی و مراجعه به آرا و دیدگاه های اندیشمندان در فصل نخست، با عنوان گسترش عفت در حفظ پوشش، نخست تاریخچه حجاب و اهمیت آن را بازگو و سپس مباحثی درباره حدود پوشش و دلایل آن و کیفیت پوشش، اجتماع و پوشش و فلسفه پوشش بیان کرده است.

وی در فصل دوم، حجاب از دیدگاه قرآن؛ اهلبیت علیهم السلام ؛ مراجع تقلید؛ حضرت امام خمینی رحمه الله ؛ مقام معظم رهبری و متفکران غربی و دیگر ادیان و ملل را بیان کرده است. افزون بر آن، در فصل سوم و چهارم، «عوامل بدحجابی و بی حجابی» و «راه های مبارزه با آن» مطرح شده است و در

پایـان، سـخنانی از حضـرت فاطمه زهرا و حضـرت زینب علیهما السـلام، با عنوان «سـخنان دختران پیامبر»، درباره موضوع بیان شده است.

۱۰۹. حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد اول) مقالات فقهی و حقوقی

شفیعی سروستانی، ابراهیم، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلام، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۶۹۸ صفحه، وزیری.

گسترش پدیـده بـدحجابی در جـامعه مـا به ویژه در دو دهه گذشـته، سازمـان هـا، نهادهـا و مراکز فرهنگی، اجتماعی، قضایی، انتظامی و... را به چاره اندیشی برای مهار این ناهنجاری اجتماعی و مقابله با رشد و گسترش آن واداشته است. در این میان، هر دستگاه و سازمانی با نگاه خاص خود، به این موضوع پرداخته و به جنبه ای از جنبه های آن توجه کرده است.

با این حال، به نظر می رسد در این سال ها به جنبه فقهی ـ حقوقی این موضوع، به ویژه در حوزه حدود اختیارات و مسـئولیت دولت اسـلامی در زمینه پوشـش بـانوان، کمتر پرداخت شـده است، در حـالی که این بحث، مبنـایی و بنیـادی است و می تواند دیگر مباحث را تحت الشعاع خود قرار دهد.

برای گسترش فرهنگ حجاب و عفاف در جامعه و پاسخ گویی به پرسـش های گوناگونی که در اذهان جوانان و نوجوانان ما در مـورد حجـاب مطرح است، بایـد کارهـای مختلفی صورت گیرد؛ هم در زمینه تـبیین حـدود شـرعی حجـاب و هم در زمینه فلسـفه آن. بی تردیـد، مـا نیازمنـد تبیین مسائلی همچون حـدود و فلسـفه حجاب، با بهره گیری از همه توان منـدی های علمی، هنری و رسانه ای خود و اسـتفاده از قالب های جذاب نوشـتاری، دیداری و شـنیداری هستیم. با این وصف،باید توجه داشت تا زمانی که مبانی فقهی ـ حقوقی مسئولیت ها و اختیارات دولت

اسلامی در زمینه گسترش فرهنگ حجاب و عفاف و مقابله با بدحجابی تبیین نشود و نظام اسلامی با برنامه ای جامع به این موضوع نپردازد، دیگر اقدامات، آثار چندان گسترده و دیرپایی نخواهد داشت.

با توجه به موضوع یاد شده، در سال ۱۳۸۴، انجام پژوهشی در زمینه حدود مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی در موضوع پوشش بانوان در دستور کار گروه پژوهشی موضوع ها و مسائل فقهی پژوهشکده فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی قرار گرفت. پس از مدتی بحث و گفت وگو این نتیجه به دست آمد که انجام پژوهشی به سبک و سیاق دیگر پژوهش های فقهی ـ حقوقی، در این موضوع کفایت نمی کند؛ زیرا این موضوع، لایه ها و جنبه های گوناگونی دارد که شاید یک پژوهشگر به تنهایی از عهده تبیین و توضیح آنها برنیاید. ازاین رو، برای رسیدن به نتایج مطلوب تر و بهره گیری از اندیشه های بسیاری، هم اندیشی «حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی» برگزار کردند که ثمره آن، انتشار سه مجلد کتاب از مقاله های آن است.

کتاب حاضر، نخستین جلد از آثار هم اندیشی «حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی» است که دربردارنده تعدادی از مقاله های ارائه شده در این هم اندیشی است. در این جلد بیست مقاله از مقاله های برگزیده این هم اندیشی که با گرایش فقهی ـ حقوقی نگاشته شده اند، در چهار بخش به شرح زیر ارائه شده است: ۱. بررسی فقهی گسترش حجاب در دولت اسلامی؛ ۲. بررسی فقهی جلوگیری از بدحجابی در دولت اسلامی؛ ۳. بررسی حقوقی حجاب در دولت اسلامی؛ ۴. حجاب اتباع بیگانه در دولت اسلامی.

مهم ترین ویژگی مقاله های ارائه شده در این مجموعه این است که در آنها، برای نخستین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مبانی فقهی ـ

حقوقی مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی در زمینه جلوگیری از بدحجابی و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، به تفصیل بررسی شده و دیدگاه های موجود در این زمینه ارزیابی علمی گردیده است. افزون بر مباحث نظری و بررسی مبانی فقهی و حقوقی، بن مباحث اجرایی و عملی نیز توجه و قوانین و مقررات و رویه های قضایی موجود، بررسی و آسیب شناسی شده است. همچنین، در بیشتر مقاله های این مجموعه، مسئولیت و اختیار دولت اسلامی در موضوع عفاف و حجاب، با بهره گیری از ادله امر به معروف و نهی از منکر، امور حسبه و تعزیرات و نیز براساس مبانی اهداف و وظایف کلی حکومت اسلامی به اثبات رسیده است. ضمن آنکه اصل دخالت دولت در این موضوع، نه تنها جایز، بلکه لازم معرفی شده است و بر ضرورت دخالت دولت برای جلوگیری از بدحجابی و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه با استفاده از راهکارهای فرهنگی و آموزشی و فراهم آوردن زمینه های لازم تأکید گردیده است و بهره گیری از قوانین و مقررات کیفری را در موارد خاص و به عنوان آخرین چاره، جایز شمرده اند.

عنوان ها و موضوع های بخش های چهارگانه کتاب عبارتند از: مبانی مسئولیت حکومت اسلامی در ترویج حجاب، حسن علی علی اکبریان، درآمدی بر مبانی کلی فقهی حجاب و مسئولیت دولت اسلامی، سیدضیاء مرتضوی؛ مبانی مسئولیت دولت اسلامی در زمینه حجاب بانوان، سیدجواد ورعی؛ مبانی مسئولیت دولت در ایجاد شرایط مطلوب حجاب و عفاف در جامعه، سیدحسین همایون مصباح؛ رابطه حجاب با حکومت و مصلحت نظام، الهه هادیان رسنانی؛ مبانی و راهکارهای قرآن برای گسترش عفاف و حجاب، سیدجعفر حق شناس؛ مبانی اختیارات نظام اسلامی در زمینه جلوگیری از بدحجابی، سعید ضیایی فر؛ مبانی اختیارات

نظام اسلامی برای جلوگیری از بدحجابی در جامعه، رمضان علی رفیعی؛ وظیفه حکومت اسلامی در زمینه پوشش بانوان، محمدهادی مفتح؛ نقد و بررسی ادله فقهی الزام حکومتی حجاب، سید محمدعلی ایازی؛ اخلاقی یا حقوق بودن پوشش اسلامی زنان، سیدحمید مشکات؛ حجاب؛ حوزه خصوص و مصلحت عمومی، مصطفی میراحمدی زاده؛ مقایسه رویکرد قرآن کریم و سیاست جمهوری اسلامی در طرح موضوع حجاب، مریم حاج عبدالباقی؛ نقد سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران در برخورد با بدحجابی، سیدحسین هاشمی؛ نگاهی به جایگاه بزه «رعایت نکردن حجاب شرعی» در نظام حقوقی ایران، محمدهادی ذاکر حسین؛ نگرش جرم شناسی به پدیده بدحجابی، قدرت الله خسروشاهی؛ بررسی مفاد فقهی و حقوقی جرم بی حجابی، فائزه عظیم زاده اردبیلی؛ بررسی موردی عملکرد نهادهای حکومتی در جلوگیری از بدحجابی، محمدابراهیم شمس ناتری؛ محدوده حجاب جهان گردان و اتباع بیگانه در کشورهای اسلامی، محمد روشن؛ نگاهی دوباره به پوشش زنان جهان گرد، سهیلا صلاحی اصفهانی و اعظم فراست.

۱۱۰. حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد دوم) مقالات فرهنگی _ اجتماعی

شفیعی سروستانی، ابراهیم، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۷۵۲ صفحه، وزیری.

کتاب حاضر، دومین جلد از مجموعه آثار هم اندیشی «حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی» است که دربردارنده تعدادی از مقاله های ارائه شده در این هم اندیشی است.

در این جلد بیست و دو مقاله از مقاله های برگزیده این هم اندیشی که با گرایش فرهنگی _ اجتماعی نگاشته شده اند. در چهاربخش به شرح زیر ارائه

شده است: ۱. «بررسی تاریخی _ اجتماعی حجاب در ایران»؛ ۲. «زمینه ها و عوامل گسترش بدحجابی در ایران»؛ ۳. «حجاب و کارکردهای دولت اسلامی»؛ ۴. «راهکارها و بایسته های گسترش حجاب». عنوان ها و موضوع های بخش های چهارگانه کتاب عبارتند از: «زمینه ها و عوامل فرهنگی، سیاسی و تاریخی گسترش بدحجابی در تاریخ معاصر ایران، مرادعلی توانا؛ بررسی وضعیت حجاب در ایران از سال های آخر حکومت پهلوی دوم تا پایان جنگ تحمیلی، رضا رمضان نرگسی؛ جامعه شناسی حجاب (بررسی تحلیلی وضعیت حجاب در ایران)، مهدی مالعیر؛ تحلیل جامعه شناختی از جایگاه پوشش زنان ایران در دوره جمهوری اسلامی، رضا عیسی نیا؛ نقش حجاب در شکل گیری هویت ملی و دگرگونی های سیاسی در ایران، سعید زاهد؛ بررسی نگرش دانشجویان دختر به حجاب، امیر رستگار خالد؛ آسیب شناسی تربیتی مسئله حجاب در دانشگاه، فرشته ندری ابیانه؛ ریشه یابی جامعه شناختی بی حجابی، سیدحسین شرف الدین؛ تحلیل برخی زمینه ها و عوامل فرهنگی و اجتماعی گسترش بدحجابی، سعید معیدفر و مرضیه دهقانی؛ هست ها و بایدهای فرهنگ حجاب و عفاف، سیدحسین اسحاقی؛ بررسی و تحلیل علل فردی، خانوادگی و اجتماعی گسترش بدحجابی، اعظم السادات سیدی تبار؛ آسیب شناسی نهادهای فرهنگی در زمینه فرهنگ حجاب، مسعود پورفرد؛ آسیب شناسی نظام اجرایی کشور در ترویج حجاب، سیمین دخت بهزادپور؛ رسانه ملی و بایسته های ترویج حجاب و عفاف، فریبا پیشوایی...؛ طرح های ساماندهی حجاب و عفاف در ایران، بیتا ضیایی؛ نظام اسلامی و مسئله پوشش زنان، محمدرضا زیبایی نژاد، راه کارهای نهادینه سازی، گسترش و پاسداری فرهنگ عفاف و حجاب، ناهید طیبی؛ به رسمیت شناخت هویت فردی و حقوق انسانی زن، راه کار گسترش حجاب، فریبا ابتهاج...؛ بررسی اجمالی رابطه حجاب با تکامل

اجتماعی، شیده صادقی؛ بایسته های فرهنگی و اجتماعی گسترش فرهنگ حجاب و عفاف، کبری مجیدی بیدگلی؛ نقش حاکمیت اسلامی در تربیت دینی حوزه حجاب، مهدیه السادات مستقیمی؛ نقد و بررسی الگوهای حجاب اسلامی در سه دهه اخیر، فروغ نیلچی زاده.

۱۱۱. حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد سوم) دیدارها، گفت وگوها و سخنرانی ها

شفیعی سروستانی، ابراهیم، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۳۵۲ صفحه، وزیری.

کتاب حاضر، سومین جلد از مجموعه آثار هم اندیشی «حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی» است که به دیدارها، سخنرانی ها و گفت وگوها اختصاص دارد و در سه بخش سامان یافته است. عنوان ها و موضوع های آن عبارتند از:

بخش اول: «دیدارها»

اهداف استعمار در مبارزه با حجاب، دیدار با آیت الله العظمی صافی گلپایگانی؛ حساسی حجاب در دنیای امروز، دیدار با آیت الله العظمی موسوی اردبیلی؛ فرهنگ سازی برای گسترش حجاب، دیدار با آیت الله العظمی نوری همدانی؛ حجاب سمبل اسلام، دیدار با آیت الله العظمی مکارم شیرازی.

بخش دوم: «سخنرانی ها»

پوشش بانوان از منظر فقهی و سیاسی، سخنرانی حضرت آیت الله جعفر سبحانی؛ چرا حجاب در جامعه اسلامی ایران مورد سؤال واقع شد؟، سخنرانی دکتر زهره طبیب زاده... ؛ حجاب و عفاف از منظر امنیت اجتماعی، سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین مصطفی پورمحمدی.

بخش سوم: «گفت و گوها»

مجلس شورای اسلامی و طرح ساماندهی مد و لباس، گفت و گو با فاطمه آلیا...، دولت اصلاحات و مسئله حجاب، گفت و گو با دکتر معصومه ابتکار...؛ نگرش جامعه شناختی به پدیده بدحجابی، گفت و گو با دکتر عماد افروغ...؛ سیاست های کلان فرهنگی و مسئله حجاب، گفت و گو با مهندس حسن بنیانیان ...؛ حجاب و مسئولیت های رسانه ملی، گفت و گو با علی رضا پویا...؛ نیروی انتظامی و مقابله با پدیده بدحجابی، گفت و گو با امجد زین الدین...؛ ضرورت بسیج همگانی برای اصلاح وضع موجود حجاب، گفت و گو با فرشته ساسانی...؛ آسیب ها و موانع گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، گفت و گو با دکتر زهره طبیب زاده...؛ حجاب در دانشگاه ها، گفت و گو با نیره قوی...؛ طرح های ساماندهی حجاب و عفاف، گفت و گو با بتول محتشمی...؛ ضرورت نگاه علمی به موضوع حجاب، گفت و گو با دکتر شکوه نوابی نژاد ...، حجاب و مصوبه های اجرا نشده، گفت و گو با منیره نوبخت...؛ شورای فرهنگ عمومی و عزم ملی برای مهار بدحجابی، گفت و گو با منصور واعظ...؛ نگاه فرهنگی به موضوع حجاب، گفت و گو با حسین هراتی.

یادآور می شود، در پایان کتاب نمایه های آیات، اصطلاحات، اعلام، کتاب ها و نشریات، مکان ها، نهادها، سازمان ها و مراکز فراهم آمده است.

۱۱۲. حجاب در فرهنگ اسلامی

میرخندان، حمید، تهران، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۱۸۴ صفحه، رقعی.

پوشش زنان ابعاد گوناگونی دارد که می توان آن را از جنبه های مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حتی اقتصادی مطالعه و بررسی

کرد. بایـد گفت که ادیان الهی، همگی حقیقت پوشـش زن را تأییـد کرده اند. در این میان، واقعیت بیین شده از دیدگاه دین، بیانگر آن است که حجاب، کلید تعدیل تمایلات جنسی و کنترل فضای ارزشی در جامعه است و این در حالی است که رابطه مستقیم رعایت حجاب و عفاف در سلامت روحی فرد و انسجام خانواده، حقیقتی انکارناپذیر است.

مجموعه حاضـر به همت مرکز امور زنـان و خانواده به منزله سـتادی سـیاست گـذار در امر تحکیم خانواده، به دلیل اثر و نقش مسـتقیم حجـاب در این امر مهم بـا عنوان هـا و موضوع های زیر تألیف شـده است: مفاهیم (حجاب، لباس، پوشـش)، تاریخچه پوشـش زنان، تشـریح پوشـش زنان در اسـلام (آیه عدم تبرج، آیه حجاب، آیه جلباب، آیه آشکار نکردن زینت «عدم ابداء»)، بسترها و زمینه ها، احکام و آداب (استثناءها، محارم، خواستگارها، مرد معالجم (پزشک)، کودکان، زنان مسلمان، مردان سفیه، پوشـش عبـادی)، تنوع پـذیری و پوشـش (نوع، رنگ)، آثار پوشـش اسـلامی (حفظ شخصـیت انسانی، آرامش جنسـی، ایجاد امنیت، سالم سازی فعالیت ها، تحکیم خانواده و تأثیر سیاسی)، حکومت و پوشش زنان (امر به معروف و نهی از منکر، حقوقی یا اخلاقی بودن پوشـش اسـلامی، قاعده تعزیر و مصالح نظام اسـلامی)، انتقادها از پوشش اسلامی (عفاف؛ نه پوشش اسلامی، افزایش التهـاب جنسـی، آزادی زنـان،رکود فعالیت ها)، عوامل گریز از پوشـش اسـلامی (علل سیاسـی، روش، افراط و تفریط، حال و گذشـته تاریخی، الگوی فعالیت زنان)، ارتقای فرهنگ پوشـش اسـلامی (آیا امیدی هست؟، نگاه جامع، تلقی مشترک، روش).

نمایه اشخاص

ص:۱۸۶

نمایه موضوعی

ارزش ها و حقوق از شخصیت مطلوب زن مسلمان ۱۰

ارزش های حقیقی زن و بازشناسی اسوه ۲۴

ارزیابی جایگاه زن مسلمان ایرانی ۲

ص:۱۹۳

ص:۲۰۱

ص:۲۰۵

ص:۲۱۰

دلایل شورای نگهبان بر رد لایحه الحاق ایران به کنوانسیون ۵۷

دلایل قائلین به برابری دیه زن و مرد ۳۵

ص:۲۱۳

زدن همسر ۱

ص:۲۱۴

ص:۲۱۵

سیمای زن و منزلت او در جامعه ۸۲

سیمای غیر قابل انفکاک زن و مرد از نظر هویت انسانی در قرآن ۱۲

سیمای کامل زن در قرآن کریم ۱۲

ص:۲۲۲

ص:۲۲۴

ص:۲۳۰

دفتر دوم: کتاب شناسی توصیفی خانواده

اشاره

پیش گفتار

خانواده به عنوان نخستین نهاد بشری، کوچک ترین واحد اجتماعی و بخش جدایی ناپذیر جامعه، اثرگذارترین محیط بر شخصیت روانی و هویت فرهنگی فرزندان که آینده سازان جامعه اند، به شمار می رود. همچنین فضای فرهنگی خانواده، در پی حضور اجتماعی والدین و ورود فرزندان به جامعه، ضمن اثرگذاری بر شکل فرهنگ جامعه، از دیگر نهادهای اجتماعی اثر می پذیرد.

با مطالعه دقیق پیرامون فضای درونی خانواده و توجه به روزمرگی آن و با در نظر گرفتن عناصری چون رضایت از زندگی مشترک، مدیریت داخل خانه، جایگاه هر فرد، توزیع قدرت، نوع ارتباط میان اعضا، دغدغه های مختلف کاری و فرهنگی آنها و شیوه های والدین در پرورش فرزند، می توان به شناختی جامع از خانواده رسید. براساس این شناخت، می توان از نیروهای مهم این نهاد اجتماعی برای پیشرفت جامعه استفاده کرد و در صورت وجود ناهماهنگی ها و مشکلات درونی، برای کاهش تنش ها و ایجاد فضای روانی و فرهنگی سالم و آرام، راه حل هایی منطقی و اجراپذیر عرضه کرد.

یکی از معیارهای توسعه فرهنگی در هر جامعه، میزان توجه دانشمندان و پژوهشگران به دانش اطلاع رسانی است. در جوامع پیشرفته، هر پژوهشگر پس از آگاهی از پژوهش هایی که پیش از او انجام شده است، می کوشد بر میراث علمی پیشینیان بیفزاید. در این زمینه، با مراجعه به کتاب شناسی های موضوعی، مشخص می شود که در چه زمینه هایی پژوهش لازم انجام گرفته یا در چه عرصه ای، پژوهش ها یکنواخت و تکراری شده و در چه موضوع هایی، پژوهش بایسته ای صورت نگرفته است. در دسترس بودن منبع شناسی های تخصصی، از هدر رفتن وقت جلوگیری می کند و در کمترین زمان، می توان به همه منبع های مرتبط با موضوع موردنظر دست یافت. وجود منبع شناسی های جامع، به مراکز آموزشی و پژوهشی این فرصت را می دهد که نارسایی های پژوهشی را به دقت شناسایی و برای جبران آن برنامه ریزی کنند.

به طور کلی، علمی و ژرف بودن درون مایه پژوهش ها و پیشرفت دستاوردهای علمی و فرهنگی هر عصر، به ویژه در دوران کنونی که عصر انفجار و انباشت اطلاعات است، به پیشرفت دانش اطلاع رسانی بستگی دارد. پیشینیان ما در هر عصری، متناسب با امکاناتی که در اختیار داشته اند، مجموعه های اطلاع رسانی روزگار خود را سامان بخشیده اند. کتاب فهرست ابن ندیم و الذریعه فی تصانیف الشیعه آقا بزرگ تهرانی، دو نمونه موفق در تاریخ دانش اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی به شمار می روند.

متأسفانه دانش اطلاع رسانی در سرزمین های اسلامی، به ویژه ایران، در مراحل ابتدایی قرار دارد و هنوز فهرست جامع کتاب های منتشر شده به

زبان های فارسی و عربی در دست نیست. فهرست های موجود نیز همه دوره های زمانی را در بر نمی گیرند. گذشته از این، کمبود کتاب شناسی تخصصی و جامع در بیشتر زمینه ها آشکار است. بنابراین، لازم است برنامه ریزان فرهنگی کشورهای اسلامی، برای گردآوری مجموعه های اطلاع رسانی ملی، بسیج علمی همگانی تشکیل دهند.

خانواده، واحدی اجتماعی با جنبه های گوناگون است که به دلیل اهمیت و جایگاه ویژه اش، از دیرباز، اندیشمندان اجتماعی به آن توجه داشته اند. ارتباط و کُنش متقابل خانواده با دیگر اجزا و نهادهای جامعه که به پویایی و پیشرفت خانواده انجامیده و نیز پایداری و پایندگی آن در طول زمان، سبب شده است بسیاری از اندیشمندان، در حوزه های گوناگون علمی، با رویکردهای مختلف، درباره این واحد اجتماعی سرنوشت ساز مطالعه کنند. در دوره های گذشته، بیشتر رویکردها دینی، اخلاقی، فلسفی و حقوقی بود. از قرن نوزدهم میلادی مجموعه ای از رویکردهای جدید پدید آمد که به بررسی های تاریخی، مردم شناختی، روان شناختی و جامعه شناختی در این زمینه پرداختند.

محدوده پژوهش این کتا ب شناسی، در قلمرو زبان فارسی و تنها درباره کتاب هایی است که در ایران منتشر شده و در دسترسند. ازاین رو، تمام کتا ب هایی را که در این مجموعه کتاب شناسی معرفی شده اند، در کتاب خانه های مهم و معتبر کشور می توان یافت.

این مجموعه، شش بخش دارد. در بخش نخست، به آثاری درباره خانواده از دیدگاه اسلام پرداخته شده است. در بخش دوم، حقوق خانواده و در بخش سوم، روابط خانواده بیان شده است. فصل بخش به

جامعه شناسی خانواده، بخش پنجم به آسیب شناسی خانواده و آخرین بخش به خانواده و ازدواج اختصاص دارد.

در این کتاب تنها ۷۶ اثر معرفی شده است و بنابراین، این کتاب شناسی همه منابع مکتوب درباره خانواده را دربرنمی گیرد. بی تردید، منابع یادشده نیز از میان ده ها کتاب، به عنوان نمونه انتخاب شده اند و به طور طبیعی، کتاب های ارزشمند و مهم دیگری نیز وجود دارد، ولی ازآنجا که هدف از گردآوری این مجموعه، معرفی تمامی منابع موجود نبوده است، جای خرده گیری نخواهد بود. همچنین، توصیف افزون تر برخی کتاب ها به معنای اهمیت بیشتر آنها نیست.

در پایان کتاب، برای دسترسی آسان به پدیدآورندگان آثار، نمایه اشخاص و به منظور شناسایی آسان موضوع ها، نمایه جامع موضوعی فراهم آمده است. بدین ترتیب، پژوهشگران گرامی در سریع ترین زمان ممکن می توانند از جزئی ترین موضوع در زمینه خانواده آگاه شوند.

بخش اول: خانواده از دیدگاه اسلام

اشاره

۱. اخلاق و خانواده از دیدگاه امام علی علیه السلام

مطلبی، سید ابوالحسن، تهران، انتشارات قدر ولایت، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۱۲۰ صفحه، رقعی.

این کتاب، پژوهشی در موضوع اخلاق از دیدگاه امام علی علیه السلام است که به شیوه گزارشی و با استناد به روایت ها نگاشته شده است. نویسنده در این اثر، به بررسی آداب زندگی در اجتماع و خانواده و تربیت فرزندان از دیدگاه امام علی علیه السلام می پردازد. مهم ترین عنوان های این اثر عبارتند از: جایگاه اخلاق و اهمیت آن از نگاه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و علی علیه السلام، ارزش ها و ضد ارزش ها در نگاه علی علیه السلام، آداب معاشرت با مردم و همسایگان و خویشاوندان، برکات صله رحم و آثار سوء قطع رحم، انتخاب همسر و شرایط آن، بحثی گسترده پیرامون اخلاق در خانواده و اصول آن، تدبیر صحیح منزل، تلاش و قناعت، آثار قناعت، گزارشی از چگونگی مهریه، جهیزیه و مراسم عقد و عروسی حضرت زهرا علیها السلام، بحثی دامنه دار پیرامون تربیت فرزندان و اصول آن و نقش پدر و مادر در این زمینه.

۲. ازدواج و خانواده در کلام خدا

عزیزی تهرانی، علیرضا، قم، انتشارات دارالصادقین، چاپ اول، ۱۳۷۶، ۱۷۴ صفحه، رقعی.

نویسنده در این اثر، موضوع ازدواج و پیوند خانواده را در کلام خداوند مطرح می کند. از آنجا که قرآن دارای ظاهر و باطنی عمیق است،

نویسنده برای فهم مفاهیم و حقیقت آن، به کارشناسان تفسیر قرآن مراجعه کرده و بیشترین بهره را از تفسیرهای المیزان و نمونه برده است. یکی از امتیازهای کتاب، آن است که در آن افزون بر آیات، از روایت ها و نظر اندیشمندان نیز استفاده شده است. مباحث کتاب در پنج فصل تدوین شده است.

در فصل اول با عنوان ازدواج و اهمیت آن، به نیاز طبیعی بشر به نکاح و ازدواج و اهمیت این مسئله در سخنان پیشوایان اشاره شده و فایده های ازدواج و تعدد زوجات بررسی و به شبهه های تعدد زوجات پاسخ داده شده است. آن گاه عوامل و اسباب تعدد زوجات رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و مسئله ازدواج موقت بررسی شده است.

فصل دوم به نام خانواده و اهمیت آن، به اهمیت پیوند خانوادگی، اهمیت نظام خانواده و تعلیم و تربیت خانواده و... اختصاص دارد.

در فصل سوم، به نام محبت و اصلاح در خانه، مطالبی درباره پیوند محکم و محبت عمیق دو همسر، وظیفه زن و شوهر در قبال هم که باید لباس یکدیگر باشند و وظایف مردان در برابر زنان ناسازگار و... آمده است.

آنچه در فصل چهارم به نام حقوق والدین بر فرزندان و حقوق فرزندان بر پدر و مادر می خوانیم، احترام پدر و مادر در مکتب اسلام و در پیشگاه خداوند، نقش مهرورزی متقابل والدین و فرزندان در استحکام جامعه، مقام مادر در قرآن و در روایت ها، حقوق والدین و حق اطاعت از ایشان در روایت ها، آداب ورود به جایگاه مخصوص پدر و مادر، شیوه ابراز محبت پدر و مادر به فرزندان و... است.

در فصل پایانی به نام دوران بارداری و شیردهی مادران، ارزش بارداری، وضع حمل و شیردهی نوزادان در کلام پیامبر و سفارش های قرآن در شیردهی فرزندان بررسی شده است.

۳. تشکیل خانواده در اسلام

قائمی، علی، تهران، انتشارات امیری، چاپ دهم، ۱۳۷۸، ۳۲۰ صفحه، وزیری.

این کتاب براساس سلسله بحث های انجام شده برای جوانانی که در آستانه تشکیل خانواده بوده اند، تنظیم شده است. نویسنده کتاب برای تبیین مسائل خانواده، از آیات، احادیث و سخن بزرگان و دانشمندان بهره برده است. او ازدواج را محبوب ترین بنا در اسلام و عامل پاک دامنی و اخلاق نیک معرفی می کند. این اثر از یک مقدمه مفصل و ده بخش و چندین فصل، تشکیل شده است. نویسنده در مقدمه کتاب به موضوع هایی چون ازدواج، سرآغاز و پیشینه آن، محرک و انگیزه ازدواج و ضوابط و مقررات آن، گستره بحث در زمینه ازدواج، اسلام و مسئله ازدواج، ازدواج و مسئله روز، نتیجه های انحراف از این قانون و آنچه به این انحراف دامن می زند، دورنمای آینده، چاره جویی های اسلامی، هدف این مباحث و ضرورت و دامنه و منابع آنها پرداخته است.

در بخش اول با عنوان «مسئله ازدواج»، اهمیت ازدواج، ضرورت و مشکلات و هدف های ازدواج مطرح می شود.

در بخش دوم به نام «اصولی در انتخاب همسر»، از شرایط کلی و شرایط اختصاصی زوجین و موانع همسری سخن گفته شده است.

در بخش سوم به نام «پیمان ازدواج»، مراسم خواستگاری، مهر و قرارداد ازدواج بررسی می شود.

بخش چهارم «مراسم و روابط ازدواج» نام دارد و به بررسی مراسم ازدواج، روابط همسری و تولید نسل می پردازد.

در بخش پنجم که «حقوق و روابط انسانی زوجین» است حقوق زن بر شوهر و شوهر بر زن، روابط انسانی شوهر با زن و زن با شوهر بیان می شود.

در بخش ششم به نام «مباحثی در زمینه ازدواج»، تعدد زوجات، مسائل و شرایط تعدد زوجات، ازدواج موقت و شرایط آن مطرح می شود.

در بخش هفتم که «امنیت خانواده» نام دارد، درباره پاکسازی محیط اجتماعی، ضمانت و شیوه های اجرایی، کنترل در اجتماع و مراقبت ها در خانواده توضیح داده می شود.

بخش هشتم، «فسخ ازدواج، طلاق و پی آمدهای آن» است که در آن به مسئله طلاق و راه های پیشگیری از آن، مسائل مربوط به این موضوع و آثار و پی آمدهای طلاق پرداخته می شود.

در بخش نهم که «عوامل فسخ یا قطع روابط همسری» نام دارد، عوامل فسخ یا بطلان ازدواج، موانع ادامه همسری، غیبت یا مرگ شوهر، مطرح می شود.

نویسنده در بخش پایانی به خلاصه کردن بحث ها و نتیجه گیری از آنها می پردازد.

۴. تشکیل خانواده و روابط متقابل اعضای آن از نظر اسلام

صالحی بیرجندی، مجید، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشکده الهیات و معارف اسلامی و ارشاد، استاد راهنما: علی قائمی، استاد مشاور: حسن مصطفوی، علی اکبر حسینی، ۱۳۶۹، ۲۰۹ صفحه.

در این پژوهش، اهمیت و هدف تشکیل خانواده و وظایف متقابل زوجین و فرزندان و والدین از دیدگاه اسلام، بیان شده است. روش تحقیق در این رساله، روش کتاب خانه ای است و اطلاعات آن با فیش برداری گردآوری شده است. پژوهش حاضر در سه بخش و نه فصل تنظیم شده است.

بخش اول که به کلیات اختصاص دارد، وضعیت خانواده را در جهان معاصر و سپس در اقوام و ادیان پیشین، مانند اقوام وحشی، روم و یونان قدیم، ایران باستان، عرب های جاهلیت، مسیحیان و یهودیان بررسی کرده است.

در بخش دوم، به مسئله خانواده از دیدگاه اسلام پرداخته شده است. در این بخش ابتدا اهمیت خانواده در اسلام و تأکید و تشویق اسلام به تشکیل خانواده و نکوهش ترک آن و سپس هدف از تشکیل خانواده و نقش آن در زندگی فردی و اجتماعی بیان‌شیده است. در قسمت دیگری از این بخش، تدبیرهای اسلام برای ماندگاری کانون خانواده و گرمی آن معرفی و بررسی شده است.

در بخش سوم، روابط متقابل اعضای خانواده بررسی می شود. اجتماع کوچک خانواده، در حقیقت هسته و واحدهای تشکیل دهنده جامعه بزرگ به شمار می آید. حقوق و قوانینی که برای پایدار ساختن ارتباط افراد این جامعه کوچک وضع می شود و نظام خاصی به آن می بخشد، دراصلاح جامعه بزرگ و نظام آن و برآورده ساختن هدف های مشترک اجتماعی بسیار مؤثر است. ازاین رو، اسلام‌با دیدگاهی واقع بینانه، از این مسئله استفاده کرده و با وضع کردن حقوقی مخصوص برای هر یک از اعضای خانواده، افکار آنها را به هم نزدیک ساخته است. در این بخش، حقوق تک تک اعضای‌خانواده در مقابل هم؛ یعنی وظایف زن و شوهر در برابر یکدیگر و وظایف والدین و فرزندان نسبت به هم، از دیدگاه اسلام بررسی شده است.

۵. تقویت مبانی فکری و اعتقادی: اسلام و نظام خانواده

نکونام، محمدعلی(تدوین)، قم، انتشارات مرتضی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۳۴۴ صفحه، وزیری.

اثر حاضر، مجموعه سخنرانی ها، تحلیل ها و راهکارهای تربیتی و اخلاقی درباره استحکام پایه های خانواده است. هر کدام از کارشناسان و

مبلّغـان مـذهبی، بخشـی از مسائـل تربیتی خـانواده را بررسـی و آموزه هـایی روشـنگرانه درباره اصول و آداب انتخاب همسـر، داوری در اختلاـف های خانوادگی، ارکان خانواده، نقش تربیتی خانواده، حقوق خانواده، آسـیب های خانواده و مقام زن بیان کرده اند.

عنوان های بحث های مطرح شده عبارتند از: مقام زن در نظر اسلام نوشته آیت الله رسولی محلاتی، مشکل سازی رسانه ها در مسیر سلامت خانواده اثر دکتر بلند، آفت ها و تهدیدهای خانواده از حجت الاسلام والمسلمین عرفان، حقوق خانواده در اسلام از حجت الاسـلام والمسـلمین عرفان، آفت های استحکام و استواری خانواده اثر حجت الاسلام والمسلمین عرفان، شیوه داوری در اختلافات خانوادگی نوشـته حجت الاسـلام والمسـلمین حسـینی، روش تربیت نوجوانان و نقش اخلاق در خانواده از حجت الاسـلام والمسلمین طباطبایی، خانواده و عوامل استحکام آن اثر حجت الاسلام والمسلمین طباطبایی، تربیت اخلاقی نسل جوان از حجت الاسلام والمسلمین طباطبایی، خانواده و عوامل استحکام آن نوشته حجت الاسلام والمسلمین تهرانی، معیارهای اسلام برای انتخاب همسر اثر آیت الله رسولی محلاتی.

۶. خانواده از دیدگاه قرآن و حدیث

حسـینی، رضا، پایان نامه کارشناسـی ارشد، دانشـگاه آزاد اسـلامی، واحد تهران مرکزی، دانشـکده الهیات و معارف اسـلامی، استاد راهنما: مهدی پورگل، استاد مشاور: عبدالرضا مظاهری، ۱۳۷۹، ۵۶۳ صفحه.

هـدف پژوهش، تبیین برنـامه هـای اسـلامی در تشـکیل خانواده و دفاع از این سـیاست هاست. در این پژوهش، برخی از نظریه های مکتب های دیگر

در ایـن زمینـه، رد یـا اثبـات شـده اسـت. همچنیـن مهم ترین و اصـلی ترین روش هـای کـاربردی و عملی در امر مهم تربیت و آموزش فرزندان و اداره زندگی خانوادگی، در قالب مفاهیم عینی و فهم پذیر با استفاده از آیات قرآن و روایت های پیشوایان معصوم علیهم السلام و نظریه های روان شناسان اسلامی و غربی، برای اولیا و مربیان بیان شده است.

در پایان، پژوهشگر نتیجه می گیرد که با پیروی از دسـتورهای دو منبع گران قدر اسـلامی؛ یعنی قرآن و احادیث و سیره پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله و سـلم و امامـان معصوم علیه السـلام و نیز در نظر گرفتن شـرایط زمـانی و مکـانی، می توان خـانواده اسـلامی و انسـانی متعادل و مناسبی داشت. همچنین، گام های مؤثر و مثبتی در مسـیر پیشبرد تعلیم و تربیت اسـلامی برداشت و در نهایت، انسان هایی صالـح و شایسـته تربیت کرد که با انـدیشه های پاک و الهی خود، نقش هایی مفید و سازنده در مسائل دنیوی و اخروی اجتماعات انسانی ایفا کنند.

۷. خانواده در اسلام

مظاهری، حسین، قم، انتشارات شفق، چاپ هفدهم، ۱۳۸۶، ۱۸۴ صفحه، رقعی.

این کتاب، حاصل نوزده درس از جلسه های اخلاق اسـلامی آیت الله حسین مظاهری است که از روی نوار، نوشته شده و پس از بازبینی ایشان به چاپ رسـیده است. در این سلسله درس ها، مطالب مربوط به اخلاق خانواده در اسلام، با استفاده از آیات و روایات، به طور فشرده و همراه با حکایت هایی آموزنده بیان شده است.

مهم ترین موضـوع هـای مطرح شـده عبارتنـد از: مسـئولیت خـانواده و انـواع آن، تعـادل اخلاـقی، سـرپرست بـودن مرد بر زن، حکمت تفـاوت مرد و زن، عقـل و عـاطفه در مردان و زنـان، معنـای آیه « الرِّجـالُ قَوّامُونَ عَلَی النِّسـاءِ»، صـفات زن شایسـته از دیدگاه قرآن و امامان معصوم علیهم السلام، شیوه موعظه زن، نقش

مهرورزی در زندگی زناشویی، روش حل اختلاف های خانوادگی، علل و حکمت پیدایش اختلاف ها، عوامل مهم در نظام خانواده، حقوق و وظایف زن و مرد، بدزبانی و تأثیر منفی آن بر فرزندان، ایثار و محبت، اهمیت ازدواج در اسلام، اثرپذیری کودکان از والدین، نعمت خانواده و آثار آن، سخت گیری نکردن در امور مادی و معنوی در محیط خانواده، خانواده محل سازندگی، خوش رفتاری، وفاداری، تربیت کودکان، تأثیر عوامل مادی و معنوی در آینده و شخصیت فرزندان، قوانین تربیتی اسلام.

۸. خانواده در قرآن

بهشتی، احمد، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۳۷۷، ۴۱۶ صفحه، وزیری.

خانواده، سنگ بنای اجتماع است و اگر خانواده ها سالم و استوار باشند، می توان به داشتن جامعه ای پویا و متعالی امیدوار بود. نویسنده با استفاده از آیات قرآن مجید و رهنمودهای پیشوایان دینی، به جنبه های مختلف مسائل خانواده پرداخته است. وی در پیش گفتار، ضمن اشاره به وضعیت خانواده در جامعه، کنوانسیون رفع تبعیض از زنان و روح کلی حاکم بر این کنوانسیون، به ویژه موضوع خانواده در آن را تشریح کرده و سپس سرگذشت این کنوانسیون در کشور ایران و نیز دلایل مخالفان و موافقان پیوستن جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون، و مواضع شش گانه دولت در قبال کنوانسیون را بیان کرده است.

در این کتاب، مهم ترین مطالبی که درباره آنها بحث شده است عبارتند از: تشکیل و تثبیت خانواده، مشکل بیوگی در قالب تعریف

خانواده، معیارها در تشکیل خانواده، اقسام سنخیت های لازم و تضادهای ضروری، ضرورت و اهمیت تشکیل خانواده، مسئله مهریه، ازدواج موقت، اختلاف های خانوادگی و شیوه حل کردن آنها، نفقه و اقتصاد در خانواده، آداب معاشرت، زن نمونه، نشوز و شقاق، شرافت خانوادگی، وظایف والدین در قبال فرزندان، خودسازی والدین، پدران و مادران خودساخته، تعلیم و تربیت گام به گام در کانون پرمهر خانواده، مسائل جنسی کودکان، حق حضانت و حاکمیت و ولایت در خانواده و جنبه های آن، حقوق والدین، الگوهای قرآنی، بهداشت و تنظیم خانواده، محرمیّت و ممنوعیت، تعدد زوجات، وراثت و جنبه های آن، عواطف خانوادگی، ظهار، فرزند خواندگی، ایلاء، فسخ ازدواج و طلاق، انواع طلاق و درمان بیوگی.

۹. خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی

سالاری فر، محمدرضا، زیر نظر: سید محمد غروی و محمدکاظم عاطف وحید، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تهران، سازمان سمت، چاپ دوم، ۱۳۷۶، ۲۳۲ صفحه، وزیری.

خانواده یکی از نظام های اولیه جوامع بشری است که با وجود دگرگونی های اساسی، در هدف ها و کارکردهای خود ثابت مانده است و هنوز در همه جوامع بیشترین اهمیت را دارد. خانواده، مناسب ترین نظام برای تأمین نیازهای مادی و روانی و معنوی بشر است که بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید، اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد فراهم ساخته است. در عصر حاضر، نظام خانواده دچار چالش های اساسی شده، به گونه ای که حتی گاه اساس و هستی آن نیز زیر سؤال رفته است.

در بیشتر جوامع از جمله ایران، بر اثر دگرگونی های اجتماعی، صنعتی و علمی، مشکلات فراوانی برای خانواده ها پیش آمده است. اختلاف های خانوادگی، طلاق، فرزندان بی سرپرست و بزهکاری نوجوانان و جوانان، از وجود مشکلات اساسی در خانواده های ما خبر می دهد. برخی سنت ها، اصول اخلاقی و روش ها که بنیان خانواده را تقویت می کنند، ضعیف و کم رنگ شده اند. دوری از هویت ملی و دینی و پذیرش هویت های دنیاگرایانه و مخالف اصول اخلاق انسانی نیز افراد را تهدید می کند.

این مشکلات نشان می دهد خانواده ها برای رویارویی با پیچیدگی های زندگی کنونی نیازمند راهکارهای تربیتی و روان شناختی بسیاری هستند. نکته جالب توجه آن است که ما از پیشینه فرهنگی و علمی پربار و کارآمدی در این زمینه بهره مندیم. در مهم ترین متون دینی ما؛ یعنی قرآن و سخنان پیامبر و امامان معصوم علیه السلام، درباره اساسی ترین مسائل خانواده تا جزئی ترین آنها سفارش های سازنده و متناسب با عصر حاضر، بسیار آمده است. این پژوهش به منظور آموزش مسائل روان شناختی و دینی به خانواده ها و به عنوان منبع کمک درسی برای دانشجویان رشته روان شناسی تهیه شده است. در این کتاب، افزون بر جدیدترین نکته های علمی روان شناختی درباره روابط اعضای خانواده و رشد و تربیت فرزندان، دیدگاه های اسلام در هر زمینه، در شش فصل آمده است.

نگارنده در فصل اول به نام نگاه اسلام به ازدواج، سیر تاریخی مباحث خانواده از دیدگاه اسلامی، تعریف خانواده، مراحل تحول خانواده، تعریف ازدواج و زمان مناسب آن از دیدگاه اسلام و نیز شرایط گزینش همسر در این مکتب را بیان کرده است.

در فصل دوم با عنوان آثار روان شناختی ازدواج، آثار روانی ازدواج مانند پاسخ گویی به نیازهای جنسی، آرامش روانی، رشد و تکامل شخصیت، زمینه سازی برای تربیت فرزند و گسترش روابط اجتماعی از طریق خویشاوندی بررسی شده است.

در فصل سوم که ارکان خانواده نام دارد، به مسئولیت های متقابل زن و شوهر، مسئولیت های والدین، مسئولیت های فرزندان، سلسله مراتب در خانواده و مرزها در خانواده پرداخته شده است.

در فصل چهارم به نام راهکارهای اسلام برای کارآیی و رشد مطلوب خانواده، از نقش بینش های دینی در خانواده، راهکارهای اخلاقی و نیز آموزه های رفتاری اسلام برای کارآیی بیشتر و بهتر خانواده، سخن به میان آمده است.

فصل پنجم، تعالیم اسلام و مشکلات خانوادگی نام دارد که در آن، به عوامل مؤثر در اختلاف های خانوادگی و راه های پیشگیری و حل آنها بنابر آموزه های اسلام اشاره شده است.

در فصل پایانی به نام نظام خانواده در اسلام، انواع خانواده از دیدگاه اسلام، آثار روان شناختی قوانین اقتصادی اسلام بر خانواده، خانواده های الگو در اسلام و طرح کلی نظام خانواده در اسلام بررسی شده است.

۱۰. نظام حیات خانواده در اسلام

قائمی، علی، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، جمهوری اسلامی ایران، چاپ ششم، ۱۳۷۵، ۴۲۳ صفحه، رقعی.

اسلام، خانواده را مهم ترین و اساسی ترین واحد اجتماعی می داند که اساس آن بر محبت و همدلی استوار است و آن را محبوب ترین بناها در پیشگاه خداوند معرفی می کند. روابط در خانواده اسلامی بر پایه دوستی و رحمت بنا شده است و اسلام به گرمیِ کانون خانواده توجهی دقیق دارد.

نویسنده کتاب، نظام خانواده را از دیدگاه اسلام و قرآن بررسی و بر این نکته تأکید می کند که از دیدگاه اسلام، اصلاحات را از خانواده باید آغاز کرد تا به اصلاحات اجتماعی دست یافت. نویسنده در بخش اول، به تعریف ها و بررسی هایی که درباره خانواده شده است، اشاره ای کوتاه می کند. در بخش دوم، بحث هایی در زمینه ازدواج و انتخاب همسر مطرح می کند و از ارزش ازدواج در اسلام سخن می گوید. در بخش سوم، تشکیل خانواده و نظام خانواده را از دیدگاه اسلام بررسی می کند. در بخش چهارم، به حقوق اعضای خانواده و در بخش پنجم به حقوق والدین و اجداد می پردازد. در بخش ششم درباره خانواده و اقتصاد بحث می کند. در بخش های هفتم و هشتم، از روابط انسانی خانواده و امنیت خانواده سخن می گوید و در بخش های نهم، دهم و یازدهم، علل فروپاشی خانواده و راه های نگاهبانی از خانواده را برمی شمارد. در بخش های دوازدهم و سیزدهم نیز از فروپاشی خانواده و طلاق و زیان های آن سخن می گوید و کتاب را با مباحثی کوتاه درباره ازدواج مجدد و عِدّه زن به پایان می برد.

۱۱. نظام خانواده در اسلام

انصاریان، حسین، قم، انتشارات ام ابیها۳، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۱، ۵۸۴صفحه، وزیری.

نویسنده با استفاده از آیات و روایات، مسائل مربوط به ازدواج و خانواده را توضیح می دهد. این کتاب، دربردارنده متن های سی سخنرانی نویسنده است که در سی فصل تنظیم شده اند. عنوان برخی از فصل های کتاب عبارتند از: آیین ازدواج در نظام هستی، تقوای الهی در خانواده و جامعه، اهداف والای ازدواج در اسلام، موقعیت

زن در تاریخ بشر و اسلام (پاسخ به افکار انحرافی نسبت به زن)، استقلال مرد و زن در اسلام، مقام زن در منطق وحی، مشکلات و موانع ازدواج، شرایط الهی و اسلامی ازدواج (هم شأن بودن)، راه انتخاب همسر (شرایط اسلامی و انسانی در انتخاب همسر)، برنامه های اصیل اسلام در مسئله ازدواج، بهداشت در نظام خانواده (ارزش نظافت و بهداشت در اسلام).

۱۲. نظام خانواده در اسلام (بررسی مقایسه ای)

شریف قریشی، باقر، مترجم: لطیف راشدی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، مرکز چاپ و نشر، چاپ اول، ۱۳۷۴، ۱۶۲ صفحه، رقعی.

کتاب حاضر به بیان نوع نگرش اسلام به خانواده و نقش آن در جامعه اسلامی پرداخته است. مؤلف با توجه به وضعیت خانواده در دوران معاصر، که در مرحله فروپاشی خود به سر می برد، به مهم ترین عوامل پدیدآورنده این مشکل پرداخته و معتقد است فقدان تربیت دینی و اخلاقی، بی توجهی به مسائل جنسی که نزد تمامی ادیان آسمانی پذیرفته شده و... سبب شده است خانواده در جوامع غربی و شرقی رو به نابودی کامل برود. این کتاب از شش بخش کلی تشکیل شده است.

بخش اول «خانواده و مسائل جنسی» نام دارد و عنوان های مطالب آن عبارتند از: مفهوم لغوی خانواده، خانواده از دیدگاه جامعه شناسی، خانواده از دیدگاه اسلام، خانواده و جامعه، زن و مرد، انواع خانواده، بی توجهی خانواده به فرزندان خویش، توجه و محبت خانواده به فرزندان خویش، خانواده مستبد، خانواده افراطی، خانواده دمکراتیک، خانواده و

رفتار کودک، حمایت از خانواده، نظام های دشمن خانواده (نظام مارکسیستی و فراماسونری)، تنظیم خانواده، ازدواج یک سنّت الهی، ازدواج وسیله حفظ دین.

در بخش دوم با عنوان «عناصر تشکیل دهنده خانواده»، این بحث ها مطرح می شود: آگاهی در مسئله ازدواج، صفات عالی در یک زن، زنان بد و شرور، صفات و ویژگی های متعالی در مرد، صفات و ویژگی های نکوهش شده در مرد، خواستگاری، هم کفو بودن و همتایی در اسلام (نظریه های مذاهب اسلامی: مذهب مالکی، مذهب حنفی، مذهب حنبلی، مذهب شافعی، مذهب امامیه)، تحریم ازدواج با محارم، حقوق مرد، ... .

بخش سوم «به بارداری و زایمان» اختصاص دارد. در بخش چهارم به نام «عوامل تحکیم خانواده»، از اشاعه محبت، همکاری، اطاعت زن از شوهر، پرهیز از سخنان زشت، دوری از دشمنی، نرمی و مدارا، احترام به همسر، اظهار محبت به زن و توسعه و گشایش در زندگی، سخن به میان آمده است.

در بخش پنجم با عنوان «عوامل فروپاشی خانواده»، به علل این پدیده شوم پرداخته شده است، از جمله نبودن برنامه منظم میان زن و شوهر، بی توجهی به زن در امور زناشویی، تحقیر زن از سوی شوهر، تحمیل سلطه زن، خودداری مرد از دادن خرج خانواده، فقر، می گساری، خیانت، شک، عقیمی، مرگ مادر، طلاق، کراهت طلاق، آثار شوم طلاق، حکمت تشریع طلاق، ارکان طلاق، صیغه، طلاق دهنده، طلاق داده شده، شهود.

در بخش ششم نیز «شیوه های تربیتی در نظام خانواده» بررسی می شود.

ص:۲۶۵

بخش دوم: حقوق خانواده

اشاره

۱۳. احکام، آداب، حقوق و مسئولیت ها: فقه خانواده در جهان معاصر

زحیلی، وهبه، ترجمه: عبدالعزیز سلیمی، تهران، انتشارات احسان، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۴۲۱ صفحه، وزیری.

این مجموعه، مطالبی را در پاسخ گویی به نیازهای خانواده های مسلمان در زمینه احکام و مسائل شرعی و اخلاقی، براساس فقه و شریعت اسلامی دربردارد. نویسنده برای بالا بردن سطح آگاهی دینی خانواده ها و نشان دادن نقاط قوّت شریعت اسلام دراین باره، مطالب خود را در پنج بخش تنظیم کرده است. در بخش اول، به تعریف ها و اصول و ماهیت نظام خانواده پرداخته و در بخش دوم، مراحل تشکیل خانواده را با عنوان «مقدمات ازدواج و پی آمدهای آن» تحلیل کرده است. بخش سوم، به معرفی حقوق عمومی و خصوصی اعضای خانواده، یعنی زن، شوهر و فرزندان، حقوق سالمندان، حقوق همسایگان و حقوق اطفال اختصاص یافته است و بخش چهارم فعالیت ها و مسئولیت های خانواده، از جمله فعالیت های ورزشی، عادت ها و رسم های مربوط به جشن و عزا و ثروت و مالکیت از نظر اسلام را بررسی می کند.

در پایان، مسئله طلاق، ایلاء، لعان و پی آمدهای هر یک بررسی شده است.

۱۴. بررسی احکام تنظیم خانواده (کنترل نسل) از دیدگاه امامیه

کریمی، زینب، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده الهیات، ادبیات و علوم انسانی، استاد راهنما: جواد سرخوش، استاد مشاور: زهرا فهرستی، ۱۳۸۴، ۲۰۴ صفحه.

هدف های پژوهش، بیان مفهوم تنظیم خانواده، به دست آوردن حکم افزایش نسل با توجه به روایت ها، بررسی شیوه های پزشکی تنظیم خانواده، مطالعه نظریه فقها و تعیین معیارهای فقهی در کاربرد شیوه های تنظیم خانواده و بررسی حکم تنظیم خانواده از دیدگاه احکام اولیه، ثانویه و احکام حکومتی است. این پژوهش، با شناسایی و گردآوری منابع فقهی، پزشکی و جمعیت شناسی مربوط به موضوع رساله و با استفاده از بانک های اطلاعات رایانه ای آغاز می شود. مراحل بعدی، مطالعه و فیش برداری مطالب مربوط با موضوع، نگارش اولیه مطالب براساس طرح پژوهش، رفع اشکالات نگارشی براساس نظریه و راهنمایی های استادان راهنما و مشاور و در پایان، چینش فصل ها براساس محورهای اصلی پژوهش و اولویت های موضوعی در هر فصل است.

پایان نامه حاضر، هشت فصل دارد. فصل اول: تعریف و تبیین جایگاه خانواده در اسلام. فصل دوم: تعریف و تبیین مفاهیم تنظیم خانواده. فصل سوم: بیان نظریه های جمعیت شناسی. فصل چهارم: بررسی حکم فقهی ـ اصولی تکثیر نسل. فصل پنجم: بررسی شیوه ها و حکم اولیه تنظیم خانواده با مطالعه نظریه های فقها. فصل ششم: بررسی مبانی فقهی تنظیم خانواده با جست وجو در آیات قرآن کریم و روایت ها و مطالعه کتاب های فقهی در مورد موضوع مورد بحث. فصل هفتم: دلایل مخالفان تنظیم خانواده و پاسخ به شبهه های آنها. فصل هشتم: بررسی حکم تنظیم خانواده به عنوان احکام ثانویه و حکم حکومتی آن.

۱۵. بررسی تطبیقی مبانی فقهی مسأله تنظیم خانواده

خلجی، حسن رضا، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده واحد علوم و تحقیقات، استاد راهنما: سید محمد موسوی بجنوردی، استاد مشاور: علیرضا فیض، ۱۳۷۷، ۲۴۰ صفحه.

این پژوهش، درباره تنظیم خانواده از دیدگاه فقه و فقهاست. به باور نویسنده، تنظیم خانواده از جمله مسائل اجتماعی است که حکم شرعی آن متناسب با زمان و مکان، تغییرپذیر است و حکم واحدی ندارد. وی معتقد است اسلام برای جامعه، جمعیتی متناسب با امکانات و شرایط آن جامعه می خواهد. ازاین رو، با تنظیم خانواده مخالفتی ندارد و حتی می توان تنظیم خانواده را از نظر شرعی الزامی کرد. رساله، با مقدمه ای درباره تعریف تنظیم خانواده و هدف ها و تاریخچه آن آغاز و سپس نظریه طرف داران و مخالفان افزایش جمعیت بیان شده است. ارزیابی نظریه مالتوس، نظریه جمعیت ثابت و جمعیت متناسب، از دیگر مباحث رساله است. در ادامه، دلایل جواز تنظیم خانواده همچون اصل اباحه، قاعده نفی عسر و حرج، قاعده لاضرر و دلایل جواز عزل آمده است. نگاهی گذرا به حکم ثانوی و حکم حکومتی تنظیم خانواده و آشنایی با روش های پیشگیری و سقط جنین، مباحث پایانی کتاب را تشکیل می دهند.

۱۶. بررسی فقهی حقوق خانواده، نکاح و انحلال آن (مواد ۱۰۳۴ تا ۱۱۵۷ قانون مدنی)

محقق داماد، سید مصطفی، تهران، انتشارات مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۴، ۵۲۹ صفحه، وزیری.

کتاب حاضر، تحلیل فقهی ـ حقوقی بحث های خانواده است که با استفاده از متون و منابع اصیل فقهی و مقایسه آنها با قوانین و اصول حقوقی

نظـام هـای غیراسـلامی، برای آگاه کردن طلاب و دانشـجویان، در دو باب و چنـدین فصل چاپ شـده است. باب اول با عنوان «نکاح» شامل هشت فصل است. نویسـنده در فصل اول، درباره خواستگاری، مورد خواسـتگاری، برهم زدن نامزدی و وضعیت مخارج و هـدایای دوران نامزدی بحث می کنـد. در فصل دوم، درباره قابلیت صـحی برای ازدواج، سن ازدواج، اجازه ولیّ در نکـاح دختری که شوهر نکرده است و سـقوط اجـازه ولیّ محجور، سـخن می گویـد. در فصـل سوم، موانع نکاحماننـد قرابت نسبی، قرابت رضاعی، قرابت سـببی (قرابت بالمصاهره)، ازدواج با همسـر دیگری، حرمت ابـدی به واسـطه لعان، عقد نکاح در حال احرام، زنا با زن شوهردار یا معتده، ... حرمت پس از طلاق سوم، حرمت پس از طلاق نهم، حرمت نکاح با غیرمسـلمانان، ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجی، ازدواج محصلان و مأموران و نمایندگان دولتی با زن تبعه خارجی، بررسی شده است.

فصـل چهـارم تـا هشـتم به این موضوع ها اختصاص دارد: شـرایط صـحت نکاح، وکالت در نکاح، نکاح منقطع، مهر، حقوق و تکالیف زوجین در برابر یکدیگر، رابطه زوجیت و حقوق، سـرپرست خانواده، نفقه، حق انتخاب مسـکن، منع زوجه از اشتغال، حق تصرف زوجه در دارایی خود، شروط ضمن عقد نکاح و... .

«انحلال عقـد نکاح» عنوان باب دوم و شامل دو فصل است. در فصل اول، موارد امکان فسـخ نکاح مانند جنون زوجین، عیوب مرد، عیوب زن، خودداری شوهر از دادن نفقه یا عجز او و... بررسـی شـده است. فصل دوم درباره مباحث طلاق است و عنوان هـایی که در آن آمـده عبارتنـد از: طلاق، اختیار طلاق، شـرایط طلاق، شـرط تنجیز در طلاق، شـرایط طلاق دهنـده، ولایت بر طلاق، وکالت در طلاق، انحلال عقد منقطع، اقسام طلاق، عِدّه، بررسی تطبیقی طلاق، طلاق در

مـذاهب مختلف اسـلامی، طلاـق در کشورهـای اسـلامی، طلاـق در حقوق کشورهـای اروپـایی و امریکـایی، طلاق در حقوق کشورهای سوسیالیستی.

در پایان کتاب، در عنوان «ضـمائم»، مطالبی چون صیغ مفصله عقد نکاح، رأی وحدت رویه در مورد ماده ۱۰۴۳ ق.م.، شرایط منـدرجه در نکـاحیه، دادگاه صالـح در دعاوی خانواده، سؤال ملاعلی نوری از میرزای قمی در مورد بـذل مـدت توسط ولیّ و پاسخ آن، آمده است.

۱۷. تمکین بانو، ریاست شوهر از دیدگاه قانون مدنی و جامعه (مواد ۱۱۰۸ و ۱۱۰۵ ق. م)

صدیق اورعی، غلامرضا، ویراستار: سیده فاطمه محبی، تهران، انتشارات سفیر صبح، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۲۱۹ صفحه، رقعی.

«تمکین بانو، ریاست شوهر»، با دو رویکرد حقوقی و جامعه شناختی، دو نقش همسری (بانو و شوهر بودن) در سازمان خانواده را بررسی می کند. پرسش های اساسی که این پژوهش، درصدد پاسخ دادن به آنها است، عبارتند از:

الف) قانون مدنی و شرع مقدس، چه مواردی را جزو تمکین زن و ریاست شوهر می داند؟

ب) در عرف جامعه و فرهنگ مردم، تمکین زن و ریاست شوهر چه تعریفی دارد؟

ج) درباره تمکین زن و ریاست شوهر، در جامعه ما چه هنجارهایی وجود دارد؟

مطالب این کتاب، به دو بخش کلی تقسیم شده اند: بخش نخست «تمکین زن» و بخش دوم «ریاست شوهر»

در بخش نخست، به استناد ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی، نقش زن (زوجه) در قالب‌تمکین، بررسی شده است. براساس این ماده، هرگاه زن بدون مانع مشروع، از انجام دادن وظایف زوجیت خودداری کند، مستحق نفقه نخواهد بود.

در فصل اول از بخش نخست، جنبه های فقهی و حقوقی این ماده قانونی، از دیدگاه قرآن و منابع روایی بررسی شده است، اما از آنجا که خود واژه «تمکین» در قرآن به کار نرفته، با بررسی مفهوم مخالف آن؛ یعنی «نشوز»، بحث تمکین پی گرفته شده است. در بررسی روایت ها، بیست روایت درباره حکم تمکین زن و وظایف او در برابر شوهر نقل و در پایان، وظایف کلی زن چنین معرفی شده است.

یک ـ خارج نشدن زن از منزل، مگر با اجازه شوهر.

دو ـ خود را در اختیار شوهر قرار دادن و مقدمات آن و عرضه نکردن خود به غیرشوهر، که در اصطلاح، «تمکین» و «عفت» نامیده می شود.

سه ـ خشنود کردن شوهر و ترک آزار او.

در ادامه، با تأکید بر دوطرفه بودن حقوق و تکالیف زوجین، سی روایت درباره وظایف واجب شوهر، مطرح و چنین نتیجه گیری شده است.

اول ـ شوهر باید خوراک، پوشاک و مسکن زن را تأمین کند.

دوم ـ شوهر نباید از بار هزینه خانواده شانه خالی کند.

سوم ـ شوهر نباید به زن ستم کند و او را آزار دهد و کتک بزند.

چهارم ـ شوهر باید دست کم هر چهار ماه یک بار، با زن آمیزش جنسی داشته باشد.

بررسی نظر فقها درباره رابطه تمکین زن با مهریه و نفقه، بیتوته شوهر با زن و تأدیب او، مطالب پایانی فصل اول را تشکیل می دهد.

در فصل دوم با عنوان مبانی جامعه شناختی تحقیق، پس از تأکید بر هدف اصلی این پژوهش که بیان عرف، قواعد و هنجارهای تمکین زن (زوجه) از شوهر است، به چالش هایی می پردازد که نقش زن (زوجه) در جامعه ما با آن روبه روست. این بحث ها با عنوان هایی چون تفسیر ناسازگار نقش، تناقض درون نقش، تناقض در هنجارهای نقش های مختلف، ابهام نقش، گران باری نقش، ناهماهنگی نقش و پایگاه اجتماعی، به اختصار مطرح شده است.

در فصل سوم از بخش اول، پس از بررسی راه های رسیدن به عرف و هنجار در جامعه ما درباره تمکین زن، مراجعه به منابع شرعی و حقوقی و مطبوعات و نیز انجام دادن پژوهش های پیمایشی، راه های معتبر شناسایی هنجارها و عرف جامعه دراین باره، معرفی شده اند. در ادامه، ضمن مقایسه دیدگاه های به دست آمده از این سه حوزه، نکته هایی به عنوان نتیجه گیری کلی بیان شده است.

در فصل چهارم با عنوان مهندسی اجتماعی، تلاش شده ضمن معرفی مسائل موجود در مسیر رعایت هنجارهای سنتی روابط زن (زوجه) و شوهر(زوج)، اصول راهبردی در مهندسی اجتماعی نیز برای حل این مشکلات و دغدغه ها بیان شود.

بخش دوم، مربوط به ریاست شوهر است. در فصل اول این بخش، ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی بررسی می شود. براساس این ماده، در روابط زوجین، ریاست خانواده بر عهده شوهر است. نویسنده در ادامه این فصل، اصول فقهی ریاست شوهر و آیات مربوط به آن را بررسی می کند. آن گاه با نقل هجده روایت، بحث ریاست شوهر را پی می گیرد. در این

میان، برخی از موضوع های فرعی تر، مانند مسکن، اشتغال زن، خروج زن از خانه و تحصیل او نیز بررسی شده است.

در فصل دوم با عنوان مبانی جامعه شناختی ریاست مرد در خانواده، ویژگی های نقش شوهر در خانواده و برخی مشکلات فراروی این نقش با عنوان هایی مانند تفسیرپذیری نقش، تناقض درون نقش، تناقض در هنجارهای نقش های مختلف، ابهام نقش، تناقض نقش، گران باری نقش، ناهماهنگی نقش و پایگاه اجتماعی و ویژگی های پایگاه اجتماعی بررسی شده است. در پایان، دیدگاه های مختلف درباره وظایف شوهر و قلمرو ریاست وی مقایسه شده اند. در فصل سوم، گزارش جامعه آماری درباره ریاست شوهر، عرضه و ارزیابی شده است.

۱۸. حقوق خانواده

رسایی نیا، ناصر، تهران، انتشارات بهینه، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۱۸۴ صفحه، وزیری.

در این کتاب، حقوق و مسائل مربوط به خانواده از نگاه قرآن و قانون مدنی بررسی شده است. کتاب به سبک کتاب های درسی، در پنج باب برای دانشجویان حقوق قضایی و علوم اجتماعی نوشته شده است. بعضی از عنوان های آن عبارتند از: تعریف خانواده و اهمیت اجتماعی و اقتصادی آن، دیدگاه قانون اساسی و سایر قوانین، تعریف نکاح، فواید و اهمیت آن، انواع نکاح و شرایط صحت آن، مهریه و اقسام آن، حقوق و تکالیف مشترک زوجین، نفقه، شروط ضمن عقد، انحلال نکاح، طلاق و اقسام آن، محجورین و حمایت از آنها، قیّم و اختیارات او از نگاه شریعت و قانون مدنی.

۱۹. حقوق خانواده

جعفری لنگرودی، محمدجعفر، تهران، گنج دانش، چاپ اول، ۱۳۶۸، ۳۴۲ صفحه، وزیری.

نویسـنده از استادان برجسته دانشگاه و صاحب آثار مهمی در رشته فقه و حقوق است. وی اجازه اجتهاد دارد و دارای تخصص فقهی و حقوقی است.

در کتاب حاضر، حقوق خانواده، از مقدمات آن گرفته تا طلاق، به تفصیل مطرح شده است و با محور قرار دادن حقوق مدنی، شبیه کتاب های فقهی همچون شـرایع و رساله های عملیه و نیز با گفت وگوهای فراوان، اجزا و قیـدها و جزئیات قوانین حقوق مـدنی به دقت تشـریح شـده است. همچنین بنـدها و تبصـره های قوانین حقوقی مربوط به ازدواج و طلاق با تکیه بر منابع فقهی شیعه و در بیشتر موارد با تکیه بر کتاب جواهر، به طور مشروح بیان شده است.

مؤلف در تمـام موارد، به کتـاب هـای فقهی اسـتناد کرده و در عین حال اهل دقت و نظر بوده و عقیـده اسـتوار خود را نیز بیان کرده است. در موارد بسیاری نیز با مقایسه فقه و قانون مدنی، گسترد گی فقه را نسبت به برخی مسائل نشان می دهد. چنان که گفته شد، سبک و سیاق کتاب به کتاب های فقهی رایج نزدیک تر است.

۲۰. حقوق خانواده (نفقه و حضانت) در فقه اسلامی و تطبیق آن با قانون مدنی

صالحی، سـید مهـدی، رساله دکترا، دانشـگاه فردوسـی مشـهد، دانشـکده الهیات و معارف اسـلامی، اسـتاد راهنما: عبـدالکریم عبداللهی نژاد، استاد مشاور: سید مهدی صانعی، ۱۳۸۰، ۲۸۹ صفحه.

در این پایان نامه، نفقه و حضانت از نظر فقهی و حقوقی بررسـی و با یکدیگر تطبیق داده می شوند. نویسنده ضمن بیان احکام مربوط به ازدواج

و معرفی حقوق زن و مرد در اسلام، به شرایط و اقسام حق نفقه و حضانت و احکام مربوط به آنها اشاره می کند. وی معتقد است با بررسی جزئیات مسائل مربوط به نفقه، می توان دریافت که شرط وجوب نفقه در عقد دائم، تنها تمکین کردن زوجه از زوج است.

بنابراین، هیچ شرط دیگری مانند ناتوانی یا فقر زوجه یا اطاعت از شوهر در انجام دادن کارهای منزل لازم نیست و این دو فلسفه و علتی که منتقدان برای وجوب نفقه زن می پندارند، شرایط لازم برای دلیل و برهان فقهی بودن را ندارد و به دلیل بدبینی به اسلام است. وی همچنین با توجه به احکام روشن و لطیف اسلام در مورد حضانت کودک، این قوانین را انسانی ترین قوانین موجود می داند که آفریدگار انسان با توجه به همه جوانب عاطفی و حقوقی وضع کرده است. نویسنده دراین باره، دلایل فقهای طراز اول شیعه را به طور کامل بیان و آنها را تجزیه و تحلیل فقهی کرده است.

۲۱. حقوق خانواده، ازدواج و انحلال آن

دیانی، عبدالرسول، تهران، انتشارات امید دانش، چاپ اول، **۱۳۷۹**، **۲۳۹** صفحه، وزیری.

نویسنده، با استناد به منابع فقهی و حقوقی، حقوق خانواده را در حقوق مدنی ایران، تبیین کرده است. کتاب در پنج بخش به مسائل مربوط به ازدواج و انحلال آن می پردازد. برخی عنوان های کتاب عبارتند از: کلیات حقوق خانواده، نامزدی، ازدواج، شرایط متعاقدین، موانع ازدواج، ازدواج موقت، انحلال ازدواج (فسخ و طلاق) و قوانین شکلی مرتبط با خانواده (دادگاه های خانواده).

در بخش پایانی کتاب، نمونه های عملی دادخواست در امور مربوط به خانواده و در پاورقی، مدارک و سخنان فقها و مستندات حقوقی آمده است.

۲۲. حقوق متقابل اعضای خانواده

اسعدی، سیدحسن،تهران، انجمن اولیا و مربیان، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۷۸ صفحه، وزیری.

این کتاب با هدف تبیین حقوق متقابل اعضای خانواده و تشویق آنها به انجام وظایف خود، در سه بخش و چندین فصل تنظیم شده است. در بخش اول، حقوق متقابل اعضای خانواده تعریف و پیشینه تاریخی آن بیان شده است. این پیشینه تاریخی از آغاز تا ظهور اسلام (قانون حمورابی، منشور کوروش کبیر، حقوق رم، حقوق یونان، سقراط، افلاطون، ارسطو، مکتب رواقیون)، حقوق خانواده از ظهور اسلام تا دوره رنسانس و از آغاز دوره رنسانس تا اعلامیه حقوق بشر، را دربرمی گیرد. در بخش دوم، به تعریف حقوق خانواده در جامعه ایرانی و معرفی مبانی و منابع آن و تعریف خانواده و مبانی حقوق متقابل اعضای خانواده پرداخته شده است. آنچه در بخش سوم آمده، عبارتند از: موارد تطبیقی حقوق متقابل اعضای خانواده، حقوق مشترک همسران و تحلیلی تاریخی ــ تطبیقی از حقوق زن. (حقوق زن در مصر باستان، حقوق زن در بابل، حقوق زن در رم باستان، حقوق زن در چین باستان و دین یهود، حقوق زن در ایران باستان، حقوق زن در عربستان پیش از اسلام، حقوق زن در دین مقدس اسلام، حقوق زن بعد از رنسانس و وضعیت حقوق زنان در جهان امروز، حقوق زن در قوانین جمهوری اسلامی، مقایسه حقوق متقابل خانوادگی زن در قوانین جمهوری اسلامی ایران با موارد مشابه در کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، حقوق زن بر شوهر، نفقه

زن، مهریه، حقوق شوهر بر زن، حقوق کودک در خانواده، حقوق کودک از هنگام تولد به بعد، حقوق والدین بر فرزند، طلاق و...).

۲۳. حقوق مشترک همسران در خانواده

رحیمی، آسیه، سیدحسن اسعدی و سیده نگار اسعدی، تهران، انجمن اولیا و مربیان، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۸۴ صفحه، پالتویی.

نگارندگان این کتاب، پس از تعریف خانواده، به ویژگی ها و وظایف متعادل و تکامل یافته در خانواده اشاره و با استناد به آیات و روایات، برخی از قوانین حقوقی و احکام شرعی پیش و پس از ازدواج را بازگو کرده اند. برخی از راه های تداوم زندگی مشترک از دیدگاه نگارندگان بدین قرار است: حافظ اسرار هم باشید، به یکدیگر احترام بگذارید، از خواسته های غریزی یکدیگر تمکین کنید، همسر خود را امانت و ودیعه الهی بدانید، در ایفای وظایف همسری کوشا باشید، صفات خوب همسرتان را در فرصت های مناسب، اظهار و بر آنها تکیه کنید و از به رخ کشیدن نقطه ضعف ها بپرهیزید، روزهای مهم زندگی خود و همسرتان را هرگز فراموش نکنید، هرگز به منافع شخصی فکر نکنید، هرگز با لحن خشن و آمرانه یا تمسخرآمیز با همسرتان سخن نگویید.

۲۴. حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر در فقه امامیه و قانون مدنی ایران

قاسمی، علی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، استاد راهنما: احمد تویسرکانی، استاد مشاور: محمدکاظم عمادزاده، ۱۳۷۹، ۱۰۳ صفحه.

موضوع پایان نامه، بررسی حقوق و تکالیف زوجین در فقه امامیه و قانون مدنی ایران است. این حقوق و تکالیف که به طور مفصل در

کتاب های فقهی فقیهان بزرگوار شیعه آمده و در قانون مدنی ایران نیز گنجانده شده است، نشان دهنده اهمیتی است که فقه ما به موضوع خانواده و وضع مقررات حاکم بر آن می دهد. ازاین رو، در این پایان نامه با روش بنیادی استدلالی، حقوق زن و مرد و تکالیف زوجین، به صورت جداگانه در کتاب های فقیهان بزرگوار اسلام بررسی و سپس پیروی قانون مدنی از نظریه های این بزرگواران، نشان داده شده است. در این اثر، ابتدا به صورت کلی اهمیت خانواده و هم دوش و هم کفو بودن زن و مرد در اسلام بررسی و سپس درباره حقوق مشترک زوجین و حقوق اختصاصی هر یک بحث شده است. در مواردی که نظر فقیهان بزرگوار مختلف بود، پس از بیان نظر بزرگان آنها و نظر قانون مدنی ایران، همه این نظریه ها ارزیابی و نظر نگارنده نیز بیان شده است. به طور خلاصه، این حقوق و تکالیف در دو قسمت مشترک و اختصاصی بیان می شود. حقوق و تکالیف مشترک، خوش رفتاری زوجین و همکاری آنها در محکم کردن پایه های خانواده را دربرمی گیرد. حقوق اختصاصی زوج عبارت است از ریاست خانواده، شب را در کنار زن به سر بردن و تمکین زن از شوهر و حقوق اختصاصی زوجه عبارت است از: نفقه، مهریه و استقلال مالی زن شوهردار که در پایان به صورت مفصل درباره آن بحث شده و نظر فقهی و احکام مربوطه بیان شده است.

۲۵. دعاوی خانوادگی

مدنی کرمانی، عارفه، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ دوم، ۱۳۸۱، ۲۵۲ صفحه، رقعی.

در این کتاب، دعاوی خانوادگیِ مطرح شده در دادگاه های حمایت از خانواده پیشین و دادگاه مدنی خاص، بررسی شده و در ده بخش با این

عنوان ها گرد آمـده است: در بخش اول، برخی از آئین نامه های قانونی و اجرایی حمایت از خانواده بیان می شود. بخش دوم و سوم به موارد انحلال عقـد نکاح، انواع طلاق، شـرایط طلاق، عوامل مؤثر بر طلاق و عواقب خانواده از هم گسـیخته پرداخته است. بخش چهـارم و پنجم به ترتیب، موضـوع هـای حضـانت، نفقه، مقـدار و مـاهیت نفقه، شـرایط وجـوب و سـقوط نفقه را دربرمی گیرد. در بخش شـشم و هفتم، مهریه، شـرایط مهریه، اقسام و موارد اسـتحقاق و نداشتن استحقاق آن و همچنین دعوی نسب، نسب قانونی مادری، پـدری، نسب ناشی از شـبهه و نسب ناشـی از ازدواج باطل مطرح شـده است. بخش هشـتم، نهم و دهم، به موضوع های دعاوی فرعی قابل طرح در دادگاه خانوادگی، اقلیت های مذهبی و صـلاحیت به طور مشـروح اختصاص یافته است.

۲۶. دوره مقدماتی حقوق مدنی (خانواده)

کاتوزیان، ناصر، تهران، انتشارات میزان، چاپ چهارم، ۱۳۸۴، ۴۷۴ صفحه، وزیری.

نویسـنده با اسـتفاده از مواد قانونی و فتواهای فقیهان امامی، حقوق مـدنی ایران را درباره خانواده، در یک مقدمه و دو بخش و یـک ضـمیمه بررسـی کرده است. وی در مقـدمه، پس از بیـان مفهوم اجتماعی و حقوقی خانواده (طبیعت و اجتماع و خانواده، علوم اجتمـاعی و حقوق خـانواده، تعریف خانواده، گرایش به اصالت حقوق خانواده، مشـکل دخالت دولت در خانواده، چهره اخلاقی و مذهبی حقوق خانواده، منابع خانوادگی خویشـی) به تعریف قرابت و اقسام آن، طبقه بندی قرابت، حکم قانون مدنی درباره آن و آثار قرابت پرداخته است.

در بخش اول بـا نـام «رابطه زن و شوهر» این عنوان هـا آمـده است: نکـاح (نـامزدی، انعقـاد نکاح و آثار نکاح)، انحلال نکاح (فسخ نکاح، طلاق و عده). در بخش دوم با عنوان «اولاد» روابط پدر و مادر با فرزندان، نسب مشـروع، هم بستگی خانوادگی، حضانت، ولایت و الزام به انفاق مطرح و در قسمت ضمیمه، موضوع فرزندخواندگی بررسی شده است.

۲۷. فقه خانواده

الهامی نیا، علی اصـغر، تهیه و تنظیم: نماینـدگی ولی فقیه در سپاه، پژوهشـکده تحقیقات اسـلامی، قم، انتشارات زمزم هدایت، چاپ دوم، ۱۳۸۴، ۱۶۰ صفحه، رقعی.

این کتاب در قالب شانزده درس درباره مسائل ضـروری خانواده تـدوین گردیده است. متن اصـلی دروس مطابق با فتاوای امام خمینی رحمه الله می باشـد. مبـاحث اخلاـقی آن نیز بـا تکیه بر آیات قرآن و روایات تنظیم شـده است. در برخی موارد مباحث مربوط به احکـام ازدواج و خـانواده از فتـاوای مقـام معظم رهبری نیز اسـتفاده شـده است و نظر به آموزشـی بودن کتـاب، چند پرسش نیز در آخر دروس اضافه شده است.

مبـاحث کتـاب عبارتنـد از: درس اول: تشـکیل خـانواده (اهمیت ازدواج در اسـلام، خواسـتگاری...)، درس دوم: محارم، درس سـوم: حقـوق شـوهر، درس چهـارم: حقـوق زن، درس پنجـم: امر زنـاشویی، درس شـشم: حقـوق کـودک، درس هفتم: تنظیم خانواده، درس هشتم: پاکی ها و ناپاکی ها، درس نهم: تغذیه و بهداشت، درس دهم: اخلاق خانواده، درس یازدهم:

هـدایت و حمـایت، درس دوازدهم: شـغل و درآمـدها، درس سـیزدهم: روابـط اجتمـاعی، درس چهاردهم: ناسازگاری، درس پانزدهم: طلاق، درس شانزدهم: وصیت و ارث.

۲۸. فلسفه حقوق خانواده (کتاب اول): مبانی و منابع (کتاب دوم) اصول و قواعد(کتاب سوم) نقدو بررسی قوانین خانواده در ایران

حبیبی تبار، جواد، قم، انتشارات خرم، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۵۵۹ صفحه، وزیری.

در این کتـاب، مسائل مربوط به روابط خانوادگی، از دیـدگاه فقه شـیعه و قوانین مـدنی جمهوری اسـلامی ایران بررسـی شـده است. از ویژگی هـای این کتـاب، درآمیختن مسائـل نظری بـا کـارورزی عملی و اختصـاص دادن بخشـی از کتـاب به مبـاحث کیفری مربـوط به خـانواده در جنبه هـای نظری و عملی است. بعضـی از عنوان هـای کتـاب به این قرار است: انواع صـلاحیت: ذاتی، محلی، نسبی، آیین دادرسـی کیفری و مـدنی حـاکم بر دادگـاه هـای خـانواده، امور حسبی در ارتباط با محاکم خانواده، خواسـتگاری، هـدایای نـامزدی و عروسـی، موانـع ازدواج، مَهر و انـواع آن، حقـوق زوجیـن، جهیزیـه، تمکین و نشـوز، ازدواج مجـدد، حق حضـانت، انفسـاخ نکـاح، طلاـق و شـرایط و انواع آن، عـده طلاـق و انواع طلاـق. در این عنوان ها مسائل کیفری مربـوط به خـانواده مطرح شـده و مؤلف نیز در پایـان هر بحث نظر خود را بیـان کرده است. یـادآور می شود، عنوان روی جلد چنین است: گـام به گام با حقوق خانواده، تحلیل علمی و کارورزی عملی حقوق خانواده، سلسـله مباحث حقوقی ویژه قضات، وکلای دادگستری، سردفتران ازدواج، طلاق و اسناد رسمی و دانشجویان رشته های حقوقی.

۲۹. مبانی فقهی استحکام خانواده در فقه امامیه و جایگاه قانونی آن در حقوق مدنی

زیدری، حسین، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: حسین کریمی، استاد مشاور: محمدباقر پارساپور، ۱۳۷۸، ۱۴۸ صفحه.

این پایان نامه با هدف پیشنهاد راه حلی شرعی (براساس قرآن، سنّت و فقه شیعی)، قانونی و اخلاقی برای استحکام خانواده، در شش فصل تدوین شده است. فصل اول، درباره پیشینه تاریخی خانواده در ایران و جایگاه آن در اسلام و فصل دوم، درباره انتخاب همسر براساس معیارهای شرعی و منطقی (انتخاب عاقلانه)، خواستگاری و جایگاه آن در شرع و قانون، توجه به ظاهر و ایمان و عقل و درک همسر، انتخاب آگاهانه و آزادانه و جایگاه قانونی آن، مسئله ولایت و وکالت در ازدواج و موارد ممنوعه خواستگاری است.

فصل سوم، به بحث ازدواج، صیغه ازدواج، مهریه در ازدواج، ولیمه در ازدواج، شب زفاف و جایگاه خانواده در قرآن و سنّت و قانون مدنی، اختصاص یافته است. در فصل چهارم، به حقوق متقابل زوجین و حقوق متقابل والدین و فرزندان براساس اسلام و قانون مدنی اشاره شده است. در فصل پنجم، اختلاف هایی که ممکن است دامن خانواده را بگیرد و راه حل های آن، از دیدگاه فقیهان بزرگوار شیعه بیان شده است. فصل ششم، به بررسی نقش فرد، جامعه و دولت در آسان سازی تشکیل خانواده و استحکام پایه های آن اختصاص یافته و در مجموع به این نتیجه رسیده است که در استحکام خانواده، سه عنصر نقش اساسی دارند: الف) فرد و خانواده؛ ب) جامعه؛ ج) حکومت. فرد و خانواده باید برای

حفظ کانون خانواده تصمیمی جدی بگیرند و به حقوق و تکالیف خانوادگی از دیدگاه شرع و قانون آگاه باشند.

جامعه باید با رسوم غلط جاهلی و عرف بی منطق مبارزه کند و عزمی ملی لازم است تا گره های کور تشکیل خانواده گشوده شود. دولت نیز چنان که در قانون اساسی آمده است، باید با ایجاد فرصت های شغلی، ساخت مسکن های ارزان قیمت، آگاهی بخشیدن به خانواده ها و ایفای نقش قانونی خود، زمینه ازدواج جوانان و تداوم و استحکام زندگی زناشویی را فراهم سازد؛ زیرا آینده کودکان نیز در گرو گرمی و صمیمیت کانون خانه است و با اصلاح فرد، اصلاح جامعه و دولت امکان پذیر است. بر پایه اصل دهم قانون اساسی، از آنجا که خانواده زیربنای جامعه اسلامی است، همه قوانین و برنامه ریزی ها باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی و بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

۳۰. مسائل ازدواج و حقوق خانواده

بابازاده، علی اکبر، با مقدمه: استاد جعفر سبحانی، تهران، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر، چاپ دوم، ۱۳۷۰، ۳۷۶ صفحه، وزیری.

اثر حاضر، پژوهشی در حقوق خانواده از دیدگاه اسلام است که در آن، به تفصیل به مسائل مربوط به خانواده پرداخته شده است. در این کتاب، با استفاده از منابع پربار اسلامی، رمز موفقیت خانواده و وظیفه و حقوق هر یک از افراد خانواده، اعم از پدر و مادر و فرزندان و نیز کیفیت برخورد زن و شوهر با یکدیگر و حقوق متقابل آنان بیان شده است. این کتاب پنج بخش و ۵۸ فصل دارد و در آن، حدود هفت صد آیه و حدیث، با حفظ متون آنها آمده است. بخش اول «حقوق والدین» است

و عنوان های آن عبارتند از: با پدر و مادر ناصالح چه باید کرد؟، احترام به والدین حتی در حال شرک، حدود اختیارات والدین، آثار نیکی به والدین، آیا مادر بر پدر مقدم است؟، چه کسانی در حکم پدر و مادر می باشند؟، چرا فرزندان با والدین خود مخالفت می کنند؟

در بخش دوم با عنوان «حقوق فرزندان»، مطالبی چون حقوق مادی و حقوق اخلاقی و معنوی فرزندان، تغذیه مادر در زمان انعقاد نطفه، شیرخوارگی و آثار آن، نام گذاری کودک، مهمانی دادن در روز هفتم تولد کودک، احترام به فرزندان، رعایت عدالت در میان آنان، پرورش و آموزش مذهبی و فایده های اولاد صالح مطرح شده است.

در بخش سوم با عنوان «ازدواج یا پیوند مقدس»، این بحث ها مطرح شده است: فضیلت ازدواج، کیفر ترک ازدواج، هدف اصلی ازدواج، آثار دنیوی و اخروی ازدواج، فضیلت وساطت در ازدواج، پیشگامی در ازدواج، ازدواج بر پایه ایمان و اخلاق، احتیاط در انتخاب همسر، موانع ازدواج، نگاه کردن پیش از ازدواج، مراسم شب زفاف، تعدد زوجات و ازدواج موقت.

بخش چهارم «حقوق زن بر شوهر» نام دارد و عنوان های این بخش از این قرارند: حقوق زن در تاریخ، زن در میان اعراب، زن در کشورهای متمدن، اسلام و حقوق زنان، دفاع از حقوق زنان، حقوق مادی و نفقه زن، تأمین نیاز جنسی، نظافت شوهر برای همسر، کانون عشق، روش معاشرت با زنان ناصالح، تنبیه زن یا جنایت خانوادگی، سوءظن نه؛ غیرت آری، اوصاف شوهر شایسته، اخلاق و تلاشگری شوهر، بخشش و سخاوت شوهر، عفت زبان، مهمان نوازی، آراستگی شوهر، امین بودن شوهر و آثار خوش رفتاری با همسر.

در بخش پنجم با عنوان «حقوق شوهر بر زن»، این مطالب بررسی شده است: سرپرست خانواده، زن سازگار عامل سعادت، پاداش شوهرداری، اوصاف زنان شایسته، تمکین و تأمین نیاز جنسی، بهترین همسران، زینت و آرایش برای شوهر، پوشش بدن، حدود پوشش بدن، نگاه کردن به بیگانه، زن و اجتماع، زن و جهاد، دستورات ویژه در حجاب زنان، تدبیر اقتصادی، پاداش کار کردن در خانه شوهر، تقوا و ایمان همسر، تحصیل زن، کار زن در بیرون خانه، زنان و استقلال مالی، حدود کار زن در خارج از خانه، چه نوع کارهایی برای زنان ممنوع است؟

۳۱. موازنه حقوق و اخلاق در خانواده

احمدیه، مریم، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، چاپ اول،۱۳۸۲، ۱۲۸ صفحه، رقعی.

مؤلف در این کتاب، با اشاره به حقوق و وظایف متقابل زن و شوهر و اعضای خانواده، استحکام پایه های خانواده را در آمیخته شدن این حقوق و وظایف با اخلاق می داند، نه در رعایت حقوق متقابل. وی اصلی ترین راه حل برای برطرف کردن ضعف های اخلاقی را درآمیختن اخلاق با حقوق در روابط خانوادگی خوانده است و برای بازسازی این اندیشه در فرهنگ اسلامی، با جست وجو در آیات قرآنی و شمارش معروفات قرآن در خانواده، «اصل معروف» را _ که به تعبیر علامه طباطبائی رحمه الله، اصل آسمانی قرآنی برای زندگی اجتماعی است _ در پیشبُرد اهداف عالی زندگی مشترک، مؤثر می داند.

کتاب حاضر، از سه فصل و چند گفتار تشکیل شده است. نگارنده در فصل اول کتاب، برای شناسایی ماهیت «معروف»، این واژه را تعریف و

تفـاوت هـایش را بـا دیگر واژه هـای مشابه چون «عادت» و «عرف» تعیین کرده و سـپس با ژرف نگری و تفسـیر دقیق در معنا، اصول آن را اسـتخراج کرده است. در فصل دوم کتاب، در روابط متقابل زوجین، با تشـریح نتایـج به دست آمده از فصل اول، در سه حوزه عمل به معروف از جانب شوهر، عمل به معروف از جانب زن و عمل به معروف از جانب زن و شوهر، به توضـیح مصـداق ها پرداخته و معروف را موازنه ای برای حمایت مادی و معنوی حقوق ایشان در نظر گرفته است. فصل سوم کتاب، به روابط دیگر افراد خانواده به استثنای زن و شوهر اختصاص دارد.

۳۲. نفقه زوجه از دیدگاه فقهی و حقوقی

قجری، محمدعلی، پایان نامه کارشناسـی ارشد، رشـته فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لاهیجان، استاد راهنما: عبدالکریم عبداللهی، استاد مشاور: امینیان،۱۳۸۲، ۱۲۹صفحه.

نفقه زوجه از تکالیف مالی زوج است که پس از عقد نکاح و آغاز زندگی مشترک، بر عهده اوست و تضـمین کننده استقلال خانواده و نموداری از شـئون سـرپرستی مرد بر کوچک ترین و در عین حال مهم ترین نهاد اجتماعی بشـریت به شمار می رود. نفقه زوجه در اصـطلاح فقه و حقوق دانان، عبارت است از: مسـکن، لباس، غـذا و اسـباب خانه که به طور متعارف با وضـعیت زن متنـاسب باشـد و نیز خـادم، در صورت عـادت زن به داشـتن خـادم یـا نیـاز او به خـادم به دلیل مرض یا نقصان اعضا. برای وجوب نفقه، از سه منبع آیـات و روایـات و اجمـاع دلیل بیان کرده انـد. از شـرایط وجوب نفقه، یکی دائمی بودن عقـد و دوم تمکین کامل است.

نفقه از مهم ترین مسائـل حقوق خـانواده است که در همه مراحل زنـدگی اثرگـذار است، چه در دوران زناشویی و چه پس از انحلال آن و

هم در رابطه با زوجین و هم در رابطه با فرزندان و دیگر بستگان. بنابراین، با توجه به اینکه این مسئله هنوز باری بر دوش محکمه های کشور ماست و با توجه به کاربرد عملی آن، این موضوع انتخاب شد. مطالب در شش فصل آمده است. فصل اول: کلیات، فصل دوم: دلیل وجوب نفقه زوجه، فصل سوم: موضوعات نفقه زوجه و مقدار آن، فصل چهارم: شرایط وجوب نفقه زوجه و موارد سقوط آن، فصل پنجم: امتیازات نفقه زوجه بر نفقه اقارب، فصل ششم: مسائلی دیگر پیرامون نفقه زوجه.

بخش سوم: روابط خانواده

اشاره

۳۳. آئین همسرداری، یا اخلاق خانواده

امینی، ابراهیم، تهران، نشر اندیشه اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۶، ۳۳۶ صفحه، جیبی.

در کتاب حاضر، به منظور برطرف کردن مشکلات زناشویی، با استناد به آیات و احادیث و نیز با استفاده از آمار عمومی وتجربه های شخصی نگارنده، وظایف زن و مرد به طور جداگانه، در دو بخش بررسی شده است. در بخش اول با عنوان «وظیفه زن نسبت به شوهر» به این مطالب پرداخته شده است: هدف از ازدواج، شوهرداری، محبت، احترام به شوهر، خوش اخلاقی، عیب جویی نکردن، حجاب اسلامی، بخشش خطاهای شوهر، همسازی با خویشان شوهر، رضایت شوهر نه مادر، راز نگهدار باش، پذیرش مدیریت مرد، تحمل در سختی ها، سرگرمی های مرد، خانه داری و تهیه غذا، مهمانداری، امین خانه، شغل بانوان، بچه داری، ثمره ازدواج و تربیت فرزند.

در بخش دوم با عنوان «وظیفه مرد نسبت به همسر» این مطالب بررسی شده است: سرپرست خانواده، زن داری، مهرورزی به زن، به همسرت احترام بگذار، خوش اخلاقی، عدم عیب جویی، مادرزن، مردان

بدبین، زن خیانتکار، پرستاری از همسر، اقتصاد خانواده، کمک در کار خانه، کمک در بچه داری، زود آمدن به منزل، بزرگ ترین مانع حل اختلاف، پاکیزه بودن در منزل و طلاق.

۳۴. اخلاق زن و شوهر و تنظیم خانواده

صادقی اردستانی، احمد، تهران، انتشارات حافظ نوین، چاپ سوم، ۱۳۷۵،۴۴۰ صفحه، رقعی.

این کتاب، به منظور آشنایی جوانان با وظایف اخلاقی، حقوقی و تربیتی زن و شوهر در خانواده، نوشته شده است. نویسنده با بهره گیری از کتاب های تفسیری و روایی و فقهی و بیان خاطرات و اتفاق ها و آمارهایی که در مطبوعات آمده، به شرح عنوان های زیر پرداخته است: مرزهای اطاعت زن از شوهر (سرپرستی زن، خانواده بی سرپرست، سرپرستی مشورتی، اطاعت از شوهر)، جوانان در برابر پدر و مادر (خودداری از اذیت، احترام و خدمت، مزایای خدمت به والدین، ضررهای آزار پدر و مادر)، هم جنس گرایی و بیماری ایدز و فروپاشی خانواده (آشنایی با بیماری ایدز، آمار و ارقام، راه های پیشگیری و برخوردها)، مخارج زندگی، تنظیم خانواده (تنظیم خانواده و نظریه های مخالف و موافق، دلایل مخالفان تنظیم خانواده با نگاهی به آیات قرآن و روایات، دلایل موافقان تنظیم خانواده، ارزیابی فنی دلایل شرعی و فنی تنظیم خانواده)، عوامل آشفتگی خانواده، خواب و رؤیا، نگهداری حیوانات در خانه، احترام و پرستاری سالمندان و اسم های خوب برای کودکان.

۳۵. الفبای زندگی: آشنایی با اصول و عوامل تحکیم خانواده

محدثی، جواد، قم، بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۲، ۹۵ صفحه، رقعی.

این مجموعه، بررسی مختصری درباره اصول و روش و عوامل تحکیم خانواده براساس متون و منابع روایی شیعه است. نویسنده بـا قلمی روان، رهنمودهای قرآن و عترت را دراین باره بیان و به این محورها اشاره کرده است: نهاد خانواده و سازنـدگی های ازدواج، سـلامت خانواده، داور خانوادگی, موازنه دخل و خرج، حقوق و وظایف دوجانبه، شورای خانوادگی، حرمت و حریم بزرگ ترها، فرزندان و حق تربیت، آشتی میان دو نسل، خانواده و حقوق فرهنگی.

۳۶. با زیبایی ها و آرامش ها در خانواده

فتاحی، سید حمید، قم، انتشارات استاد احمد مطهری، چاپ اول، ۱۳۷۹،۲۹۲ صفحه، وزیری.

نویسـنده کتـاب بـا هـدف روشن سـاختن نقش دین در روابط خانوادگی با اسـتفاده از آیات قرآن و احادیث، نقش دین را در تربیت و نقش اخلاـق شایسـته را در تأمین آرامش و آسایش روحی و سـلامت زنـدگی انسان ها بررسـی کرده است. کتاب به شیوه درسی در ده بخش تدوین شده و در پایان هر بخش، خلاصه مباحث در چند سطر آمده است.

عنوان هـای اصـلی کتاب بـدین قرار است: تربیت و پایه های اصـلی آن، نقش مادران در سـعادت و رشـد جامعه، ویژگی های مربی از دیـدگاه قرآن، تکبر و غرور ریشه اصـلی بـداخلاقی، قرآن و شـیوه ایجاد فضای صبر و تحمل، نقش عقیده سالم در به وجود آمدن صبر و تحمل، تمرین و روش هایی که راه صبر و تحمل را هموار می کند، نقش ایمان در ثبات شخصیت و تحقق تربیت، رابطه اخلاق حسنه با صبر و تحمل، راه کسب سعادت.

۳۷. بر کرانه خانواده

میرحسینی اشکوری، مریم، تهیه و تنظیم: مؤسسه علامه شهید مصطفی خمینی، قم، انتشارات فیضیه، چاپ اول،۱۳۸۲، ۱۹۹ صفحه، وزیری.

نویسنده در این کتاب، درباره جایگاه و حقوق خانواده، مطالبی بر پایه آموزه های دینی بیان کرده است. وی نخست درباره ازدواج و گونه های مختلف آن در نظام آفرینش، اهمیت و ارزش ازدواج در قرآن و سنّت و نیز درباره نظام خانواده در مغرب زمین بحث کرده و در ادامه به شبهه ها در زمینه تعدد زوجات پاسخ داده و راز تفاوت زنان و مردان در ارث، دیه، عقل و پذیرش شهادت را بیان کرده است. حقوق، موانع و شرایط نکاح و اشاره به برخی از مواد قانون مدنی حکومت جمهوری اسلامی ایران، وظایف هر یک از زوجین و چگونگی تربیت فرزند و حقوق آنان، از جمله بحث هایی است که نویسنده به آنها پرداخته است.

۳۸. بهشت خانواده: هفتاد درس در روابط زناشویی (جلد ۱–۲)

مصطفوی خراسانی، سید جواد، قم، انتشارات دارالفکر، چاپ بیست و دوم، ۱۳۸۵، ۴۲۳ + ۳۰۲ صفحه، رقعی.

در این کتاب، بحث هایی متنوع و روان درباره پیوند زناشویی و وظایف زوجین در برابر یکدیگر آمده است. نویسنده در این بحث ها، با بهره گیری از آیات قرآن و سیره و سخنان پیامبر و اهلبیت علیهم السلام، سازوکارها و روابط زن و شوهر را در تمام مراحل زندگی مشترکشان مشخص می کند. حجم بیشتر بحث های کتاب درباره زنان است. جلد اول، دربرگیرنده هفتاد درس است که مهم ترین آنها را پنج بخش تشکیل می دهد: «عوامل الفت و محبوبیت میان زن و مرد»، «عوامل اختلاف و

کدورت و راه درمان آن»، «موقعیت واقعی زن در خانواده از نظر اسلام به همراه بررسی آیات و روایات»، «حجاب و نظر اسلام درباره مقدار محدودیت زن»، «غریزه جنسی و تعیین مرز بین حلال و حرام».

جلد دوم شامل بیست و پنج درس است که مهم ترین عنوان های آن عبارتند از: محرم و نامحرم از راه خویشاوندی، محرم و نامحرم از راه ازدواج، محرم و نامحرم از راه شیر دادن، جدول محرم و نامحرم، طلاق، خواستگاری، تدلیس(فریب همسر)، شب زفاف، شیوه جلب محبت همسر، روابط فامیلی، ازدواج موقت، برابری و اختلاف مرد و زن، عوامل خوشبختی.

۳۹. تحولات خانواده: پویایی خانواده در حوزه های فرهنگی گوناگون

بهنام، جمشید و محمدجعفر پوینده، تهران، مرکز بین المللی گفت وگوی تمدن ها، نشر ماهی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۱۶ صفحه، رقعی.

این کتاب، برگرفته از همایش های بین المللی یونسکو است که از سال ۱۹۸۸ میلادی با موضوع آینده خانواده برگزار شده و در آن با نمایی کلی، بیشتر بر تنوع وضعیت خانواده ها در برابر چندگانگی حوزه های فرهنگی و سطوح تکامل آنها، تأکید شده است. نگارنده در فصل نخست، نسبیت انواع خانواده و نقش های آن را در حوزه های فرهنگی متفاوت تشریح می کند. فصل دوم، بازتاب نگرانی هایی درباره خانواده در برخی مناطق خاص است که در بحث های همایش مطرح شده است. در فصل سوم سیر تحول خانواده بررسی و عقاید کارشناسان و گاه گرایش های نمایندگان گروه های مختلف مردم در آن بیان شده است.

نگارنـده در این باره می نویسـد: تحول خانواده یکی از مهم ترین مسائل جهان معاصـر است. از چنـد دهه پیش، تقریباً در همه جای جهان، چه در کشورهای صـنعتی و چه در کشورهای رو به رشـد، با تجزیه خانواده رو به رو بوده ایم... . در جوامع جهان سوم، بر اثر مهاجرت روستاییان، شهرگستری، تحصیلات و رهایی نسبی زنان، خانواده های گسترده زندانی در حصار سنت ها، درها را به روی واقعیت های جهان کنونی می گشاینـد و به رغم مقاومت ارزش های نیاکانی، راه رشد را می پیمایند... . انتقاد از خـانواده، ماننـد همه انتقادهـایی که از نهادهـای اجتمـاعی می شود، به طور کم و بیش ضـمنی، کل جامعه را به پرسـش می کشد. این انتقاد بر سه دسته است: یا ارتجاعی است و به الگوهای گذشته نظر دارد، یا اصلاح طلبی و موافق تحول متعادل حال به آینـده است، و یـا انقلابی است و خواهـان دگرگونی بنیـادی... . خـانواده با انعطافی که دارد همواره می توانـد ارزش های فرهنگی و اخلاقی را انتقال دهـد و از انسان در برابر تنهایی، خشونت و خطرهای دیگری که تمدن معاصـر را تهدید می کنند، پشتیبـانی کنـد. از این گذشـته، خانواده، ضـمن اینکه از مـدرن سازی تأثیر می پـذیرد، خود نیز خواهـد توانست به عاملی برای رشد، بدل شود. تحقیقات چند جانبه و بررسـی دقیق، شـرط های لازم برای آگاه شدن به رفتار خانوادگی افراد و پایه ای برای هدایت سیاست های اجتماعی و فرهنگی دولت هاست.

۴۰. خانواده؛ فرصت ها، فراغت ها و چالش ها

تهیه و تـدوین: مرکز مطالعات و تحقیقات حوزه نماینـدگی ولی فقیه در وزارت جهاد کشاورزی، ویراسـتار: تقی متقی، تهران، نشر آموزش کشاورزی ـ دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۶۰ صفحه، رقعی.

خانواده از مهم ترین نهادهای جامعه بشـری و نخستین نهاد اجتماعی به شمار می آید. تأثیر خانواده بر رشد، تعادل و شکوفایی افراد جامعه، به

اندازه ای است که قرآن نیز ازدواج و همسرداری را از نشانه های توحید و مایه آرامش جامعه بشری دانسته است. در خانواده، فرصت ها، فراغت ها و گرفتاری ها بسیار مهم هستند. یکی از فرصت ها برای والدین، توجه کردن به نیازهای روحی و مادی کودکان است که بر اثر آن، تربیت درست فرزندان عملی خواهد شد. اوقات فراغت نیز در شکوفایی یا شکست خانواده ها مؤثر است. یکی از مهم ترین بحث های اوقات فراغت، بحث فراغت جوانان است که اگر اکنون برای بالا بردن سطح علمی، اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی آنان تلاش نشود، جامعه در آینده به مشکلات و چالش های پیچیده ای برمی خورد. مقصود از آسیب و چالش، گفتار، رفتار و حالت هایی است که نابسامانی ایجاد می کند و آثار ناگواری همچون از هم پاشیدگی خانواده ها و به خطر افتادن نظام تربیتی فرزندان را در پی دارد.

نگارنده در این کتاب، راهکارهای رویارویی با درگیری ها و راه های برون رفت از آن را در سه فصل بررسی کرده است. در فصل اول با عنوان فرصت های تحکیم بنیان خانواده این بحث ها مطرح شده است: اهمیت خانواده از دیدگاه اسلام، دیدگاه دو دانشمند مسلمان (علامه طباطبایی و شهید مطهری) درباره خانواده، تعریف خانواده، اهداف تشکیل خانواده، راهکارهای اسلام برای کارآیی و رشد مطلوب خانواده، زمینه سازی برای تربیت فرزند، مسئولیت پدر و مادر در تربیت فرزند، زمان شیرخوارگی، تربیت در دوره کودکی و نوجوانی، توجه به نیازهای اساسی کودکان (محبت به کودک، احترام به کودک، پرهیز از خشونت با کودکان، اهمیت و نقش بازی در تربیت کودک).

در فصل دوم با عنوان فراغت ها در خانواده، به این موضوع ها پرداخته شده است: اهمیت اوقات فراغت، تعریف اوقات فراغت، ارزش اوقات

فراغت از دیـدگاه اسـلام، اسـتفاده بهینه از اوقات فراغت، مـدیریت زمان و برنامه ریزی در اوقات فراغت، مبانی برنامه ریزی و مـدیریت گـذران اوقـات فراغت، متغیرهـای مؤثر بر شـیوه هـای گـذران اوقـات فراغت، اوقـات فراغت و جوانـان، ویژگی های گـذران اوقـات فراغت جوانان، اوقات فراغت و سـلامت خانواده، فراغت و صـله رحم، فراغت و زیارت، اوقات فراغت و موانع آن.

فصـل سوم به آسـیب هـا و چـالش ها در مسائل خانوادگی اختصاص دارد و از دو قسـمت تشـکیل شـده است: ۱. آسیب های تهدیدکننـده زن و شوهر (نداشـتن درک متقابـل، روابـط کلامـی غلـط «جـدل و بگومگو»، نداشـتن روابط گرم عاطفی، ارضـا نکردن نیازهـای جنسـی، تأثیر عوامل اجتماعی و محیطی بر خانواده، خودداری مرد از دادن نفقه و خرج خانواده، پدیـده طلاق و...) ۲. آسـیب های تهدیدکننده فرزندان (نام گذاری نامناسب و تأثیر لقب های زشت، تبعیض و نابرابری میان کودکان، تنبیه بدنی و طرد کودک در خانواده).

۴۱. خانواده متعادل (آناتومی خانواده)

شرفی، محمدرضا، تهران، انجمن اولیا و مربیان، چاپ دهم، ۱۳۸۴، ۱۶۸ صفحه، رقعی.

کتاب حاضر، پژوهشی درباره خانواده متعادل است که نویسنده، آن را در ده درس تنظیم کرده است. در درس اول، جنبه های مختلف زنـدگی انسـان ارزیابی و دیـدگاه قرآن درباره آن بیان شـده است. در درس دوم، خانواده به طور خلاصه تعریف و به سه نوع تقسیم شده است: خانواده متزلزل، خانواده متعادل و خانواده متکامل. نگارنده مدعی است خانواده متکامل نه تنها خود مشکلی ندارد، بلکه مشکلات روانی و اجتماعی

دیگر خانواده ها را برطرف می کند. از درس سوم تا دهم، نویسنده کوشیده است ویژگی های خانواده متعادل را در دو زمینه بررسی کند: ارتباط با همسر و ارتباط با فرزند.

وی ابتدا مشکلات خانواده ها را مطرح و سپس آنها را تجزیه و تحلیل کرده و در پایان، راهکارهای تربیتی خود را پیشنهاد داده است. بنابراین، ضمن معرفی روش های غلط خانواده متزلزل و نشان دادن راه حل، به آنان گوشزد کرده که برای سعادت خانواده خویش، از خانواده متعادل الگو بگیرند؛ زیرا در این صورت به بالندگی و تکامل خواهند رسید. در درس پایانی این کتاب، شیوه ارتباط با فرزند مطرح شده است. نویسنده معتقد است والدین باید با اخلاق، رفتار و کردار و... بهترین الگو برای فرزندان خویش باشند.

۴۲. خانواده متعادل، حقوق، وظایف و نحوه رفتار همسران با یکدیگر

صافی، احمد، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، چاپ سوم، ۱۳۷۴، ۱۱۲ صفحه، رقعی.

در این کتاب، از خانواده، چگونگی تشکیل، هدف ها، ارزش و تقدس، شیوه حفظ و استحکام بنیاد آن و اثری که این نهاد در آرامش روحی و کمال انسان دارد، سخن گفته شده است؛ زیرا انسان، خود و جامعه اش را در خانواده و از دریچه زندگی خانوادگی می شناسد. کتاب حاضر، به منظور نگارش متون مناسب برای برنامه های آموزش خانواده گردآوری شده و در آن، رهنمودهایی مناسب در امر ازدواج و تشکیل خانواده و نمونه هایی از خانواده های موفق و ناموفق و عوامل و زمینه های این موفقیت یا شکست بیان شده است.

بحث هـای مطرح شـده عبارتنـد از: اهمیت خـانواده و ضـرورت تشـکیل آن، مفهوم و تعریف سازمان خانواده، منشأ خانواده و تحول مختصـر تاریخی سازمان خانواده، انگیزه ها، اهـداف ازدواج و تشـکیل خانواده، وظایف و کارکردهای اساسـی خانواده، معیارهـا و عوامـل منـاسب در انتخـاب همسـر، موانع ازدواج، سـیاست هـا و تـدابیر و موارد مورد توجه قبـل از ازدواج و هنگام ازدواج، وظـایف اساسـی والـدین و سازمـان های اجتماعی در ایجاد تسـهیلات، ازدواج و تشـکیل خانواده در ایران، تکالیف و وظـایف متقابل زن و شوهر، تکالیف پـدر و مادر نسبت به فرزنـدان، طبقه بنـدی خانواده ها، خانواده متزلزل، خانواده متعادل، نمونه هایی از خانواده های الگو و موفق.

در پایـان کتاب، پنجاه راهکار برای موفقیت خانواده ها و برخورد مناسب همسـران با هم پیشـنهاد و اطلاعاتی در مورد خانواده ها (ازدواج پایـدار، عوامل اسـتمرار زنـدگی مشترک، مشـکلات نوجوانان در ارتباط با خانواده، خانواده های پرتوقع و خشن و مشکلات ازدواج) بیان شده است. همچنین منابع و کتاب هایی برای مطالعه در این زمینه معرفی شده است.

۴۳. خانواده و تربیت کودک

قائمی امیری، علی، قم، دارالتبلیغ اسلامی، [بی تا]، ۴۸۵ صفحه، وزیری.

کتاب حاضر، پژوهشی درباره وظایف خانواده و نقش سازندگی، فرهنگی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی آن در تربیت کودکان است که با بهره گیری از آیات قرآن و روایت ها و سیره معصومان علیه السلام، گردآوری شده است.

مهم ترین عنوان های این اثر عبارتنـد از: اهمیت خانواده از نظر تربیت کودک، وسـعت دامنه بحث درباره خانواده، نقش های سازنـدگی، فرهنگی، اجتمـاعی، عـاطفی و اخلاقی در تربیت کودکان، خانواده باز و بسـته، خانواده بهنجار و نابهنجار، خانواده متعهد و

نامتعهـد، تعهـدات والـدین در خانواده نسـبت به یکـدیگر، تعهدات خانواده در قبال کودک، تعهدات خانواده در قبال اجتماع، هـدف هـای فردی و اجتمـاعی از تشـکیل خـانواده، جنبه های روحی و اخلاقی خانواده در تربیت فرزنـدان، تشـکیل خانواده و انتخاب همسـر در اسـلام، نقش خانواده در پرورش دینی کودکان از نظر اسـلام، رفتار دینی والـدین در خانواده و نقش آن در تربیت کودکـان از نظر اسـلام، خـانواده و روش هـای اخلاـقی، خـانواده و اهمیت عـاطفه در آن، محبت در خـانواده اسـلامی، خانواده و احساس امنیت کودکان در آن، خانواده های نابهنجار و تأثیر آن بر شخصیت کودکان.

۴۴. خشونت در خانواده (بررسی تحلیلی حوادث خانواده)

هدایت نیا گنجی، فرج الله، قم، انتشارات وثوق، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۱۹۲ صفحه، رقعی.

خـانواده به عنوان یـک واحـد کوچـک اجتمـاعی، کانون توجه همه برنامه ریزان است و اهمیت و تأثیر جـدی این نهاد بر هیچ کس پوشـیده نیست. خـانواده متعـادل، کانون رشـد و تربیت انسان های سالم، صالـح و مفیـد است. از سوی دیگر، در خانواده متزلزل، آفت هایی چون حسادت، نفرت، دورویی، دروغ، پرخاشگری، انتقام گیری و... وجود دارد که هریک می تواند زمینه ساز حادثه هایی خطرناک باشـد. چنین خانواده هایی، هم آسـیب پذیر می شوند و هم حادثه ساز. سـیری در حوادث اجتماعی نشان می دهد که بسـیاری از آنها ریشه در خانواده دارند و حجم زیادی از حادثه ها که در مطبوعات بازگو می شوند، مربوط به بخش خانواده است.

گردآوری و دسته بنـدی و تحلیـل این حوادث، هشـداری است هم برای مسـئولان و برنامه ریزان جامعه که موضوع خانواده و استحکام آن را جدی بگیرند و هم برای خانواده ها که با در پیش گرفتن تدبیرهایی، از

بسیاری از این حوادث جلوگیری کننـد. نگارنده بدین منظور، حوادث بخش خانواده را در یک محدوده زمانی (سال های ۸۱ ــ ۸۲) گرد آورده و بـا گزینش مواردی از آن حجم زیـاد، اسـباب، عوارض، آثار و راه های پیشـگیری آن را در پنـج فصل و چندین گفتار بررسی کرده است.

در فصل اول به نام ازدواج، زیان های تجرد، انتخاب همسـر، ازدواج خیابانی، ازدواج اینترنتی، ازدواج اجباری، ازدواج اجباری و خیانت، ازدواج اجباری و فرار از خانه، ازدواج اجباری و قتل، موانع و مشکلات ازدواج مطرح شده است. فصل دوم حقوق و تکـالیف زن و شوهر نـام دارد و در آن به تلاـش برای رفـاه خـانوادگی، پرهیز از زیـاده طلـبی، وفـاداری، امـانت داری، حسـن معاشرت، پرهیز از بدگمانی، سازش با خانواده همسر سفارش شده است.

در فصل سوم با نام فرزندان، مطالبی درباره جنسیت فرزند، آزار و اذیت کودکان و نوجوانان، سوءاستفاده های مالی و جنسی، بی توجهی به تربیت کودکان، تبعیض بین فرزنـدان و کنترل روابط دوسـتانه آمده است. در فصل چهارم با عنوان فرار فرزندان از خانه، به علت های فرار، اغفال از طریق وعده ازدواج، محیط نامناسب خانواده و عواقب فرار اشاره شده است. در فصل پنجم با عنوان اعتیاد، مباحثی درباره عوامل اعتیاد و آسـیب ها و آثار آن، از جمله از دست دادن عاطفه و از هم پاشـیدگی خانواده و عوارض ناشی از بی پولی و نیز راه پیشگیری از اعتیاد مطرح شده است.

۴۵. دانش خانواده

محمودیان، حسین، محمدرضا شرفی، سهیلا خوش بین و احمد احمدی، تهران، انتشارات سمت (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها)، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۲۲۰ صفحه، وزیری.

این کتـاب برای دانشـجویان مقطع کارشناسـی، منبع اصـلی درس عمومی «کنترل جمعیت و تنظیم خانواده» است و چهار بخش دارد. در

بخش اول، به بحث جمعیت شناسی، پی آمدهای زیان بار افزایش بی رویه فرزندان در خانواده و آثار سودمند تولیدمثل حساب شده و سامان یافته پرداخته شده است. تعریف جمعیت، ساختار جمعیت، تغییرات جمعیت در جهان و ایران، جمعیت و توسعه پایدار و سیاست های جمعیتی، برخی از عنوان های بحث ها در این بخش است.

در بخش دوم با عنوان «نظام و اخلاق خانواده»، خانواده و جایگاه و منزلت آن تعریف و تیپ های مختلف خانواده، هدف های تشکیل خانواده، روش های ایجاد خانواده سالم، معیارهای همسر گزینی، شیوه های افزایش و نهادینه کردن محبت در خانواده و وظایف والدین در برابر فرزندان، بررسی شده است. ازدواج های دانشجویی، موضوع دیگر بحث در این بخش است.

بخش سوم با عنوان «بهداشت و باروری و تنظیم خانواده»، شیوه های عملی درست و بهداشتی کنترل و تنظیم خانواده را آموزش می دهد. سلامت و بهداشت باروری، تنظیم خانواده، برنامه کشوری برای تنظیم خانواده، از جمله عنوان های این بخش است.

بخش پایانی به توصیه های اسلام در زمینه «ازدواج و پیشگیری در اسلام» اختصاص دارد که نشان می دهد اسلام، ازدواج و داشتن فرزند را استحباب مؤکد می داند، ولی تنظیم خانواده و پیشگیری نیز در این دین مجاز است.

۴۶. راهکار برقراری روابط سالم و سازنده در خانواده

حسینی، داوود، قم، مرکز پژوهش های صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۸۴، ۱۷۱ صفحه، رقعی.

حیاتی ترین نهاد اجتماع، یعنی خانواده با پیمان ازدواج پایه گذاری می شود و زوجین، ستون اصلی آن را تشکیل می دهند. هر قدر روابط آنها

با یکـدیگر سالم تر و گرم تر باشد، زندگی شـیرین تر و باصـفاتر می شود و حاصل چنین خانواده ای فرزندانی بانشاط و موفق است. سـلامت، پایـداری و اقتـدار عـاطفی و منطقی خـانواده، در گرو آن است که اعضـای آن از بینش اجتماعی و نیز آگاهی های لازم برای سازندگی و پیشـگیری از درگیری ها و کج روی ها برخودار باشند. بی تردید، خانواده های سست بنیاد، جامعه ضعیف را پدید می آورند. در جامعه ای که نشانی از خانواده های سالم در آن یافت نشود، میزان طلاق روزبه روز افزایش می یابد و به از هم پاشیدن نظام خانواده می انجامد.

در این مجموعه، مهم ترین مسائل مربوط به راهکارهای برقراری روابط سالم و سازنـده در خانواده، در سه بخش بررسـی شده اند که نام بخش ها و مهم ترین عنوان های هر بخش عبارتند از:

بخش اول، «کلیـات»: اهمیت و ضـروت بحث، ارتبـاط چیست؟، زمینه ارتبـاط، پـایه هـای روابـط، احترام متقابـل، درک و فهم متقابل، واکنش و حساسیت متناسب، روابط سازنده، روابط مخرب، شکل روابط.

بخش دوم، «انواع روابط اعضای خانواده»: روابط همسـران، ویژگی های روابط سالم و سازنده همسـران، عوامل مؤثر در ایجاد روابـط سـالم، آثـار روابـط سـالم همسـران، رابطه والـدین با فرزنـدان، انواع خانواده ها در روابط با فرزنـدان، روابط والـدین با کودکان، روابط والـدین با نوجوانان، روابط والـدین با جوانان، ویژگی های روابط سالم با فرزنـدان، رابطه پـدر با فرزند پسـر، رابطه پـدر بـا فرزنـد دختر، رابطه مـادر بـا فرزنـد دختر، رفتار فرزنـدان با والـدین، آثار روابط سالم والـدین و فرزنـدان، روابط فرزندان با یکدیگر، روابط با خویشاوندان.

مؤلف در بخش سوم بـا عنوان «همراه بـا برنامه سازان»، این مطالب را بررسـی کرده است: نقـد برنامه های کودک، نقـد برنامه های خانوادگی، نقد و بررسـی فیلم ها و برنامه ها در زمینه روابط خانوادگی، نقد و بررسـی تأثیر روابط ناسالم اعضای خانواده در فیلم ها و سریال ها و نقد و بررسی تأثیر روابط سالم خانواده در فیلم ها و سریال ها.

۴۷. روان شناسی روابط درون خانواده

احمدی، علی اصغر، تهران، ناشر: مهدی رضایی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۱۴۷ صفحه، رقعی.

نگارنـده در این کتـاب بـا در نظر گرفتن یـک خـانواده هسـته ای، دربـاره روان شناسـی خانواده و نقش تربیتی آن بحث کرده است؛ بـدین سـان که مسائـل و مشـکلاتی را که پـدران و مادران و همسـران و فرزنـدان، در جلسه های آموزش خانواده یا در مراجعه به مراکز مشاوره مطرح کرده اند، در دو فصل شرح داده است.

در فصـل اول به نـام فضـای روانی حـاکم بر خـانواده، عنوان هـایی چون ویژگی هـای فضای روانی حاکم بر خانواده، سـرمایه گذاری گسترده روانی، تنش زدایی، انواع تنش ها، روش های رهایی از تنش ها، سـلطه گری و سلطه پذیری در خانواده، علل سلطه گری و سلطه پذیری زن و شوهر نسبت به یکدیگر، سلطه گری و سلطه پذیری میان فرزندان و والدین، دوگانگی عاطفی و شناختی و تجلی دوگانگی ها در عمل، آمده است.

فصـل دوم، الگوهـای تعـاملی در خـانواده است و موضوع هـایی که دربـاره آنها بحث شـده عبارتنـد از: روابط درون خانواده، الگوهـای تعـاملی خـانواده، الگوی پـذیرا و پویـا، ویژگی هـای فردی اعضـای خانواده در الگوی پـذیرا و پویا، الگوی وابسـته، ویژگی های تعاملی در الگوی وابسته،

ص:۳۰۶

ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی وابسته، الگوی سلطه گر، اشکال سلطه گری در خانواده، سلطه متمرکز، سلطه سلسله مراتبی، سلطه توزیع شده، منشأ قدرت در الگوی سلطه گر، تحول سلطه گری در جامعه ایرانی، ویژگی های تعاملی در الگوی سلطه گر، ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی سلطه گر، الگوی مقابله ای، ویژگی های تعاملی در الگوی مقابله گر، ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی مقابله گر، الگوی کناره گیر، ویژگی های تعاملی در الگوی کناره گیر، ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی کناره گیر، الگوی نامنسجم، ویژگی های تعاملی در الگوی نامنسجم، ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی نامنسجم، الگوی زیستی، ویژگی های تعاملی در الگوی زیستی، ویژگی های فردی اعضای خانواده در الگوی زیستی.

۴۸. رویکردی نوین در روابط خانواده

میرخانی، عزت السادات، تهران، انتشارات سفیر صبح، چاپ اول، **۱۳۷۹**، **۲۲۹** صفحه، رقعی.

در کتاب حاضر، مسائل مربوط به خانواده و وظایف زن و شوهر، از نظر اسلام و با بهره گیری از آیات، روایات و کتاب های تفسیری و فقهی بررسی شده است. نگارنده معتقد است امروزه خانواده ها با دو رویکرد خطرناک و متفاوت رو به رو هستند که در هر دوی آنها، فردگرایی و خودبینی، مصلحت خانواده و فرانگری را فدا کرده و این کانون، اُنس و محبت را به سوی سراشیبی سقوط نزدیک ساخته است. این دو رویکرد که باید با یک روش تربیتی مناسب و کارآمد هر دوی آنها را پشت سر گذاشت، عبارتند از:

الف) رویکردی نو به نام تمدن و مدرنیته که با نگرشی برون دینی بر پایه فرهنگ ایدئالیستی و اومانیستی، خانواده را تهدید می کند.

ب) رویکردی که از سنت های غلط و آمیخته با جهل و خرافه برخاسته و گاه به نام دین القا شده است. برای رهایی از تندروی اولی و عقب ماندگی دومی، راه سومی مطرح است و آن، بازآفرینی ارزش های دینی و ملی براساس میانه گزینی است که نظر اسلام نیز همین است؛ آیینی که هم برای بنیان خانواده ارزش قائل است و هم به مصالح جامعه و ارزش های انسانی توجه دارد.

در این نوشتار، نویسنده قصد دارد با محور قرار دادن مقررات و هنجارهای اسلامی، مسائل عمومی مربوط به خانواده و به ویژه حقوق و وظایف زوجین و نوع رفتارهای خانواده را روشن سازد. همچنین، بسیاری از پرسش ها و ابهام ها را در این عرصه، تحلیل و نقد کند و پاسخ گوید. سپس راهکارهای مناسب، با خاستگاه قرآنی، روایی و شرعی را نشان دهد. کتاب دارای پیش گفتار، مقدمه و هفت بخش است.

در بخش اول، با تأکید بر اخلاق و رویکرد آسان گیری در حقوق، این مسائل بررسی شده اند: خانواده در ادیان، هدف از تبیین حقوق خانواده، رابطه حق و تکلیف، اصول تحکیم خانواده در قرآن و تمایز خاص اسلام در خانواده.

در بخش دوم، با عنوان «گستره وظایف مردان در متون اسلامی» این عنوان ها به چشم می خورد: نگاهی به سوره مجادله و نفی زورمداری از مردان، مسئولیت پذیری و ضوابط آن، صیانت و حمایت متقابل در قوانین خانواده، ترسیم و تقسیم وظایف مردان در روایت و معنای نشوز.

در بخش سوم، گستره وظایف مردان در قانون ارزیابی شده و در چهارمین بخش، درباره مفاهیمی چون ریاست، تمکین، همکاری متقابل، با تکیه بر آیات قرآن بحث شده است.

در بخش پنجم نویسنده ثابت کرده که اسلام با خشونت در حق زنان مخالف است و در ادامه، روایت هایی آورده که در آنها به منش های شایسته رفتاری در خصوص زنان تأکید شده است.

«گستره وظایف زن در روایت ها»، موضوع بخش ششم است و در این بخش، پنج دسته روایت در این محورها ارزیابی شده اند: زیبایی های رفتاری بانو، آرایش و پیرایش بانوان، عشق و وفاداری زنان، تمکین خاص، ایجاد روابط سالم و عرصه های تمکین عام برای زن.

«عرصه های وظایف زن در قانون مدنی»، موضوع آخرین بخش کتاب است. کتاب از منابع، فهرست اعلام و اشخاص و مکان ها و آیات و روایات بی بهره است.

۴۹. زن و خانواده (۱)

آیت اللهی، زهرا، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی _ اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۲۸۸ صفحه، رقعی.

از آغاز تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران، ضرورت گردآوری مجموعه آیات و روایات پیرامون زنان احساس می شد؛ زیرا در حکومت اسلامی، مهم ترین منبع سیاست گذاری و تعیین راهکارهای اجرایی، رهنمودهای اسلام است. در این رهگذر، به دلیل ضرورت تدوین نظام فکری اسلام در زمینه مسائل زنان، تعدادی از خواهران طلبه چند حوزه علمیه در تهران، با کاوشی گسترده در قرآن و روایات اهل بیت علیه السلام آنچه به زنان مربوط بود، گرد آوردند.

در این مجموعه که بیش از پانزده هزار آیه و حدیث دربردارد، بررسی دقیق و آنچه به پرسش های امروز جامعه زنان مربوط است، موضوع بندی شده است. در این مجموعه سه جلدی، جنبه های مختلف

مسائل زنـان در خـانواده و در مواردی نیز موضوع هـایی که به گونه ای غیرمسـتقیم به موضوع زن و خانواده مربوط می شود، بررسی شده اند.

جلـد نخست، از سه فصل تشـکیل شـده و در فصل اول به نام حسن معاشـرت در روابط زن و شوهر این موضوع ها آمده است: عشق و احساس متقابل زن و شوهر، عشق شوهر به زن، علاقه شوهر به زن در سـیره معصومین علیه السلام، احترام شوهر به زن، ستایش شوهر از زن، عشق زن به شوهر، علاقه زن به شوهر در سـیره معصومین علیه السلام، حسن معاشرت متقابل زن و شوهر، حسن معاشـرت شوهر با زن، نفی خشونت خانگی(شوهر)، حسن رفتار شوهر در مقابل خطای زن، حسن معاشرت زن با شوهر، حسن رفتـار زن در مقابـل خطـای شـوهر، نفی خشـونت خـانگی(زن)، نقش زن و شوهر در رشـد و کمـال یکـدیگر، همسـران ناشـایست، دعـا در حق همسـر، زن و شوهرهـا در بهشت، آراسـتگی زن و شوهر برای یکـدیگر، مشارکت زن و شوهر در امور خانه، حقوق و وظایف جنسی زنان... .

در فصل دوم و سوم نیز به تفصـیل، مطالبی درباره جرایم جنسـی، دین و مرز ارتباط با جنس مخالف آمـده است. گفتنی اسـت بحث های کتاب حاضر در قالب ۵۶۷ آیه، حدیث و روایت تنظیم شده که ابتدا متن عربی و در پی آن ترجمه فارسـی به چاپ رسیده است.

۵۰. زن و خانواده (۲)

آیت اللهی، زهرا، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی ـ اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۲۶۴ صفحه، رقعی.

در جلـد دوم از مجموعه «زن و خـانواده»، مسائـل زنـان در خـانواده بر پـایه آموزه های مـذهبی و اخلاقی، در قالب ۳۸۶ آیه و حدیث و روایت

در چهار فصل مطرح شده است. در فصل اول با عنوان تشکیل خانواده، به مسائلی چون ازدواج، توصیه به ازدواج و تشویق به آن، وساطت در ازدواج، آداب ازدواج، انتخاب همسر، یکسانی شأن زن و شوهر، صفات زن شایسته، صفات شوهر شایسته، ارج نهادن به ایده جوان در ازدواج و تسهیل در امر ازدواج... پرداخته شده است.

انحلال خانواده، عنوان فصل دوم است که در آن، این مطالب مطرح شده است: نهی از اختلاف بین زن و شوهر، تدبیر زن در حفظ خانواده، رفع موانع تداوم زندگی مشترک، ظهار، دشواری طلاق، علل منطقی طلاق و حکمت احکام طلاق... . در فصل سوم، مطالبی درباره اقتصاد و خانواده آمده است، مانند: لزوم تأمین مخارج زندگی توسط مرد، زن و قناعت اقتصادی، گشاده دستی در امور اقتصادی خانواده، فعالیت اجتماعی خانواده، حقوق اجتماعی خانواده، زندگی اقتصادی خانواده مسئولان حکومتی، روابط اقتصادی زن و شوهر، مالکیت زن بر دستمزد خود، مهریه، ارث زن و تفاوت ارث زن و مرد... .

در فصل چهارم نیز روابط اعضای خانواده با یکدیگر بررسی شده است.

۵۱. زن و خانواده (۳)

آیت اللهی، زهرا، تهران، روابط عمومی شورای فرهنگی ـ اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۱۹۲ صفحه، رقعی.

در جلد سوم از مجموعه «زن و خانواده» نیز بخشی دیگر از آموزه های قرآنی، دینی و اسلامی در موضوع زن و خانواده، در قالب ۲۳۵ آیه، حدیث و روایت در پنج فصل مطرح شده است. در فصل اول به نام نقش مادری زنان، این عنوان ها به چشم می خورد: مادری، قانون پایدار طبیعت، ارزش مادری، نقش مادر در زندگی فرزند، دعا در حق

فرزنـد، نام گـذاری فرزنـد توسط مادر، نقش مادر در ایجاد پیونـد بین افراد، توجه به عواطف مادری، حقوق مادران، محدوده اطاعت از مادر، اوج احساس خالصانه نسبت به مادر، حمایت از مادران سالمند، حمایت از مادران آسیب دیده، ارزش فرزند، محدوده علاقه به فرزند، نیکی به فرزندان و تأثیر رفتار مادران در نوع برخورد فرزندان با آنها.

در فصـل های دوم تا چهارم درباره سـقط جنین، تنظیم خانواده، گستره خانواده و شـبه خانواده سـخن به میان آمـده است و در فصل پنجم با عنوان چندهمسـری، بحث هایی چون تشویق به تک همسـری، رعایت عدالت بین همسـران و احساسات زنان در چندهمسری، مطرح شده است.

۵۲. سیری در مسائل خانواده

طاهری، حبیب الله، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۲۰۰ صفحه، وزیری.

نویسـنده در این کتاب، با اسـتفاده از آیات قرآن و روایات، مسائل اساسـی نظام خانوادگی، ضرورت تشکیل خانواده و اهمیت اخلاقی و اجتماعی آن را در ۲۲ درس مطرح کرده است. وی پس از بیـان تعریف هـای کلی دربـاره خانواده و آوردن آیات، احـادیث و روایـاتی دربـاره اهمیت اجتمـاعی و اخلاـقی خـانواده و ضـرورت تشـکیل آن، مقـام و حقوق زن را در جهـان بینی اسلامی با جهان بینی غربی مقایسه کرده است.

در ادامه، معیارهای انتخاب همسـر و هدف های ازدواج از دیدگاه دین اسـلام را برشـمرده و حقوق زوجین در قبال یکدیگر و حقوق متقابل فرزندان و والدین را توضیـح داده است. در بخشـی از کتاب، عوامل امنیت و ثبات خانواده و عوامل سست شدن بنیـان خـانواده بررسـی شـده و در پایان، مطالبی درباره طلاق و آثار آن، وصـیت برای خانواده، تعـدد زوجات و ازدواج موقت آمده است.

۵۳. عوامل تحکیم پیوند خانوادگی از دیدگاه پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم

شفیعی مازندرانی، سیدمحمد، قم، انتشارات فرهنگ آفتاب، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۶۷ صفحه، رقعی.

نویسنده در این پژوهش، ازدواج را از دیدگاه اسلام و عوامل تقویت و تضعیف ارتباط خانوادگی را با استفاده از روایت های نقل شده از پیامبر و اهل بیت: بررسی کرده است. وی ابتدا به مطالبی درباره مقدمات ازدواج، مانند شناخت انگیزه و شناخت زمان مناسب اشاره کرده و سپس به اهمیت ازدواج، معیارهای انتخاب همسر، وظایف شوهر و زن، عوامل آتش افروز در خانواده و عواقب خطرناک ناسازگاری پرداخته است.

۵۴. عوامل مؤثر بر رضایت زن و شوهر

مهدوی، محمدصادق، تهران، انتشارات مبتکران، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۱۸۰ صفحه، وزیری.

در کتاب حاضر، مطالبی درباره چگونگی رضایت زن و شوهر از یکدیگر از نظر میزان و کیفیت، شناخت عوامل مؤثر بر رضایت زن و شوهرها از یکدیگر، شناخت چگونگی تأثیر این عوامل بر رضایت زن و شوهر و یافتن میزان تأثیر هر یک از آنها، در پنج فصل چاپ شده است. فصل اول، مقدمه و طرح مسئله است. فصل دوم به چارچوب تئوریکی (تعریف رضایت، پیدایش رضایت و تبیین رضایت) اختصاص دارد. در فصل سوم، روش تحقیق (مُعَرف های رضایت، روش سنجش رضایت، معرف های متغیرهای تبیین کننده، روش سنجش متغیرهای تبیین کننده) اعتبار، قابلیت اعتماد و... شرح داده شده است.

در فصل چهارم یافته ها مطرح شده اند، از جمله: رضایت زن و شوهر، عوامل مؤثر بر رضایت، شرایط فردی و خانوادگی، وضعیت اقتصادی،

آگـاهی، ارزش هـا، ارزش های خانوادگی، نیازها، سـطح توقع، عامل تصـمیم گیری در امور مهم، عامل انتخاب همسـر، عامل انتخاب اسم بچه، ارزیابی موجود، خصوصـیات موجود همسـر، احساس بی عـدالتی نسبی، توافق ارزشـی و تحلیل چنـد متغیری داده ها. در فصل پنجم نیز نتیجه گیری از فصل های پیشین و پیشنهادها آمده است.

۵۵. کتاب ایران: خانواده

فرخجسـته، هوشـنگ، زیر نظر: محمـدعلی شـعاعی، تهران، مرکز مطالعـات فرهنگی بین المللی، معاونت پژوهشـی و آموزشـی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۲۱ صفحه، وزیری.

در این کتـاب، موقعیت اجتمـاعی خـانواده ایرانی، از عصـر باسـتان تا به امروز بررسـی شـده است. بخش اول کتاب به بررسـی خـانواده در ایران باسـتان و بخش دوم، به بررسـی خانواده، ازدواج و خویشاونـدی در ایرانِ پس از اسـلام و همچنین خانواده و ازدواج از دیـدگاه اسـلام اختصاص دارد. در بخش سوم، به موضوع خانواده، ازدواج و خویشاونـدی در ایران معاصـر پرداخته شـده است. در این بخش که بحث اصـلی کتاب در آن آمده، وضـعیت خانواده شـهری، روسـتایی، ایلاتی و عشایری از دوران قاجـار تـا به امروز معرفی و همچنین، بحث هـایی چون ارزش هـای خـانواده ایرانی، مشارکت اجتماعی زنان، خانواده و قانون، سازمان های عمومی، خانواده و حقوق بین المللی زن و کودك و موضع جمهوری اسـلامی ایران در این خصوص، مطرح شده است.

۵۶. مبانی روابط خانواده در قرآن و سنّت

نظری زاده، محمدکریم، پایان نامه کارشناسـی ارشد، دانشـگاه، آزاد اسـلامی، واحد تهران مرکزی، دانشـکده الهیات، فلسفه و معارف اسلامی، رشته

علوم قرآن و حدیث، استاد راهنما: ولی الله نقی پورفر، استاد مشاور: محمدمهدی پورگل، ۱۳۸۲، ۱۷۸ صفحه.

این پژوهش در زمینه راهکارهای تحکیم روابط خانواده بر اساس قرآن و سیره ائمه اطهار علیه السلام و نظریه های دانشمندان دنیای اسلام است. در این نوشتار، خانواده به عنوان منسجم ترین نهاد جامعه، مبنای تشکیل حکومت و اجتماع است و نوع روابط اعضا در آن، نقش بسزایی در سلامت عموم مردم دارد. به همین دلیل، پای بندی افراد خانواده به رعایت حقوق و وظایف متقابل، در تحکیم این نهاد، نقشی مؤثر و سازنده ایفا می کند.

این پژوهش از چهار فصل تشکیل شده است. فصل اول به مبانی و اصول روابط خانواده، فصل دوم به ارتباط خانواده و جامعه، فصل سوم به حقوق و وظایف در خانواده و فصل چهارم به مبانی تحکیم روابط خانواده اختصاص یافته است. مهم ترین موضوع های مطرح شده در این پژوهش عبارتند از: ازدواج در لغت و اصطلاح، علل و انگیزه های ازدواج، مقاصد و اهداف ازدواج، انواع خانواده در جامعه، اجزای خانواده، وظایف متقابل زن و شوهر، حقوق متقابل والدین و فرزندان، صله ارحام، کفویت در ازدواج، غیرت و دفاع از ناموس.

۵۷. مبانی روابط خانواده در قرآن و سنت

پاکپور، علی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، گروه علوم قرآن، استاد راهنما: محمد لگنهاوزن، استاد مشاور: محمود فتحعلی، ۱۳۸۲، ۱۴۲ صفحه.

این پژوهش پیرامون اصول، مقاصد و اهداف ازدواج، انواع خانواده و وظایف هر یک از اعضا در مقابل یکدیگر از دیدگاه اسلام است.

براسـاس این نوشـتار، نظـام خانواده، در قرآن و روایت های اسـلامی اهمیتی بسـیار بالا دارد و پایه اصـلی روابط خانوادگی در اسـلام، همسویی اعضـا در اصول اعتقـادی، تحلیـل درست از زنـدگی و رعـایت حقوق متقابل است. به عقیـده نویسـنده، حتی ریزترین مسائـل خـانوادگی در دین اسـلام مخفی نمانـده و این دین به تمـام جنبه هـا، به ویژه روابـط متقابـل اعضا توجه کرده است. شـکل و انواع خـانواده، نقش خـانواده در تربیت، حقوق متقابـل والـدین و فرزنـدان، حقوق خویشاونـدان و صـله ارحام، توجه به کفویت زوجین در ازدواج، نقش مشترک زوجین در تحکیم روابـط خـانواده و کیفیت حـل اختلافـات خـانوادگی در محیط خانواده، از عنوان های این نوشتارند.

۵۸. مبانی روانشناختی رابطه زن و شوهر از منظر پیامبر اعظم حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم

افروز، غلامعلی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۶۲صفحه، رقعی.

در کتاب حاضـر، به مسائل زناشویی و رابطه زن و شوهر از جنبه های مختلف شناختی، احساسی و عاطفی، کلامی و رفتاری و رضامندی متقابل جنسـی، از دیدگاه پیامبر اسـلام پرداخته شده است. نگارنده می نویسد: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم همواره در موقعیت ها و شـرایط مختلف، با تأکیـد بر مقام و منزلت زن و ویژگی های حساس و محبت پـذیر شخصـیتی ایشان، شوهرها را در برقراری و حفظ یک رابطه کریمانه و خوشایند با رضامندی متقابل، ترغیب کرده اند.

از دیگر بحث هـای کتـاب می توان به این موضوع هـا اشاره کرد: اهمیت ازدواج، انتخاب دقیق و ازدواج آسان، مقام و منزلت زن از نگاه پیامبر،

رابطه مطلوب زن و شوهر، وظایف متقابل زن و شوهر از نظر پیامبر، رابطه برترین زن و شوهر (علی و فاطمه)، و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و اصول حاکم بر روابط فاطمه و علی علیه السلام .

۵۹. مدیریت خانواده (جلد ۱)

نیلی پور، مهدی، قم، انتشارات سلسبیل، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۳۲ صفحه، پالتویی.

این مجموعه سه جلدی است و در آن، اهمیت، اصول و آداب و قواعد رفتاری ازدواج بر اساس آیات و روایات مطرح شده است. نویسنده در جلد نخست، پس از تعریف ازدواج، توصیف ازدواج و اشاره به آیات قرآن در این زمینه، دلایل بالارفتن سن ازدواج و ازدواج های زودهنگام، اهداف ازدواج، اخلاق جنسی و انواع ازدواج را بررسی و در ادامه اصول و قواعد هفده گانه ازدواج سالم را با این عنوان ها معرفی کرده است: اصل آشنایی با منافع مادی و معنوی ازدواج، اصل همسرگزینی، فرآیند و مراحل آن، اصل آشنایی با ویژگی های همسر، اصل نیت و انگیزه در ازدواج، اصل مراقبت و شناخت آفات و خطرات ازدواج، اصل کفویت و مشابهت ها در ازدواج، اصل بررسی خصلت های اخلاقی، اصل توجه به فلسفه مهریه، اصل توجه به سند تعهدات احساسی، اصل دقت در آداب دوره نامزدی، اصل توجه به تابلوهای قرآنی، اصل اعلان ازدواج و مجلس جشن و شادی، اصل آموزش احکام ازدواج، اصل مراقبت از هیبت مردانه و خط قرمزها، اصل شوخ طبعی و بذله گویی، اصل تعادل در غیرت ورزی و اصل انتخاب نام و لقب های مهرانگیز.

در پایان کتاب نیز به سخنان نورانی اهل بیت: در موضوع ازدواج استناد شده است.

۶۰. مدیریت خانواده (جلد۲)

نیلی پور، مهدی، قم، انتشارات سلسبیل، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۸۴ صفحه، پالتویی.

در جلد دوم از مجموعه «مدیریت خانواده»، اطلاعاتمربوط به اداره و سرپرستی خانواده و تنظیم امور آن، بر اساس منابع تاریخی و روایی و عقاید شیعه، گرد آمده است. نویسنده، اصول مدیریت خانواده را در ۲۵ اصل از جمله اصل محبتورزی، اصل عدالتمحوری، تقسیمکار، مادرمحوری، قناعت، پاکی و اصل شادی توضیح داده است.

۶۱. مدیریت خانواده (جلد۳)

نیلی پور، مهدی، قم، انتشارات سلسبیل، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۱۲۰ صفحه، پالتویی.

در جلد سوم از مجموعه «مدیریت خانواده»، ابتدا پیش نیازهای آشنایی با اصل مدیریت خانواده و نیز اقسام خانواده بیان و سپس اصول مدیریت خانواده، در ۲۷ عنوان بررسی شده است که مهم ترین آنها عبارتند از: اصل تقدم آرامش بر آسایش و خوشبختی بر خوشی، اصل رضایت از زندگی، اصل آرمان گرایی، اصل آراستگی و زینت، اصل همسایه مداری، اصل بهداشت و سلامت، اصل صداقت و راستی، اصل قبول اختلاف و مدیریت اختلافات، اصل حفظ میثاق ها و وفاداری، اصل رازداری و حفظ اسرار، اصل شناخت حقوق و اصول تربیت فرزند، اصل مهارت مقابله با فقدان ها در زندگی، اصل شناخت تحولات و بحران ها، اصل ثبات و استحکام خانواده و عوامل آن، اصل انتخاب الگوی خانواده. در پایان کتاب، رهنمودهایی از معصومان علیه السلام در موضوع خانه و خانواده آمده است.

بخش چهارم: جامعه شناسی خانواده

اشاره

ص:۳۲۱

۶۲. اسلام و جامعه شناسی خانواده

بستان (نجفی)، حسین، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، چاپ اول، **۱۳۸۳، ۲۹۶** صفحه، وزیری.

جامعه شناسی خانواده، یکی از پرکارترین حوزه ها در علوم اجتماعی است که حجم وسیعی از پژوهش ها در سطح جهانی را به خود اختصاص می دهد. اما در حوزه پژوهش های ایرانی، این دسته از پژوهش ها بازتاب چندان مناسبی نیافته است، به گونه ای که می توان ادعا کرد کتاب های مهم در حوزه جامعه شناسی خانواده، حداکثر به تعداد انگشتان یک دست می رسد که بیشتر ترجمه هستند و از تاریخ نگارش آنها سال ها گذشته است. نویسنده در این اثر، دیدگاه های نظری و یافته های تجربی جامعه شناختی درباره نظام خانواده را با دیدگاه اسلام و اهل بیت: به صورت عالمانه و مستند مقایسه کرده است.

این اثر، به عنوان منبع درسی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در رشته های جامعه شناسی و مطالعات زنان تهیه و در پنج فصل تنظیم شده است. روش نگارش کتاب بدین گونه است که ابتدا دیدگاه جامعه شناسانه درباره هر موضوع طرح و در ادامه با مراجعه به منابع دینی، دیدگاه کلی و کلان اسلامی درباره آن موضوع بیان می شود.

فصل اول، به بحث ازدواج و الگوهای خانواده اختصاص دارد و در آن موضوع هایی چون تعریف سن ازدواج، همسرگزینی و همسانی (کفائت در ازدواج) و الگوهای خانواده مطرح می شود. .

در فصل دوم نویسنده درباره کارکردهای خانواده از دیدگاه جامعه شناختی بحث و آنها را در دوران معاصر تفسیر می کند. مهم ترین این کارکردها عبارتند از: تنظیم رفتار جنسی، تولید مثل، مراقبت و حمایت، جامعه پذیری، تأمین پایگاه اجتماعی، مشروعیت، کنترل اجتماعی و کارکردهای اقتصادی. در پایان این فصل، با توجه به پیدایش نهادهای مدنی که برخی کارکردهای خانواده را بر عهده می گیرند، درباره آینده خانواده بحث می شود. نویسنده معتقد است، با وجود آسیب های فراوان که فراروی خانواده قرار دارد، خانواده و ازدواج همچنان جایگاه خود را به عنوان مهم ترین نهاد اجتماعی حفظ خواهند کرد.

در پی بحث های مطرح شده در گفتمان فمینیستی، در قلمرو جامعه شناسی خانواده نیز فصلی به بحث نابرابری جنسیتی در خانواده اختصاص دارد. تفاوت های جنسی طبیعی، جامعه پذیری نقش های جنسیتی، تقسیم کار خانگی، توزیع قدرت در خانواده و خشونت جنسی در خانواده، عنوان های کلی است که در فصل سوم درباره شان بحث می شود. ثبات و استحکام خانواده، عنوان فصل چهارم است که در آن، درباره عناصر و محورهای رضایت مندی و ثبات در خانواده، گفت وگو می شود. در فصل پنجم مهم ترین آسیب فراروی ازدواج و خانواده، یعنی طلاق بررسی شده و البته برخی از موضوع های وابسته به این امر، مانند حضانت نیز در این فصل گنجانده شده است. کتاب با یک نتیجه گیری با عنوان «خانواده مطلوب، خانواده موجود» به پایان می رسد.

۶۳. جامعه شناسی خانواده

تقوی، نعمت الله، تهران، دانشگاه پیام نور، چاپ اول، ۱۳۷۴، ۱۹۲ صفحه، وزیری.

یکی از رشته های تخصصی جامعه شناسی، جامعه شناسی خانواده است که در آن درباره روابط خانوادگی در مفهوم عام؛ یعنی خانواده، خویشاوندی، ازدواج و طلاق بحث می شود. در این شاخه تخصصی از جامعه شناسی عمومی، نهادهای خانواده و خویشاوندی و ازدواج، تاریخ شکل گیری و تحول این سه نهاد و اصول و قانون های حاکم بر حرکت و دگرگونی آنها در روند تاریخ کشف و بررسی می شوند.

کتاب، شامل سه بخش و پانزده فصل است که در آنها این بحث ها مطرح شده است. نام بخش ها و عنوان های مطالب آنها عبارتند از: بخش اول، «مفهوم خانواده»: مفاهیم اساسی، نظریه های مربوط به تکوین و تحول خانواده، معیارهای طبقه بندی خانواده، روابط درون خانواده، کارکردهای خانواده، تنظیم خانواده و کنترل موالید، تحول و آینده خانواده. بخش دوم، «خویشاوندی»: خویشاوندی و ساختار اجتماعی، نظام های خویشاوندی، شبکه های خویشاوندی.

بخش سوم، «ازدواج و طلاق»: تعریف و هدف ازدواج، نظام های زناشویی، همسرگزینی و همسان گزینی، ویژگی های جمعیتی و اجتماعی ازدواج و طلاق و عوامل آن.

۶۴. جامعه شناسی خانواده و ازدواج در ایلات و عشایر: مطالعه موردی ایل قشقایی

غلامحسین پور، جلال، شیراز، انتشارات ایلاف، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۶۴ صفحه، وزیری.

خانواده یکی از مهم ترین نهادهای اجتماعی است که فرد با آن، بیش از هر نهاد دیگری پیوند دارد. خانواده در ایلات و عشایر، با خانواده

جامعه شهری متفاوت است. برای مثال، خانواده در ایلات و عشایر به ظاهر مستقل است، اما گروه های خویشاوند در جنبه های مختلف زندگی آنها نفوذ و تأثیر دارند. همچنین برخی آداب و رسوم آنها در امر ازدواج، به ظاهر غیرمنطقی است، اما با توجه به ساختار جامعه عشایری، این آداب و رسوم کارکردهایی دارند.

عشایر برای ازدواج اهمیت ویژه ای قائلند؛ زیرا شیوه زندگی ایل و عشایری به گونه ای است که بدون تشکیل خانواده، در عمل، ادامه زندگی غیرممکن است. مسائلی چون داشتن فرزند پسر، نیاز به نیروی انسانی، جلوگیری از روابط نامشروع و پایبندی به وظیفه دینی و اعتقاد به حفظ دودمان، از جمله دلایل تشکیل خانواده در میان عشایر است. آشنایی با ماهیت خانواده و مهم ترین شکل های آن در عشایر، به مطالعه دقیق نیاز دارد.

بر همین اساس، نگارنده در این کتاب نتیجه بررسی های موردی و جامعه شناسی خود را درباره خانواده و ازدواج در ایلات و عشایر، در سه بخش با این بحث ها بازگو کرده است.

بخش اول: ایلات و عشایر ایران (دیدگاه کلی)، ضرورت مطالعه ایلات و عشایر از جنبه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، جمعیتی و...، تعریف عشایر، پراکندگی عشایرِ ایران و آشنایی اجمالی با آنها و... .

بخش دوم: همسرگزینی و ازدواج، انگیزه های ازدواج، تعریف ازدواج، علل و انگیزه های ازدواج از دیدگاه های مختلف، علل و انگیزه های ازدواج در ایلات و عشایر، ملاک های انتخاب همسر، سن ازدواج، شیربها، مهریه، مراحل ازدواج، انواع ازدواج.

بخش سوم: خانواده، انواع خانواده، کارکردهای خانواده، نقش ها و وظایف خانواده، بُعد خانواده، هرم توزیع قدرت و طلاق.

ص:۳۲۵

۶۵. زن، دین، جامعه: تحلیل جامعه شناختی از مسائل زنان و خانواده

باقری، شهلا، تهران، انتشارات پیام محراب، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۰۰ صفحه، رقعی.

زنـان در هر خـانواده و جـامعه ای، از جایگـاهی خـاص برخوردارنـد. متأسـفانه امروزه همراه بـا دگرگـونی هـای فرهنگی ـ اجتماعی، در خانواده ها نیز تحولات اساسی شکل گرفته و کیان خانواده ها آسیب پذیر شده است. تغییر نگرش ها و اصلاح رویه ها و قوانین مربوط به زن و خانواده، در دهه های اخیر، مسیر مطمئن و رو به رشـدی را نپیموده و موجب نگرانی هایی در این زمینه شـده است. امروزه جامعه کارشناسان ایران که وضعیت خانواده ها را بررسی می کنند، به این نتیجه رسیده اند که حل مشکلات زنان مسلمان و خانواده ها تنها به کمک روش علمی اندیشمندان و با مبنا قرار دادن کتاب آسمانی و سیره نبوی و فاطمی امکان پذیر است.

نگارنده در این کتاب، نخست خطابه فاطمه زهرا علیها السلام در مسجد پیامبر و تأثیر آن در فهم جامعه شناختی دین داران، و سپس فرهنگ سیاسی بانوان‌شیعه در عصر فاطمی و نظریه سیاسی «انسداد قدرت» در کلمات فاطمه علیها السلام را بررسی می کنـد. وی در ادامه، عوامـل اجتمـاعی ـ اقتصـادی اثرگـذار بر اشـتغال زنان ایران‌را ارزیـابی می کنـد و سه مبحث «خـانواده و سیاست گـذاری اجتماعی در عرصه ملی و فراملی»، «علوم اجتماعی، فمینیسم و تأملات روش شـناختی مسائل زنان» و «طراحی روش شناسی بومی مسائل زنان» را مطرح می سازد.

بخش پنجم: آسیب شناسی خانواده

اشاره

۶۶. آسیب شناسی اجتماعی خانواده و طلاق

فرجاد، محمدحسین، تهران، انتشارات منصوری، چاپ اول، ۱۳۷۲، ۳۵۲ صفحه، وزیری.

نویسنده ابتدا خانواده را از دو جهت عام و خاص بررسی می کند و با نکوهش ستیزه های خانواده که به طلاق می انجامد، آن را گناهی بزرگ و تجاوز یک انسان به انسان دیگر معرفی می کند. او قصد دارد به این پرسش ها پاسخ دهد که: آیا از ستیزه های خانواده و در نهایت جدایی، می توان پیشگیری کرد؟ آیا در ایران، عدالت در حقوق خانواده رعایت می شود؟ افزون بر این، نویسنده با بیان آیاتی از قرآن کریم و نقل سخنان بزرگان جهان، درباره مقام و ارزش زن در خانواده بحث می کند.

کتاب، دو بخش و نه فصل دارد که در بخش اول این موضوع ها مطرح شده است: منشأ خانواده، اَشکال مختلف خانواده،... ازدواج و اَشکال آن، طلاق و جرم، مروری بر ازدواج، تشکیل خانواده، ستیز و جدایی در ایران و...، بررسی آماری مشکلات زنان پس از طلاق و پژوهش علمی.

در بخش دوم نیز این بحث ها مطرح شده اند: اطلاعات درباره احوال شخصیه در رابطه با طلاق در ایران، مسائل و مشکلات خانوادگی در رابطه با طلاق، فرهنگ و تعلیم و تربیت در رابطه با طلاق، مسائل اجتماعی ستیزه های خانوادگی و طلاق، ستیزه های خانوادگی، مسائل اقتصادی و طلاق، علل روانی طلاق، عوارض روانی طلاق، جدول های تطبیقی... .

۶۷.آسیب شناسی خانواده

قائمی، علی، قم، انتشارات پیام مقدس، چاپ اول،۱۳۸۴، ۹۶ صفحه، رقعی.

این اثر، مجموعه بحث هایی در آسیب شناسی اجتماعی به ویژه در زمینه خانواده است. نویسنده در این بحث ها که بازنویسی شده سخنرانی اش در جمع طلاب بوده، پس از بیان مقدمه ای درباره آسیب شناسی، مطالب خویش را در سه فصل آورده است: آسیب های قبل از ازدواج، آسیب های مربوط به دوران نامزدی که در اسلام از عقد تا عروسی است، آسیب های پس از ازدواج که بیشترِ مباحث کتاب مربوط به این بخش است. نویسنده پس از برشماری این آسیب ها و توضیح مختصر درباره یک یک آنها، در پایان، راهکارهای اصلاح خانواده را نیز بیان کرده است.

۶۸.آسیب شناسی خانواده

ستوده، هدایت الله و سیف الله بهاری، تهران، انتشارات ندای آریانا، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۹۲ صفحه، وزیری.

آسیب های اجتماعی، دستاورد دگرگونی های اجتماعی «دوران گذار» هستند که بر اثر آنها هماهنگی و کارکردهای بهنجار زندگی اجتماعی مختل می شود. در جامعه های در حال گذار مانند جامعه ایران، ناسازگاری وضعیت موجود با نیازهای در حال تغییر، سبب بی نظمی اجتماعی و نابسامانی می شود و از سرعت پیشرفت و توسعه می کاهد. به همین دلیل، آسیب شناسی اجتماعی

را مطالعه بی نظمی ها و نابسامانی های اجتماعی، همراه با علل و انگیزه های پیدایی آنها تعریف کرده اند. در این شاخه از دانش بشری، شیوه های پیشگیری و درمان آسیب ها و شرایط بیمارگونه اجتماعی آنها نیز بیان می شود؛ زیرا خاستگاه اصلی آسیب ها و کژرفتاری ها را باید در جامعه و به ویژه در خانواده و ساختارها، کارکردها و روابط خاص اعضای آن جست.

کتاب آسیب شناسی خانواده در دو بخش و ده فصل تنظیم شده است. بخش نخست سه فصل دارد: کلیاتی درباره چیستی آسیب شناسی اجتماعی (هدف ها و مقاصد آسیب شناسی اجتماعی، کالبدشکافی آسیب شناسی اجتماعی، کارکردهای اجتماعی، فرهنگ، تبیین نظریه های آسیب شناختی، تبیین جامعه شناختی کژرفتاری های اجتماعی و...)، خانواده، ساختارها و کارکردها (الگوهای ازدواج، خانواده و ازدواج، خانواده و جامعه پذیری، خانواده در جهان صنعتی، چالش بین زن و مرد) و دیدگاه ها و نظریه های جامعه شناختی خانواده.

بخش دوم شامل هفت فصل است که در آنها بحث هایی چون فقدان و سوگ در خانواده، از هم گسیختگی خانواده (طلاق)، خشونت و بدرفتاری در خانواده، خانواده و بزهکاری دوران نوجوانی، خانواده و اعتیاد، تصویر خانواده در نقاشی کودکان، رویکرد سیستمی به خانواده و خانواده درمانی و... مطرح شده است.

۶۹. تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن (جلد۱)

معاونت پژوهش، گروه روان شناسی (تدوین)، قم، مؤسسه آموزشی ـ پژوهشی امام خمینی رحمه الله، مرکز انتشارات، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۵۱۲ صفحه، وزیری.

این اثر، مجموعه سخنرانی ها و پژوهش هایی است که گروه روان شناسی مؤسسه آموزشی ـ پژوهشی امام خمینی رحمه الله با همکاری پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، در همایش

تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، برای شناسایی آفات و مشکلات نظام خانواده انجام داده اند. مطالب این مجموعه، در سه بخش کلی «جایگاه و نقش خانواده در رشد فردی و اجتماعی»، «راهکارهای تقویت نظام خانواده» و «آسیب شناسی نظام خانواده» گرد آمده است.

نویسندگان این مقاله ها، این آسیب ها را در حوزه های مختلف زندگی زناشویی، از دیدگاه جامعه شناختی و روان شناختی بررسی کرده اند. مشکلات خانوادگی را در عرصه هایی مانند اقتصاد، مطالبات جنسی، حقوق مالی، اشتغال زوجین، مشکلات رفتاری و عاطفی می توان شناسایی کرد. افزون بر بیان مشکلات، راهکارهایی برای جلوگیری از طلاق و بداخلاقی در خانواده ها نشان داده شده است.

عنوان های مباحث مطرح شده در جلد اول عبارتند از: بیانات آیت الله مصباح یزدی در همایش تقویت نظام خانواده، نقش خانواده در پرورش مذهبی فرزندان نوشته سید حسین علیانسب، اهمیت ازدواج و سن مناسب آن نوشته علی احمد پناهی، نقش تعارض سنّت و مدرنیته در ازدواج: (تحلیلی بر پدیده افزایش سن ازدواج) نوشته بابک شمشیری، تأثیر سازه های روان شناختی هویت بر سلامت ازدواج اثر محمد سلطانی فر، چشم اندازی بر اصول گزینش همسر و نقش آن در تحکیم خانواده اثر هادی حسین خانی، تحولات خانواده در غرب نوشته حسن یوسف زاده، بررسی اثرات جهانی سازی بر نهاد خانواده اثر فروزنده پایدار، نقش نهاد خانواده در کاهش انحرافات و آسیب های اجتماعی به قلم حسین علی عربی، بررسی وضعیت خانوادگی و روان شناختی زنان زندانی در شهر تهران نوشته سوسن صائبی، شاخص های خانواده کارآمد براساس مبانی علم و دین اثر مرتضی ثابت قدم و غلام رضا خیرآبادی،

بررسی مبانی روان شناختی کفویت در زوجیت دانشجویان اثر مهدی خانبانی و غلام علی افروز، رابطه هوش عاطفی و رضایت زناشویی به قلم احمد یارمحمدیان، بررسی رابطه تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی نوشته خدابخش احمدی و...، بررسی روابط درون خانواده با تکیه بر موقعیت اجتماعی و فرهنگی... اثر فرشته فرح دوست و راحله رفیعی راد، نقش رفق و مدارا در خانواده به قلم علی حسین زاده، نقش فرزندان در استحکام و بهداشت روانی خانواده نوشته محمدصادق شجاعی، مبانی روان شناختی ارتباط مؤثر والدین با فرزندان در محیط خانواده اثر محمدرضا احمدی، تأثیر سبک های والدین سخت گیر، بهانه گیر و مقتدر در تربیت فرزندان نوشته محمدمهدی صفورایی، سوگیری مثبت والدین و کاهش لغزش های اخلاقی فرزندان در خانواده اثر محمدرضا کیومرثی اسکویی، بررسی روش مطلوب تربیتی والدین و پی آمدهای آن بر ویژگی های روانی فرزندان به قلم معصومه صمدی، بررسی روش های تربیت دینی در خانواده اثر ابوالفضل ساجدی، خانواده و تغییر نقش های جنسیتی نوشته حسین بستان، والدین و رشد نقش جنسی فرزندان و تأثیر آن بر ایفای نقش آنها در خانواده اثر داود حسینی، بررسی رابطه بین میزان صمیمیت در خانواده اصلی و رضایت زناشویی زنان اثر منیژه جاسبی و... .

۷۰. تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن (جلد۲)

معاونت پژوهش، گروه روان شناسی (تدوین)، قم، مؤسسه آموزشی ـ پژوهشی امام خمینی رحمه الله، مرکز انتشارات، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۴۰ صفحه، وزیری.

بحث های مطرح شده در جلد دوم عبارتند از: بررسی مشکلات زندگی زناشویی با تأکید بر روابط جنسی نوشته جلال جبل عاملی،

خانواده و مطالبات جنسی اثر لیلاسادات اسدی، آسیب شناسی مشکلات رفتاری و عاطفی نوجوانان دختر در خانواده های محروم نوشته مریم وفایی و مریم روشن، مشکلات اقتصادی و آسیب شناسی خانواده اثر فریبا زمانی، اشتغال زوجین و آثار و پی آمدهای آن بر فرزندان به قلم ابوالقاسم بشیری، آسیب شناسی روابط زن و شوهر در یک جامعه دینی نوشته عباس علی شاملی، مقایسه شیوه های حل مسئله زنان و مردان متقاضی و غیرمتقاضی طلاق نوشته مرتضی روستایی و...، نگاهی بر نقش توسعه در افزایش طلاق و انحلال خانواده اثر رمضان نرگسی، رسانه های جمعی و مشکلات خانوادگی به قلم رضا پورحسین، بررسی تأثیر حقوق مالی بانوان در استحکام خانواده به قلم ناهید پاک رامین.

۷۱. طلاق و اثرات آن بر خانواده

اسکندری، معصومه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی، استاد راهنما: رسول گلشن، ۱۳۷۸، ۱۲۴ صفحه.

تشکیل خانواده و تلاش برای پایداری آن، پدیده ای جهانی و مشترک بین جوامع است. در جامعه های جدید، وضع و شرایط خانواده به دلیل افزایش میزان طلاق، بحث برانگیز شده است. برای سعادت و پیشرفت جامعه لازم است که به سعادت و پیشرفت خانواده به دقت توجه شود. مسئله تثبیت وضع خانواده و استفاده از وسایل و راهکارهایی برای تأمین رفاه و سعادت خانواده ها و بادوام ساختن آنها، با هدف شکل دادن یک جامعه آرمانی، موضوعی داخلی با اهمیت جهانی است که باید پیش از هر چیز دیگر بررسی شود.

آمارها نشان می دهد سال به سال بر شمار طلاق ها افزوده می شود و خطر ازهم پاشیدگی، بسیاری از کانون های خانوادگی را تهدید می کند. دلیل افزایش طلاق این است که اسباب جدایی و از هم گسستن پیوندهای خانوادگی، در زندگی اجتماعی این روزگار بیشتر شده است. امروزه طلاق امری منفی به شمار می آید که باید تا حد امکان از آن دوری شود و باید با نگاهی دیگر به آن نگریست و به جنبه درمانی آن نیز توجه کرد. بالا رفتن میزان طلاق، توجه بسیاری از پژوهشگران و کارشناسان را به این موضوع جلب کرده است. در این پژوهش، با استفاده از پرسش نامه و مراجعه به دو شعبه ۱۱۰ و ۱۲۸ و دفاتر ثبت طلاق، سعی شده با بیان آمار، قدمی هرچند کوچک در جهت کاهش میزان طلاق برداشته و کمکی هرچند ناچیز به حل معضل طلاق شود.

۷۲. طلاق یا فاجعه انحلال خانواده

حقانی زنجانی، حسین، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۴، ۱۱۲ صفحه، رقعی.

استوار ساختن بنیان خانواده و برقراری روابط صمیمانه بین اعضای آن، در اسلام اهمیت ویژ ه ای دارد. تمام دستورها و قوانین اسلام، از قوانین خانوادگی گرفته تا قوانین اجتماعی و اقتصادی و معامله ها و عبادت ها و حتی حدود و دیه ها، همگی هماهنگ با یکدیگر، این اصل مهم را تأیید می کنند. در میان قوانین اسلام، حتی یک نمونه وجود ندارد که به گونه ای، این اصل انکارناپذیر را نقض کرده باشد. این، خود یکی از دلایل اعجاز قوانین اسلام به شمار می رود. برای نمونه، در هیچ جای قرآن و اخبار نقل شده از ائمه علیه السلام، طلاق در حال عادی و معمولی، امری نیکو به شمار نیامده، بلکه همواره «ابغض الحلال» معرفی شده است.

بنابراین، پیوند ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام، یک عمل طبیعی و مشروع و طلاق، یک امر ناپسند است. از این رو، این دین، برای تشکیل خانواده، شرایطی بسیار آسان و در مقابل، برای انجام شدن طلاق شرایطی سخت قرار داده است. نویسنده در این کتاب، با استفاده از آیات قرآن و روایات، مسائل مربوط به طلاق را از جنبه های گوناگون بررسی کرده است.

مطالب مطرح شده در کتاب، چنین اند: انحلال خانواده یک فاجعه بزرگ، مسئله طلاق و دنیای مسیحیت، طلاق در اسلام، اختیار طلاق با کیست؟، طلاق در عربستان قبل از اسلام، طلاق در اسلام بازیچه نیست، متارکه موقت، موانع افزایش طلاق، شرایط وقوع طلاق، عدّه؛ فرصت مناسب برای حل اختلاف همسرها، مواردی که جایز است زن از شوهر خود طلاق گیرد، تنفر و انزجار در چه صورتی موجب جدایی است، آمار هولناک طلاق در جهان متمدن، سیر طلاق در ایران، عوامل افزایش طلاق، طلاق چرا...؟، سرنوشت رقت بار اطفال بعد از طلاق.

۷۳. کتاب شناسی آسیب های اجتماعی (جلد اول) طلاق

کرباسی، محمدعلی، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول،۱۳۸۲، ۵۵۱ صفحه، وزیری.

یکی از آسیب های اجتماعی که به شدت بر زن و مرد و فرزندان و کل جامعه اثرگذار است، طلاق است. پی آمدهای طلاق، هزینه های مادی و معنوی سنگینی را بر کل جامعه تحمیل می کند. آسیب شناسی طلاق و پیشگیری از آن تا حد امکان، بسیاری از این هزینه ها را کاهش می دهد. در این میان، بررسی علمی این پدیده و علل آن، آثار فقهی ــ حقوقی طلاق و راه پیشگیری و برخورد درست با این مشکل، می تواند راهکارها و دیدگاه های مناسبی را پیش روی افراد جامعه، مسئولان و برنامه ریزان اجتماعی قرار دهد.

نویسنده در بخش پیش گفتار، پدیده طلاق را یک رویداد روان شناختی می داند، گرچه معتقد است که علوم دیگری مانند جامعه شناسی، حقوق، اقتصاد، زیست شناسی، آمار و... نیز در تحلیل و علت یابی این پدیده نقش بسیار مهمی دارند. به عقیده وی، طلاق در نوع ازدواج ریشه دارد. آسیب های اجتماعی طلاق، بیش از زن و مرد، فرزندان را تهدید می کند.

این کتاب شناسی با شیوه ای علمی و سازنده، اطلاعات سودمندی درباره پی آمدهای ویرانگر طلاق در سطح جامعه، در اختیار پژوهشگران قرار می دهد تا با علت یابی این آسیب اجتماعی، از آن جلوگیری کنند. نویسنده، کوتاهی در اعلام آمارهای طلاق را سبب پی آمدهای منفی می خواند و علت های این پدیده را بسیار می داند که باید همه آنها به طور دقیق و علمی بررسی شوند.

این کتاب شناسی به روش توصیفی تهیه شده و مجموعه آثار را تا انتهای نیمه اول سال ۱۳۸۰ هجری شمسی در بر می گیرد. نویسنده در مقدمه کتاب، پس از بیان روش پژوهش در تألیف این کتاب، منابع استفاده شده اعم از کتاب ها، مقاله ها، پایان نامه ها، روزنامه ها و نشریه ها را معرفی می کند و آمار و توضیح هایی درباره هر کدام می دهد. روش تحقیق در گردآوری این کتاب شناسی، روش کتاب خانه ای بوده و کتاب دارای پانزده فصل است.

فصل اول کتاب، به کلیات مسائل طلاق در ایران و جهان اختصاص دارد. در فصل دوم، نویسنده در زمینه تاریخ طلاق، منابعی با عنوان های طلاق در ایران باستان، قبل و بعد از اسلام و رابطه دین و فرهنگ با طلاق معرفی کرده است. در فصل سوم، منابعی که به انواع طلاق، از نظر

فقهی- حقوقی پرداخته اند، معرفی شده اند. آمارهای طلاق در ایران و دیگر کشورها، عنوان فصل چهارم از این کتاب شناسی است. فصل پنجم کتاب، به روان شناسی طلاق اختصاص دارد و منابعی را معرفی می کند که در آنها علل و پی آمدهای روانی طلاق، قبل و بعد از طلاق و آثار این جدایی بر روح و روان فرزندان بررسی شده است. جامعه شناسی طلاق عنوان فصل ششم است. در این فصل منابعی معرفی شده که در آنها مطالبی درباره تأثیر تحصیلات، اشتغال و تفاوت های جامعه شناسی زن و مرد بر پدیده طلاق و تبیین های جامعه شناسی طلاق آمده است.

در فصل هفتم منابعی با عنوان و مضمون مردم شناسی طلاق معرفی شده است. در این منابع، جلوه های مختلف در امر طلاق مانند فرهنگ ها و قوم های مختلف در ایران و جهان، نقش شهرنشینی و روستانشینی و زندگی ایلی بر پدیده طلاق را در قالب پایان نامه ها، مقاله ها، نشریه ها، روزنامه ها و کتاب ها بررسی شده است. در فصل بعد، خواننده با منابع مختلف در زمینه جمعیت شناسی طلاق آشنا می شود. در فصل نهم، منابعی درباره طلاق و دین مطرح شده است. طلاق در اسلام و حقوق مقایسه ای طلاق در نظام ادیان مختلف، از زیرمجموعه های این فصل است که نگاه ادیان به طلاق، آثاری در زمینه مسائل فقهی ــ حقوقی و موضوع های مختلف در ارتباط با دین و مسئله طلاق در آن آمده است. فصل دهم، منابعی درباره قانون طلاق، طلاق و قانون و حقوق تطبیقی طلاق در ایران و دیگر کشورها به خواننده معرفی می شود.

فصل یازدهم، علل طلاق را از منابع مختلف با عنوان های کلیات علل طلاق، عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، روانی و زیست شناسی طلاق در اختیار خواننده قرار می دهد. عوارض طلاق عنوان فصل دوازدهم از

این کتاب شناسی است که منابعی در موضوع عوارض اجتماعی طلاق و طلاق و فرزندان را به خواننده معرفی می کند. فصل سیزدهم، آثاری را پیش روی خواننده قرار می دهد که هر کدام به نوعی در پی بررسی راه های پیشگیری از این آسیب اجتماعی هستند. این کتاب شناسی در فصل چهارده و پانزده، با بیان منابع و نمایه های مربوط به موضوع مورد بحث، پایان می یابد.

بخش ششم: خانواده و ازدواج

اشاره

۷۴. آئینه ازدواج و روابط همسران

صدری، سیدضیاءالدین، تهران، انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، **۱۳۷۳**، **۳۷۳** صفحه، رقعی.

پیوند زناشویی از شیرین ترین پیوندها در روابط انسان هاست و خانواده، کانون امنیت، آرامش، مهرورزی و آسایش هر زن و مرد است. داشتن همسر خوب و شایسته، یکی از نعمت های بزرگ الهی است. برای به دست آوردن چنین نعمتی، آموزه های عالی اسلام افزون بر بیان ملاک ها و معیارهایی در امر انتخاب همسر، رهنمودها و دستورهایی نیز در زمینه روابط خانوادگی دارد و بی شک کسانی که در زندگی زناشویی جویای سعادت و خوشبختی هستند، هم در انتخاب همسر و هم در شیوه تنظیم روابط خانوادگی، باید از این آموزه های ارزشمند پیروی کنند.

مؤلف در این کتاب، با استفاده از آیه های قرآن و روایت های پیشوایان معصوم علیه السلام، راهکارهایی برای زیباتر و معنوی تر ساختن زندگی خانوادگی، در سه بخش گردآوری کرده است.

در بخش نخست، درباره این موضوع ها بحث شده است: ایمان و زناشویی، بهشت جاوید در کنار همسر، مژده به همسران مؤمن، همسر نعمتی بزرگ، همسران خوشبخت، ازدواج در کلام آسمانی، خداوند مهربان به همسران هدیه می دهد، آیین های عروسی، نخستین و بهترین هدایا به عروس و داماد، استفاده از هدیه شایستگی می خواهد، روش نگهداری هدیه و استفاده از آن.

عنوان هـای بخش دوم عبارتنـد از: نـوری در تـاریکی، چراغی بـه نـام تفکر، چرا ازدواج می کنیم؟، ازدواج آرامش روانی، ازدواج تکامل ایمانی، ازدواج ارضاء غریزه، زناشویی و غریزه جنسی، همسر نیز یک انسان است، همسر آدمی هم جنس او نیست، زن و مرد چه تفاوتی با هم دارند؟، خوشبختی یک همسر در گرو وجود همسرش است، پیش از ازدواج، شخصیت همسر، روش انتخاب همسر، شناخت پیش از ازدواج، شوهر دلخواه، چگونه مردانی را باید به همسری انتخاب کرد؟ همسر دارای چه شخصیتی است؟ شخصیت همسر را چه موقعی بشناسیم؟ زندگی جدید و... .

در بخش سوم از این مطالب سخن گفته شده است: زندگی زناشویی، روابط همسران، حق همسر، وظیفه همسر، نمونه هایی از دیدگاه های فرهنگی درباره زن و مرد، دیدگاه اسلام درباره زن و شوهر، حقوق زن از دیدگاه ائمه معصومین علیه السلام، حقوق اختصاصی زن و شوهر، مسئولیت و روحیه همکاری، بدترین همسران، همکاری در زندگی زناشویی، سخنان امیرمؤمنان، علی علیه السلام درباره همسرش فاطمه زهرا علیها السلام، سهم زن و شوهر در همکاری، اختلاف میان همسران، علل اختلاف میان همسران (علل فرهنگی، مشکلات اقتصادی، مسائل غریزی و زناشویی)، مهریه، چگونگی راه حل اختلاف میان همسران، توجه به اخلاق در روابط همسران، محبت در زندگی زناشویی، علل عدم ابراز محبت و... .

۷۵. ازدواج و روابط مرد و زن (جلد ۱ _ ۲)

نجفی یزدی، سیدمحمد، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ چهارم، ۱۳۷۶، ۱۹۲ +۱۱۶ صفحه.

در این اثر، شماری از روایت های اسلامی درباره مسائل گوناگون ازدواج، اخلاق زناشویی، اخلاق خانوادگی و آداب معاشرت، به همراه

شرحی کوتاه آمده است. کتاب در دو جلد تنظیم یافته و در یک مجلد به چاپ رسیده است.

جلد نخست، ده فصل دارد. نویسنده در فصل اول، درباره فضیلت ازدواج در اسلام و مشکلات ازدواج و راه حل آنها بحث می کند و در فصل دوم از خواستگاری و هدف ازدواج، مشورت در انتخاب همسر، معنای همتایی در ازدواج و خواستگاری حضرت علی علیه السلام از فاطمه زهرا علیها السلام و... . در فصل سوم، انتخاب همسر و صفات بانوی ممتاز از نگاه معصومان علیه السلام و... بررسی شده است. فصل چهارم، به مهریه اختصاص دارد. در فصل پنجم تا هفتم، درباره مراسم ازدواج، دقت در انتخاب زمان عقد و جشن، زفاف، آمیزش جنسی، لزوم آراستن زن و مرد برای یکدیگر و...، سخن به میان آمده و در فصل هشتم تا دهم، خودنمایی و شهوت رانی حرام، بارداری و شیردهی فرزند و تربیت او بررسی شده است.

در جلد دوم، نگارنده در سه فصل، به موضوع اخلاق در خانه و شرایط زندگی سالم خانوادگی پرداخته و از وظایف زن و مرد در برابر یکدیگر سخن گفته است. فصل اول، با عنوان آیین همسرداری، دارای دو بخش است که بخش اول به وظایف زن یا شوهرداری و بخش دوم به وظایف مرد یا زن داری اختصاص یافته است. بحث هایی که در فصل دوم و سوم مطرح شده عبارتند از: اخلاق در خانه، محبت اساس موفقیت خانواده، راه کمک به همسر و دلگرمی در زندگی، شرط اول محبت، شناخت روحیات همسر، کیفیت محبت و ابعاد آن در انسان، معیار و اندازه محبت در زن و شوهر، نتیجه بداخلاقی در خانواده، روایات اسلامی در مورد آداب زندگی، محرم و نامحرم و... .

۷۶. ازدواج و مدیریت خانواده

ملکی، یوسف و محمد نخعی مقدم، تهران، انتشارات هستی نما، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۰۰ صفحه، رقعی.

بسیاری از ناملایمات در زندگی زناشویی، به دلیل نشناختن مسئولیت ها و گریز از اجرای درست وظایف همسری است. این کتاب دو بخش دارد که در آنها، رهنمودها و آموزه های قرآنی و حدیثی مفیدی درباره تحکیم خانواده و علل تزلزل خانواده ها مطرح شده است.

«ساختار و تحکیم خانواده» عنوان بخش اول کتاب است که سه فصل دارد. در فصل اول، تعریف خانواده و معیارهای تشکیل خانواده آمده است. در فصل دوم درباره این موضوع ها بحث شده است: ازدواج و مدیریت خانواده، اهمیت ازدواج در قرآن، اهمیت ازدواج از دیدگاه پیشوایان دین، اهمیت اجتماعی ازدواج، اهداف ازدواج، انتخاب همسر، ملاک های انتخاب همسر و عوامل سعادت خانواده. در ادامه فصل، ویژگی های مدیریت خانواده معرفی شده است، از جمله اصل مدیریت مرد در خانواده (انتخاب مدیر)، اصل هماهنگی در مدیریت خانواده، اصل مشورت در خانواده، اصل تقسیم کار در خانواده، اصل رعایت تناسب در انتخاب کارها و اساس روابط در خانواده و پرهیزها. فصل سوم نیز به موضوع اخلاق و عواطف در خانواده اختصاص یافته است.

بخش دوم با عنوان «عوامل تزلزل خانواده»، در سه فصل گرد آمده و این عنوان ها در آنها بررسی شده است: آفات خانواده (بدخلقی، بدگمانی، بدزبانی)، طلاق (بحثی درباره حق طلاق از دیدگاه اسلام، افزایش طلاق در زندگی جدید، طلاق در ایران)، خانواده در ایران و غرب (جهانی شدن و خانواده، نگاهی کوتاه به حقوق خانواده، دلایل توجه قانون اساسی به خانواده و مقام زن، خانواده در قانون اساسی، زن در قانون اساسی).

نمایه اشخاص

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

نمایه الفبایی موضوعی

ص:۳۵۶

ص:۳۵۷

ص:۳۶۴

خانواده متعادل ۴۱، ۴۲

ص:۳۷۴

ص:۳۷۶

شناسایی ماهیت معروف ۳۱

شهود ۱۲

ص:۳۷۹

قانون مدنی حکومت جمهوری اسلامی ایران ۳۷

قانون مدنی و شرع مقدس، چه مواردی را جزو تمکین زن و ریاست شوهر می داند؟ ۱۷

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹